

**EVROPSKI UNIVERZITET BRČKO DISTRIKT BOSNE I
HERCEGOVINE
PRAVNI FAKULTET**

**MOGUĆNOSTI SURADNJE MEĐU KLJUČNIM
SUBJEKTIMA SOCIJALNE KONTROLE
U VELIKIM URBANIM SREDINAMA**

DOKTORSKI RAD

M e n t o r:
Prof. dr. Mirko Kulić

K a n d i d a t:
Dubravko Derk

K o m e n t o r
Prof. dr. Irena Cajner Mraović

Brčko, Juni 2016.

ZAHVALA

Želim istinski zahvaliti mom mentoru uvaženom prof.dr.sci. Mirku Kuliću na iskazanoj podršci, strpljivosti, ohrabrvanju i sugestijama kojima me kao mentor vodio kroz ovaj rad.

Posebnu zahvalu upućujem komentorici na disertaciji uvaženoj prof.dr.sci. Ireni Cajner Mraović na njezinu entuzijazmu, pozitivnoj energiji kojom me poticala, trudu i razumijevanju u mojoj bolesti te nesebičnoj pomoći koju mi je pružila u konačnom oblikovanju i izradi disertacije.

Zahvaljujem Valentini, Barbari, Nikolini te Albini i svim onima koji su svojom sugestijom, tehničkom pomoći ili na bilo koji drugi način doprinijeli i sudjelovali u nastanku rada.

Konačno posebne znakove zahvale upućujem i svojoj obitelji, majci Mariji, životnoj družici Lidiji, djeci Svenu i Jeleni, te bratu Slavku i njegovoj obitelji, koji su me hrabrili i podupirali u nastojanju da ostvarim svoj san.

SADRŽAJ

TEORIJSKO-METODOLOŠKI PRISTUP ISTRAŽIVANJU	1
1. Predmet, cilj i metode istraživanja	1
2. Polazne hipoteze	3
3. Društvena relevantnost rada	4
DIO PRVI: KONCEPT SOCIJALNE KONTROLE	9
Glava 1. POJAM SOCIJALNE KONTROLE.....	9
1. RAZLIČITE DEFINICIJE U RAZLIČITIM DRUŠTVENIM KONTEKSTIMA	9
2. OSPORAVANJE POJMA	13
3. SRODNI POJMOVI	15
Glava 2. OBLICI SOCIJALNE KONTROLE	20
1. FORMALNA SOCIJALNA KONTROLA	20
2. NEFORMALNA SOCIJALNA KONTROLA	21
Glava 3. RAZVOJ IDEJE SOCIJALNE KONTROLE	22
1. IZVORNA PERSPEKTIVA	22
2. SIMBOLISTIČKO-INTERAKCIONISTIČKA PERSPEKTIVA.....	22
3. FUNKCIONALISTIČKA PERSPEKTIVA	25
4. RADIKALNA PERSPEKTIVA	27
5. STRUKTURALISTIČKA I POST-STRUKTURALISTIČKA PERSPEKTIVA	27
Glava 4. RAZVOJ POSTUPAKA I PROCESA SOCIJALNE KONTROLE.....	29
1. KRIMINALIZACIJA I DEKRIMINALIZACIJA	29
2. REPRESIJA I PREVENCIJA	29
3. PLURALIZACIJA	31
Glava 5. SUBJEKTI FORMALNE SOCIJALNE KONTROLE	34
1. KAZNENOPRAVNI SUSTAV	34
2. LOKALNE VLASTI	37
3. OSTALI	39
Glava 6. OBJEKTI FORMALNE SOCIJALNE KONTROLE.....	45
1. RIZIČNE DRUŠTVENE SKUPINE	45
2. RIZIČNA STANJA	51
3. MLADI KAO POSEBAN OBJEKT SOCIJALNE KONTROLE.....	64

4. SVA LJUDSKA PONAŠANJA, AKTIVNOSTI I DJELATNOSTI BEZ OBZIRA NA STUPANJ DRUŠTVENOG RIZIKA	68
DIO DRUGI: URBANI KRIMINAL KAO MEĐUNARODNI PROBLEM	70
Glava 1. RIZIČNI ČIMBENICI ZA POJAVU URBANOГ KRIMINALA	70
1. HETEROGENOST STANOVNIŠTVA I TERITORIJA	70
2. SEGMENTIRANOST	71
3. MASOVNOST I ANONIMNOST	71
4. MOBILNOST	72
Glava 2. RIZIČNI DRUŠTVENI PROCESI ZA POJAVU URBANOГ KRIMINALA	73
1. GLOBALIZACIJA	73
Glava 3. POSEBNOSTI URBANOГ KRIMINALA.....	79
1. NASILJE.....	79
2. MALOLJETNIČKA DELINKVENCija	82
DIO TREĆI: TEORIJSKE OSNOVE URBANOГ KRIMINALA I RAZVOJA POLICIJSKIH POSLOVA KAO GLAVNOГ ASPEKTA URBANE SOCIJALNE KONTROLE	87
Glava 1. TEORIJE URBANOГ KRIMINALA	87
1. TEORIJA SOCIJALNE KONTROLE	87
2. TEORIJA RUTINSKIH AKTIVNOSTI.....	97
3. TEORIJA DRUŠTVENE DEZORGANIZACIJE.....	106
Glava 2. TEORIJE RAZVOJA POLICIJE.....	111
1. TEORIJA RACIONALNOГ IZBORA	111
2. TEORIJA ORGANIZACIJE	111
3. TEORIJA KONFLIKTA.....	112
DIO ĆETVRTI: KOMPATIVNI PRISTUP U ISTRAŽIVANJU URBANE SOCIJALNE KONTROLE : POLICIJSKI POSLOVI	113
Glava 1. JAVNA (DRŽAVNA) POLICIJA	113
1. PROMJENJIVA ULOGA POLICIJE U DRUŠTVU	113
2. REFORME POLICIJE U 20. STOLJEĆU	128
3. PLURALIZACIJA POLICIJSKIH POSLOVA.....	129
Glava 2. PRIVATNA ZAŠTITA.....	131

1.RAZVOJ	131
2. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA	140
DIO PETI: ISTRAŽIVANJE MOGUĆNOSTI SURADNJE JAVNIH I PRIVATNIH SUBJEKATA SOCIJALNE KONTROLE U GRADU ZAGREBU.....	144
Glava 1. DESKRIPTIVNA ANALIZA	144
1. UVJETI RADA I PLAĆA	144
2. OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJENOST ZA POSAO.....	166
3. ODNOSI I SURADNJA IZMEĐU PRIVATNIH ZAŠTITARA I POLICIJSKIH SLUŽBENIKA	193
4. STAVOVI JEDNIH PREMA DRUGIMA	219
ZAKLJUČNA RAZMATRANJA.....	242
1. Verifikacija hipoteza istraživanja	242
2. Realizacija ciljeva rada i njegov znanstveni doprinos	243
3. Perspektiva budućih istraživanja	244
LITERATURA	246
SAŽETAK	258
ABSTRACT	260
PRILOG 1	262

TEORIJSKO-METODOLOŠKI PRISTUP ISTRAŽIVANJU

1. Predmet, cilj i metode istraživanja

S obzirom da se u brojnim istraživanjima socijalne kontrole u urbanim središtima zemalja s visokim socijalnim i ekonomskim standardom pokazalo kako uspjeh u kontroli urbanog kriminala ovisi o primjeni inovativnih metodologija i tehnologija usmjerenih na rješavanje problema i prilagođenih specifičnim lokalnim potrebama, sasvim je realno očekivati da ta teza vrijedi i u gradovima zemalja sa srednjim i nižim socijalnim i ekonomskim standardom. Stoga javne uprave u zemljama srednjeg i nižeg standarda sve više nastoje primjenjivati nove strategije kontrole urbanog kriminala, no u tom smislu se još uvijek raspolaze ograničenim podacima jer je takvih istraživanja malo a bez njih je teško kreirati adekvatne javne politike i evaluirati učinkovitost njihove primjene.

Pluralna socijalna kontrola jedna je od tih inovativnih metodologija, ili preciznije rečeno, jedan od aktualnih trendova u brizi za siguran život stanovnika u velikim urbanim sredinama. Radi se o tome da su društvene promjene u velikim urbanim sredinama učinile poslove socijalne kontrole vrlo zahtjevnima i opsežnima, što zahtijeva angažman većih ljudskih i materijalnih resursa. Tradicionalno najveću ulogu u osiguravanju javnog reda ima policija, no s obzirom na limitirana sredstva iz državnog proračuna, policija ne može odgovoriti na te zahtjeve. S obzirom da u uvjetima moderne tržišne ekonomije sve ljudske potrebe postaju podložne zakonima ponude i potražnje, dio poslova vezanih uz sigurnost preuzimaju, između ostalih, privatne zaštitarske tvrtke čiji zaposlenici imaju vrlo slične ovlasti kao policijski službenici, ali čija organizacijska misija je sasvim drugačija od policijske.

Predmet ovoga rada je suradnja između javne policije i sektora privatne zaštite kao relevantnih subjekata socijalne kontrole u gradu Zagrebu - glavnom urbanom središtu Hrvatske. Sukladno navedenom, osnovni cilj je istražiti predispozicije za suradnju između promatranih ključnih nositelja socijalne kontrole u gradu Zagrebu. Taj osnovni cilj realizira se na tri razine od kojih svaka uključuje specifične ciljeve.

Prva razina je teorijska i tu je cilj istražiti koji čimbenici i na kojim teorijskim osnovama utječu na rekonstrukciju socijalne kontrole u velikoj urbanoj sredini kao što je grad Zagreb te kako se javna uprava odnosi prema tome. Najučinkovitija i najutjecajnija teoretska objašnjenja o ulozi privatnog sektora sigurnosti u društvu su ona koja mogu povezati osobnu sigurnost s državnim naporima da smanji kriminal i nered u društvu te smanjiti troškove institucija u sektoru sigurnosti koje se financiraju iz državnog proračuna.

Sukladno trendovima u modernoj kriminologiji, druga razina rada je komparativna u okviru čega se posebni ciljevi sastoje u tome da se istraži promjene u policijskim poslovima i policiji, koji utjecaj te promjene imaju na dostupnost i kvalitetu sigurnosnih usluga građanima te koja je politika javne uprave u pogledu ostvarivanja socijalne kontrole u zemljama odnosno gradovima različitog stupnja društvenog i ekonomskog razvoja.

Treća je razina empirijska gdje je cilj da se istraže konkretni kapaciteti za opisane promjene u policiji i policijskim poslovima u Zagrebu kao glavnom gradu i najvećem urbanom središtu Hrvatske. S obzirom da se radi o novim poslovima, novim organizacijskim strukturama i novim konceptima socijalne kontrole, ti se kapaciteti primarno odnose na potrebe za novinama u edukaciji profesionalaca koji u njima sudjeluju te na rukovodne kadrove koji su odgovorni ne samo za upravljanje određenim organizacijskim strukturama nego i za njihovu kolaboraciju s drugim relevantnim strukturama te time za ukupnu implementaciju novih strategija socijalne kontrole odnosno za njihovu učinkovitost u praksi.

Ciljna populacija ovoga istraživanja su policijski službenici Policijske uprave zagrebačke i privatni zaštitari iz tri privatne zaštitarske tvrtke na području Zagreba koji na dan 1.1. 2013. godine imaju najmanje tri godine zaključen ugovor o radu kod navedenih poslodavaca. Stoga je za potrebe ovoga rada formiran reprezentativan uzorak policijskih službenika Policijske uprave zagrebačke i reprezentativan uzorak zaposlenika privatnih zaštitarskih tvrtki sa sjedištem i mjestom rada u Zagrebu. Kriteriji reprezentativnosti za obje skupine ispitanika su spol, dob, stručna spremna, godine staža i položaj u službi.

Kao okvir uzorkovanja korišten je popis zaposlenih policijskih službenika Policijske uprave zagrebačke i popis zaposlenih privatnih zaštitara u tri do pet privatnih zaštitarskih tvrtki sa sjedištem u Zagrebu.

Uzorkovanje je probabilističko kako bi se onemogućila subjektivnost i pristranost pri odabiru ispitanika te tako osigurala adekvatna primjena statističkih metoda za procjenu parametra populacije na temelju uzorka.

Uzorak je jednostavni slučajni uzorak što znači da odabir ni jednog ispitanika nije utjecao na odabir ni jednog drugog ispitanika a svi populacijski elementi iz obje ciljne populacije imali su jednaku šansu da uđu u uzorak. Svi članovi populacije bili su sadržani u popisu a nazočni prilikom izbora su ušli u uzorak istraživanja. Slučajni izbor je obavljen na način da se obuhvate policijski službenici odnosno privatni zaštitari koji se zateknu u smjeni u vrijeme dolaska anketara.

Ovakvim postupkom formiranja uzorka nastojalo se smanjiti standardnu pogrešku procjene temeljene na uzorku te osigurati dostatan broj ispitanika iz svake od dviju ciljnih populacija. Na taj način uzorkovanje je ne samo znanstveno korektno te jamči relevantnost zaključaka koji proizlaze iz njegovih rezultata, nego i racionalno jer omogućava u perspektivi daljnje eventualno potrebne analize.

Podaci su prikupljeni anonimnim i dobrovoljnim anketiranjem policijskih službenika i privatnih zaštitara. Oni su iskazali svoje stavove i percepcije o vlastitom poslu i jedni o drugima pomoću instrumentarija koji se sastoji iz četiri dijela od kojih svaki dio predstavlja anketu kojom se ispituje jedan od aspekata pretpostavki suradnje policijskih službenika i privatnih zaštitara: uvjeti rada i plaća, obrazovanje i sposobljenost za posao, odnosi i suradnja policijskih službenika i privatnih zaštitara te stavovi policijskih službenika o zaštitarima odnosno privatnih zaštitara o policijskim službenicima.

Izvorni upitnik kreiran je u okviru jednog slovenskog istraživanja odnosa između policijskih službenika i privatnih zaštitara (Dvojmoč, 2012), ali je za potrebe ovog istraživanja modificiran i proširen. Naime, rezultate dobivene u Sloveniji nije moguće generalizirati na cijelo područje post-socijalističkih zemalja bivše Jugoslavije zbog različitosti u društvenim, gospodarskim i političkim okolnostima u svakoj od tih zemalja. No, s obzirom da su te zemlje iz zajedničkog društveno-političkog konteksta istovremeno krenule u samostalni razvoj državnih institucija, pretpostavka je da imaju dovoljno sličnosti koje dozvoljavaju prijenos istraživačkog instrumentarija uz minimalne modifikacije.

Ispitanici su davali odgovore na skali Likertovog tipa koja predviđa pet mogućnosti: od apsolutnog neslaganja do apsolutnog slaganja. Cjeloviti anketni upitnik se nalazi u prilogu.

Dobiveni podaci obrađeni su na deskriptivnoj razini kako bi se dobio uvid u apsolutne i relativne vrijednosti na svakoj varijabli, posebno za policijske službenike, posebno za privatne zaštitare. Ti su podaci odmah formirani u tablice kontingencije i podvrnuti Hi-kvadrat testu kako bi bilo moguće odmah na relevantan način usporediti rezultate koje na istim česticama postižu promatrane dvije skupne ispitanika odnosno policijski službenici i privatni zaštitari te uočiti razlike među njima koje su statistički značajne.

2. Polazne hipoteze

Temeljem ciljeva empirijskog dijela rada, a imajući u vidu nedostatak ovakvih istraživanja u Zagrebu i općenito u Hrvatskoj, formulirana je sljedeća glavna hipoteza:

H. Ne postoje statistički značajne razlike između policijskih službenika i privatnih zaštitara u njihovoј percepciji preduvjeta međusobne suradnje.

S obzirom da u okviru ovoga istraživanja preduvjete međusobne suradnje promatramo kroz četiri zasebna seta varijabli, formulirane su sljedeće četiri posebne hipoteze:

H1. Ne postoje statistički značajne razlike između policijskih službenika i privatnih zaštitara u njihovoј percepciji vlastitih uvjeta rada i plaće.

H2. Ne postoje statistički značajne razlike između policijskih službenika i privatnih zaštitara u njihovoј percepciji obrazovanja i sposobljenosti za posao.

H3. Ne postoje statistički značajne razlike između policijskih službenika i privatnih zaštitara u njihovoј percepciji međusobnih odnosa i suradnje.

H4. Ne postoje statistički značajne razlike između stavova policijskih službenika o privatnim zaštitarima i stavova privatnih zaštitara o policijskim službenicima.

3. Društvena relevantnost rada

Polazište ovoga rada jest činjenica da je javna uprava ne samo u Hrvatskoj kao mladoj državi, nego u državama diljem svijeta, već nekih dvadesetak godina suočena s navedenim problemima socijalne kontrole i posebno usmjerena na rješavanje problema urbanog kriminala i javnog nereda (UNODC, UN-HABITAT, 2011). Problem je prepoznat na međunarodnoj razini pa je tako i sve više dokumenata Ujedinjenih naroda, Vijeća Europe ili Europske komisije koji daju preporuke za postupanje suvremene javne uprave i kreiranje novih javnih politika u području socijalne kontrole u velikim urbanim središtima.

Urbani prostori opterećeni su velikom gustoćom naseljenosti iz čega proizlaze višestruki rizici. Napučenost odnosno velik broj ljudi na (pre)maloj površini već sama po sebi predstavlja potencijalni izvor rizika s obzirom na prirodnu ljudsku potrebu za privatnošću i čuvanjem osobnog prostora. Narušavanje zadovoljavanja tih potreba nužno dovodi do frustracije a svakodnevni urbani život obiluje takvim situacijama: gradski prijevoz, dizala, parkirališta, cestovni promet i sl. Iskonska ljudska reakcija na frustraciju je agresija ili povlačenje (Berkowitz, 1962) pa stoga ne začuđuje učestalost nasilja i zlorabe opojnih sredstava u velikim gradovima širom svijeta.

Život u velikim urbanim središtima često karakterizira nemogućnost adekvatnog zadovoljavanja i mnogih drugih osnovnih ljudskih i životnih potreba jer nekontrolirani porast broja stanovnika nije uvijek praćen porastom potrebne gradske infrastrukture (zdravstvene, predškolske i školske ustanove, parkovi, igrališta itd.), kao ni porastom broja novih radnih mesta. Problem se dodatno usložnjava činjenicom da visok stupanj migracija dovodi do veće ili manje heterogenosti gradskog stanovništva. Kulić, Stanković i Abidović (2016) objašnjavaju kako se u suvremenim uvjetima svijet suočava sa svim vrstama migracija, a naročito prisilnim, dok dalje navode kako migracije trebaju biti legalne i sigurne kako za same migrante tako i za zemlje u koje oni dolaze. Naime, ljudi različitog sociokulturalnog porijekla i životnih navika odjednom žive zajedno na malom prostoru što može predstavljati poseban izvor tenzija pa i nasilja.

Istraživanja koja se provode još od sredine prošlog stoljeća jasno pokazuju kako izvor rizika može biti i gradska arhitektura (npr. Lynch, 1960; Jacobs, 1961; Angel, 1968; Jeffery, 1971; Newman, 1973; Gardiner, 1978; Clarke, Mayhew, 1980; Poyner, 1983; Coleman, 1985, prema Cozens, Saville, Hiller, 2005) koja smješta stanovanje i komercijalne aktivnosti u zajedničke, uglavnom vertikalne prostore s vrlo ograničenim pristupom izvana što otežava socijalnu kontrolu odnosno čini subjekte komercijalnih aktivnosti pogodnim objektima kriminalnih napada.

Visoka gustoća naseljenosti postavlja znatne zahtjeve i pred strukturu gradske prometne mreže te pred javni gradski prijevoz. Kreiraju se modaliteti masovnog brzog tranzita stanovništva iz jednih u druge dijelove grada, što sve otvara i nove mogućnosti ekonomskog prosperiteta ali i nove rizike te pogotovo nove prepreke mehanizmima socijalne kontrole od kojih se očekuje da efikasno prate situaciju pojačane mobilnosti gradskog stanovništva.

Sva prethodno navedena obilježja modernog urbanog života imaju dvije ozbiljne posljedice: otuđenost i anonimnost stanovnika. Radi se o pojavama koje bitno slabe mogućnosti socijalne kontrole (ljudi se međusobno ne poznaju, ne komuniciraju, nemaju zajedničke interese, nisu organizirani, ne komuniciraju i ne vode brigu jedni o drugima) a pridonose riziku devijantnog ponašanja (pojedinac se u masi osjeća ohrabren na ponašanje koje se sam ne bi usudio i zaštićen od mogućnosti da ga se u tome otkrije).

Visoka gustoća naseljenosti kreira tržiste za masovne spektakle kao što su sportski događaji, kulturne priredbe ili druge manifestacije zabavnog karaktera, što je izvor zarade ali i rizika za pojavu različitih oblika devijantnog ponašanja. Velik broj stanovnika nužno znači i koncentraciju različitih uslužnih djelatnosti kao što su trgovine, ugostiteljski objekti, banke, pošte i slično a što sve je izloženo riziku od kriminalnih napada. Visoke stope nezaposlenosti i

siromaštva generiraju uvjete koji pogoduju pojavi zloporabe opojnih droga, trgovanja ljudima ili političkog nasilja. Veliki gradovi ujedno su i medijska i politička središta, što ih čini podložnima opasnosti od terorističkih napada (UNODC, UN-HABITAT, 2011).

Sve navedeno pokazuje kako intenzivan porast gradskog stanovništva i širenje gradova koje uvijek ne prati i jačanje odgovarajućih gradskih infrastruktura, pogotovo u kombinaciji s velikim političkim, društvenim i gospodarskim promjenama kakve su se događale u tranzicijskim zemljama, često dovodi do kontinuiranih i intenzivnih trendova pogoršanja stanja, kretanja i strukture kriminaliteta. Uslijed toga, ali i uslijed aktualnih procesa decentralizacije, privatizacije i jačanja civilnog sektora, sigurnosne poslove u velikim urbanim sredinama sve više uz policiju kao javnu službu u nadležnosti države, obavljaju i različite lokalne službe, civilne organizacije i privatne agencije. Izgradnja učinkovitog sustava socijalne kontrole i u tom smislu uspostava novih strategija kontrole kriminaliteta u velikim urbanim sredinama stoga nužno prepostavlja razumijevanje uloge, doprinosa i međusobnog odnosa tih različitih sigurnosnih struktura, što je glavni problem rada.

Već dugo smo svjesni činjenice da javna policija nije jedini davatelj sigurnosti u suvremenom društvu, jer sigurnosne poslove sve češće obavljaju brojne druge javne/državne, paradržavne, privatne i poluprivate organizacije. Te organizacije ponekad čak nisu primarno osnovane za policijske poslove, ali budući da obavljaju poslove sigurnosti i sukladno tome imaju ovlasti nalik policijskim, možemo ih shvatiti kao policiju u najširem smislu riječi. Kako te organizacije dijelom obavljaju poslove vrlo bliske ili čak istovjetne policijskim, njima je država dala određeni stupanj moći, odnosno ovlasti slične policijskim. Upravo zato, u suvremenom je svijetu neophodno multidimenzionalno razumijevanje policijskih poslova. U praktičnom smislu ključna je produktivna i sinergijska međuinstitucionalna suradnja u sektoru sigurnosti. Budući da su javna policija i privatna zaštita glavni i najbrojniji pružatelji sigurnosnih usluga u Hrvatskoj, logično je da je za takvu suradnju potreban dobar odnos između policijskih službenika i privatnih zaštitara, odnosno organizacija kojima pripadaju. Ono što nije logično, i na što upozoravaju autori i u drugim zemljama (Sare, 2011) je to što treba spojiti dvije organizacije, koje operiraju u različitim sferama, gdje policija sebe opisuje kao instituciju koja je zadužena za sigurnost, javni red i poštivanje zakona, dok je privatna sigurnost ekomska aktivnost koja je primarno motivirana profitom. Moto policije je „štititi i služiti“, a moto privatne sigurnosti je „zaštititi i zaraditi novac“.

Ovaj rad sabire vrlo različite perspektive o društvenoj dinamici, kriminalu i socijalnoj kontroli koje usmjeravaju teorijsko razmatranje i empirijsko istraživanje. Kriminolozi nastojezadržati korak s transformacijom društava po čitavome svijetu, te povezati svoje teorije s

dinamikama društvenih promjena. Kriminolozi su tradicionalno aktivni promatrači svih društvenih procesa i promjena jer ih zanima njihov utjecaj na kriminalna i druga devijantna ponašanja. Povećane stope kriminala smatraju se pokazateljima „tamne strane“ društvene promjene, te negativnih i narušavajućih procesa koji su sastavni dio društvene transformacije. U stvari, te se tamne strane čine prilično očitima. Deindustrijalizacija, rasprostranjena nezaposlenost i pojava „uslužnog društva“ mijenjaju lice gradova i regija. Sve veći konkurentni mehanizmi tržišta stavljaju pritisak na veze koje su temelj društva. Čini se da se snažni mehanizmi samoregulacije u društvenim institucijama, zajednicama, pa čak i obiteljima, raspadaju u sve više „individualizirano“ društvo, pa posljedično slabe „nedržavni“ oblici društvene kontrole. Nema sumnje da raspadanje socijalne države ima utjecaj na kriminal i društvenu kontrolu na nacionalnim razinama.

U „fragmentiranom društvu“ raširit će se nasilni sukobi, kao i imovinski kriminal te ostali oblici devijantnog ponašanja. Kriminolozi predviđaju porast nasilničkog kriminaliteta u onim grupama društva na koje utječu društveni i gospodarski pritisci. Struktura i distribucija različitih vrsta kriminala odrazit će se na novonastalu distribuciju pobjednika i gubitnika u pojedinim nacijama odnosno društvima. Stanovništva u zapadnim i istočnim državama Europe proživljavaju nove nesigurnosti tijekom svojih životnih tijekova. Dinamika društvene promjene direktno utječe na tijek života mlađih kroz situacije stresa i naprezanja, uzročnih čimbenika delikventnog ponašanja. Nadalje, globalizacija pruža nove prilike za gospodarstveni i organizirani kriminal. Kriminolozi predviđaju porast gospodarskog i korporativnog kriminala na nacionalnoj razini te na globalnom tržištu.

Tako duboke i brze promjene stvaraju apokaliptična i dramatična predviđanja sve većih stopa kriminala, kao i izvanrednog širenja nasilja na još nepoznatoj razini. Ali teorije koje povezuju državnu promjenu i kriminalno ponašanje moraju biti svjesne „dvostrukog kretanja“ (vidi Messner i Rosenfeld, 2000) društvene promjene i protu djelujućih sila koje nastaju za vrijeme tog procesa. No, kriminal, a posebno nasilni kriminalitet, pruža „simbole“ nesigurnosti i tjeskobe stanovništva koje proživljava dinamiku društvenih promjena u svakodnevnom životu. Moralna panika i popularni „mitovi“ o kriminalu (vidi Katz, 2000) djeluju kao sastavni dio društvene promjene.

Prepoznavanje tih transformacija u društvima stimuliralo je mnoštvo novih teoretskih pristupa u kriminologiji. Za kriminološku su se teoriju otvorile ne jedna, nego brojne „budućnosti“ (Nelken, 1994.). Ako već post kritična, realistična, refleksivna, republikanska i konstitutivna kriminologija ne daje odgovore, onda barem daje nova pitanja i inovativne teorijske koncepte. Iza raznolikosti teoretskog rezoniranja pronalazimo zajedničke crte

argumenata. Teorije uglavnom promoviraju integrativnu perspektivu koja premošćuje jaz između klasične etiologiske kriminologije i konstrukcionističkog pristupa. Kriminolozi shvaćaju ograničenja državne kontrole, te usmjeruju svoju pažnju na neformalne mehanizme državne kontrole, kao i interakcije formalne i neformalne kontrole. Društveno-pravno i kriminološko istraživanje tako se još više integrira.

Istovremeno, kriminolozi se vraćaju svojim dobro uspostavljenim tradicijama. Čini se da dinamika društvene promjene na kraju dvadesetog stoljeća ima puno toga zajedničkog s prvom industrijskom revolucijom i procesom modernizacije u 19. stoljeću te početkom 20. stoljeća. Proširenje tržišta, raspadanje institucija koje su ograničavale tržišta, ubrzani korak društvenih promjena i uništavajući utjecaj na dijelove stanovništva: čini se da se te karakteristike prve industrijske revolucije ponavljaju. Kao i tijekom prve industrijske revolucije, ti procesi postaju prvi i najvidljiviji u gradovima. Pojava „nove podklase“ u američkim središnjim dijelovima gradovima ili francuskim predgrađima preusmjerila je pažnju na odnos između društvenih sukoba, nejednakosti i kriminala. U metropolitanskim područjima zapadnih industrijaliziranih država kriminolozi pronalaze vidljive znakove procesa društvenog isključivanja, „tribalizacije“ urbanog društvenog života i „propadanja civiliziranog grada“ (Eisner, 1997).

Ovaj rad je svojevrstan produkt različitih putova kojima se kriminolozi kreću kako bi pronašli izazove društvene dinamike u svojim teoretskim pristupima, u empirijskom istraživanju i politikama suzbijanja kriminala na različitim područjima disciplina. Dijelovi ovoga rada predstavljaju vodeće perspektive i teme socijalne kontrole u suvremenim urbanim središtima.

DIO PRVI: KONCEPT SOCIJALNE KONTROLE

Glava 1. POJAM SOCIJALNE KONTROLE

1. RAZLIČITE DEFINICIJE U RAZLIČITIM DRUŠTVENIM KONTEKSTIMA

1.1. Povijesni pregled

Definicija socijalne kontrole kao organiziranog odgovora društva na devijantna ponašanja njegovih članova predstavlja dominantan pristup u konceptualizaciji ovoga pojma u akademskoj i stručnoj literaturi. Dapače, kako tvrdi Innes (2003:15) specifična prednost ove definicije, sastoji se u njenoj fleksibilnosti i prilagodljivosti uslijed čega je primjenjiva u vrlo različitim kontekstima, unatoč činjenici da limitira paletu aktivnosti koje bi se mogle ubrajati u aktivnosti socijalne kontrole. U postizanju te ravnoteže, ova definicija kooptira sa znatno širim i složenijim problemom naravi i logike društvenog reda i poretka pri čemu se oslanja na različite društvene i humanističke znanosti koje se s različitih pozicija bave etiologijom i fenomenologijom ljudskoga ponašanja.

Koncept socijalne kontrole tako se, između ostalog, pogotovo razvija u sociologiji, kriminologiji, političkim znanostima, pravnim znanostima, povijesti, antropologiji, socijalnoj psihologiji i geografiji. Naravno, u okviru svake od navedenih znanstvenih disciplina, definicija socijalne kontrole se razvija sukladno okvirima i perspektivama pojedine discipline, pa je tako naglasak zapravo na različitim aspektima socijalne kontrole. Na primjer, pravo će socijalnu kontrolu definirati kao legislativu koja regulira ponašanje ljudi u različitim segmentima društvenog života, te kao oficijelne postupke koji jamče pridržavanje ljudi te legislative. Socijalna psihologija socijalnu kontrolu definira kroz procese socijalizacije čiji ishod je ponašanje ljudi sukladno normama koje vrijede u nekom društvu. Sociologija definira socijalnu kontrolu kroz društvene strukture i društvene procese, objedinjavajući prethodne pristupe. Kriminologija koristi sva prethodna tri pristupa te socijalnu kontrolu definira kao sastavnicu trokuta kriminala, odnosno kao element čija je odsutnost potrebna kako bi se, uz postojanje spremnog počinitelja i adekvatnog objekta napada, moglo dogoditi kazneno djelo. Time kriminologija koristi više znanstvenih disciplina da bi definirala samo jedan segment socijalne kontrole koji se odnosi na kriminalne oblike ponašanja.

Već iz ovog uvodnog pregleda je jasan zajednički nazivnik svih pravaca i etapa u definiranju pojma socijalne kontrole: bez obzira na dominantnu znanstvenu perspektivu, socijalna kontrola je uvijek ono što omogućava društvu njegov opstanak unatoč broju i rasponu

različitosti osobnih interesa koje ga direktno ugrožavaju. Socijalna kontrola je uvijek ono što članove društva drži na liniji očekivanog ponašanja.

1.2. Moderni pristupi

Postmoderna društva više se nego ikad oslanjaju na inovativne proizvode i inovativne potrebe. Promoviraju kulturu individualizma i hedonizma u populaciji (potencijalnih) potrošača, posebno kod mlade generacije. „Potrošačka društva“ se suočavaju s dvostrukim rizikom. S jedne strane moraju osloboditi individualističko, hedonističko ponašanje i potaknuti inovativno ponašanje, čak i ako ono prelazi liniju između legalnog i nelegalnog ponašanja. S druge strane moraju se uspostaviti, obnoviti i sačuvati u regulatornom poretku koji se brani od devijantnih tendencija takvog ponašanja.

Drugi se zadatak čini sve težim budući da su mehanizmi socijalne kontrole u obiteljima, školama i zajednicama pod pritiskom neobuzdanog tržišnog individualizma. „Svetržišna društva“ jačaju orijentacije usmjerenе na vrijednost i biheviorističke uzorke poput „makijavelizma“ i „hijerarhijskog koristoljublja“ koje može biti direktno vezano za različite oblike devijantnog ponašanja.

Pojedini autori kao Messner i Rosefeld (2000) polaze od argumenta da se u modernim tržišnim društvima institucionalna obuzdavanja tržišta oslabljaju i napuštaju. Njihova teorija institucionalne anomije jednako duguje Durkheimu kao i Polanyijevu „velikoj transformaciji“. Oni dijagnosticiraju sve veću nejednakost između tržišnih i netržišnih institucija. Neuspjesi obuzdavanja tržišta rezultiraju sve većim stopama kriminala, u nacionalnim društvima kao i na globalnim tržištima. Autori razvijaju tri scenarija dinamike tržišta i njihovih institucionalnih ograničenja: Velika retrogradacija (kretanje unazad), Nova velika transformacija i Fundamentalistička protu-transformacija. Svaki scenarij predviđa različite ishode za kriminalno ponašanje i kontrolu. Messner i Rosenfeld najosjetljiviji su na protudjelujuće sile u procesu društvene transformacije. Oni pokazuju kako klasici mogu doprinijeti našem razumijevanju kriminala u modernim društvima, te ukazuju na potencijalne klasične koncepte u inovativnim teorijama društvene promjene i kriminala.

John Hagan, Gerd Hefler, Gabriele Classen, Klaus Boehnke i Hans Merkens (2000) razmatraju problem kriminogenog utjecaja dominantnih vrijednosti u tržišnim društvima. U tom smislu može se reći da američko društvo pruža najnapredniju postavku koja analizira kriminološke vrijednosne orijentacije poput individualizma, koristoljublja i autonomije. Messnerova i Rosenfledova studija o kriminalu i američkom snu, kao i Bellova studija

kriminala kao sastavnice američkog načina života“ bili su temelji za Haganu i njegove kolege u rafiniranju osnovnih argumenata. Oni kreću od supkulturnog i „podzemnog“: dominantni vrijednosni uzorci tržišnih društava uzrokovat će delinkvenciju kad se ponovno reinterpretiraju i povežu s drugim vrijednosnim uzorcima unutar supkulturnih konteksta. Širenje tržišnog društva po čitavom svijetu doprinosjet će pojavi takvih rizičnih podzemnih uzoraka u brojnim različitim društvima. Hagan i njegove kolege podvrgavaju svoj argument empirijskom testiranju. Njihova usporedba adolescenata u nekadašnjoj Zapadnoj i Istočnoj Njemačkoj uspoređuje dobro uspostavljeni društvo s nadolazećim tržišnim društvom, a dobiveni rezultati potvrđuju podzemnu uzročnu mrežu koja je povezana s temeljnim vrijednostima društva, i postojanje niti u toj uzročnoj mreži koja može dovesti do supkulturne delinkvencije.

Globalna tržišta posebice su okarakterizirana nedostatkom regulatornog poretku i institucionalnim obuzdavanjima. Globalnu ekonomiju vodi nova i međunarodna radna elita koja je blisko međusobno povezana u poslovnim, političkim i birokratskim mrežama. Simultano s mrežama globalne ekonomije pojavljuju se i nelegalne mreže. Karstedt (2000) analizira utjecaj takvih strukturalnih karakteristika na transnacionalni i gospodarski kriminal na globalnim i nacionalnim tržištima. Ova autorica tvrdi da konkurentne prednosti nastaju iz zajedničkih strukturalnih uzoraka i „ključnih transnacionalnih praksi“ u legalnom i nelegalnom poslovanju. Daje prijedlog da „nasljedno-feudalni“ uzorci ponovo nastaju na globalnim tržištima budući da pružaju visoku razinu povjerenja, solidarnosti i neformalne kontrole koji funkcioniraju kao ekvivalenti univerzalnih zakonskih propisa i provođenja zakona na globalnim tržištima. Organizirani kriminal, s korijenima u specifičnim poduzorcima nasljedno-feudalnog kompleksa, lako povezuje s takvim uzorcima na legalnim tržištima i među novom globalnom elitom.

Thomas Ohlemacher (2000) analizira odnos između tržišta i institucionalnog sustava iz suprotne perspektive. Utječu li iskustva transakcija na nelegalnom tržištu, poput iznuđivanja i korupcije, na povjerenje u institucionalni sustav, a posebice u politički sustav društva? Njegov pristup otvara novu perspektivu za odnos između tržišta i institucionalnih ograničenja. Suprotno od institucionalnog pristupa Messnera i Rosenfelda, on se fokusira na pojedinačne sudionike i mreže. Ohlemacher temelji svoju empirijsku studiju vlasnika restorana u Njemačkoj na mrežnom pristupu. Njegova otkrića navode da prijavljena viktimizacija ima manju ulogu u uspostavi povjerenja; suprotno tome, zajedničke percepcije takvih kriminalnih ponašanja povezane su s povjerenjem u politički sustav. Konačno, on otkriva uzročnu mrežu koja povezuje iskustva, zajedničke percepcije i povjerenje, i koja dodjeljuje dominantnu ulogu medijima.

Društvena promjena utječe na ukupni sustav društvene kontrole; kako bi se moglo tvrditi, njen je utjecaj ovdje veći nego kod devijacije i kriminala. Društvena promjena utječe na same društvene odnose i institucionalnu strukturu u koju su usađeni mehanizmi društvene kontrole; i koji se reproduciraju uspješnom društvenom kontrolom (vidi Melossi, 2000). Strukturalna i kulturna promjena postavlja pritisak na učinkovitost kažnjivog pravosudnog sustava i institucija formalne društvene kontrole. Čini se da „svetržišna društva“ i individualizam uništavaju neformalne mehanizme društvene kontrole, ili barem ograničavaju učinkovitost vitalnih mreža neformalne kontrole: obitelji, škole, susjedstva i zajednice.

Posljedično tome, društvena će promjena utjecati na uspostavljene sfere formalne i neformalne društvene kontrole. Granice državne kontrole odnosno njenih institucija postaju vidljivije, a veze između formalne i neformalne kontrole postaju sve važnije. Kriminolozi su jako svjesni ograničenja strategija formalne kontrole. Nove politike suzbijanja kriminala posebice preusmjeravaju pažnju na mehanizme neformalne društvene kontrole. Iako ograničenje troškova državne kontrole dolazi s paketom legalnih problema, ono se promatra kao prilika za ponovnu uspostavu onoga što bi se moglo nazvati „prirodne“ društvene kontrole.

John Braithwaite je bio jedan od prvih koji je promovirao takvu perspektivu i dao nove temelje politikama suzbijanja kriminala. Ovaj autor iznosi ideju normativne kriminološke teorije (2000). Njegova republikanska teorija o kriminalu i kontroli osmišljena je kao normativna teorija koja integrira politički karakter republikanske teorije o kriminalu i kontroli. On posebno naglašava društveno-demokratski karakter republikanske teorije o kriminalu i kontroli. Tvrdi da su politike suzbijanja kriminala koje se temelje na republikanskoj teoriji nadmoćne u odnosu na one koje se temelje na legalnom pozitivizmu i liberalizaciji. Republikanske norme grade se na tri ključna elementa: sloboda, jednakost i zajedništvo, pa tako ovaj autor zapravo nudi izazovnu kombinaciju legalnih i kriminoloških teorija i političkog programa. On žudi za pozicijom između moralnog relativizma koji bi mogao smatrati silovanje i ubojstvo prihvatljivim, i legalnog pozitivizma koji smatra visoke stope zatvorskih kazni moralno prihvatljivima.

Poziv Wolfganga Ludwig-Mayerhofera (2000) za „repolitizacijom“ i „redemokratizacijom“ socijalne kontrole podudara se s Braithwaiteovom republikanskom teorijom. Ovaj autor raspravlja o višeslojnim posljedicama ograničenja socijalne države za kriminalnu kontrolu. U kontekstu kriminalne politike jedna je od posljedica „angažiranje vanjskih resursa“ političkih funkcija i zakona. U isto vrijeme ovaj je razvoj praćen tendencijama prema informalizaciji kaznenog pravnog sustava koji bi mogao, riječima Maxa Webera, pozdraviti supstantivizaciju zakona. Međutim, te tendencije imaju često zanemareni aspekt –

one također mogu doprinijeti zaštiti korporativne prakse iz javne kontrole. Kako se ni proceduralni niti „refleksivni zakon“ niti reformalizacija zakona ne čini odgovarajućim pravnim lijekovima, Ludwig-Meyerhofer predlaže strategije „repolitizacije“ i „redemokratizacije“ koje daju dotičnim pojedincima više mogućnosti za izražavanje svoje zabrinutosti. On posebno promiče procedure kroz koje demokratski diskursi mogu pronaći više egalitarističke politike.

Michael Levi (2000) i Eberhard Blankenburg (2000) analiziraju problem neformalnih kontrola i informalizacije na globalnoj razini. Oni posebice ocjenjuju potencijal partikularističkih i moralističkih modusa društvene kontrole u suprotnosti s univerzalnim i legalističkim. Hoće li globalno tržište biti učinkovitije ako mu nedostaju međunarodni pravni propisi i odgovarajući sustav formalne kontrole? Oba autora dolaze do vrlo različitih zaključaka. Michael Levi analizira može li Braithwaiteov model socijalne kontrole biti primjenjiv i u odnosu na financijske prijevare, korporativni kriminal i korupciju na nacionalnoj razini te u globalnom gospodarstvu. Iz brojnih slučajeva koje razmatra u svojim radovima, on donosi zaključak da se poslovna elita čini prilično neranjivom na nacionalnim razinama.

2. OSPORAVANJE POJMA

Kontrola kriminaliteta i kažnjivih radnji ostaje jednim od najvažnijih socijalnih pitanja našeg vremena. Konstantno smo suočeni s informacijama o onome što većina nas smatra antisocijalnim ili nehumanim odnosno nemoralnim oblicima ponašanja. Troškovi kažnjivih ponašanja su veliki i to ne samo u terminima nanesenih materijalnih šteta, šteta na strani žrtvi te troškova njihovog procesuiranja, nego u smislu mentalnih posljedica za sve odnosno na nacionalnoj razini. Ljudi su preplašeni bez obzira imaju li za to osnova ili ne. Drugim riječima, suvremeno društvo je obilježeno rastućom sumnjom, anksioznosću i paranojom prosječnog čovjeka da će biti viktiniziran nekom kažnjivom radnjom. Ovo nije samo karakteristika visoko razvijenih zemalja u kojima otuđenost stanovništva doseže vrlo visok stupanj nego je ovo tipično i za našu zemlju: stanovnici Hrvatske, pogotovo u našim najvećim gradovima, sve češće izražavaju osjećaj nesigurnosti na javnim mjestima te strah da će biti žrtvama kažnjivih ponašanja u prometu, protiv javnog reda i mira i javne sigurnosti, a također se boje i viktinizacije u različitim oblicima poslovanja te institucionalne viktinizacije od, na primjer, zdravstvenih ili obrazovnih ustanova. Tako i u Hrvatskoj, kao i brojnim drugim zemljama, dolazi do svojevrsnog paradoksa odnosno do činjenice da se reakcija društva na percipirani rastući broj kažnjivih ponašanja i rastući strah od viktinizacije sastoji u dalnjem širenju pravnih mehanizama, koji potencijalno problem čine još većim.

Naime, kada raste kaznenopravni aparat, paralelno s njim raste i problem kriminaliteta. Ekspanzija kaznenopravnog sustava rezultat je javne i pravne reakcije na kriminalitet. Međutim, istodobno sam kaznenopravni sustav producira službene podatke koje mi onda uočavamo kao "kriminalni problem". Veći sustav omogućava veće mogućnosti za procesuiranje različitih oblika kriminalnog ponašanja, što rezultira većim brojem službeno evidentiranih kriminalnih radnji. Na takve trendove porasta kriminalnih ponašanja društvo reagira dalnjim širenjem formalnih mehanizama socijalne kontrole, a tu je svakako na prvom mjestu kaznenopravni sustav.

Zanimljivo je uočiti taj višedesetljetni kontinuitet problema paralelne redukcije i ekspanzije kriminala. Djelovanje formalnih mehanizama socijalne kontrole dovodi do toga da se s jednog aspekta kriminalitet reducira a s drugog istodobno poveća. Na primjer, možemo pretpostaviti veći stupanj društvene opasnosti kriminalnih povratnika i delinkvenata iz navike te dati prioritet društvenom nadzoru takvih osoba. Na taj način ćemo smanjiti broj kaznenih djela ali povećati broj počinitelja jer će potencijalni delinkventi brzo uočiti slabost sustava društvenog nadzora da kontrolira i primarne delinkvente te će iz toga zaključiti da je rizik činjenja prvog delikta minimalan.

Nadalje, postavlja se pitanje što je važnije: smanjiti broj kaznenih djela ili broj delinkvenata? Činjenica je da smanjenje broja kaznenih djela znači zapravo redukciju rizika viktimizacije što je svakom prosječnom građaninu prilično važno. Međutim, ako istodobno raste broj primarnih delinkvenata, tada to znači da društvo štiti svoje članove od kriminalne viktimizacije pod cijenu njihove vlastite "degeneracije". Drugim riječima, društvo smanjuje građanima rizik da postanu žrtvama kriminaliteta ali povećava rizik da postanu njegovim počiniteljima.

Jedna od bitnih praktičnih dilema često je vezana uz kriminalizaciju odnosno dekriminalizaciju određenih ponašanja. Pri tome se najčešće oštro sukobljavaju oni koji prioritet daju zaštiti stanovništva od kriminaliteta i oni koji prednost stavljuju već na stranu zaštite društva od nemoralja. Teorijska pa ni znanstvena logika teško mogu dovesti do odluke o tome što je od to dvoje veća opasnost za društvo, a radi se o odgovoru koji je krucijalan za kreiranje sustava sigurnosti i kontrole kriminaliteta.

Troškovi kriminaliteta i njegove kontrole predstavljaju slijedeće bitno praktično pitanje koje je također moguće kratko ilustrirati konkretnim situacijama iz prakse. Na primjer, možemo pokušati prevenirati kaznena djela krađe i teške krađe na način da poduzmemosmjer pojačane zaštite u odnosu na imućne ljude kao potencijalne žrtve tih delikata. Time ćemo svakako smanjiti visinu materijalne štete nanesene ovom vrstom kriminaliteta ali ćemo

istodobno potaknuti potencijalne počinitelje da kradu od manje imućnih žrtava čime ćemo izazvati porast broja imovinskih delikata te zapravo proširiti i povećati rizik viktimizacije.

Poteškoće na području suzbijanja i kontrole kriminaliteta, između ostalog, dobrim su dijelom posljedica neslaganja unutar sustava društvene sigurnosti oko toga što prioritetno treba kontrolirati odnosno suzbijati. Na primjer, činjenica je da jedan delinkvent "bijelog ovratnika" nanosi društvu znatno veću materijalnu štetu nego li velik broj počinitelja provalne krađe. Onemogućavanjem kriminaliteta "bijelog ovratnika" možemo uštediti znatna društvena sredstva i tako zaštititi društvenu sigurnost. Međutim, mjerimo li uspjeh sustava društvene sigurnosti statistikom kriminaliteta, u ovome slučaju ga nećemo prepoznati jer se radi o malom broju počinitelja. Također, iako ćemo time štititi i nacionalnu sigurnost, građani to neće tako percipirati jer se njihov strah od kriminaliteta odnosno viktimizacije kriminalitetom ne veže uz kriminalitet "bijelog ovratnika" nego uz ulični i druge oblike "klasičnog" kriminala. U novije vrijeme, građani se više boje mladih nasilnika na ulici nego "okorjelih" profesionalnih delinkvenata. Dakle, praktično značenje pojma sigurnosti u društvu može biti vrlo različito.

Neslaganja su evidentna i u odnosu na pitanje tko primarno treba kontrolirati i skrbiti za sigurnost u zajednici. Iako javna policija još uvek dominira u sektoru sigurnosti, činjenica je da je privatna sigurnost prihvaćena od većine populacije ne samo u Hrvatskoj nego širom svijeta. To ne začuđuje ako se ima na umu da su zaštitarske tvrtke uključene u mnoge napore države i društva da spriječe, ograniče i kontroliraju razinu kriminala i nereda. Moglo bi se čak reći da je privatnoj sigurnosti dana velika važnost, skoro jednaka kao i policiji. Stoga neki autori (Newborn, 2009) promatraju privatni sektor sigurnosti kao oblik policijske privatizacije odnosno kao novi oblik socijalne kontrole, pogotovo u velikim urbanim sredinama gdje su poslovi sigurnosti najopsežniji i najzahtjevniji.

3. SRODNI POJMOVI

Tijekom stoljeća proučavanje socijalne kontrole odvijalo se na makro, mezo i mikro razini. Tijekom tog razdoblja dogodile su se dvije važne promjene. Prva i najvažnija promjena je da je koncept društvene kontrole redefiniran. Drugo, koncept socijalne kontrole postao je složeniji. Svaka sljedeća teorijska formulacija o socijalnoj kontroli ima tendenciju da odbaci teorije koje su joj prethodile. Povijest koncepata društvene kontrole daje nam važne informacije o smislu objašnjavanja i složenosti socijalne kontrole.

Definicija socijalne kontrole prema kojoj je socijalna kontrola organizirani odgovor na devijantna djela postala je široko prihvaćena kao dominantni koncept u akademskoj literaturi

temeljem kojega se provode brojna istraživanja o načinima na koje društva, grupe i pojedinci reagiraju na različite oblike devijantnog ponašanja. Iako ova definicija ograničava aktivnosti koje se mogu smatrati socijalnom kontrolom, ostaje dovoljno prilagodljiva da se primjeni na niz događaja i postavki. U postizanju ove ravnoteže, definicija se oslanja i zapravo povezuje s prirodom i logikom socijalnog reda i njegovim odnosom sa socijalnom kontrolom te se nalazi u različitim disciplinama u bihevioralnim i društvenim znanostima. Koncept socijalne kontrole bio je i nastavlja biti korišten i razvijen u sociologiji, kriminologiji, političkim znanostima, socijalnoj povijesti, antropologiji, društveno-pravnim istraživanjima, socijalnoj psihologiji i geografiji. Koncept socijalne kontrole, osim navedenih disciplina koje su se uglavnom bavile operacionalizacijom ili primjenom socijalne kontrole, bio je povezan s nekim temeljnim teorijskim perspektivama u socijalnoj znanosti. Innes (2003) nastoji povezati koncept socijalne kontrole s tradicionalnim sociološkim teorijama, o čemu će biti riječi nešto kasnije. Njegov cilj je identificirati ključne teme koje podupiru pojedini pravci u odnosu na uzroke i posljedice društvene kontrole. Također, važna je i rasprava o prirodi socijalne kontrole, a time onda dolazimo do srodnih pojmova.

Srojni pojam koji svakako treba ovdje spomenuti je politika suzbijanja kriminaliteta. Riječ suzbijanje znači sprječavati ili sačuvati nešto, odnosno unaprijed nešto zaštiti. Suzbijanje ima značajno mjesto u svim slojevima društvenog života. To je kompleksni pojam koji pokriva veoma širok spektar djelatnosti, primjerice uklanjanje kriminogene socijalne strukture, rehabilitacija bivših osuđenika, savjete potencijalnim žrtvama, poticanje svijesti o potrebi zaštite i drugo.

Povijesno se suzbijanje kriminaliteta razvilo kao antipod ograničenom nadzoru kaznenog pravosuđa. Suzbijanje kriminaliteta je zamišljeno kao djelatnost protiv kriminala prije nego što se uopće pojavi. Zato se u većini zapadnih država jasno razgraničava kazneno pravosuđe i suzbijanje kriminaliteta, premda je potrebno i njihovo povezivanje. I prevenciji je potrebna pravna podloga kad zadire u čovjekova prava. Tuck (1989) utvrđuje kako je od formuliranja idealne definicije suzbijanja kriminaliteta potrebnije postići da suzbijanje kriminaliteta postane način mišljenja. Radi se dakle o preusmjeravanju od formalnog k neformalnom nadzoru.

Za suzbijanje kriminaliteta, pogotovo u velikim gradovima, potrebno je najmanje šest područja socijalne politike (vidi o tome kod: Meško, 1996):

- urbanistička politika (planiranje okoliša);
- zdravstvena politika (skrb za zdravi razvoj);

- obiteljska politika (otkrivanje zanemarivanja, konflikata, devijacija, suzbijanje adolescentne trudnoće, prenatalno i postnatalno savjetovanje, obiteljsko savjetovanje i obrazovanje, predškolsko obrazovanje, pomoć obitelji, očuvanje obitelji, suzbijanje beskućništva mladeži);
- politika obrazovanja (sadržaj obrazovnih programa, kako obrazovati - osposobljavanje učitelja, odnos učitelj-učenik, nagrađivanje i discipliniranje učenika);
- politika skrbi za mlade (osiguravanje razvoja ličnosti, provođenje slobodnog vremena, učenje socijalnih vještina, suzbijanje stigmatiziranja mladih prijestupnika, identifikacija socijalnih mreža);
- politika zapošljavanja (u kriminalističko-preventivnom smislu obećavajući su programi za osposobljavanje i obrazovanje koji nude zadovoljstvo u radu i pozitivnu povratnu informaciju glede rada, mogućnosti za napredovanje, izvješćivanje nadređenih i suradnika, mogućnosti primjene znanja i vještina i primjерено nagrađivanje. Značajna su osposobljavanja i radno iskustvo, poboljšanje i povećanje mogućnosti za zapošljavanje, pomoć i proširivanje mreža zapošljavanja).

Radi se, dakle, o mjerama socijalne politike čiji primarni cilj nije suzbijanje kriminaliteta. Osim toga, te mjere su širokih razmjera i dugoročnog karaktera. Zbog svega toga, vrlo je teško ocijeniti i egzaktno izraziti njihov kriminalno-preventivni učinak. Društvena zajednica, međutim, traži i poduzimanje aktivnosti od strane nadležnih društvenih službi i institucija, koje bi bile fokusirane upravo na redukciju kriminalnih oblika ponašanja odnosno na zaštitu stanovništva i materijalnih dobara od kriminalnih napada.

Još je jedan važan pojam koji se često spominje u vezi s konceptom socijalne kontrole: cenzura. Razmatrajući nečije vrijednosti, stavove i povlaštene sklonosti, teško je razlučiti odvojenost između onoga što pojedinac pronalazi na temelju vlastitih psiholoških poticaja i sustava vjerovanja i onoga što od dobiva od utjecajnog programiranja koji konstantno prožima njegov svakodnevni život. Primjerice, većina televizijskih postaja koje tvrde da prenose informacije u nepristranim i objektivnim uvjetima imaju tendenciju da su „lijево“ ili „desno“ orijentirane na temelju njihovih filozofskih sklonosti, političkih programa ili korporativnih sponzorstva. Dakle, kanal na televiziji koji ljudi redovito gledaju i slušaju utječe na njihovo shvaćanje svijeta u cjelini. Također, ljudi su usklađeni s takvim pristranim izvješćima i prate postaje koje odražavaju njihova vlastita uvjerenja i gdje se potvrđuju njihove subjektivne perspektive. Drugi primjer da se oslabi utjecaj socijalne kontrole odnosi se na fenomen s kojim su umjetnici već stoljećima u zavadi, u kojem njihova osveta protiv normi donosi strogu kaznu,

a to je cenzura. Dakle, oni koji imaju vlast i moć i oni koji su zaduženi za širenje mehanizama socijalne kontrole imaju mogućnost zatražiti ponašanje i stavove koji izazivaju mehanizirano poštivanje planiranih ideologija. S druge pak strane, socijalna kontrola može biti i pozitivna tehnika koja se koristi za provođenje sigurnosti i upravljanje masama. Inicijative koje potiču takve pokrete, kao što su stroži zakoni ili taktike zastrašivanja koje su objavljene u medijima koji se orientiraju na smrtonosne posljedice koje se mogu dogoditi zbog nepridržavanja zakona, mogu biti katalizatori koji promiču sigurniji stil života.

Naposljetku, ideje Cohena i Foucaulta značajno su utjecale na ono što Hudson (2003) naziva perspektiva post socijalne kontrole. Johnston (1997) smatra da bi se koncept socijalne kontrole trebao izbjegavati iz nekoliko razloga. Prvo, on tvrdi da je to problematičan koncept. Nadalje generalizirani pojam „socijalni“ kao „vladajuće racionalnosti“ (to je kao mehanizam i objekt za vladine temeljne intervencije) bio je zamijenjen s raspršenim i decentriranim pojmom heterogenosti zajednice i njezinih interesa. Kao dio ovog obrasca razvoja, on tvrdi da je moć države da omogući sigurnost smanjena, a kroz mnogo situacija država je samo jedna među mnoštvom aktera čije aktivnosti su usmjerene prema ovom rezultatu. U prilog Roseovoj smrti (1996) „socijalnog“, Hudson (2003) identificira dva dodatna doprinosa koji su značajno doprinijeli formuliranju perspektive post-socijalne kontrole. Hudson tvrdi da je za Foucaulta glavni cilj bila normalizacija, no taj cilj danas nema više centralno značenje. Modalitet post socijalne kontrole uključuje tehnologije predviđanja i upravljanja rizicima, gdje su određeni ljudi smatrani opasnim te su isključeni iz situacija u kojima im se pruža prilika da ugrožavaju postojeći društveni poredak. Castel (1991) tvrdi da je došlo do pojave post disciplinarnog poretka u kojem su pojedincima dodijeljene različite društvene sdbine na temelju profila koji je konstruiran za njih. On tvrdi da sustav pruža nekim ljudima mogućnosti za samostvarenje, dok su drugima životne prilike limitirane. Neki oblici stvarnih ili predviđenih devijantnosti jamče pokušaj reforme prijestupnika, ali za druge isključenost se smatra kao jedino prihvatljiv i provediv odgovor. Moglo bi se reći da sada živimo u kontroliranim (discipliniranim) društvima u kojima je društveni nadzor fluidan i sve prožima. Disciplinirana društva osnovana su za različite i odvojene sustave socijalne kontrole.

Perspektiva post socijalne kontrole je kompleksna i emergentna perspektiva. Postoji neki važni i inovativni rad koji pokušava uhvatiti promjenjive logike i prakse suvremenih kontrolnih napora. Pitanje terminologije važno je zbog dva različita pogleda. Johnston (1997) pojam društvene kontrole izvodi iz svojih analiza u nastojanju da se izbjegnu problemi koji se identificiraju s njom. Perspektiva post socijalne kontrole pruža važan izazov utvrđenoj konceptualizaciji. Tijekom dva do tri posljednja desetljeća društveni poredak kasne

modernosti stvorio je sile koje guraju promjene prema naprijed, a u isto vrijeme institucionalni poredak nastoji smjestiti i rekonfigurirati se u svjetlu tekuće preobrazbe društvenog života.

Različiti pristupi proučavanja društvene kontrole nisu se razvili u izolaciji. Tu je bio prisutan proces inkorporacije gdje su ideje izvorno bile povezane s jednom perspektivom, a razvijene su bile od strane druge perspektive. Alternativno, naknadne perspektive su pojasnile svoj stav odbacujući ideje koje su povezane s ranijim teorijama. Teorija etiketiranja utvrdila je da nametanje kontrole može promovirati devijantnost. Kao što je prije dokumentirano, post-strukturalni pristup društvenoj kontroli odbacuje sveobuhvatni okvir moći koji posjeduje država. Moć pokazuje kontrolu u različitim područjima u skladu s onim što je regulirano i od koga je regulirano.

Glava 2. OBLICI SOCIJALNE KONTROLE

1. FORMALNA SOCIJALNA KONTROLA

Temelj formalne socijalne kontrole leži unutar regulatornih mehanizama koji uspostavljaju okvire i smjernice društvenog djelovanja, kao što su zakoni i politike, te koji stoga posjeduju najveći potencijal upravljanja ponašanja članova društva. Zakonito ovjereni nalozi oblikuju mnoge aspekte društvenih konvencija. Na primjeru istraživanja konzumacije alkohola (Clinard i Meier, 2011, prema Pittman, Staudenmeier & Kaplan, 1991) moguće je ilustrirati činjenicu da važeći propisi određuju kriterije za to (1) tko može kupiti i piti alkohol; (2) što se može kupiti i konzumirati; (3) gdje se može kupiti i konzumirati; (4) kada se može kupiti i konzumirati; (5) troškove i način plaćanja; (6) neprihvatljive posljedice konzumacije. Ti kriteriji mogu varirati kroz prostor i vrijeme, ali o njima uvjek odlučuje nadležni državni aparat.

Penalni sustav je vrsta formalne socijalne kontrole koji služi za promjenu problematičnog ponašanja. Postoji nekoliko škola mišljenja koje proučavaju funkcionalnost penalnih institucija. Neki tvrde da je zatvor konstruktivan termin i za žrtve i za društvo u cjelini i da čin razdvajanja počinitelja koji se nalazi u sigurnoj ćeliji osigurava žrtvi osjećaj sigurnosti i ulijeva osjećaj obnove koji će potaknuti njihov napredak pored kriminalne aktivnosti. Ostale teorije prvenstveno se usredotočuju na samog zatvorenika, smatrajući da mora patiti za počinjena nedjela; riječi koje karakteriziraju tu poziciju su „doigravanje“ i „osveta“. Uz ove, postoje teorije koje se usredotočuju na kriminalce smatrajući da će im zatvorska kazna poslužiti za rehabilitaciju. Postoji nekoliko udomaćenih programa koji se koriste za rehabilitaciju i moralni rast, a to su: umjetničke terapije, savjetovanje, obrazovanje, mentorstvo te razvijanje strukovnih vještina.

Izvan područja pravnih sankcija, dodatni akti formalne socijalne kontrole nalaze se u javnosti. Obrazovanje djeluje kao platforma na kojoj su mehanizmi socijalne kontrole u punoj funkciji. Cjeloživotne lekcije kao što su samokontrola, točnost i pridržavanje pravila bitno se usađuju u učenički etički kodeks kroz strukturiran i pedantan set standarda, rasporeda, protokola i očekivanja koja se nalaze unutar javnog školskog sustava. Osim toga, mnoštvo podataka ukazuje da povećano uključivanje učenika eliminira vjerojatnost da se djeca i adolescenti nađu u rovovima lijenosti i / ili delinkvencije (Landers & Landers, 1978). Mnogi stručnjaci savjetuju sudjelovanje u izvannastavnim aktivnostima, kao što su sport, klubovi i druge društvene udruge, iako škola sama djeluje kao barijera protiv kaznenih djela.

Škola također služi kao preliminarni korak koji priprema za eventualni uspjeh u karijeri, što zahtijeva jednaku razinu discipline, pravovremenost i produktivnost. Također, brojna

istraživanja pokazuju da su stope nezaposlenosti povezane s nezakonitim stilom života, kriminalnim radnjama i drugim nepravilnostima. Dakle, nacionalni ekonomski tereti koji se stavljuju na stanovnike, uključujući oporezivanje, koriste se kao mehanizmi društvene kontrole jer propisuju nužnost zapošljavanja, čime se smanjuje stopa kriminala.

2. NEFORMALNA SOCIJALNA KONTROLA

Na mikro-razini, neformalna socijalna kontrola može se definirati kao komunikacija kojom se izražava neodobravanje u odnosu na određene vrste ponašanja i koja se prenosi s osobe na osobu, što u konačnici utječe na ljude da se ponašaju u skladu s normama. Profesionalci i laici podjednako koriste suptilne i eksplisitne oblike neverbalne komunikacije kako bi izrazili svoje stavove o pojedinim oblicima ponašanja i dali okvire i smjernice za poželjno ponašanje, što može promijeniti ponašanje pojedinaca u očekivanom smjeru. Primjerice, učenici brzo nauče razlikovati nastavnikov ton glasa i modalitete facijalne ekspresije kao oblik poticaja ili osude te se ponašaju u skladu s tim.

Problem neformalnog nadzora na razini zajednice može se proučavati putem istraživanja kakvo su proveli Silver i Miller (2004), u kojem su analizirali podatke o nepovoljnem susjedstvu u Chicagu. Oni su pokušali utvrditi zašto stanovnici s niskim prihodima imaju tendenciju određivanja niže razine neformalne socijalne kontrole u odnosu na proaktivne stanovnike koji brinu o svojim sredinama. Zbunjenost od strane istraživača je pojačana činjenicom da defavorizirana susjedstva često imaju jake društvene mreže i osjećaj srodstva i prijateljstva među svojim članovima. Istraživanje ovih autora je otkrilo da solidarnost i društvene veze ne moraju biti u korelaciji s neformalnom socijalnom kontrolom. Umjesto toga, osjećaj dugovječnosti i ulaganja, za razliku od mobilnosti i kratkotrajne prolaznosti u četvrtima odigrao je ključnu ulogu u funkciranju i učinkovitosti socijalne kontrole. Drugi nalaz istraživanja istih autora pokazuje važnost odnosa između članova zajednice i policijskih službenika. Pozitivna povezanost policijskih službenika i građana utječe na to da građani više primjenjuju mehanizme socijalne kontrole te se stoga bilježi više izvješća i prijava o sumnjivim aktivnostima i ukupno ponašanje građana se može ocijeniti kao viša razina zalaganja u zajednici.

Glava 3. RAZVOJ IDEJE SOCIJALNE KONTROLE

1. IZVORNA PERSPEKTIVA

Prvu definiciju socijalne kontrole dao je Edward Ross 1901. godine. Rossova formulacija sadržava društveno-psihološki pristup u objašnjavanju proizvodnje i reprodukcije društvenog poretka te je identificirao 23 mehanizma kojima društvene skupine utječu na pojedince. Međutim, kako priznaje i sam Ross, pojam socijalne kontrole prvi put je koristio Herbert Spencer nekoliko godina ranije. Nastanak pojma socijalne kontrole daje korisne oznake za niz pitanja i problema koji su bili u središtu pozornosti zbog političkih vođa i mislilaca otkad postoje stabilne i trajne zajednice. Problem reda formulirao je Thomas Hobbes kao dio svojih promišljanja o pravu i ulozi države smatrajući da su ljudski životi više od „odvratni, kratki i brutalni“. No, to se ne razlikuje mnogo od Aristotelovih napisa i napisa velikih i slavnih grčkih filozofa. Zanimanje za to kako je društveni život uređen i kakav bi trebao biti, nalazi se u radovima Simmela, Webera, Durkheima i Marxa. Ključna tema njihovih spisa je osvijetliti kako društvo vrše kontrolu nad svojim članovima, čime se reproducira određeni oblik društvenog poretka. Za Simmela sukob u društvu raspršuje napetosti i time u dužem vremenskom razdoblju reproducira društveni poredak. Za Marxa je kontrola eksplicitna ili skrivena koja podupire sukob u kapitalističkom sustavu. Prema Durkheimu, društveni poredak se temelji na institucionalizaciji i ritualizaciji tradicionalnih moralnih vrijednosti od kojih su neke kodificirane u zakonima. U suprotnosti, Weber je vidio „željezni kavez birokracije“, odnosno potpuno racionalizirano društvo u kojem pojedinci ne mogu izbjegći snažne birokratske organizacije koje ograničavaju subjektivne kvalitete pojedinaca.

Mannheim (1935) smatra da je socijalna kontrola važan preduvjet kompleksnih, demokratski planiranih društava. On smatra da je socijalna kontrola oblik utjecaja kojim se koristi vlada kako bi izvršila pritisak nad pojedincima i zajednicama, ali i mehanizam pomoću kojeg potonje grupe mogu ostvariti stupanj demokratske kontrole nad elitnim skupinama što pokazuje socijalnu kontrolu kao izraz potrebe da se riješe konflikti različitih vrsta.

2. SIMBOLISTIČKO-INTERAKCIONISTIČKA PERSPEKTIVA

Razvoj ranog koncepta socijalne kontrole i njegovo značenje u sociologiji duguje se radu pripadnika Čikaške škole koji bili pod utjecajem američkog pragmatizma. Oni su uzeli Rossovnu formulaciju, preradili je te oblikovali i razradili u odnosu na broj socijalnih problema. Kasnije je taj pristup socijalnoj kontroli bio integriran u područje simboličkog interakcionizma

u sociologiji te biva razvijen u teoriji etiketiranja u kriminologiji. Rasprave o socijalnoj kontroli iz ove perspektive orijentirale su se na tri ključna problema: (1) procesi kontrole u demokratskom društvu, (2) uloga socijalne interakcije u proizvodnji samokontrole, te (3) uloga socijalne kontrole u proizvodnji devijantnog ponašanja. Ovakva pragmatična formulacija socijalne kontrole teži naglasiti ulogu procesa komunikacije u proizvodnji socijalne kontrole i posljedice koje često proizlaze iz kontrole napora.

Razvoj socijalnih znanosti u Americi bio je pod snažnim utjecajem filozofske tradicije pragmatizma, koji se može definirati kao skup ideja koje su izravno utjecale na čikašku sociološku školu i nakon toga na simbolički interakcionizam (Rock, 1979). Za John Deweya, koji je bio jedan od glavnih predstavnika rane filozofije pragmatizma, ključni problem je bilo razumijevanje problema kako društva koja su utemeljena na demokratskim načelima, a ne na tradicionalnim strukturama i vrijednostima, mogu razviti sustave za osiguravanje društvenog poretku. Joas (1993) rješenje vidi u komunikaciji koja je potrebna za rješavanje problema i učinkovito djelovanje demokratskih institucija. Tema o kontroli putem komunikacija više je zaokupljala Georgea Herberta Meada (1925). Dewey je bio više usredotočen na političku filozofiju, dok je Mead više bio usmjeren na područje socijalne psihologije. On je opisao kako prešutni procesi komunikacije koja se događa u socijalnoj interakciji, rezultiraju gotovo nesvjesno, samoregulacijom ponašanja onih koji su uključeni. Kao što je rekao: „socijalna kontrola ovisi o stupnju do kojeg su pojedinci u mogućnosti zauzeti stavove drugih koji su s njima u zajedničkom nastojanju“ (Mead 1925: 275). To je ključno za simbolički interakcionizam jer navodi da su kroz sudjelovanje u socijalnom životu, pojedinci inducirani u oblike kolektivne samokontrole pri čemu angažman u socijalnim akcijama inherentno uključuje oblik samokontrole. Charles Horton Cooley je razvio koncept „ogledala“ koje nam omogućuje učenje reakcija na temelju očekivanja kako će na naše ponašanje reagirati drugi ljudi. Cooleyev koncept „ogledala“ sastoji se od tri faze: stvaranje slike kako se predstavljamo drugima, zamišljamo kako nas oni doživljavaju i razvijamo osjećaj o sebi kao rezultat naše slike u očima drugih.

Teme demokratske komunikacije i samokontrole predstavljaju područje rada sociologa Čikaške škole, posebno Roberta Parka. Za Parka (1925) svi socijalni problemi, na kraju ispadaju problemi socijalne kontrole. U svom poznatom eseju „Grad“ Park (1925) jasno pokazuje važnost komunikacije u procesima socijalne kontrole u kojoj je važno obratiti pažnju na načine djelovanja „društvenog oglašavanja“ koje definira kao skup razrađenih tehnika kojima se kontrolira javno mnjenje. Tu se može vidjeti ta eksplicitna veza između uloge komunikacije i Deweyeve zabrinutosti oko djelovanja demokratskog sustava. To je tema koju

je kasnije preradio Herbert Blumer u svojim razmišljanjima o problemima održavanja civilnog morala tijekom Drugog svjetskog rata (Lyman i Vidich 2000).

Za sociologe okupljene oko Čikaške škole, ubrzani razvoj Chicaga bio je njihov socijalni laboratorij koji im je pružao priliku za proučavanje utjecaja procesa urbanizacije i paralelnog problema „društvene dezorganizacije“. Rezultati studije kojom je proučavan dolazak imigranata u Chicago pokazuju da su imigranti sa sobom donijeli društvene probleme kao što su alkoholizam, skitnja, nered i kriminal. No, ti problemi se ne objašnjavaju kao simptomi individualne ili grupne patologije, nego se Park usredotočuje na pojam „deficita kontrole“. On je utvrdio da je priljev imigranata u grad rezultirao urušavanjem društvene stabilnosti zajednice, sprječavanjem ili uništavanjem razvoja društvenih institucija koje obično pružaju kolektivne vrijednosti i zajedničke norme. Dakle, nedostatak kolektivnih normi i kontrole doveo je do stanja društvene dezorganizacije.

Ove teorije bile su popularne do 30-ih godina prošloga stoljeća odnosno do razvoja sociologije funkcionalizma. Međutim, u kasnim 1950-im i 1960-im kada se javljaju kritike funkcionalizma i raste utjecaj Blumera, simboličkog interakcionizma i teorije etiketiranja, došlo je do obnove nekih tema koje se nalaze u radovima autora Čikaške škole. Konkretno, Edwin Lemert (1967) i Howard Becker (1963) uvode novu perspektivu u proučavanju socijalne kontrole. Teorija etiketiranja je invertirala kriminološku ortodoksnost da je kontrola bila reakcija na devijantnost. Lemert i Becker u svojim radovima su pokazali kako nametanje kontrole u suštini izaziva devijantnost. Lemert navodi da uhićenje počinitelja od strane autoriteta (policijskih službenika) te izricanje sankcije od strane suda može, u određenim okolnostima, izazvati oblik stigmatizirane komunikacije što potiče pojedinca da refigurira svoj osjećaj sebe, odnosno da preuzme novi devijantni identitet i stoga nastavi s devijantnim aktivnostima. Štoviše, Becker je tvrdio da devijantne radnje nemaju zajedničke neke inherentne kvalitete ili osobine, nego su to jednostavno djela koja su označena kao devijantna te su kao takva dijelovi kontrole koja razdvaja devijantna od nedevijantnih djela.

Zanimljiva primjena tih djela odnosi se na neželjene posljedice socijalne kontrole koje su sadržane u Dittonovom konceptu „kontrolnih valova“. On smatra da je rast ili pad stope kriminala bolje objasniti promjenama u provedbenoj praksi mehanizama socijalne kontrole, nego stvarnim promjenama stope devijantnosti ili broja devijanata u društvu. Ironija koncepta kontrolnih valova sastoji se u tome što se policija, drugi službenici ili novinari usredotočuju na samo jednu devijantnost dajući dojam da problem može biti i gori te time opravdavaju zahtjeve za više ili bolje oblike društvene kontrole. Taj pristup ima sličnosti s Cohenovim (1980) konceptom „moralne panike“ i idejom o „pojačanoj devijaciji“ (Wilkins 1964; Young 1971).

Nastavak na temu ironije društvene kontrole pruža Gary Marx (1995). Maksimalno sigurno društvo Gary Marx opisuje kao društvo koje se sastoji od projektiranih, dokumentiranih, sumnjivih, samopratećih i transparentnih društava te ih je nastojao integrirati u meke oblike društvene kontrole. Rezultat toga nije bila samo jedna od više kontrola, nego dijalektička spirala prekršaja, odgovora socijalnog inženjeringu, novih prekršaja i novih odgovora na prekršaje (Marx, 1995). Nadalje, Marx tvrdi da pokušaji za rješavanje određenih problema pomoću kontrolnih metoda ima tendenciju stvarati pritisak za više kontrole. Zaključno, komunikacija je ključna za proizvodnju i reprodukciju kolektivne samokontrole.

3. FUNKCIONALISTIČKA PERSPEKTIVA

Funkcionalistička perspektiva u sociologiji bavila se proučavanjem prirode i proizvodnje socijalne kontrole. Durkheim u svojim radovima navodi da se kontrola održava na temelju zajedničkog normativnog poretku koji je očuvan i reproduciran putem tradicije, kolektivnih reprezentacija i društvenih institucija. Naglasak da je normativna kontrola središnji aspekt Durkheimovog rada prikazuje Talcott Parsons čitajući Durkheimova djela „Samoubojstvo“ i „Društvena podjela rada“. Prema Parsonsu (1949:386): „... Durkheim je bio zaokupljen problemom kontrole“. Analizirajući Durkheimov doprinos za razumijevanje nastanka moralnih naredbi kroz procese institucionalizacije i normativne sustave, Parsons zapaža da osim u pojedinačnim željama, postoji kaotična centrifugalna kvaliteta te kontrola neće biti potrebna. Tako je za Durkheima funkcija normativne kontrole bila svedena na ograničavanje asocijalnih kvaliteta kod individua kroz provedbu pravila ponašanja. Nadalje, Durkheim je nastojao razumjeti ulogu kolektivnih ceremonija i rituala održavanju društvenog poretku. On je smatrao da su takvi oblici grupnog odnošenja bili važni za simbolično korigiranje kolektivnih vrijednosti grupe, čime se pojedine članove podsjeća na zajedničke veze i interes. Posebno važan za razvoj ove dimenzije Durkheimove teorije je Halbwachsov koncept „kolektivne memorije“. Halbwachs (1992) je bio posebno zainteresiran za pitanje kako je osjećaj zajedničke kolektivne povijesti izgrađen putem sudjelovanja u obredima sjećanja, ritualnim komemoracijama i prikazima simboličkih artefakata. On je tvrdio da je sustav vjerovanja u sadašnjosti pod utjecajem prošlosti i oblikovan je onako kako je prošlost zapamćena. Ishod toga je sačuvati i reproducirati osjećaj među pojedincima koji imaju zajedničku prošlost i isprepletene interese čime se razvija pojam kolektivnog identiteta u sadašnjim okolnostima. Za Halbwascha, simbolička konstrukcija prošlosti bila je produkt društvenog poretku te je s druge strane služila za jačanje poretku.

Izgradnjom simboličnih kolektivnih sjećanja, ljudi su ohrabreni da vjeruju u tradicionalne vrijednost i načine obavljanja stvari. Možda je Staljinova Rusija jedan od najočitijih povjesnih primjera upotrebe namjerno proizvedenih kolektivnih sjećanja kako bi se povećala razina kontrole: tamo je povijest bila pisana kako bi legitimirala i stvorila uvjete za određeni tip vladavine. U novije vrijeme, Cohen (vidi o tome kod Clinard, Meier, 2011) je primijenio slične analitičke logike o ulozi *Komisije istine i pomirenja* nakon aparthejda u Južnoj Africi. Ovi primjeri možda jesu ekstremni, ali sve države i svi kolektivi zaista imaju iskustvo povezivanja na temelju zajedničkih uspomena iz prošlosti te su uspostavili i sačuvali osjećaj zajedničkog identiteta i kolektivni sustav vjerovanja. Koherentni pristup razumijevanju funkcija socijalne kontrole za kolektivni život nalazimo kod Eriksona i njegovih rasprava o društvenoj kontroli pomoću čaranja u 17. stoljeću u Engleskoj. Erikson je pokazao kako su se suđenja i kazne koristile u pokušajima kontroliranja aktivnosti navodnih vještica, koje je funkcionalno na način da oživi normativni poredak u vrijeme kada je zajednica bila pod pritiskom širih strukturalnih promjena. Prema Downesu i Rocku (2007), Erikson se usredotočio na potragu za „dubokom strukturom devijantnosti i kontrole“ koja je temeljna imovina društvene organizacije. Slični cilj može biti detektiran i u antropologiji Mary Douglas, koja pokazuje kako kulturne narudžbe nužno pružaju načine za svoje članove kako bi razlikovali „dobro“ i „loše“. Iako različite kulture različito definiraju što je dobro, a što je loše, Mary Douglas smatra da su takvi sustavi klasifikacije uvijek prisutni. Klasifikacijski sustavi koje Douglas opisuje su važni jer oni identificiraju i prepoznaju što je suprotno od društvenog poretku i treba biti podložno kontroli kao i mehanizme koji su odgovorni za obavljanje te kontrole.

Parsonsov doprinos raspravi o normativnoj kontroli i sužavanju definicije društvene kontrole u okviru funkcionalizma bio je posebno važan i primjenjen u radu kriminologa Travisa Hirschija (1969) i razvoju njegove teorije socijalne kontrole kao jedne od najvažnijih suvremenih teorija koje objašnjavaju porijeklo devijantnosti. Hirschi se uglavnom usredotočio na kriminal i pokušao je odgovoriti na pitanje zašto neki ljudi čine kaznena djela, dok drugi ne. Pitanje koje prožima njegov rad jest: zašto svi ne činimo kaznena djela? Odgovor do kojega je došao bio je da kroz proces socijalizacije i građanskog angažmana, ljudi postaju subjekti diferencijalne razine socijalne kontrole. Što je veća naša uključenost, vjera u društvo i angažman, podložniji smo kontroli, a time je i smanjen rizik od počinjenja kaznenog djela.

Jedna od glavnih kritika funkcionalizma bila je da on prepostavlja da svatko prihvata norme društva te je tako predan utvrđenom društvenom poretku.

4. RADIKALNA PERSPEKTIVA

Teoretičari socijalne kontrole koji se oslanjaju na radikalne perspektive navode kako je kapitalistički poredak nestabilan poredak jer kapitalizam inherentno generira sukob. Prema mišljenju ovih teoretičara, država je pod takvim uvjetima imala ulogu uklanjanja tih konfliktata putem svojih mehanizama prisile kako bi se održao kapitalistički poredak. Stoga se smatra da je kapitalistički sustav stvorio „tvrde“ oblike socijalne kontrole, dok većina oblika socijalne kontrole spada u „meke“ vrste.

Poznati primjer „meke“ socijalne kontrole je Gramscijev koncept hegemonije. Gramsci (1971) tvrdi da se učinkovita kontrola proletarijata nije oslanjala samo na represiju, nego se dobrom dijelom temeljila na uspostavi percipirane legitimnosti kapitalističkog režima kroz kontrolu dominantnih ideja i društvenih vrijednosti. Slične teme mogu se identificirati u raspravi Louisa Althussera o „ideološkom državnom aparatu“. Althusser (1971) smatra da dok su moć države i kapitalistički sustav podržani od strane represivnog državnog aparata, to su suptilniji i učinkovitiji mehanizmi kontrole koji su ugrađeni u institucije odgoja i državne skrbi. Zadaća kontrole dominantnih vrijednosti u društvu je regulacija ljudskih vjerovanja i želja te na taj način osigurana dominacija kapitalističke elite. Smatra se da je socijalna država ključna komponenta kako bi kapitalizam ublažio svoje inherentne kontradikcije i konflikte, te da tek takva država može uspostaviti mehanizme zdrave socijalne kontrole.

5. STRUKTURALISTIČKA I POST-STRUKTURALISTIČKA PERSPEKTIVA

Ono što razlikuje post strukturalističke teorije od radikalnih teorija je drugačija koncepcija prirode vlasti. Dok marksistički koncepti i teorije socijalne kontrole moć vide kao monopol koji je u posjedu države i vlasnika sredstava za proizvodnju, post strukturalistički teoretičari moć vide kao decentraliziranu i raspršenu kroz društvo. Post strukturalistička slika moći nalik je na mrežu od više ugniježđenih centara moći koji su distribuirani na strateškim mjestima diljem društva. Država je i dalje važna u obavljanju kontrolne aktivnosti, ali je njena uloga ipak transformirana, a postoje i drugi akteri socijalne kontrole čija pozicija svakako treba biti prepoznata. Središnja figura u razvoju ovog pristupa socijalne kontrole i društvenog poretka je Michel Foucault. U nastojanju da izbjegne probleme povezane s konceptom socijalne kontrole, Foucault je rijetko koristio taj pojam, nego je radio koristio pojmove kao što su disciplina, nadzor, upravljanje i slično, kako bi razgraničio različite dimenzije kroz koje se kontrola i moć ostvaruju u različitim okruženjima u odnosu na različite probleme. Foucault (1988) smatra da kvaliteta života podrazumijeva razvoj snažnih tehnologija discipliniranja koje

su zahtijevale da se kontrolira tijelo i um svih subjekata. U tom smislu, on je bio zainteresiran za proizvodnju i reprodukciju onoga što u odnosu na pragmatične perspektive nosi oznaku kolektivne samokontrole. Za Foucaulta je (1988) kolektivna samokontrola rezultat strateškog razvoja specifičnih tehnologija „jastva“ koji su generirani od određene racionalne vlasti: to je ono što je on nazvao uprava. Umjetnost vlasti, onako kako je doživljava Foucault, a čime se on bavi u svojim kasnijim radovima, sastojala se u razvoju sigurnosnih mehanizama koji reguliraju odnose između građana, između suverenih država i građana te između suverenih država (Gordon, 1991). Foucault smatra da su kontrolni napori usmjereni na više različitih oblika devijantnosti. Nadalje, on tvrdi da su se projekti normalizacije devijantnosti raspršili kroz djelovanje društvenih institucija koje na temelju znanja olakšavaju definiranje i razvrstavanje različitih oblika devijantnosti. Ovaj autor podrazumijeva da će humanističke znanosti utjecati na razvoj suvremenih oblika društvene kontrole. To je znanje generiralo discipline kao što su kriminologija i psihologija koje su bile intrinzične metode za identificiranje, klasificiranje i reakcije na različite vrste devijantnog ponašanja, čime se stvara mogućnost racionalizacije nametanja moći i kontrole.

Kritika uloge društvenih i humanističkih znanosti u razvoju aparata društvene kontrole ključna je tema u radu Stana Cohena. Cohen (1985) identificira neke nove ključne uloge u razvoju strategije upravljanja. Ovaj autor smatra da je početkom šezdesetih godina 20. stoljeća došlo do procesa destrukturacije pri čemu se monopol državne birokracije u kontroli devijantnosti sve više smanjivao. On smatra da je došlo do pojave konkurentnih poteza: daleko od države, daleko od stručnjaka, daleko od institucija i daleko od uma. Duboki destruktuirajući impulsi imaju svoje korijene u radikalnim i progresivnim potezima kako bi ograničili prisilne elemente u sustavu kontrole. Ono što Cohen nastoji pokazati je da reformatori koji imaju dobre namjere i motivirani su promjenama na bolje, često nenamjerne posljedice tih reformi razvijaju u nove oblike kontrole koji zapravo proširuju doseg države. Cohen je tako identificirao nove probleme i otvorio nekoliko tema koje će dvadesetak godina kasnije imati centralno značenje u raspravama o socijalnoj kontroli. Također, on je prepoznao da Foucaultova povijesna analiza discipliniranog društva ukazuje na neke važne i relevantne trendove, no suvremeni trendovi ne održavaju taj kontinuitet, posebno s obzirom na ulogu države. On također primjećuje da je jedan on najznačajnijih pomaka bio pomak fokusa kontrole napora sa individualnih devijanata prema ukupnoj populaciji i okolini.

Glava 4. RAZVOJ POSTUPAKA I PROCESA SOCIJALNE KONTROLE

1. KRIMINALIZACIJA I DEKRIMINALIZACIJA

Devijantnost je svako djelovanje koje odstupa od formalnih ili neformalnih normi ponašanja prihvaćenih u nekom društvu. Kriminal je onaj dio devijantnih ponašanja koja su kroz društvene norme inkriminirana te stoga podliježu kaznenom procesuiranju i sankciji. Svako društvo ima svoje norme, stoga devijantno ili kriminalno ponašanje u jednom društvu ne mora nužno biti devijantno ili kriminalno u nekom drugom društvenom kontekstu. Dakle, možemo reći da je devijantno ponašanje relativno jer se mijenja razmjerno kroz vrijeme i prostor. Dakle, određenje devijantnosti uključuje postojanje normi (moralnih, običajnih, etičkih ili pravnih), utvrđenje pojedinaca kao subjekta koji ne prihvata norme i ne ponaša se prema njima i stvaranje mehanizma sankcija prema takvim prekršitelju. Devijantnost se definira kao kršenje bilo kojeg oblika normi koje nameće društvena grupa ili društvo u cjelini. Sociolozi ističu ulogu društva u stvaranju, izgradnji i primjeni tih normi, smatrajući da su norme čimbenici koji okreću, daju značenje, usmjeravaju, sankcioniraju ili zabranjuju ljudsko ponašanje. No, norme svake vrste u različitim kulturama su sadržajno različite te su njihovi zahtjevi i objašnjenja često suprotni. Kriminal se definira kao kršenje kaznenopravnih normi, odnosno radi se o onom dijelu devijantnosti koji društvo ocjenjuje posebno društveno opasnim i zato je vrlo odlučno i striktno u njegovom sankcioniranju. No, procjena stupnja društvene opasnosti određenog ponašanja varira kroz prostor i vrijeme te se stoga događaju procesi kriminalizacije i dekriminalizacije.

Ono što se definira kao devijantnost ili kao kriminal određeno je kao takvo od strane društva, odnosno radi se o socijalnom konstruktu. To nadalje znači da se označe nekih djela kao devijantnih ili kriminalnih mogu promijeniti s obzirom na promjene stavova društva prema tim djelima.

2. REPRESIJA I PREVENCIJA

U suvremenom društvu kriminalitet se sve više nastoji kontrolirati, a ne suzbiti ili spriječiti, a takve promjene događaju se unutar širih socio-ekonomskih i kulturoloških procesa globalnog karaktera (Soković, 2011). Prema Stojanoviću (2011) kazneno pravo karakterizira represija koja je u funkciji prevencije kriminaliteta pa se stoga može reći kako su prevencija i represija unutar kaznenog prava tjesno povezane. Kazna ne služi isključivo kažnjavanju kaznenih djela, već i njihovom sprječavanju. Autor dalje naglašava da je u govoru o odnosu

represije i prevencije potrebno poći od razlikovanja samih pojmoveva. Represija ne obuhvaća samo primjenu kazne ili neke druge kaznene sankcije, već i prijetnju kaznom, no pri tome nije okrenuta samo prošlosti, nego i budućnosti. Kako je jedan od ciljeva represije sprječavanje vršenja kaznenih djela, njen opseg djelovanja preklapa se s prevencijom. Ipak, osnovna razlika između represije i prevencije nikako se ne smije zanemariti: dok represija označava suzbijanje, prevencija se odnosi na sprječavanje.

Arriagada i Godoy (2000) napominju kako se u suvremenom svijetu problemu nasilja i kriminala prilazi sa konvencionalnog stajališta temeljenog na modelu policija-pravda-zakon, a koji se orijentira na primjenu kontrole i represije zločina i kriminaliteta. Mjere kontrole uključuju reformu unutar policijskog, pravnog i zatvorskog sistema. Ono što je veliki nedostatak konvencionalnog pristupa jest činjenica da se u njemu nasilje ne promatra kao socijalni fenomen koji uključuje više različitih faktora, već se nastoji represivno djelovati prema nasilnim individuama bez utjecanja na obitelj i socijalnu okolinu. Rezultati navedenog modela nisu se pokazali zadovoljavajućima jer stope kriminaliteta i dalje rastu. To pokazuje potrebu za promjenom pristupa rješavanja problema nasilja i kriminala. Postoje dokazi kako je nasilje ponašanje koje se može naučiti kroz utjecaj medija, viktimizacijom, svjedočenjem nasilju tijekom djetinjstva, u poratnom okruženju i kulturnim vrijednostima koje prihvataju i promoviraju nasilno rješavanje problema. Takve spoznaje impliciraju kako se nasilni oblici ponašanja mogu promijeniti što je vrlo važna spoznaja u formuliranju politika i pristupa. Nadalje, značajnim se pokazala interpretacija nasilja kao multidimenzionalnog fenomena kojeg je potrebno rješavati putem integriranih strategija kako bi se utjecalo na pojedinca, obitelj te socijalne i kulturne faktore koji generiraju nasilje. Želimo li razumjeti nasilno ponašanje moramo ga sagledati kao psiho-socijalni, kulturni i politički fenomen na kojeg izolirane mjere ostavljaju samo marginalne učinke. Prethodna saznanja omogućila su nastanak epidemiološkog pristupa rješavanju problema nasilja. Pristup sadrži više različitih mjera, a to su: (1) cjelovite mjere fokusirane ne rizične čimbenike; (2) kratkoročne mjere policijske kontrole koje se bave specifičnim fenomenom/slučajem; (3) preventivne mjere popraćene policijskim akcijama kao što su kontrola nošenja oružja ili konzumiranja alkohola i droga; (4) primarne preventivne mjere koje nastoje promijeniti stavove, standarde i oblike socijalnog ponašanja populacije općenito; (5) i sekundarne preventivne mjere koje su fokusirane na visokorizične grupe poput mladih muškaraca koji su bili svjedok ili žrtva nasilja u djetinjstvu.

Posebnu pažnju potrebno je pridati preventivnim mjerama. Arriagada i Godoy (2000) smatraju kako preventivne mjere uključuju obrazovne programe koji na mnoge načine sprječavaju nasilje, bave se organizacijom zajednice, kontrolom prometa alkoholom, drogama

i oružjem te mjerama protiv siromaštva i nejednakosti. Smatra se da sve do kada društvo ima resursa i načina da spriječi kriminal, on će se smatrati društvenim problemom – iako se može reducirati, kriminal se ne može eliminirati iz društva zbog toga što će u njemu uvijek biti nasilja, pohlepe i nepoštenja (Edwards, 1999: 58). No, iako se zločin ne može u potpunosti iskorijeniti iz društva, on se može spriječiti. Edwards (1999) u svojoj knjizi *Changing policing theories* opisuje četiri načina prevencije kriminala: (1) uklanjanje uzroka kriminala; (2) uklanjanje prilika za počinjenje zločina; (3) sprječavanje prijestupnika u ponovnom činjenju kaznenih djela; (4) te osnaživanje mogućih žrtvi i otežavanje počinjenja kaznenog djela. Uzroci kriminala traže se u samom društvu s obzirom na to da je većina zločina koji narušavaju stabilnost populacije rezultat kriminalnih ponašanja koja su uvelike determinirana socijalnom deprivacijom i drugim čimbenicima. Što se tiče uzroka samih zločina, njima bi se trebala baviti čitava zajednica, a posebice zdravstvene, edukacijske i socijalne službe. Policija u ovom dijelu prevencije kriminala, prema Edwardsu (1999), nema veliku ulogu, već se ona bavi zločinima koji su počinjeni. Naime, primarna uloga policije u prevenciji kriminaliteta je detekcija mogućih prijestupnika i sprječavanje njihova kriminalnog ponašanja. Iako se do rezultat preventivnih mjera dolazi sporije, takve mjere učinkovitije su u terminima troškova i osiguravaju dugoročna rješenja problema (Arriagada i Godoy, 2000).

3. PLURALIZACIJA

Prema Newbornu (2008) javna policijska služba se u suvremenom kontekstu pokazuje kao impresivna društvena institucija. Njezina veličina i cijena dramatično su porasli, a uvelike se promijenio i društveni kontekst u kojem se policijska služba obavlja.

Prije samog sagledavanja termina plural policing, potrebno je definirati što to obuhvaća sam rad policije (policing). Jones i Newborn (prema: Crawford, 2008) definiraju rad policije kao organizirane oblike održavanja i očuvanja mira, izvršenja pravila ili zakona, istrage kriminala te prevencije i drugih oblika istraga i povezanog posredovanja informacija - što može uključivati svjesne vježbe prisilne vlasti – koje poduzimaju pojedinci ili organizacije, gdje su takve aktivnosti viđene kao esencija njihove svrhe. Pri tome, autori zaključuju kako možemo identificirati četiri ključna elementa policije: prvo, podrazumijeva namjerno djelovanje ili svrhovito stanje; drugo, uključuje svjesne vježbe snage ili ovlasti od strane pojedinca ili organizacije; treće, usmjerena je prema pravilu ili izvršenju norme, promicanju naloga ili jamstva sigurnosti; i četvrto, nastoji vladati u sadašnjosti i / ili budućnost.

Sve do osamnaestog i ranog devetnaestog stoljeća u Europi rad policije odnosio se na mnogo širu shemu upravljanja nego što je to danas. Kriminal je tada bio marginalni element u

tijelu policijske regulacije. U posljednjih nekoliko godina, međutim, svjedoci smo restrukturiranja policije i proliferacije 'policije izvan policije' čiji rezultat je kompleksnija podjela rada u području policije i sigurnosti. Pluralizirano, rascjepkano i diferencirano šarenilo zamijenilo je ideju policije kao monopolističkog čuvara javnog reda te je ona prepoznata kao dio raznovrsnog assortmana organizacija koje imaju policijske funkcije i difuzni niz policijskih postupaka. Kao što Sir Ronnie Flanagan napominje, suvremenim radom policije provodi se u partnerstvu sa širokim rasponom lokalnih agencija. Prirodu i važnost odnosa između različitih policijskih tijela naglašava novi termin „proširena policijska obitelj“ te je time istraživanje rada policije pomaknuto na širi assortiman aktera, sredstava i procesa (Crawford, 2008).

Crawford (2008: 148) napominje kako našim predodžbama i konceptima o samom radu na policijskim poslovima dominira pomisao na policiju kao takvu, no zaboravlja se da je policijski rad skup aktivnosti i procesa i nešto što mogu obavljati razni stručnjaci, ali i obični ljudi. To može biti skupina stručnjaka zaposlenih od strane države u namjenskoj organizaciji pod nazivom 'policija' sa širokim mandatom kontrole kriminala i održavanja mira. Osim toga, policijski rad može biti zadatak stručnjaka zaposlenih u (lokalnim ili središnjim) državnim agencijama sa specijalnim policijskim dužnostima, kao što je regulacija pojedinih vrsta kaznenih djela ili kaznenih djela počinjenih u definiranim mjestima ili državnim odjelima s drugim primarnim funkcijama. Nadalje, policijski rad mogu provoditi lokalne institucije, privatna sigurnost ili javnost u svojim lokalnim mrežama neformalne društvene kontrole. Policijski rad također može biti produkt novih tehnologija kao što su prislušni uređaji i nadzorne kamere, pa čak može biti i ugrađen u dizajn izgrađenog okoliša.

Johnston i Shearing (prema: Crawford, 2008) doprinose mnogo širem poimanju „sigurnosnog upravljanja“. Oni taj pojam preferiraju više nego ovaj pojam uži pojam policijskog rada zbog mogućeg izbjegavanja onoga što vide kao njegove analitičke, na državu orijentirane uprave i njegove konvencionalne povezanosti s javnom policija. Unutar ove koncepcije upravljanja niti jednom sastavnom čvoru nije dan konceptualni prioritet. Umjesto toga, točna priroda upravljanja i precizan doprinos različitim čvorova, stvari su koje je potrebno empirijski ispitati. Odnos između različitih čvorova, pretpostavlja se, varirat će kroz vrijeme i prostor. Artikulacija između uključenih agenata kretat će se od različitih stanja suradnje - od benignog zanemarivanja do izravnog sukoba. Nadalje, resursi mogu teći preko čvorova u različitim načinima. To je izrazito pluralistički model policije koji odbija dati konceptualni prioritet države kako bi se naglasio raspon nevladinih čvorova koji postoji kao i sam odnos između njih. Na taj način, ovaj pristup naglašava činjenicu kako država više nije stabilan lokus

vlasti te definira upravljanje kao vlasništvo mreža, a ne kao proizvod samo jednog centra akcije. Dakle, ovaj model potiče analizu upravljanja koja seže iznad države.

Trend pluralizacije policije vidljiv je unutar, kao i izvan same policijske organizacije. Povećana specijalizacija pokazala je krutost ideje da je osnovna obuka i iskustvo pozornika dostatan temelj za kompleksan niz poslova koji se traži od moderne policije. Posljednjih nekoliko godina vidjeli smo ne samo rast broja zakletih policajaca, već i značajan porast civilnog osoblja, do točke u kojoj više od jedne trećine policijskih djelatnika nisu policijski službenici. Nadalje, baš kada je profesionalni policijski model specijalističke regulacije bazirane prema državnim propisima razvijen u odnosu na zločin tijekom devetnaestog i dvadesetog stoljeća, specijalistički regulatorne agencije pojavile su se u drugim područjima i u odnosu prema specifičnih, s kriminalom povezanih sfera i aktivnosti. Osim toga, velika područja regulatornog prava povjerena su središnjim ili lokalnim vladinim agencijama ili inspektoratima raznih vrsta. Oni uključuju ustanove koje brinu o zdravlje te sigurnosti s obzirom na provedbu propisa industrijske sigurnosti, a uključene su također i agencije za zaštitu okoliša koje se bave zaštitom zraka, zemljišta i vode. U nekim slučajevima, regulatorna tijela nalaze se u istražnim službama drugih tijela javne vlasti. U drugim slučajevima, oni čine kvazi autonomne nevladine organizacije izvan vladinih odjela. (Crawford, 2008)

Ljudi koji se bave sigurnosnim funkcijama izvan tradicionalne policije sada su sve više uključeni u ogroman niz policijskih odgovornosti na dnevnoj bazi. Najviše i najčešće identificirane uloge uključuju aktivnosti koje se mogu najbolje opisati kao održavanje reda i mira kao što su kontrola gužve, upravljanje imovinom, čuvanja i ophodnje, sprovođenje zatvorenika i osiguranje sudova. No, privatni operativci su također aktivni u prevenciji kriminala, savjetovanju, upravljanju rizikom i osiguranju procjena, obuci oružja, ispitivanju zločinaca, nadzoru aktivnosti (uključujući CCTV monitoring), privatnim istragama, pomoći sa prikupljanjem forenzičkih dokaza, korištenju informacijske tehnologije, hi-tech sustava razvoja i u komunikacijskoj podršci. (Sarre i Prenzler, 2011)

Opseg i broj regulatornih tijela proširio se značajno, osobito u području poslovanja i propisa potrošača nakon što je moć korporacija značajno narasla. Prema nekim komentatorima, živimo u doba regulatorne države (Majone, prema: Crawford, 2008), pri čemu je država i objekt i predmet regulacije (Braithwaite, prema: Crawford, 2008).

Glava 5. SUBJEKTI FORMALNE SOCIJALNE KONTROLE

1. KAZNENOPRAVNI SUSTAV

Glavne komponente kaznenopravnog sustava su policija i pravosuđe.

Kompletni kaznenopravni sustav kreiran je za različite oblike bavljenja s počiniteljima kaznenih djela. Nakon što je počinjeno kazneno djelo mora biti identificiran njegov počinitelj i to prvo kao osumnjičenik protiv kojeg se piše kaznena prijava, a zatim u formalnom postupku kao optuženik odnosno okrivljenik te, napisljetu kao osuđenik. Jedini preventivni element koji se ovdje javlja je prevencija ponovnog činjenja kaznenog djela i to u obliku kazne lišenja slobode. Ovakva sankcija može preventivno djelovati na više načina: može rehabilitirati počinitelja, može djelovati kao upozorenje ostalim potencijalnim delinkventima, a može se raditi jednostavno o tome da je delinkvent fizički izoliran od društvene zajednice te uslijed toga nije u mogućnosti realizirati novo kazneno djelo. U tom slučaju kaznena sankcija ima preventivni učinak samo tijekom svoga trajanja. Ovdje nemamo namjeru raspravljati učinkovitost pojedinih vrsta sankcija, pogotovo ne s kriminalno-preventivnog aspekta, ali svakako želimo ukazati na vrlo specifičnu i ograničenu ulogu policije u funkcioniranju čitavog sustava suzbijanja zločina.

Uloga policije kada je u pitanju bilo koje kazneno djelo sasvim je jasna: nakon što je kazneno djelo prijavljeno, policija ga istražuje, otkriva i prikuplja dokaze koji upućuju na određenu osobu kao osumnjičenika, priprema čitav slučaj i prosljeđuje ga državnom odvjetništvu na daljnje postupanje. Policija je na neki način ulazna stepenica u kaznenopravni sustav koji ne može poduzeti ništa prema bilo kojoj osobi dok ona ne bude od strane policije prepoznata kao osumnjičenik za određeno kazneno djelo. Dakle, kaznenopravni sustav nema što raditi sve dok ga policija ne snabdi osumnjičenikom i dokaznim materijalom protiv dotičnog osumnjičenika. Međutim, ono što se događa nakon što policija ispuni tu svoju zadaću je izvan njene kontrole. Učinkovitost policije u otkrivanju i prikupljanju dokaza je od krucijalne važnosti za kaznenopravni sustav. Bez obzira što odredili kao svrhu kaznene sankcije, da li rehabilitaciju počinitelja, kažnjavanje ili prevenciju ponovnog kriminalnog ponašanja, činjenica je da ništa od toga ne može biti ostvareno ukoliko počinitelj nije otkriven i procesuiran. Pobornici oštih kaznenih sankcija tvrde da u njima leži veliki preventivni potencijal jer djeluju zastrašujuće na potencijalne delinkvente koji računaju omjer između rizika i dobiti ostvarenih kaznenim djelom. Međutim, u toj računici potencijalni delinkvent svakako mora uzeti u obzir i samu vjerojatnost da će biti otkriven, što se većim dijelom nalazi u domeni

policije odnosno u domeni njegove percepcije učinkovitosti policije kao institucije otkrivanja zločina.

Kao što Bittner (prema: Newborn, 2008) naglašava, policija je jedina agencija koja ima pristup državnom monopolu legitimne upotrebe fizičke sile. Ona kao tijelo formalne socijalne kontrole zajedno s predstavnicima neformalne socijalne kontrole stvara neformalne socijalne mreže koje policija može efektivno iskoristiti u rješavanju kriminaliteta ili u njegovom sprečavanju.

Opisi uloge policije u aktualnim zakonskim i ostalim tekstovima kao što je, primjerice, zakon o policiji, predstavljaju vrlo važno sredstvo razumijevanja naravi ove društvene institucije. Iz tih tekstova možemo prepoznati prevenciju i otkrivanje kriminaliteta te očuvanje društvenog mira kao definirane službene uloge nove policije. O tim ulogama prvenstveno bi trebali biti upoznati policijski službenici. Naime, moramo biti svjesni činjenice da ni u tradicionalnim okvirima policija nije bila ograničena isključivo na djelatnost prevencije i otkrivanje kriminaliteta nego su u njen djelokrug zadaća spadale i različite druge aktivnosti. Policija obično intervenira u različitim situacijama u kojima bi intervencija nekog društvenog subjekta značila mogućnost kršenja određenih ljudskih prava. Većinu vremena policija je usmjerena na široke aspekte društvenog nadzora a ne isključivo na kontrolu kriminaliteta. Na taj način policija se bavi različitim vrstama hitnih slučajeva, manjim remećenjima javnog reda te pitanjima koja su od značenja za lokalnu zajednicu.

Većina svakodnevnih zadataka s kojima se susreću policijski službenici ne tiče se striktno otkrivanja i suzbijanja kriminalnih aktivnosti već se više veže uz različite postupke i mjere kojima se osigurava održavanje određenog socijalnog poretka. Zapravo od najranijih dana, društveni poredak te "stanje na ulicama" predstavljaju glavne interese odnosno glavna područja policijskog postupanja. Iako je prevencija kriminaliteta strateški dominantna te iako javnost policiju percipira uglavnom kao "borca protiv kriminaliteta", svakodnevni rutinski društveni nadzor oduvijek je važno obilježje policijskog posla. U novije vrijeme, s povećanjem broja stanovnika, sa sve većom heterogenosti stanovnika, sa sve većim otuđenjem u velikim gradovima ovo obilježje policije samo još dodatno dobiva na značenju.

Funkcija društvenog nadzora proširuje i ciljeve policije. Naime, cilj društvenog nadzora nije samo provođenje zakona nego i ukupno poboljšanje života u društvenoj zajednici. U tom smislu Emsley (2004) kaže da je policijski službenik oduvijek bio neka vrsta domaćeg misionara u čijoj nadležnosti se nalazilo donošenje civilizacije i pristojnosti a kako bi mogao to postići bio je naoružan čitavim nizom pravilnika i zakona.

Ovime se državi daje odgovornost za unaprjeđenje uvjeta pod kojima će prava i obveze imati svoje pravo značenje (Singer, Kovčo Vukadin, Cajner Mraović, 2002 prema Milne, 1962). Ostali aspekti teorije slobode također su relevantni za različite aspekte policijskog djelovanja. Na primjer, policija u određenim okolnostima može ograničiti prava i slobode pojedinog građanina ukoliko on krši prava i slobode drugih. Na primjer, policija je ovlaštena uhititi počinitelja krađe ili tjelesne ozljede te na taj način ograničiti prava i slobode počinitelja kaznenog djela jer je on prethodno ugrozio prava i slobode oštećenika kaznenim djelom. Ovdje se zapravo radi o negativnoj slobodi koja znači da građanin ima pravo slobodno se ponašati sve dok time ne ugrozi prava i slobode drugih. U slučajevima gdje dolazi do kršenja ljudskih prava i sloboda, građanin ima pravo tražiti nadoknadu. Pri tome nema razlike da li je nečija ljudska prava i slobode osujetio obični građanin ili policijski službenik. Građani imaju pravo tražiti nadoknadu ili zadovoljštinu i od policije. U tom smislu u demokraciji se policija ne nalazi u privilegiranom položaju te nema teorijskog problema u primjeni načela negativne slobode na policijske službenike. U totalitarnim sustavima situacija je sasvim drukčija jer tu policija ima privilegirani položaj u društvu odnosno nije podložna kazrenom progonu. Upravo to je jedna od važnih tema u tranzicijskim zemljama centralne i istočne Europe (Singer, Kovčo Vukadin, Cajner Mraović, 2002 prema Benke i suradnici, 1997).

Neke analize policije pokazuju da djelovanje policije nije usmjерeno na očuvanje slobode niti u pozitivnom niti u negativnom smislu. Autori tih studija tvrde da policija ima znatno više političku svrhu postupanja koje se sastoji u nametanju određenog poretku odnosno u održavanju i političkog *statusa quo*. Pojedini autori tvrde da je to dominantna funkcija policije dok neki ovu svrhu nalaze u pojedinim aspektima policijskog postupanja. Tako, primjerice, Waddington (1999: 42) tvrdi da je to jasno iz stavova policijskih službenika prema društvenom poretku tvrdeći da:

"... policija ne održava poredek sam po sebi nego nameće određeni poredek. Ova distinkcija je krucijalna jer mnoge devijantne supkulture imaju određeni vlastiti poredek koji je suklađan njihovom vlastitom sustavu vrijednosti i normi što znači da se pripadnici tih supkultura ne ponašaju poremećeno nego u skladu s određenim pravilima. Međutim, ta pravila nisu usklađena s pravilima dominantne kulture".

Postoje određene situacije u kojima je nametanje određenog društvenog porekta od strane policije sasvim evidentno. Tako, primjerice, Choong (1997: 3-11) ističe konzistentnost postupaka policijske prisile u odnosu na osobe osumnjičene za počinjenje kaznenog djela od davnih dana pa do suvremenog doba. Naime, u takvim slučajevima nema nikakvog instrumentalnog opravdanja za primjenu prisile osim jednostavne potrebe za primjenom određene procedure. Gledano

dugoročno, radi se o proceduri koja jasno pokazuje da činjenje kaznenog djela predstavlja izazov društvenom autoritetu odnosno ugrožava stanje *status quo*.

Ekspanzija kaznenopravnog sustava rezultat je javne i pravne reakcije na kriminalitet. Međutim, istodobno sam kaznenopravni sustav producira službene podatke koje mi onda pozajemo kao "kriminalni problem". Veći sustav omogućava veće mogućnosti za procesuiranje različitih oblika kriminalnog ponašanja, što rezultira većim brojem službeno evidentiranih kriminalnih radnji. Na takve trendove porasta nedozvoljenih ponašanja društvo reagira dalnjim širenjem formalnih mehanizama socijalne kontrole ili bolje rečeno državnih socijalne kontrole a tu je svakako na prvom mjestu kaznenopravni sustav. Tako je, komentirajući kaznenopravni sustav u Americi, Pound (1975, vidi o tome kod Singer, Kovč Vukadin, Cajner Mraović, 2002) konstatirao da je teško da je moguće za bilo koju pravnu mašineriju da realizira sve što naše voluminozne kaznene odredbe od nje očekuju. Čak i pravnici priznaju ograničenja svih aktivnosti pravosuđa s posebnim naglaskom na ograničenost njihove učinkovitosti. Ipak, prisutan je konstantan pritisak na pravni sustav da "nešto učini" bez obzira na realne mogućnosti tog sustava. U razdobljima tranzicije ili ekspanzije postoji pogotovo snažna tendencija za pozivanjem na zakonodavstvo koja prelazi mogućnosti svoje realizacije. Naravno, rezultat je neuspjeh a takav neuspjeh se vrlo negativno odražava na ukupni pravni poredak i sigurnost građana.

Pontell (1984:3) to komentira na sljedeći način:

" Dio odgovora leži u činjenici da naš legalni sustav nikada nije bio kreiran na takav način koji bi omogućio realizaciju zadatka socijalne kontrole u njegovoј potpunosti. Ovo vrijedi i u današnje doba kada pojačanim kažnjavanjem pokušavamo riješiti problem nedopuštenih ponašanja. Na ovaj način samo pogoršavamo situaciju jer opterećujemo sudove dodatnim brojem slučajeva koje onih ne mogu riješiti na adekvatan način i u očekivanom roku te prekapacitiramo penalne institucije uslijed čega dovodimo pod znak pitanja ideju rehabilitacije počinitelja kažnjivih radnji".

2. LOKALNE VLASTI

Gradovi imaju primarnu ulogu u koordinaciji aktivnosti usmjerenih na redukciju kriminaliteta. Lokalne vlasti su stoga ključni subjekti u koaliciji i razvoju društvenih strategija prevencije kriminaliteta. Lokalne vlasti imaju ključnu ulogu u smislu voditelja lokalnog partnerstva te je ta njihova uloga krucijalna s obzirom da su gradovi u takvoj strateškoj poziciji da mogu inicirati i koordinirati lokalne aktivnosti. Partnerstvo između lokalnih vlasti i ostalih institucija može omogućiti prevenciju i redukciju kriminaliteta i drugih devijantnih ponašanja.

Sigurnost urbanih središta danas se diljem svijeta nastoji postići kroz:

- jačanje kapaciteta lokalnih vlasti u smislu suzbijanja delinkvencije, nasilja i nesigurnosti odnosno u smislu podizanja razine sigurnosti u gradovima;
- promociju kriminalno-preventivnih inicijativa na gradskoj razini, te provođenje tih inicijativa u suradnji sa centralnim i lokalnim vlastima;
- poticanje institucija koje su u mogućnosti učiniti ekspertize odnosno analitičke studije urbanog kriminaliteta i njegove prevencije da to učine na regionalnim razinama (npr. institut za sigurnosne studije u Južnoj Africi);
- poticanje gradskih mreža u pravcu razmjene informacija te ekspertnih studija i analiza dobre prakse koje mogu biti onda primijenjene i u drugim regijama;
- poticanje međunarodne razmjene informacija, znanja i znanstvenih studija o prevenciji kriminaliteta.

Program UN za sigurnije gradove predstavlja sustavni proces čiji cilj je poduprijeti lokalne kriminalno preventivne kapacitete kroz sljedeće etape:

- identifikacija i mobilizacija ključnih partnera na lokalnoj razini koji su u stanju pridonijeti redukciji i prevenciji kriminala;
- rigorozne procjene kriminaliteta te dijagnoze stanja nesigurnosti što zahtijeva veći broj izvora informacija uključujući policijske evidencije i istraživanja viktimizacije na temelju čega je moguće formulirati i razviti lokalne planove djelovanja s točno i jasno identificiranim i, što je najvažnije, mjerljivim prioritetima te koji uključuju među resornu suradnju kao jedini način utjecanja na socijalne probleme kao što su urbano siromaštvo i urbani rizični čimbenici kriminaliteta;
- implementacija lokalnih planova aktivnosti koja je koordinirana od strane lokalnih vlasti i u suradnji s ostalim lokalnim autoritetima; ova faza zapravo znači primjenu čitavog niza kratkoročnih i dugoročnih projekata fokusiranih na žrtve kriminaliteta, počinitelje kaznenih djela te gradsko okruženje što znači da su ti projekti usmjereni i na kaznena djela i na urbane karakteristike.

Program za sigurnije gradove pokrenut je 1996. godine u suradnji sa Programom urbanog menagementa na zahtjev većine afričkih gradova koji su željeli utjecati na pojavu urbanog nasilja razvojem preventivnih strategija na gradskoj razini. Program je primjenjen od strane Centra za ljudska naselja UN-a (*United Nations Centre for Human Settlements*) koji je prepoznao da vlade na svim prikladnim razinama uključujući tu i lokalne vlasti imaju odgovornost za sigurnost građana. Glavni partneri Centra su:

- Međunarodni centar za prevenciju kriminaliteta (*International Centre for the Prevention of Crime - ICPC*),
- Evropski forum za urbanu sigurnost (*The European Forum for Urban Safety - UFUS*),
- Institut za sigurnosne studije - Južna Afrika (*The Institute of Security Studies - South Africa*)
- nacionalne vlade i lokalni autoriteti u zemljama sudionicama u programu.

3. OSTALI

3.1. Prosvjeta

Edukacijski sustav, odnosno prosvjeta, predstavlja važnu socijalizacijsku instituciju jer je upravo škola odgovorna za transmisiju kulturnih standarda s generacije na generaciju. Kada dolazi do disbalansa moći među društvenim institucijama, edukacijski sustav postaje subordiniran ekonomiji i to na tri načina. Kao prvo, značenje prosvjete se devalvira u usporedbi sa značenjem ekonomije. Prosvjeta se u tom slučaju promatra jednostavno kao sredstvo postizanja cilja a to je postizanje profesije odnosno zapravo financijsko osamostaljivanje, dok se znanje samo po sebi visoko ne vrednuje. U takvim okolnostima, učitelji i profesori niti su cijenjeni niti su dovoljno plaćeni. Kao drugo, edukacijski sustav se mora prilagoditi ekonomskim zahtjevima. Na primjer, edukacijski sustav služi da priprema učenike i studente za dobre poslove te potiče kasnije učenje u svrhu usavršavanja profesije. Treće, ekonomске zakonitosti penetriraju u edukacijski sustav. Na primjer, škole potiču natjecanje među učenicima te primjenjuju sisteme nagrađivanja koji su više prikladni za radno mjesto (Messner, Rosenfeld, 1994).

Koncept socijalne države je krajem 20. stoljeća bitno uzdrman u velikom broju europskih zemalja. Naime, usporavanje ekonomskog rasta i razvoja, umjerena do visoka inflacija, širenje nezaposlenosti i sve izraženiji zahtjevi stanovništva prema državnim socijalnim programima i pomoćima doveli su koncept socijalne države pod znak pitanja. Navedene ekonomski teškoće bitno su utjecale na edukacijski sustav, iako do različite mjere u različitim zemljama. Tako, primjerice, Cajner Mraović, Stamatel (2000) konstatiraju da je izjednačavanje mogućnosti u Švedskoj koja ima jedan od najkvalitetnijih sustava obrazovanja u Europi, izgubilo svoju političku potenciju te su se rasprave vezane uz školovanje pomakle na teren tradicionalizma, standardizacije, produktivnosti, tržišta i industrijskih potreba (Cajner Mraović, Stamatel, 2000). U raspravi o promjenama u sustavu predškolskog odgoja u Švedskoj nakon osamdesetih godina 20. stoljeća, objašnjavaju da je trend te centralizacije i deregulacije ovih segmenata sustava odgoja i obrazovanja rukovoden primarno ekonomskim interesima pri čemu se ne vodi računa o

negativnom utjecaju tih procesa na kvalitetu pružene usluge.

Dok su različite varijante socijalne politike, kada je posrijedi prosvjeta služile kao tampon zona u odnosu na tržište, sasvim recentna ekonomska nestabilnost čini se da prijeti sposobnosti edukacijskog sustava da zaštiti građane čak i u slučaju zemlje kao što je Švedska. Bit će potrebno još istraživanja da bismo mogli odgovoriti na pitanje utjecaja smještavanja sustava odgoja i obrazovanja u okvire tržišta na pojavu maloljetničke delinkvencije u Švedskoj. Naime, trend ukupnog maloljetničkog kriminaliteta u Švedskoj je tijekom devedesetih godina 20. stoljeća prilično stabilan, ali Pfeiffer (1998) upozorava da istodobni porast kriminalnog nasilja maloljetnika, ne samo u Švedskoj nego i u ostalim europskim državama, stoji u vezi s nejednakom mogućnosti ostvarivanja prihoda što je opet u snažnoj relaciji s nejednakom mogućnosti obrazovanja.

Na području središnje istočne Europe, naglasak na ekonomskim reformama tijekom tranzicije je praktički značio da preostale društvene institucije, a tu spada i odgojno obrazovni sustav, postaju subordinirane ekonomiji. Na primjer, u svrhu prilagodbe ekonomskim zahtjevima kapitalističke ekonomije, poljski obrazovni sustav je prisilno srezan na mnoge edukacijske programe i izvan programske aktivnosti koje su bile nametnute od strane države. Zapravo, odgojno obrazovni sustavi u Poljskoj i Mađarskoj restrukturirani su upravo da bi mogli udovoljiti zahtjevima tržišta. Posebice se to ogleda u činjenici da je obrazovanje za profesiju izgubilo svoju industrijsku osnovu te da je prisutno opadanje obrazovanja za profesije koje se na tržištu radne snage ne traže dok je istodobno porasla obrazovna aktivnost za one profesije koje su na tom istom tržištu aktualne i tražene (Cajner Mraović, Stamatel, 2000). Dodajmo k tome i činjenicu da je pojava privatnih škola kreirala odgojno obrazovno tržište te dovela sve škole u situaciju da se natječu za učenike, učitelje i ostale resurse. Odgojno obrazovni sustav također je obezvrijedjen kao što je i obezvrijedeno učenje radi znanja. Drugim riječima, znanje postaje manje važno dok se edukacija tretira isključivo kao sredstvo osposobljavanja za određeni posao i ostvarivanje finansijske dobiti. Tako, primjerice, autori jedne recentne studije o državnom obrazovanju u Poljskoj (vidi o tome kod Cajner Mraović, Stamatel, 2000) primjećuju da su učenje i znanje kao vrijednosti same po sebi izgubile na važnosti dok je u porastu trend naglašavanja edukacije kao procesa ulaganja kojem je krajnji cilj ostvarivanje dobiti. Drugim riječima, obrazovanje je svedeno na tržišne termine ulaganja i profita. Međutim, imamo i drugčijih primjera. Tako neke zemlje, na primjer Mađarska, unatoč inicijalnom prilagođavanju kapitalizmu, provode socijalnu politiku koja ima za cilj olakšati građanima pritiske tržišta. Međutim, u praksi se još vrlo malo zna o takvim političkim i administrativnim mjerama socijalne politike koje bi omogućile kakvu takvu finansijsku sigurnost i infiltrirale se u odgojno obrazovni sustav.

Kada je riječ o sustavu odgoja i obrazovanja, čini se da raspolažemo dokazima za tvrdnju o postojanju neravnoteže moći i u zemljama središnje istočne Europe i u Sjedinjenim Američkim Državama. Prema teoriji institucionalne anomije, ovaj disbalans institucija znači da je stupanj društvene kontrole koju te institucije provode smanjen te stoga socijalni uvjeti znatno više pogoduju razvoju delinkvencije. Nasuprot tome, u Švedskoj, primjerice, politika socijalne sigurnosti proaktivno inzistira na održavanju institucionalne ravnoteže moći i stoga većeg stupnja društvene kontrole. Dakle, odgojno obrazovna politika u okviru ukupne socijalne politike jedne socijalne države može poslužiti kao tampon zona između građana i tržišta ali jednakom moguće je tu tampon zonu oslabiti što se u pojedinim zemljama i dogodilo devedesetih godina 20. stoljeća.

3.2. Zdravstvo i socijalna skrb

Nasilje privlači pozornost djelatnika u sektoru javnog zdravstva iz najmanje tri razloga. Kao prvo, rezultati epidemioloških istraživanja pokazuju kako ozljede, zajedno s bolestima, predstavljaju glavnu prijetnju zdravlju svake nacije. Štoviše, sektor javnog zdravstva ostvario je znatne uspjehe u reducirajući nemamjernih ozljeda kroz preventivne mjere kao što su, primjerice, zakonske odredbe o obaveznom vezanju sigurnosnim pojasmom u automobilu, zahtjevi proizvođačima za sigurnim proizvodima, javne informativne kampanje o oblicima ponašanja koji mogu pridonijeti sigurnosti građana itd. Kako su napredovali uspjesi u prevenciji nemamjernih ozljeda činilo se sasvim malim korakom da se ove javno-zdravstvene preventivne strategije primijene i u kontekstu sprječavanja namjernih ozljeda. Kao drugo, iz postojećih epidemioloških studija također se razabire vrlo bitan zaključak a to je da problem nemamjernih ozljeda nije sasvim niti do kraja riješen od strane kaznenopravnog sustava. Tu se pogotovo misli na ozljede koje proizlaze iz nasilja u obitelji koje često ne biva prijavljeno policiji ili pak ne biva adekvatno tretirano od strane policije i ostatka kaznenopravnog sustava. Naposljetu, ovdje se radi o obliku nasilja koji je često vrlo teško pa čak i neprimjereno rješavati kaznenopravnim instrumentarijem. Međutim, činjenica da je intervencija u takvim slučajevima neophodna te se ovdje također vidi znatan potencijal reakcije društva upravo kroz sektor javnog zdravstva. Naposljetu, kao treće, praktičarima u području javnog zdravstva se čini da njihov angažman u epidemiološkim istraživanjima sa ciljem identifikacije problema u zajednici te njihove preventivne strategije mogu predstavljati važan komplement postojećim interventnim i preventivnim mjerama u okviru kaznenopravnog sustava. U tom smislu pogotovo se značajnim smatra razvoj modela policije u zajednici koji se vrlo dobro uklapa u perspektivu javnog zdravstva kada je posrijedi prevencija nasilja. S obzirom da se radi o konceptima koji su tek u razvoju, sasvim je jasno da postoje brojne dileme vezano uz njihovu praktičnu realizaciju. Čak

i gorljivi pobornici ovakvih pristupa prevenciji nasilja ponekad nisu u stanju jednostavno i precizno objasniti što bi sve ove strategije na praktičnoj razini mogle konkretno obuhvaćati. Ipak, svi se slažu oko sljedećih temeljnih teza:

- nasilje predstavlja ozbiljnu prijetnju zdravlju populacije kao i društvenom poretku;
- djelatnici u području javnog zdravstva te medicinsko osoblje često se nalaze u izvrsnoj strateškoj poziciji da otkrivaju nasilje koje ostaje nepoznato odnosno neprijavljeno tijelima kaznenog postupka;
- prevencija nasilja te redukcija njegovih štetnih posljedica kada do nasilja već dođe zahtijevaju usmjeravanje adekvatne pozornosti na žrtve i svjedočke nasilja a ne samo na njegove počinitelje;
- epidemiološke metode mogu biti vrlo korisne kako u mjerenu ukupnih razmjera i modaliteta nasilja tako i u identifikaciji rizičnih čimbenika nasilja u određenoj zajednici;
- u nastojanjima da se reducira nasilje i njegove štetne posljedice, naglasak treba staviti na prevenciju a ne na ublažavanje posljedice nasilja.

Dakle, primarna prevencija, odnosno mjere kojima se sprečava da do nasilnih događaja uopće dođe trebale bi se primarno nalaziti u fokusu društvenih službi i institucija. Sekundarna prevencija kao rana identifikacija rizičnih čimbenika te implementiranja zaštitnih čimbenika mora predstavljati sekundarni prioritet. Tercijarna prevencija kao reakcija na nasilje koje se već dogodilo i čiji cilj je ublažiti nastalu štetu odnosno negativne posljedice trebala bi se svesti na posljednju mjeru.

Preventivne strategije neophodno je shvatiti u vrlo širokom smislu. Naime, obično se društvo fokusira na potencijalne počinitelje nasilja kako bi ih spriječilo u ostvarivanju njihovih nasilnih namjera odnosno u aktiviranju određenih rizičnih čimbenika. Međutim, postoje brojne prilike za prevenciju nasilja koje se ne nalaze ni u kakvoj korelaciji sa potencijalnim počiniteljima. Tako je, primjerice, ozljede i smrtna stradanja u cestovnom prometu moguće spriječiti ne samo edukacijom vozača, sankcioniranjem kršenja prometnih pravila te isključivanjem alkoholiziranih vozača iz prometa, nego i poboljšanjem kvalitete odnosno sigurnosti prometnica i vozila. Jednako tako je moguće spriječiti razbojničke napade preventivnim mjerama koje su koncipirane tako da otežavaju kriminalni napad. Zatim, stanovništvo je moguće educirati o različitim metodama mirnog rješavanja konflikata čime bi se znatno pridonijelo redukciji nasilja u obitelji. Smanjenje količine nasilja u medijima te različite kampanje protiv držanja i nošenja oružja također mogu znatno pridonijeti sigurnosti u zajednici.

U naporima prevencije nasilja vrlo je važno uključiti stanovništvo određene lokalne zajednice a ne problem jednostavno prepustiti isključivo društvenim službama i institucijama. Stanovnici određenog područja mogu dati legitimitet određenim aktivnostima iniciranim od vlasti i vladinih institucija te pružiti dragocjene informacije o tome gdje su problemi te kako se na njih može djelovati. Također, građani mogu kreirati politički konsenzus za donošenjem određenih zakonskih odredbi kojima bi bilo moguće prevenirati određene oblike nasilja te u tom smislu mogu realizirati neformalne ali vrlo bitne pritiske na ostatak društvene zajednice.

Moderna policija i moderno javno zdravstvo prakticiraju reakcije na nasilje koje imaju mnogo toga zajedničkog. Oba sustava naglašavaju prevenciju nasilja odnosno preferiraju proaktivni umjesto dosadašnjeg dominirajućeg reaktivnog pristupa nasilju. Također, oba sustava naglašavaju uključenje čitave zajednice u proces identifikacije problema vezanih uz nasilje, postavljanje prioriteta te iznalaženje rješenja. Oba pristupa, dakle i policijski i javno zdravstveni, polaze od pretpostavke da je dobro ukupni problem nasilja raščlaniti na manje komponente jer je tako lakše doći do rješenja koja, u suprotnom ostaju sakrivena. Naime, jednakom kao što karcinom kože i karcinom pluća zahtijevaju različite preventivne strategije, isto tako je opravdano pretpostaviti da različiti oblici nasilja kao što su, primjerice razbojnički napadi na banke ili pošte, neredi na javnom mjestu i nasilje u obitelji zahtijevaju različite preventivne pristupe. Moderni policijski kao i moderni javno zdravstveni sustav prepoznaju činjenicu da je nasilje i njegove konsekvene moguće prevenirati ne samo na način da se mijenja ponašanje pojedinaca nego također na način da se mijenja njihovo fizičko ili socijalno okruženje. Na primjer, izolacijom ilegalnog oružja, redukcijom konzumacije alkohola, osjećenjem tržišta opojnim drogama i sličnim mjerama može se utjecati na smanjenje nasilja. I policijski i javno zdravstveni pristup prevenciji nasilja počinju sa spoznajom da je moguće reducirati razinu nasilja u nekoj lokalnoj zajednici na najmanje dva načina: kroz mjere relativno značajnog opsega kao što je, primjerice, redukcija nasilja u medijima, ili akumulacijom mjera manjih razmjera od kojih je svaka usmjerena na neki konkretni problem koji se nalazi u korijenu skupine nasilnih događaja koji su se dogodili na određenoj lokaciji te uključuju određeni krug počinitelja i žrtvi odnosno proizlaze iz određene vrste situacije. Ukratko, oba ova pristupa traže značajne redukcije u ukupnom nasilju na način da se djeluje na probleme koji produciraju to nasilje. Slaganje u ovim temeljnim načelima svakako jamči da će praktičari u sektorima javnog zdravstva i policije konkretnom problemu urbanog nasilja prići jednoznačno odnosno sa istim pretpostavkama i istim ciljevima. Rezultati komparativnih analiza sugeriraju da postoje i određene nijansirane razlike u prioritetima koje mogu imati važne operativne implikacije. Na primjer, kaznenopravni modeli, i tradicionalni i moderni, naglašavaju sankcioniranje počinitelja

nasilja kao pitanje pravde ali i sredstvo generalne prevencije jer je sankcija poruka ostalim članovima zajednice, a pogotovo djeci i mladima, da društvo ne prihvata i ne tolerira nasilje. Nasuprot tome, autori iz područja javnog zdravstva vrlo rijetko raspravljaju moralne implikacije namjernih ozljeda a više su fokusirani na žrtve nasilja i to primarno kao osobe koje se potencijalno nalaze u situaciji potrebe za psihološkim i drugim oblicima pomoći. Kaznenopravni sustav, nasuprot tome, žrtvu prvenstveno promatra u ulozi svjedoka kaznenog djela odnosno izvora informacija o kriminalnom događaju. Oba pristupa promatralju lokalnu zajednicu kao važan subjekt u prevenciji nasilja. Ipak, praktičari policije u zajednici tendiraju promatrati policijske službenike kao rješavače problema na strani zajednice dok profesionalci u području javnog zdravstva naglašavaju jačanje kapaciteta same zajednice odnosno njenih građana da sami rješavaju svoje vlastite probleme bez pomoći policije.

Navedene razlike u pristupima nasilju kao javnozdravstvenom i kriminalnom problemu treba promatrati ne kao otegotne okolnosti u prevenciji nasilja nego kao prednosti koje treba iskoristiti. Očito je, naime, da policijski i javnozdravstveni pristup prevenciji nasilja u modernim gradovima mogu biti komplementarni te da zajedno mogu u potpunosti mobilizirati lokalnu zajednicu da riješi problem nasilja.

Glava 6. OBJEKTI FORMALNE SOCIJALNE KONTROLE

1. RIZIČNE DRUŠTVENE SKUPINE

1.1. Nasilne obitelji

Društvenu intervenciju i reakciju na problem nasilja u obitelji prate brojne dileme i kontroverze. Generalno se postavlja pitanje: Što bi javnost trebala činiti glede ove vrste nasilja? Unatoč debatama o kojima će u narednom tekstu biti više riječi, svi se slažu s činjenicom da se društvo ovdje nalazi u bazično vrlo neugodnoj situaciji: iako ne znamo sa sigurnošću što funkcioniра, društvene intervencija ne može čekati rješenje te dileme. Nasilje može imati i zapravo uistinu ima razorne posljedice te stoga, unatoč nesigurnosti i neizvjesnosti konačnog rezultata, moramo na neki način djelovati. Ovdje ćemo se posebno usredotočiti na tri debate vezane uz društvenu intervenciju; dvije od tih kontroverzi tiču se nasilja nad djecom. Prva od njih odnosi se na politiku i proceduru prijavljivanja slučajeva zlostavljanja i zapuštanja djece odgovarajućim društvenim tijelima. Postavlja se pitanje jesu li za to nadležni zakoni i postupci učinkoviti, djelotvorni i pošteni? Ovdje se u izvjesnom smislu radi o problemima "blizancima": previše pravih slučajeva zlostavljanja i zapuštanja djece se ne razotkriva, ali isto tako previše slučajeva se nađe u okvirima kaznenopravnog sustava iako po svojim obilježjima to zapravo nisu zaslužili, odnosno ovdje se govori o slučajevima koji su se mogli riješiti i na drugi, a ne ovaj najdrastičniji način. Nasuprot tome, neki tvrde da su aktualni zakoni i postupci neadekvatni jer pred kaznenopravni sustav uspijevaju dovesti premalo kritičnih slučajeva ove vrste.

Daljnja debata pomiče našu pozornost na napore glede suzbijanja zlostavljanja žena. Postavlja se pitanje je li uistinu ispravna politika poticanja, ili čak nalaganja policiji da uhićuje zlostavljače žena? Neki tvrde da iako uhićenje nije ništa bolje od ostalih policijskih intervencija nije niti ništa gore, te je stoga nalaganje policiji da uhićuje zlostavljače žena dobar potez društva. Nasuprot tome, ima i onih koji tvrde da uhićenje nije ni u najboljem slučaju univerzalno rješenje za sve, a da u najgorem slučaju čak može imati učinak po principu "više štete nego koristi".

U tekstu koji slijedi također nudimo vrlo živopisnu ilustraciju teškoća koje postoje prilikom evaluacije dokaza i argumenata suprotstavljenih stajališta. Neke od kontroverzi uključuju neslaganje i oko toga što predstavlja dokaz ili argument za neki stav. Na primjer, u raspravi za i protiv uhićivanja zlostavljača žena, neki se oslanja na ono što se naziva "znanstvenim dokazima", dok drugi eksplicitno pod znak pitanja stavljuju prepostavku o mogućnosti točnog mjerenja složenosti ljudskog ponašanja.

Razlike u interpretaciji su moguće čak i onda kada se autori slažu oko toga što predstavlja prikladan dokaz nekoga stajališta. Postavlja se pitanje što jest, a što nije visok relativni udio; koje brojke indiciraju a koje na indiciraju učinkovitost određenog programa ili politike? Tako se neki sudionici ovih rasprava oslanjaju na iste statistike i iste izvore podataka koje različito interpretiraju, odnosno pridaju im različito značenje.

Kontroverze o kojima ovdje govorimo također ilustriraju kako, bez obzira na neslaganja, različiti autori mogu vrlo dobro raditi u pravcu ostvarenja istoga cilja. Na primjer, u sukobima glede intervencije u odnosu na djecu žrtve, primarna briga svih zapravo je dobrobit djece. Tako su neki zabrinuti zbog prijavljivanja slučajeva koje je u toj fazi još nemoguće adekvatno procesuirati unutar kaznenopravnog sustava, čime se zlostavljanja djeca stavljaju u situaciju povećane opasnosti jer su jednako žrtvama zlostavljanja i neprikladne društvene reakcije. Ima i onih koji tvrde posve suprotno govoreći da trebamo prijavljivati što više slučajeva zlostavljanja i zapuštanja djece, jer na taj način povećavamo vjerojatnost da ćemo procesuirati "prave" slučajeve. I jednima i drugima je primarna jedna misao, a to je zaštita djece. Ova ujednačenost ciljeva unatoč neslaganju glede prikladne intervencije aktualna je i u pogledu problema zlostavljanja žena. Zagovornicima različitih stajališta zajednički je cilj - učinkovita intervencija policije. Međutim, dok jedni tvrde da u prosjeku ima smisla uhiti zlostavljača jer zasad ne znamo i ne možemo bolje, drugi vjeruju da programi podrške žrtvama i rehabilitacije zlostavljača u sebi nose daleko veće potencijale za uspjeh negoli puko kažnjavanje počinitelja. Dakle, bez obzira na izražena neslaganja, svi sudionici debate žele učiniti nešto u pravcu suzbijanja nasilja u obitelji.

Problem nasilja u obitelji te nasilja nad ženama uopće prate brojne kontroverze, a ne samo one vezane uz društvenu reakciju. Na kontroverze nailazimo već u samoj konceptualizaciji ovog problema promatramo li ga kroz prizmu psihologije, sociologije ili feminizma. Kontroverze se uočavaju i u njegovom definiranju i mjerenu. U tom smislu posebno se ističe pitanje postojanja nasilja od strane žena kao društvenog problema, te pitanje raširenosti i značenja problema silovanja u braku i silovanja djevojke od strane mladića. Zatim slijede kontroverze glede posljedica nasilja nad ženama, jer dok neki tvrde da su one primarno psihološkog karaktera, drugi im pridaju više društveno značenje. Neslaganja su očita i u području etiologije nasilja u obitelji i nasilja nad ženama. Primjerice, neki tvrde da su alkohol i opojne droge bitni etiološki čimbenici ove vrste nasilja, dok drugi tvrde da su obiteljsko nasilje i ovisnost o alkoholu ili opojnim drogama paralelne pojave koje jedna drugoj nisu uzrok već imaju zajedničku pojavnost i zajedničku etiologiju. Posljednjih godina osobito su aktualne kontroverze vezane uz pojam intergeneracijske transmisije nasilja. Neki tvrde da je

viktimizacija nasiljem tijekom djetinjstva glavni rizični čimbenik manifestacije istovrsnog oblika ponašanja od iste osobe u odrasloj dobi. Nasuprot tome, ima autora koji tvrde da je teza o intergeneracijskoj transmisiji nasilja pretjerana. Velike dileme prate i problem zlostavljanja starijih osoba u obitelji. Postavlja se pitanje ovisnosti: jesu li zlostavljane starije osobe ovisne o svom zlostavljačkom potomstvu, ili su sinovi i kćeri zlostavljači ovisni o svojim roditeljima koji su, u velikom broju slučajeva, u mlađoj dobi i sami imali ulogu zlostavljača.

Iako kontroverze vezane uz socijalnu reakciju na problem nasilja u obitelji imaju mnogo toga zajedničkog s ostalim kontroverzama koje prate razmatrani problem, one ipak imaju i najmanje dvije specifičnosti. Kao prvo, za razliku od nekih drugih kontroverzi za čije "strane" smo se davno prije opredijelili i snabdjeli adekvatnim dokazima, kontroverze vezane uz socijalnu reakciju su znatno dinamičnije i aktualnije. Ovo dobrom dijelom proizlazi iz činjenice da mi znatno manje znamo o tome kako zaustaviti nasilje, negoli što znamo o njegovom značenju i etiološkim čimbenicima. Neslaganja glede društvene reakcije na nasilje u obitelji su dinamičnija i zato jer nove spoznaje konstantno izazivaju promjene. S obzirom na nedostatak znanja o tome što funkcionira i što djeluje u pravcu suzbijanja nasilja u obitelji, sve nove društvene intervencije implementiraju se prvenstveno na temelju dobrih namjera i visokih očekivanja. Jednako tako, s obzirom na to da nove politike postupanja, novi programi i nove procedure rijetko u praksi funkcioniraju kao u teoriji, praktična iskustva s tim novim mjerama često otvaraju nova pitanja koja dovode do novih istraživanja i moguće do novih interpretacija.

Druga specifičnost kontroverzi vezanih uz socijalnu reakciju na problem obiteljskog nasilja sastoji se u sljedećem: s obzirom na to da je tema ovdje socijalna intervencija, svako stajalište direktno ilustrira način na koji neka od predloženih metoda postupanja i intervencije uspijeva balansirati između prava pojedinaca, obitelji i javnosti uopće. Ovdje se više negoli kod ostalih spomenutih kontroverzi pojavljuje etički problem, odnosno moralna pitanja. Na primjer, u okviru debate uhićivati ili ne zlostavljače žena, nalazi se dilema između društvene odgovornosti da se nešto poduzme i individualnih prava građana. Neki tvrde da dobra politika mora biti temeljena na sučutnoj svijesti potreba i preferencija žrtvi. Pokušava se maksimalno poštovati prava pojedinaca. Nasuprot tome, pojedini stručnjaci tvrde da društvena politika već po svojoj definiciji može biti orijentirana samo na "tipičan" slučaj. Bilo koja razlika između individualnih obilježja ili potreba i "tipičnog" slučaja je "zlosretna činjenica". Ovo balansiranje prava također je očito i u raspravama na temu prijavljivanja slučajeva zlostavljanja djece. Posrijedi je balansiranje između prava obitelji na privatnost i prava djece na siguran život u obitelji. Tako pojedini dio profesionalaca tvrdi da je i najmanji broj neosnovanih prijava i neprocesuiranih slučajeva nedopustiv, jer svaka kaznena prijava predstavlja upad u roditeljsku

i obiteljsku privatnost. Nasuprot tome, većine ipak vjeruje da je čak i ozbiljno narušavanje privatnosti i sloboda pojedinaca moralno opravdano, jer povećano prijavljivanje povećava i vjerojatnost da će pozornost policije i kaznenopravnog aparata privući upravo oni slučajevi koji to zaslužuju.

Problemi balansiranja između prava pojedinaca i obitelji i stvarnih potreba žrtvi te potreba za socijalnom promjenom još su više zbumujući i izazivaju još više nedoumica u slučajevima kada u kontekstu ljudskih prava nasilna i nametljiva politika u praksi primarno djeluje na način da reducira privatnost i prava već i onako stigmatiziranih dijelova populacije. Tako se, na primjer, primjećuje da su liječnici, socijalni radnici i policajci više skloni dijagnosticirati patologiju kao što je primjerice nasilje u obitelji oslonom na obilježja koja imaju vrlo malo veze s aktualnim ponašanjima, a zapravo su u potpunosti klasno ili rasno utemeljena. Unatoč činjenici da je nasilje obilježje svih ekonomskih i socijalnih kategorija i svih rasa, policijsku pozornost ipak više privlače ona nasilnička ponašanja koja se odvijaju u siromašnim urbanim obiteljima. Ukratko, moramo priznati da društvena intervencija ne obuhvaća jednako sve članove društvene zajednice.

Također moramo biti svjesni nekoliko neoborivih činjenica. Kao prvo, sasvim je jasno da su rasprave o prikladnosti i funkcionalnosti socijalnih intervencija vrlo dinamične i dovode do konstantnih i kontinuiranih promjena. Moramo priznati da je naše znanje o tome što uistinu djeluje u pravcu suzbijanja nasilja u obitelji skromno, te da prvi korak na putu iznalaženja ispravnih socijalnih intervencija i reakcija predstavlja prikupljanje novih znanja. Osim toga, s obzirom na to da su finansijska sredstva limitirana, moramo se odlučiti za određene intervencije odnosno odabratи koje od ponuđenih ćemo dalje razvijati, podržavati, financirati i implementirati. I tu je ponovo dilema: bez obzira na naše namjere, promoviranje odnosno davanje prvenstva jednoj metodi intervencije istodobno znači onemogućavanje razvoja drugih stvari koje bismo također mogli činiti u ostvarivanju istoga cilja.

1.2. Supkulturne skupine

Iako koncept ove supkulture ima podrijetlo u sociologiji, njegova najutjecajnija aplikacija je u kriminologiji kojoj ne doprinose samo kriminolozi (npr. Cohen, 1955.), nego i antropolozi i politički znanstvenici. Međutim, to ne znači da postoji konsenzus o ulozi supkultura u objašnjenju kriminala. Kriminolozi se učestalo ne slažu oko značenja, podrijetla i utjecaja supkultura; o tome postoje li supkulture i u kojem obliku, te ako postoje, otkuda dolaze supkulture, te priroda i opseg supkulturnih utjecaja na pojedince i grupe. U srži te debate nalaze se suprotstavljajuće pretpostavke o tome jesu li supkulturan kriminal i delinkvencija masovna

neprihvatanja ili podzemna odražavanja ključnih vrijednosti dominantne kulture; pa tako i dolaze li problemi kriminala i delinkvencije prvenstveno izvana, ili nastaju li često kroz podzemne vrijednosti koje dolaze iz same dominantne kulture.

Potrebno je naglasiti nekoliko stvari.. Prvo, iznosimo tvrdnju da se koncept podzemnih vrijednosti nije nikada u potpunosti razvio te nikad nije ispitana empirijski. Drugo, naglašavamo da iako se ideja podzemnih vrijednosti razvijala u SAD-u, njezina je potencijalna primjena puno šira, posebno sada kad su etos tržišnog gospodarstva i društvo tako globalno nadmoćni.

Subkulturalne teorije potječu iz ideja o dvije osnovne figure socijalne kriminologije, Thorstenu Sellinu i Edvinu Sutherlandu. Iako su Sellin i Sutherland bili suvremenici, Sellin je prvi ostavio utjecaj te se odrazio na različito razdoblje američke povijesti. Sellinovi doprinosi pojavili su se tijekom razdoblja depresije, dok je prvi veliki val useljeništva ovog stoljeća još uvijek bio svjež u mislima Amerikanaca. Njegov se rad razvio u kontekstu političkih sukoba koji okružuju useljeništvo, na primjer, u obliku zakonodavnih nastojanja zabranjivanja uporabe alkohola i droge koji su se prema mišljenju javnosti povezivali s useljeništvom. Sellin je video njihova nastojanja kao „kulturne sukobe“ koji uključuju „norme ponašanja“ domaćih, useljeničkih i drugih grupa. Znao je da bi zakonodavstvo moglo kriminalizirati ponašanja koja su se smatrala prihvatljivima i odgovarajućima unutar određenih kulturnih grupa u društvu. Kasniji koncepti supkulturalnog sukoba razradili su to stajalište da pripadnost normama podgrupacije može direktno dovesti do sukoba s dominantnim grupama. Ta je tradicija naglašavala da su supkulture značajno različite od dominantne kulture, da zauzimaju podređena mjesta u strukturi društva i da je njihov utjecaj na sudionike direktni i snažan.

U isto su se vrijeme doprinosi Edvina Sutjerlanda počeli isticati u američkoj kriminologiji sredinom ovog stoljeća. I njega je zanimalo utjecaj kulture na kriminal, ali njegova je vizija obuhvaćala cijelu društvenu strukturu i uključivala razmatranje kriminala svih klasa. Naravno, Sutherlandov najpoznatiji doprinos bio je konceptualizacija gospodarstvenog kriminala koji je objasnio istom teorijom razlikovnim asocijaciju koju je primjenjivao i na druge vrste kriminala. Tvrđio je da poslovne grupe jednostavno djeluju poput drugih supkulturalnih grupa pri definiranju svog nezakonitog ponašanja kao prihvatljivog. Sutherlandov student, Donald Cressey ironično je ta ponašanja nazvao „uglednim kriminalom“ (Singer, Kovč Vukadin, Cajner Mraović, 2002).

Element uglednosti signalizirao je rasprostranjeno društveno toleriranje određenih nezakonitih vrsta ponašanja. Tradicija Sutherlanda stoga se razlikuje od Sellina po tome što predlaže da su supkulture povezane, a ne suprotstavljene dominantnoj kulturi, da one mogu

zauzimati različite položaje, od nadređenog do podređenog u strukturi društva, te da njihov utjecaj može biti više praznovjeran i difuzan umjesto direktni i otvoren.

Ideje Sellina i Sutherlnda ostaju veoma utjecajne u dvije različite supkulturalne tradicije moderne kriminologije. Sellinov naglasak na razlikovnosti, podređenosti i snazi supkulturalnih učinaka odrazi se u teorijama o delinkventnim supkulturama sredine stoljeća, uključujući klasična djela Cohen , Millera, Clowarda i Ohlina i kasnijim radovima Wolfganga i Ferracutija i Banfielda (Singer, Kovč Vukadin, Cajner Mraović, 2002). Iako postoji značajna varijacija u specifičnoj dinamici uzročnosti povezane sa svakim od tih doprinosa teoriji delinkventne supkulture, svi se slažu da je ta supkultura značajno oprečna u svojim normama i vrijednostima prema dominantnoj kulturi, da se ta supkultura nalazi na nižim razinama društvene supkulture, te da je utjecaj te supkulture na ponašanja njenih članova direktni i snažan.

Alternativna konceptualizacija supkulture delinkvencije razvila se iz rada Sutherlanda, kroz djela Matze i Sykesa, i Colemana i Hagana (Singer, Kovč Vukadin, Cajner Mraović, 2002). Ta se djela ponovo fokusiraju na pojam supkulturalne delinkvencije u svrhu priznavanja da to ponašanje često pronalazi ironični smjer od normi i vrijednosti u dominantnoj kulturi, da je taj smjer demokratski po svojoj disperziji po čitavoj društvenoj strukturi, te da taj utjecaj može biti prikriven, slučajan i difuzan. U srži tog pristupa je koncept podzemnih vrijednosti Matze i Sykesa koji se odnosi na normativne tradicije koje su „poznate i unutar granica koje toleriraju široki segmenti odrasle populacije.“ Te se tradicije mogu spajati u poticajnim ponašanjima kao raznolik, poslovni i organizirani kriminal te kao zajednički ili manji oblici delinkvencije.

Matza i Sykes lociraju izvor tog podzemnog spajanja u Veblenovoj klasičnoj opservaciji iz njegove *Teorije dokoličarske klase* koja delinkvente približava normama konvencionalnog poslovnog sektora društva umjesto da od njega odstupa, kada oni usmjeravaju svoju želju prema „velikoj zaradi“ u svom vrijednosnom sustavu. Oni nastavljaju primjećujući da bogatstvom motivirane i poduzetničke tradicije u američkom društvu potiču pustolovinu, uzbuđenje i traženje ushita, za koje se čini da nadalje potiče devijaciju u usporedbi s takvim vrijednostima koje proizvode podudaranje, kao što su sigurnost, rutinizacija i stabilnost. Njihovo je stajalište da bivše „krajnje vrijednosti“ orijentirane prema riziku egzistiraju rame uz rame s potonjim opreznijim „srednjestrujaškim vrijednostima“. Matza i Sykes zaključuju da je delinkvent odabrao i naglasio jedan dio sustava dominantnih vrijednosti, naime podzemnih vrijednosti koje koegzistiraju s drugim, javno proklamiranim vrijednostima koje su manje ugledne. Hagan u novije vrijeme tvrdi da podzemne vrijednosti koje prožimaju suvremenu popularnu kulturu suptilno potiču veće, ali manje opasne „stranačke potkulture“ koje postoje zajedno i do

određene mjere se preklapaju s puno manjom i zlokobnijom „delinkventnom potkulturom“. Obje mogu biti dio supkulture delinkvencije koja ima vebleneovsko podrijetlo u nižim umjesto u višim dometima društvenog poretku (Singer, Kovčo Vukadin, Cajner Mraović, 2002)..

U međuvremenu, bivša teorija delinkvencijske potkulture nije dobro prošla empirijski. Hirschi (1969) je pronašao malo dokaza ključnih pitanja s kojima se povezuje „kultura niže klase“ među djecom roditelja nižeg statusa. Postoji nešto dokaza u obje studije Shorta, Strodtbecka i Hiroschija da segmenti stanovništva više prihvaćaju od drugih koji se delinkventno ponašaju, no Kornhauser primjećuje da teorija delinkventne potkulture svojata više od pukog toleriranja takvih ponašanja (Singer, Kovčo Vukadin, Cajner Mraović, 2002). Teoretičari u toj tradiciji predviđaju snažan utjecaj preferiranih i pozitivno prihvaćenih vrijednosti koje zahtijevaju kriminalno ponašanje. Problem je da se prijestupnici pronalaze u empirijski temeljenoj istraživačkoj literaturi koja će biti instrument u njihovoј ravnodušnosti prema konvencionalnoj moralnosti umjesto da drži opozicijske vrijednosti koje opisuje teorija delinkventne potkulture. Neki autori primjećuju da je to bolji dokaz anomije i amoralnosti nego delinkventne potkulture (Singer, Kovčo Vukadin, Cajner Mraović, 2002).

2. RIZIČNA STANJA

2.1. Ovisnosti

Pojam „ovisnost“ ima različita značenja, s obzirom na to, važno je istaknuti njegovo značenje u kontekstu konzumacije droga. Pojam „ovisnost“ odnosi se na fizičku ili psihičku zavisnost ili „stanje organizma koje je se manifestira somatskim smetnjama nakon prestanka konzumiranja opojnog sredstva“ (Milby prema Clinard i Meier, 2011:227). S obzirom na to, ovisnik je svaka ona osoba koja, nakon što prestane konzumirati određeno opojno sredstvo za posljedicu doživljava određenu fizičku ili psihičku smetnju (Clinard i Meier, 2011).

Lindesmithova teorija ovisnosti opisuje društveno psihološke procese koji povezuju droge i njihove posljedice na organizam u želji eliminiranja prestanka konzumacije droga (Clinard i Meier, 2011). Ovisnost, prema ovoj teoriji nastaje onda kada ljudi konzumiraju droge kako bi izbjegli smetnje koje nastaju njihovim nekonzumiranjem (Clinard i Meier, 2011). Ovisnost nije samo fizička zavisnost, nego motiv za konzumaciju droga radi izbjegavanja potencijalnih smetnji, a ne postizanja prvotnog učinka na organizam koji određeno opojno sredstvo proizvodi (Clinard i Meier, 2011). Zbog toga, prema Lindesmithovom mišljenju, osoba koja konzumira određenu drogu, prolazi kroz određen proces socijalizacije, tako da uči konzumirati drogu usvajanjem različitih tehnika. Sve većom upotrebotom droge, ovisnici prestaju

biti nezavisni od njezine upotrebe, tj. postaju sve manje otporni na njezin učinak te joj se sve manje mogu oduprijeti, pa u društvu počinju igrati ulogu „ovisnika“ (Lindesmith prema Clinard i Meier, 2011:236). McAuliffe i Gorgon (prema Clinard i Meier, 2011:236) smatraju da Lindesmithova teorija zanemaruje prvotnu motivaciju konzumiranja droge, a to je doživljaj euforije. Isti autori naglašavaju da daljnja uporaba droge kod ovisnika posljedica je motiviranosti za doživljajem euforije (Clinard i Meier, 2011).

Clinard i Meier (2011:210) smatraju da je nekoliko obilježja svakodnevice koja promoviraju konzumiranje opojnih sredstava. Među njima su sljedeća obilježja: većina ljudi prepoznaje blisku povezanost između konzumiranja opojnih sredstava i fizičke spreme (Clinard i Meier, 2011). Primjerice, djeca uče da uporaba droga otklanja neke fizičke tegobe, kao na primjer glavobolje uzimajući aspirin, različita sredstava za uklanjanje trbobilje i menstrualnih bolova, itd. Zatim, većina ljudi povezuje konzumaciju alkoholnih pića sa značajnim i životnim događajima, kao što su to rođendani, promocije, novogodišnja slavlja, sportski događaji, subotnji izlasci, itd. (Clinard i Meier, 2011). Između ostalog, ljudi često o konzumiranju droge misle kao o načinu da zadrže željeno raspoloženje (Well prema Clinard i Meier, 2011).

Pojmovi droga, korisnici droge i pod utjecajem droge imaju raznolika značenja koja mogu biti zbunjujuća (Clinard i Meier, 2011). Isti pojmovi podrazumijevaju široku lepezu različitih supstanci i ponašanja koja su ishod tih supstanci (Clinar i Meier, 2011). Pojam „droga“ obuhvaća širok raspon supstanci od aspirina do alkohola, halucinogene droge poput marihuane, stimulacijske droge, poput kave, nikotina i kokaina i psihoaktivne narkotike, poput heroina koji značajno utječe na središnji živčani sustav, promjene raspoloženja, ponašanja i percepcije (Clinard i Meier, 2011:211). Kada je riječ o konzumaciji droge, većina ljudi smatra da je ista pojava jedna od glavnih problema s kojim se današnje društvo suočava (Clinard i Meier, 2011). Ipak, konzumiranje opojnih sredstava, u određenim prilikama smatra se legitimnim i opravdanim, kao primjerice u okolnostima liječenja različitih bolesti te tegoba uzrokovanim istim bolestima (Clinard i Meier, 2011). Ono što je važno istaknuti u ovom radu je razlikovanje uporabu opojnih sredstava u medicinske svrhe te devijantnu uporabu opojnih sredstava. Prethodno navedeni primjer nije devijantnog karaktera jer je u istom primjeru, svrha uporabe opojnih sredstava medicinska. Clinard i Meier (2011:211) smatraju da svrha konzumiranja droge ili droga predstavlja glavni kriterij definiranja konzumaciju droge devijantnom. Isti autori naglašavaju da upotreba droge iz medicinskih razloga, kao primjerice ublažavanje boli nakon operativnog zahvata nije devijantna. Ona postaje devijantnom onda kada se počne koristiti u svrhu izbjegavanja simptoma odvikavanja od ovisnosti (Clinard i Meier, 2011).

Clinard i Meier napominju da je definicija „droge“ i njezinog konzumiranja društveno uvjetovana. Smatraju da se droge po svom kemijskom sastavu ne razlikuju budući da sve one prema tome predstavljaju određene supstance koje utječu na živući organizam (Ray, 1983:94 prema Clinard i Meier, 2011). S obzirom na to, droge bi bile „ispušni plinovi iz automobila, metak, parfem, hladni tuš, pencilin, amonijak“ (Clinard i Meier, 2011:212). Zbog toga, neki od autora (Goode, 2008; Clinard i Meier, 2011) smatraju da je pojam „droge“ koncept koji je definiran od strane društva i to uglavnom s negativnim predznakom. Primjerice, pijenje kave ne nosi stigmu koju ima upotreba heroina ili kokaina. Razlog tome leži u činjenici što devijantno obilježje konzumiranja određenih opojnih sredstava ovisi o društveno uspostavljenim normama ili tzv. društvenim standardima (Clinard i Meier, 2011). Isti društveni standardi promjenjivi su, te s vremenom upotreba određene droge, koja se danas smatra kažnjivom, kasnije može postati legaliziranim, kao što je to primjerice danas u nekim državama rasprava o marihuani ili legalna upotreba heroina i morfija u 19. stoljeću koja je bila široko rasprostranjena među ženama u SAD radi suzbijanja menstrualnih bolova (Clinard i Meier, 2011).

Društvena briga o konzumiranju droge započela je početkom 20. stoljeća, kada se upotrebu određenih opojnih sredstava, kao primjerice kokaina, povezivalo sa kriminalnim aktivnostima. U isto vrijeme, u SAD, Journal of the American Medical Association objelodanio je veliki naslov na uvodnoj stranici: „Negroes in the South are reported as being addicted to a new form of vice – that of 'cocaine sniffing' or the 'coke habit.“ (Clinard i Meier, 2011). Nakon iste objave nekoliko novina tvrdilo je da konzumiranje kokaina dovodi do silovanja žena bjelkinja od strane crnaca, nakon čega je predsjednik Roosevelt započeo sa kontrolom uporabe kokaina na zakonodavnoj razini (Clinard i Meier, 2011). Važno je naglasiti da se konzumacija droge povezivala sa kriminalnim aktivnostima, budući da su se kriminalne aktivnosti vršile zbog učinaka koja su opojna sredstava imala na organizam počinitelja. Ovisnosti, poput konzumacije kokaina, heroina, metamfetamina, alkohola i ostalih narkotika, različito mogu utjecati na organizam, te zbog istih učinkovitosti predstavljaju rizična stanja o kojima je potrebno voditi brigu na zakonodavnoj i izvršnoj razini.

Neki od podataka ukazuju da je do 1970. – tih godina u SAD broj ovisnika o heroinu stagnirao iako je u istom razdoblju znatno porastao s obzirom na 1960.-te godine. Clinard i Meier navode podatak da je 1967. godine utvrđeno 108.500 ovisnika o heroinu, dok je 1975. godine broj porastao na 660.000 (Clinard i Meier, 2011:230). Prema istraživanju koje je bilo obavljeno 1977. godine u 25 zemalja, utvrđeno je da je naviše ovisnika o heroinu bilo u SAD (620.000), zatim u Iranu (400.000), Tajlandu (350.000), Hong Kongu (80.000), Kanadi (18.000), Singapuru (13.000), Australiji (12.500), Italiji (10.000) te u Ujedinjenom Kraljevstvu

(6.000) (Trebach prema Clinard i Meier, 2011:230). Kada je riječ o profilu ovisnika o heroinu, kontinuirana upotreba heroina događa se samo u grupama čiji su članovi također dugogodišnji korisnici heroina (Clinard i Meier, 2011). Upotreba heroina rijetka je među mladim ljudima, koji žive u urbanim područjima i koji su niskog socio-ekonomskog statusa, dok je česta kod pripadnika crne rase u urbanim sredinama (Clinard i Meier, 2011:231).

Za razliku od heroina i kokaina, marihuana je široko rasprostranjena ilegalna droga koja se konstantno koristi (Clinard i Meier, 2011). Neka od provedenih istraživanja, kao primjerice 1972. godine, prema National Commission on Marijuana and Drug Abuse, 24 milijuna Amerikanaca probalo je marihanu od čega 8.3 milijuna ispitanika izjasnilo se da koristi marihanu barem jednom tjedno, dok je 500.000 izjasnilo da marihanu koristi više puta na dan (Clinard i Meier, 2011:224). Istraživanjem u 2005. godini utvrđeno je da je 96 milijuna Amerikanaca barem jednom koristilo marihanu (Volkow prema Clinard i Meier, 2011:224). Budući da je ilegalna uporaba marijuane široko rasprostranjena, ne samo u SAD, nego i u svijetu uopće (Earleywine prema Clinard i Meier, 2011), važno je naglasiti da je karakteristična kod mladih ljudi do 20 godina (NIDA prema Clinard i Meier, 2011). Clinard i Meier (2011:226) naglašavaju da je marihuana u svojoj biti tzv. „društvena“ droga što čija upotreba podrazumijeva jaku grupnu podršku, određen tijek učenja njezinog korištenja te nabavke. Takva grupa podupire međusobno prijateljstvo i društveno sudjelovanje u grupi između korisnika marijuane (Clinard i Meier, 2011).

2.2. Stigmatizacija osoba s poremećajima ličnosti i fizičkim hendikepima

Prije nego što se odredi pojам stigmatizacije potrebno je razlikovati pojmove predrasude i stigme. Iako se pojам predrasude mijenjao kroz povijest, danas se ovaj pojам odnosi na „prenagljeni i bez provjeravanja doneseni sud o nečemu“ (Hormatko i Matić, 2008., 78). Tim pojmom čovjek se koristi kako bi si pojednostavio okolinu u kojoj djeluje. Štoviše, prema istim autorima, pojам predrasude omogućuje čovjeku ekonomičnost u svom djelovanju (Hormatko i Matić, 2008.). Zbog toga predrasude se smatraju neizbjježnom pojavom u društvu jer služe kao smanjivanje neizvjesnosti te za što bolje funkcioniranje u svakodnevici. Predrasuda postaje negativna onda kada neki sud, koji je zasnovan na prošlom iskustvu, više nije usmjeren na smanjivanje neizvjesnosti, nego je, s negativnim predznakom, usmjeren na točno određeni dio socijalne stvarnosti, koja samo time što postoji, predstavlja određeni društveni problem (Hormatko i Matić, 2008.). Kao i predrasuda tako se i pojам stigme mijenjao kroz povijest. Primjerice u antičkoj Grčkoj označavala je znak koji je bio utisnut metalom a koji je bio rezerviran za niževrijedne pojedince (njegova negativna konotacija), dok je u

kršćanskoj tradiciji njegova konotacija bila pozitivna i označavala je Isusove rane (Hromatko i Matić, 2008., 79). Danas pojam stigme odnosi se na društvenu sramotu, a u stručnoj literaturi koristi se Goffmanova definicija stigme a to je da stigma označava „posebnu diskrepanciju između virtualnog i stvarnog socijalnog identiteta“ (Hromatko i Matić, 2008., 79).

Goffmann (vidi o tome kod Hromatko, Matić, 2008) definira stigmu kao stanje pojedinca koji je diskvalificiran iz punog socijalnog prihvaćanja. Prema nekim mišljenjima stigma se odnosi na socijalni ili društveno određeni konstrukt koji uključuje prepoznavanje različitosti na temelju neke oznake i posljedično obezvređivanje osobe koja je nositelj te oznake. Goffmann, kako navode Hromatko i Matić, razlikuju tri tipa stigmi, a to su prema fizičkom tipu, konkretnom tipu te plemenske stigme (Hromatko i Matić, 2008.). Prve se odnose na različite fizičke attribute, npr. hendikepe (sljepoća, invalidnost, itd.) koji na neki način otežavaju osobi funkcioniranje u okolini (Hromatko i Matić, 2008.). Stigme konkretnog tipa se odnose na attribute karaktera i samokontrole, npr. kao što su nasilnost, ovisnost, lažljivost, i sl. (Hromatko i Matić, 2008.). Dok se plemenske stigme dotiču različitih atributa pripadnosti, kao što su rasa, narodnost, vjeroispovijest ili pripadnost (nepoželjnoj) grupi (Hromatko i Matić, 2008.). Plemenski tip stigme je najčešći što znači da su stigmatizirane osobe uglavnom na temelju nacionalnosti, vjeroispovijesti ili pripadnosti određenoj, u društvu, nepoželjno, grupi ljudi. Clinard i Meier (2011:500) ističu da, neovisno o vrsti stigme koju osoba može imati, istovremeno se ponaša na, društvu, neuobičajen i neprihvatljiv način te nije u stanju ispuniti ona društvena očekivanja koja su joj pripisana. Kao primjer takvih osoba, isti autori daju osobe oboljele od shizofrenije, osobe koje imaju poremećaje u hranjenju, osobe sa određenim fizičkim hendikepima i kroničnim bolestima (Clinard i Meier, 2011). Proces stigmatizacije kod takvih osoba očituje se u društvenoj izolaciji istih osoba, tj. njihovom izbjegavanju od strane ostalih članova društva nepovjerenju, predrasudama i diskriminaciji (Clinard i Meier, 2011).

Ljudi koji su stigmatizirani prema bilo kojem tipu stigme, često se u svakodnevnom djelovanju susreću sa dva trenutka koja im na neki način otežavaju život. To su tzv. diskretne i diskriminirajuće stigme. Diskretne stigme, prema nekim mišljenjima, odnose se na attribute koji nisu poznati okolini ili barem, osoba koja ih nosi misli da nisu poznate okolini dok se diskriminirajuća stigma odnosi na attribute koji su poznati i vidljivi okolini te ta stigma često zna u interakciji sa nestigmatiziranim osobama, onima stigmatiziranim, stvarati neugodnosti i probleme (Hromatko i Matić, 2008.).

Stigmatizirane osobe su sve one koje misle da posjeduju ili uistinu posjeduju ili im drugi pripisuju neki, društvu nepoželjni atribut, a taj im atribut, prilikom socijalne interakcije, otežava socijalno i međuljudsko djelovanje. Taj atribut često zna odvlačiti, od onih „normalnih“ ili

nestigmatiziranih osoba preveliku pozornost. Hormatko i Matić spominju kako između stigmatiziranih i onih „normalnih“, prema Goffmannovoj klasifikaciji postoje još i „uopćeni“ ili svi oni koji pripadaju u grupu „normalnih“ ali su zbog osobnog iskustva postali osjetljivi na probleme stigmatiziranih osoba (Hormatko i Matić, 2008., 81). Prema nekim mišljenjima, uloga „uopćenih“ je dvostruka u društvu jer nerijetko moraju podijeliti težinu stigme sa stigmatiziranom osobom samo zato što se ne pridržavaju očekivanja „normalnih“ da izbjegavaju te osobe, pogotovo primjerice u situaciji kada je netko od „uopćenih“ u intimnom i bliskom odnosu sa stigmatiziranom osobom (Hormatko i Matić, 2008., 81).

Prema tome stigmatizacija bi označavala pojavu pridavanja etiketa nekim osobama koje imaju određeni fizički, karakterni i/ili plemenski tip stigme ili preciznije rečeno, stigmatizacija bi se odnosila na pojavu kada neka osoba lijepli etiketu drugoj na temelju nekog njezinog nedostatka, bilo tjelesnog, psihičkog ili socijalnoga, a da takav atribut nije prihvatljiv unutar normi ili vrijednosti socijalne zajednice. Takvo ponašanje može se tumačiti kao devijantno jer predstavlja određen tip diskriminacijskog odnosa prema onima koji su stigmatizirani. Problem je i u tome što je takav način ponašanja potrebno osvijestiti kod osoba koje vrše stigmatizaciju, tzv. „normalnih“.

Proces stigmatizacije usko je povezan sa teorijom etiketiranja jer stigmatizacija predstavlja posljedicu negativnog etiketiranja (Majdak, 2009.). Kao rezultat stigmatizacije može biti pad samopouzdanja i samopoštovanja kod stigmatizirane osobe što može istoj osobi prouzročiti niz poteškoća u socijalnom djelovanju. Ona se zbog toga može povući sebe te svojevoljno izolirati od društva, preciznije može postati depresivna, tjeskobna te pojačano osjetljiva na događaje, kao i druge pojedince iz okoline. To znači da se etiketiranjem koje dolazi od strane društvene okoline, događa svojevrsno devijantno ponašanje jer osoba koja je stigmatizirana počinje imati manje privilegije i izglede u funkcioniranju u društvu od onih osoba koje nisu stigmatizirane. Takvo stanje, u istim okolnostima postaje potencijalnim rizičnim čimbenikom te predmetom djelovanja socijalne kontrole.

2.3. Siromaštvo

Siromaštvo je društveni fenomen koji je sve više zastupljen u svijetu te je oduvijek bilo predmet društvenih i socioloških istraživanja. Riječ siromaštvo najčešće implicira neželjeno stanje, stanje u kojem pojedinci i grupe traže pomoć s ciljem promjene na bolje. Prema definiciji Ujedinjenih naroda, siromašnima se smatraju osobe koje su odreknute načina života, komfora, dostojanstva, koji se smatraju normalnim u društvu u kojem žive (Giddens, 2007:311).

Fenomenom siromaštva bavili su se klasični sociolozi poput Karla Marxa, Emilea Durkheima i Maxa Webera. Marx je svoju teoriju siromaštva temeljio na razvoju kapitalizma i podjele društva na dvije klase – vladajuću i eksploriranu klasu. Slično stajalište zastupao je i Emile Durkheim. Smatra da je društvo diferencirano i može djelovati samo ako svi članovi djeluju zajedno. Za Durkheima je solidarnost glavna spona koja veže članove društva. Nedostatkom solidarnosti stvara se određena bolest društva koju Durkheim naziva anomija. Za razliku od Marxa i Durkheima, Weber smatra da se ne treba orijentirati na klasu već situaciju klase gdje su materijalno bogatstvo, društveni ugled i društvena moć glavni pokazatelji pripadnosti društvu.

Proučavanje siromaštva kao sociološke pojave započelo je vrlo kasno. Siromaštvo se dugo vremena smatralo božjim „darom“ ili socijalnom bolešću te se dugo vremena nije promatralo kao društveni fenomen. Postoji nekoliko značajnih teorija siromaštva.

Teorija kulture siromaštva jedna je od osnovnih socioloških teorija siromaštva koju je razradio američki antropolog Oscar Lewis pedesetih godina prošlog stoljeća. Zagovornici ove teorije smatraju da je siromaštvo rezultat neprihvatljivih oblika ponašanja, devijantnih vrijednosti i morala, koje ih razlikuje od dominantnog kulturnog i društvenog okruženja. Lewis smatra da se najsramašniji dijelovi društva organiziraju kao zasebna, distinkтивna supkultura koja se uglavnom samo obnavlja ili samo održava. Kultura siromaštva se internalizira u socijalizacijskom procesu, a najbolje se očitava u zemljama trećeg svijeta, kolonijalnim društvima te društvima koja se nalaze u ranoj fazi kapitalističkog razvoja. Osobine ove kulture mogu se uočiti na socijetalnoj, pojedinačnoj i obiteljskoj razini. Kad je riječ o individualnoj razini Lewis misli na snažan osjećaj marginaliziranosti i bespomoćnosti, fatalizam i osjećaj rezignacije, slabu ego-strukturu, uvjerenost u mušku superiornost, visoku toleranciju prema psihopatologijama svih vrsta. Na obiteljskoj razini Lewis razlikuje: odsustvo djetinjstva kao specifično produženog i zaštićenog razdoblja života, rani ulazak u seksualne odnose, slobodne veze i divlji brakovi, naklonost prema majci i njenoj rodbini,... Za socijetalnu razinu je karakteristično da ne pripadaju i ne sudjeluju u bitnim društvenim institucijama. Teorija kulturnog siromaštva naišla je na brojne kritike. Okrivljava ju se da ističe negativan utjecaj na pravce razvoja socijalne politike. Smatra se da Lewis nije dovoljno jasno razlikovao kulturu siromaštva i kulturu radničke klase.

Teorija deprivacijskog kruga ima za tezu „siromaštvo rađa siromaštvo“ i prenosi svoje posljedice s generacije na generaciju. Velika je vjerojatnost kada netko upadne u siromaštvo da će on i njegovo potomstvo dugo ostati u tome. Siromaštvo je krug u kojem nema ni početka ni kraja. Kumulativno-nasljedni karakter siromaštva uvjetuje „gomilanje“ nepovoljnih životnih

okolnosti koje podupiru i pojačavaju jedna drugu, sprječavajući izlazak iz „začaranog kruga“. Glavni nedostatak teorije začaranog kruga tiče se činjenice da ona ne objašnjava same uzroke nastanka siromaštva.

Teorija situacijske prisile nastala je kao reakcija na teoriju kulture siromaštva. Ova teorija objašnjava ponašanje ljudi koji žive u siromaštvu kao reakciju na okolnosti odnosno na „prisilu situacije“ što znači da se siromašni ponašaju onako kao ih na to prisiljava životna situacija. Jedan od najznačajnijih predstavnika teorije je Elliot Liebow koji se bavio proučavanjem crnaca u sirotinjskoj četvrti Washingtona. Teorija situacijske prisile nastoji nam ukazati da siromašni prihvataju iste norme i vrijednosti kao i drugi članovi društva. Njezin glavni nedostatak je pojednostavljenost pri tumačenju ljudskog ponašanja.

Zadnja teorija siromaštva temeljena je na vjerovanju da postoji skupina ljudi koja se strukturno odvaja i kulturno razlikuje od uobičajene radničke klase. Koncept potklase usko je povezan s urbanim siromaštvom i strukturnim promjenama urbanog siromaštva među etničkim manjinama. Najviše pažnje pojmu potklase dao je William Wilson (vidi o tome kod Haralambos, Holborn, 2002). On smatra da je potklasa nastala kao rezultat socijalne transformacije geta.

Brojna istraživanja pokazala su da su siromaštvo i devijantnost povezani. Duncan et al. (1998., prema: Jarjoura, 2000.) navode da 15,3 milijuna američke djece živi u kućanstvima koja žive ispod granice siromaštva. U smislu broja djece u siromaštvu, podaci pokazuju da skoro 21% djece u Americi su iz obitelji koje žive u siromaštvu što je dvostruko više od većine ostalih industrijskih zemalja. Djeca koje žive u siromaštvu imaju ograničene resurse te postaju depresivna i sklona delinkventnom ponašanju. Siromaštvo je globalna pojava koja zahvaća sve sfere društva. Siromašni ljudi su izloženi stigmatizaciji od strane bogatijih. Neprihvaćenost, izrugivanje i nepoštovanje siromašnih najviše utjecaja ima na djecu. Status koji maloljetnik stekne u svojoj okolini i među svojim prijateljima, utječe na njegovo daljnje ponašanje. Zbog tih vrijednosti, siromašna djeca teže stječu svoj status među vršnjacima te počinju okrivljavati roditelje zbog njihove situacije i počinju pribjegavati društveno neprihvatljivim načinima ponašanja.

Koncept „dvostrukе prirode prema siromašnima“ odnosi se na činjenicu da kad ima znatan broj ljudi koji žive u dugotrajnom siromaštvu, mnogi ljudi, uključujući i djecu iskuse samo kratkotrajno siromaštvo. Nadalje, istraživanjem se pokazalo da jedna trećina djece iskuse siromaštvo barem jednu godinu života, dok samo jedno dijete od dvadeset iskusi siromaštvo deset ili više godina. Ljudi koji iskuse kratkotrajno siromaštvo ne razlikuju su od opće

populacije. Osim trajanja siromaštva, važnu ulogu ima i vrijeme siromaštva. Učinci siromaštva variraju ovisno o fazi djetinjstva u kojoj su iskušeni te je stoga moguće razlikovati četiri različite faze temeljene na prijelazu i igranju uloga koje se javljaju u svakoj fazi: prenatalno-infantilna faza, rano djetinjstvo (od druge do pete godine), srednje djetinjstvo (od šeste do desete godine) i kasno djetinjstvo/adolescencija (od desete godine). Siromaštvo u ranom djetinjstvu je najvažnije odnosno od najvećeg utjecaja na osobu.

Nadalje, dugotrajno siromaštvo za razliku od kratkotrajnog, ima jači učinak na kognitivni razvoj djeteta te će kognitivni manjak biti rezultat siromaštva koje je iskušeno prije pete godine života nego u kasnjem djetinjstvu. Djeca koja žive u dugotrajnom siromaštву, najčešće nemaju sredstava za školovanje i češće su sklona delinkvenciji, nego djeca koja žive u kratkotrajnem siromaštву.

Jarjoura (2000) naglašava da su teoretičari, poput Cohen-a i Millera, prepoznali činjenicu da nemaju svi oni koji su bili identificirani kao siromašni, isto iskustvo siromaštva.

Profesor Sanchez Jankowski je opisao motive koji potiču ljudе koji žive u siromaštву da počine kazneno djelo. „Prvi motiv je da siromašni ljudi u zločinu vide jedinu priliku za postizanje više razine socioekonomskog statusa; drugi je da se neki ljudi okrenu zločinu kako bi preživjeli, održavajući svoj ekonomski status; treći motiv podrazumijeva da mnogi ljudi koji žive u siromaštву, posebice adolescenti, pribjegavaju delinkvenciji da bi pojačali financijsku mogućnost za zabavu“ (Jarjoura, 2000).

Konačno, za one koji žive u siromaštву, poštovanje i čast, postaju njegovani imetak u nedostatku materijalnog imetka. Stoga će osobe u takvoj situaciji poduzeti sve kako njihova čast i poštovanje ne bi bili ugroženi.

Nadalje, nasilna delinkvencija je vjerojatnija u najsilnijim zajednicama (Jarjoura, 2000). Zašto je tome tako? Naime, ljudi u takvim zajednicama nemaju adekvatna sredstva za postizanje svojih ciljeva te su stoga skloni nasilnim rješenjima. Šira socijalna zajednica u kojoj se kreće individua je važan agregat u kreiranju njezinog identiteta i ponašanja. Ako je susjedstvo okarakterizirano kao „ekstremno hendikepirano“ veća je vjerojatnost da će se dogoditi zločin. Tome također doprinosi i strukturalna socijalna dezorganizacija i kulturološko-socijalna izolacija. Naime, ljudi koji su zbog svog statusa i materijalnog stanja izolirani od ostatka svijeta, osjećat će se stigmatizirano i zakinuto te će poduzeti sve mjere kako bi bili prihvaćeni.

2.4. Socijalna isključenost

Uz pojam siromaštva najčešće se veže i pojam socijalne isključenosti. Socijalna isključenost je stanje u kojem višestruka depriviranost onemogućuje pojedincima sudjelovati u važnim područjima aktivnosti društva (Haralambos i Holborn, 2002:304). Prema toj definiciji, socijalno isključene osobe mogu biti osobe koje ne mogu naći posao, sudjelovati u aktivnostima slobodna vremena ili ne mogu aktivno sudjelovati u politici nekog društva. U obiteljima koje zahvati teška materijalna situacija, djeca ispaštaju najviše. Svet u kojem živimo temelji se na ideji bogatstva, u kojoj novac i status „igraju“ najveću ulogu. Dok se siromaštvo odnosi na nedostatak resursa, socijalna isključenost usmjerava nas na proces, djelovanje i multidimenzionalnu nepovlaštenost i pruža okvir za analizu odnosa između svakodnevnog preživljavanja, blagostanja i prava .

Koncept socijalne isključenosti ukazuje na određene trendove u suvremenoj društvenoj stvarnosti. Sve je više ljudi, posebice u društвima koja proživljavaju sistemsku turbulentnost, koji bivaju isključeni u tom smislu da gube svoje mjesto u društву. Postoji nekoliko vrsta društvene isključenosti: ekomska, politička i društvena.

Pojedinci mogu biti isključeni iz ekonomije na temelju proizvodnje i potrošnje. Ekomska isključenost se manifestira kao isključenost sa tržista rada, kada dobiva oblik nezaposlenosti ili kao isključenost iz raspodjele ekomskih resursa, kada dobiva oblik siromaštva. Nezaposlenost, posebice ako je dugotrajna smanjuje sposobnost pojedinca da se brine sam o sebi. Osobe koje su dugotrajno nezaposlene nemaju pristupa mreži i informacijama koje su često ključne pri nalaženju posla. Postoje i drugi važni aspekti ekomske isključenosti. Neki ljudi nemaju bankovni račun, pogodan smještaj ili ne sudjeluju u dominantnim modelima potrošnje (na primjer ako nemaju telefon) i ne mogu se dublje uključiti u ekomske procese. Iz različitih razloga mnogi ljudi nisu uključeni u političke procese.

Politička isključenost može biti posljedica nedostatka obrazovanja, nepristupačnost informacija ili fizičke udaljenosti. Lobiranje, sudjelovanje u prosvjedima i prisustvovanje političkim sastancima zahtijevaju od ljudi mobilnost, vrijeme i pristup informacijama, čime ne mogu raspolagati isključene zajednice.

Kod društvene isključenosti razina sudjelovanja u društvenom životu je niska, a glavni razlog tome je manjak zajedničkog prostora kakvi su parkovi, sportski tereni, kulturni centri i kazališta. Društvena isključenost nije samo posljedica toga što su ljudi isključeni, nego ona može nastati i zato što ljudi sami sebe isključuju iz matice društvenih aktivnosti. Postoji nekoliko oblika društvene isključenosti od kojih se najviše ističe beskuéništvo te ujedno

predstavlja jedan od najekstremnijih oblika isključenosti. Naime, postoji još jedan poseban oblik isključenosti gdje pojedinci na temelju bogatstva, utjecaja i veza mogu odabrat da ne sudjeluju u matici društvenih institucija – društvena isključenost na vrhu. Bogati žive u takozvanim ograđenim zajednicama gdje su odvojeni od ostatka društva. Takav oblik isključenosti je poguban za integrirano društvo jednako kao što i društvena isključenost na dnu društva slabi društvenu solidarnost i koheziju.

2.5. Nezaposlenost

Među čimbenicima koji uzrokuju siromaštvo, ali i nezadovoljstvo ljudi koje ih može potaknuti da počine kriminalna djela nalazi se nezaposlenost. Nezaposlenost predstavlja ključnu komponentu socijalne isključenosti jer onemogućava pojedincu participirati u svakodnevnim društvenim aktivnostima. Nezaposlenost kod ljudi, a posebice kod mladih može utjecati na doživljaj sebe, svoje vrijednosti, svog statusa i uloge, odnosno može uzrokovati psihičke posljedice na slici o sebi. Na taj način može se razviti „naučena nemoć“ kada mladi koji nisu dobili posao postaju apatični, depresivni, nemoćni te ih to vodi do osjećaja bespomoćnosti i nemogućnosti nadziranja takve situacije. Različiti uvjeti utječu na nezaposlenost te ljudi nastoje ostvariti svoje ciljeve drugim sredstvima, najčešće onim koji nisu dopušteni od strane šire društvene zajednice. Ljudi koji nemaju posao ne mogu zadovoljiti sve svoje potrebe te pribjegavaju devijantnosti. Devijantnost se može javiti iz dva razloga. Prvo, ljudi posežu za kriminalnim aktivnostima kako bi mogli ostvariti i ispuniti svoje potrebe i drugo, oni se kriminalno ponašaju kako bi zadovoljili potrebu za pripadanjem društvu i ostvarili status, te kako bi izbjegli osjećaj socijalne i ekonomске isključenosti. Nadalje, nezaposlenost ne utječe samo na individuu, nego i na obitelj i bližu okolinu. Ona pogoršava stambene uvjete, emocionalna struktura obitelji postaje nestabilna, javljaju se sukobi u obitelji, a članovi ne mogu sakriti želju da zadovolje svoje potrebe, pa makar i kriminalnim aktivnostima. Nezaposlenost može biti povezana s devijantnim ponašanjem te visoke stope nezaposlenosti uzrokuju i više razine kriminala. Kako bi se navedeni problemi prevenirali, potrebno je uvesti promjene na području rada te bi država trebala različitim politikama i strategijama nastojati riješiti problem nezaposlenosti i pružiti ljudima priliku da radom brinu o svojoj budućnosti i svojoj obitelji.

2.6. Nasilje

Ograničenja kaznenopravnog sustava da učinkovito odgovori na nasilje dovode do različitih ideja i koncepata o tome kako bi društvo trebalo reagirati na ovu negativnu i

nepoželjnu pojavu. Stoga alternativna stajališta polaze od pretpostavke da uzročnici kriminaliteta leže više u socijalnim uvjetima života koji stimuliraju pojavu nasilja nego u svojevoljnim namjerama počinitelja da počine štetu i zlo drugim osobama ili njihovoj imovini. Ovakva logika dovodi do zaključka da poštena i učinkovita reakcija na nasilje nije kažnjavanje individualnih počinitelja nego utjecaj na etiološke čimbenike kriminaliteta. U tom smislu ističe se potreba reduciranja nezaposlenosti, smanjenja rasne diskriminacije, poboljšanja kvalitete obrazovanja te pomoći siromašnim obiteljima u podizanju njihove djece. Ove mjere predstavljaju samo neke primjere socijalne politike koja bi trebala zamijeniti oštru penalnu politiku na sceni suzbijanja nasilnog kriminaliteta. Drugim riječima, pobornici ovakvih strategija suzbijanja i redukcije kriminalnog nasilja smatraju da učinkovitije politike kontrole kriminala i nasilja leže izvan granica i dometa kaznenopravnog sustava te da se nalaze u djelokrugu znatno širih socijalnih snaga i politika. Ovakav pogled stimuliran je dugotrajnim traženjem učinkovitih načina eliminacije uzročnika nasilja i kriminaliteta. Nade u uspjeh ovakvog pristupa u suzbijanju nasilnog kriminaliteta bile su poduprte pozitivnim iskustvima različitih velikih društvenih programa provođenih u Sjedinjenim Američkim Državama šezdesetih godina 20. stoljeća te nedostatkom konsenzusa u znanstvenoj i široj javnosti oko toga što zapravo uzrokuje nasilje i kriminalitet uopće. Međutim, činjenica da ovakav pristup karakteriziraju znatni nedostaci.

Pristup u kojem dominira rehabilitacija nasilnih delinkvenata usmjeren je na povratak nasilnih delinkvenata u društvenu zajednicu kao njenih korisnih članova. Za pobornike ovog pristupa čini se beskorisnim a do izvjesne mjere i nepravednim isključivo kažnjavati počinitelje kaznenih djela. Naime, ukoliko se prema njima ne poduzme nikakva učinkovita intervencija, oni se vraćaju u društvo nakon izdržane kazne spremni da nastave s kriminalnim ponašanjem. Sam boravak u penalnoj instituciji, bez odgovarajućeg tretmana i utjecaja na njihovu ličnost i ponašanje, nema nikakvog kriminalno preventivnog učinka. Na taj način zatvaranje počinitelja kaznenih djela predstavlja vrlo skupu i neisplativu državnu politiku. Ovdje se čak ističe još jedan negativan učinak intenzivnog zatvaranja počinitelja kaznenih djela a to je kriminalna zaraza. Naime, najoštriji protivnici takve politike ističu činjenicu da zatvorenici međusobno razmjenjuju kriminalna iskustva te da po izlasku iz penalne institucije čine još veći broj kaznenih djela te su zapravo još opasniji za društvo nego što su bili prije nego što su otišli na izdržavanje kazne zatvora zbog prethodnog kaznenog djela. Sve ovo su razlozi za konstataciju da je znatno humanije i vjerojatno učinkovitije i naposljetku isplativije intervenirati u odnosu na život počinitelja kaznenog djela na način da ga se pouči drukčijem razmišljanju, da mu se pruži mogućnost igranja drukčije društvene uloge, da se prošire njegova znanja i socijalne

vještine, da ga se izlijeći od ovisnosti o drogi ili alkoholu te da se učine druge potrebne pozitivne i progresivne promjene u njegovom životu. Cilj rehabilitacije čini se osobito atraktivnim za mlade počinitelje kaznenih djela koji se mogu smatrati manje moralno odgovornima za zločine koje su počinili i znatno podložnijima za ovakav tip intervencije. Radi se, naime, o ljudima koji se još nalaze u izvjesnom smislu na pragu životu, koji nemaju još do kraja formirane stavove i koji su još uvijek itekako otvoreni za nova učenja i nova iskustva. Upravo to je razlog da rehabilitacijski pristup počiniteljima kaznenih djela zahtjeva terapeutske programe u penalnim institucijama te inzistira na odvojenom sustavu sudovanja za mladež te posebnoj penalnoj politici prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. Odvojiti maloljetne i mlađe punoljetne delinkvente od odraslih počinitelja kaznenih djela korisno je iz upravo navedenih razloga ali i zbog sprječavanja opisanog efekta kriminalne zaraze.

3. MLADI KAO POSEBAN OBJEKT SOCIJALNE KONTROLE

3.1. Podložnost djece i mlađeži mehanizmima socijalne kontrole

Jedan od istaknutih teoretičara socijalne kontrole koji se pogotovo fokusirao na socijalnu kontrolu mlađih kao ujedno ključnu komponentu socijalne kontrole, Hirschi (1969) polazi sa pozicije koja ima mnogo zajedničkog s Freudom a sastoji se u tome da sva ljudska bića imaju prirodni kapacitet za neprikladno ponašanje i zločin. Moraju se pojaviti neki posebni uvjeti koji utječu na ljude tako da ne žele iskoristiti taj prirodni kapacitet. Jedan od tih uvjeta jesu međuljudske veze koje osoba ne želi dovesti pod znak pitanja zbog svog neprilagođenog ponašanja. Pod pojmom tih međuljudskih veza ovaj autor naglašava podrazumijevanje i bliskih emocionalnih veza kao što su, primjerice, u slučaju djece i maloljetnika veze s njihovim roditeljima, učiteljima, drugim odgajateljima i odraslim osobama ili prijateljima odnosno vršnjacima, ali i veze koje podrazumijevaju uključenost, predanost nekom zajedničkom poslu ili cilju a to se, u slučaju djece i maloljetnika, veže uz proces obrazovanja i zaposlenja. Praktično to znači da mlađi ljudi koji su vezani uz svoje roditelje i odgajatelje te kojima je stalo do vlastitog školskog uspjeha i napredovanja u životu neće željeti ugroziti vlastite pozicije niti u jednom niti u drugom kontekstu ponašajući se na društveno neprihvatljiv ili poremećen način. Međutim, ukoliko ne postoje takve veze i takva uključenost u mikro socijalne skupine, mlađi čovjek jednostavno nema razloga za izbjegavanje devijantnog pa tako niti kriminalnog ponašanja.

Na ovaj način dolazimo do interpretacije maloljetničke delinkvencije kao oblika prilagodbe adolescenata na zahtjeve institucionalnog sustava. Mlađi ljudi pregovaraju i konstruiraju javne identitete u terminima čitavog niza izbora koji su determinirani i institucionalnim strukturama u kojima oni participiraju kao i različitim društvenim vezama u kojima su angažirani.

U svojoj knjizi *Kriminalitet, sram i reintegracija*, John Brithwaite (1989, prema Singer, Kovč Vukadin, Cajner Mraović, 2002) objašnjava kako su društva koja inzistiraju na jakim vezama među društvenim skupinama te društvenim obvezama svojih članova najbolje opremljena za prevenciju kriminaliteta odnosno za društvenu kontrolu. Međutim, društva koja evoluiraju od tradicionalnih ka modernim gube te socijalne veze te imaju sve više problema s provođenjem učinkovite socijalne kontrole. Naime, kada pojedinci nisu pretjerano ovisni o društvenim skupinama oni ne pate od socijalne izolacije kao sankcije niti se toliko brinu za svoju reputaciju u društvenoj skupini. Smanjena pripadnost i ovisnost o društvenim skupinama koja je karakteristična za suvremenih stil života dopušta pojedincima da ignoriraju stavove

ostalih, društvene norme te mišljenja koja drugi imaju o njima. Nasuprot tome, društva koja još uvijek uspijevaju inzistirati na određenim tradicionalnim modelima nemaju toliko problema s provođenjem neformalne društvene kontrole. Dobar primjer ovoga je Japan čiji kaznenopravni sustav se čak oslanja na moć neformalne socijalne kontrole odnosno na prijetnju da će netko biti osramočen i izopćen iz društva ukoliko bude prepoznat kao kriminalac.

3.2. Privilegirani položaj maloljetnih osoba u kaznenom pravu

Dobrobit u sustavu sudovanja za mladež zasniva se na pretpostavci da svaka intervencija prema maloljetnom počinitelju kaznenog djela treba biti fokusirana ne na djelo koje je počinio nego na njegove aktualne potrebe. Tradicionalna je tendencija za minimiziranjem diferencijacije između delinkventnih i nedelinkvrentnih poremećaja u ponašanju s obzirom da su svi poremećaji u ponašanju zapravo simptomi istog sindroma koji bi se mogao definirati kao deprivacija maloljetnika u materijalnom, moralnom, odgojnom, obrazovnom ili roditeljskom kontekstu. Drugim riječima, ovdje nas ne bi trebalo toliko zanimati da li je maloljetnik kriv za neku kazneno djelo ili je nevin nego bi u našem fokusu na pravome mjestu trebale biti potrebe tog maloljetnika. Ovakva filozofija dobrobiti kao osnovnog cilja kaznenopravnog sustava za mladež često je podvrgnuta kritikama među kojima na prvom mjestu stoji zanemarivanje pravnog sustava, zatim mnoštvo diskrecionih odluka koje se uvijek podvrgavaju skepsi ne samo šire nego i stručne javnosti te mogućnost podvrgavanja intervenciji znatno većeg broja djece i maloljetnika negoli bi to bilo moguće kada bi glavni i jedini kriterij intervencije bilo ponašanje djeteta odnosno maloljetnika. Kao što primjećuje Hudson (1987:152), prepoznavanje stanja i potreba djece i maloljetnika kao kriterija intervencije često u kazneno-pravni sustav dovodi djecu u ranijoj dobi te zbog sitnih odnosno manje društveno opasnih kaznenih djela zbog čega se kod javnosti često stvara pogrešna optika da se maloljetničko pravosuđe bavi bezazlenim slučajevima dok zapostavlja opasne maloljetne delinkvente odnosno one koji čine nasilna i višestruka kaznena djela. Ima čak i onih koji tvrde da sustav sudovanja za mladež utemeljen na filozofiji dobrobiti i rehabilitacije maloljetnih delinkvenata narušava i ugrožava ljudska prava i slobode mladih ljudi s obzirom da te osobe dovodi u poziciju da društvo u odnosu na njih intervenira za ponašanja za koja ne bi interveniralo u odnosu na odrasle osobe. U Hrvatskoj to nije slučaj jer se kazneni postupak može pokrenuti samo prema onom maloljetniku koji je počinitelj kaznenog djela a jednako tako se kaznena sankcija može izreći samo maloljetniku koji je počinio kazneno djelo odnosno djelo koje kao takvo definirano u kaznenom zakonu. Međutim, brojne zapadnoeuropske zemlje kao i Sjedinjene Američke Države poznaju posebnu kategoriju kaznenih djela koju nazivaju statusnim deliktima (status offences) koje, kako im i

samo ime govori, mogu počiniti osobe određenog statusa. Jedan od tih statusa je i dob pa tako bježanje od kuće i skitnja, primjerice, jesu statusni delicti kod maloljetnih osoba dok punoljetne osobe za ovo ne odgovaraju kao za kažnjive radnje. No, unatoč činjenici da u Hrvatskoj nemamo takva kaznena djela, neki od navedenih prigovora sustavu sudovanja za mladež kao ugrozi ljudskih prava i sloboda mlađih ljudi mogli bi se primijeniti i na naš kaznenopravni sustav. Naime, represija nije jedina komponenta tog sustava, nego se tu zapravo na prvome mjestu ističe prevencija. Nadležne institucije upravo teže ka tome da svoju djelatnost prošire i fokusiraju na pred-delinkventna stanja odnosno na maloljetnike koji još nisu počinili neko kazneno djelo ali se nalaze u situaciji rizika za kriminalno ponašanje. Takva koncepcija svakako dovodi veći broj djece i mladeži pod nadzor društvenih institucija a rezultat toga ponekad je manje prevencija a više brzo i učinkovito otkrivanje prvih i relativno manje društveno opasnih kaznenih djela mlađih ljudi. Drugim riječima, prevencija maloljetničkog kriminaliteta često se svodi na slanje mlađih ljudi u institucije u sve ranijoj životnoj dobi. Time dolazimo do svojevrsnog paradoksa o kojem govore Thorpe i suradnici (1980:8) koji tvrde da s jedne strane javnost vjeruje i zapravo sa nezadovoljstvom prihvata da pravosudni sustav za mlađe postaje sve "mekši i mekši", dok je s druge strane realnost takva da on počinje obuhvaćati sve mlađe i sve manje društveno opasne delinkvente što znači zapravo da postaje sve "tvrdi i tvrdi".

Neki autori kao npr. Clarke i Sinclair (1974:58) pak tvrde da nemamo nikakvih argumenata za tvrdnju da je neka metoda tretmana ili prevencije maloljetničke delinkvencije uspješnija od druge. Drugim riječima, pobornici ovakvog razmišljanja tvrde da ništa ne funkcionira te da je nemoguće postići bilo kakve rezultate u radu s delinkventima. U tom kontekstu se ističe da je kriminalitet najbolje odnosno najlakše i najučinkovitije kontrolirati tako da se objekti potencijalnih kriminalnih napada učine teže dostupnima odnosno da se pojačaju mjere sigurnosti. Međutim, ovakva razmišljanja često u javnosti stvaraju paniku a pogotovo kada su posrijedi maloljetni počinitelji nasilnih delikata koji često napadaju nepoznate ljudi i bez ikakvog očitog razloga. Drugim riječima, građani su svjesni da se vrlo teško mogu bilo kakvim učinkovitim mjerama zaštiti od takvih napada što ih onda čini vrlo nesigurnima i producira još veći strah od kriminaliteta pogotovo kriminaliteta mlađih osoba.

Neke kritike kaznenopravnom sustavu za mladež utemeljenom na ideji rehabilitacije i dobrobiti za maloljetne delinkvente počivaju na pretpostavci da je kazneno djelo racionalan čin odnosno produkt slobode izbora. Ako je netko racionalnom i slobodnom voljom odlučio da se ponaša na protupravan način, tada je neprikladno u odnosu na njega primjenjivati medicinsku terminologiju odnosno neprimjereno je podvrgavati ga rehabilitaciji odnosno tretmanu i

govoriti o njegovoj osobnoj patologiji, deprivaciji, riziku, etiologiji, poremećajima, simptomima, sindromu kao i o prevenciji i oporavku (Morris i sur., 1980).

Shema 1: Strategije kaznenopravnih sustava za mladež

	Dobrobit	Pravda	Selekcija	Institucionalizacija
Etiologija kriminaliteta	Višestruka deprivacija/ zapuštanje/ manjak roditeljske brige, nadzora i odgoja	Prilika / izbor / racionalna odluka	"Rizični uvjeti" - npr. neadekvatni nadzor	Nepopravljivost/ razuzdanost/ nemoral / nedostatak samokontrole
Svrha intervencije	Tretman/ rehabilitacija	Pravičan i formalan proces	Popravljanje/organiziranje	Kažnjavanje / trening / obuka / disciplina / retribucija /prevencija
Ključna institucija	Socijalni rad	Pravo	Multidisciplinarnе i međuresorne strukture	Sud za mladež
Ključno osoblje	Odgajatelj	Pravnici	Službenici kaznenopravnog sustava za mladež	Suci
Osnovna obilježja	Neodređeno trajanje sankcija/briga	Sankcije određenog trajanja	Selekcija iz postupka pred sudom / alternativne institucionalnim sankcijama / opravданост трошкова	Institucionalizacija
Ciljevi	Zadovoljavanje individualnih potreba	Poštivanje individualnih prava	Izvršna politika	Zaštita građana

Izvor: Pratt, 1989.

Muncie (1999:297) postavlja pitanje koja je budućnost kaznenopravnog sustava za mladež u Sjedinjenim Američkim Državama, Velikoj Britaniji i ostatku Europe. On uočava diskrepanciju između preporuka i ciljeva koji se deklariraju na generalnim razinama i konkretnе politike koja se provodi u pojedinim zemljama. Tako, primjerice, u brojnim razvijenim zemljama svijeta, pogotovo u zapadnoj Europi te Sjedinjenim Američkim Državama dominira tendencija oštrijeg sankcioniranja maloljetnih delinkvenata te njihovog procesuiranja kao i odraslih počinitelja kaznenih djela, dok istodobno Konvencija o zaštiti prava djece Ujedinjenih

naroda izričito navodi da bi institucionalizacija maloljetnih delinkvenata trebala biti posljednja mjera u nizu nastojanja pružanja odgoja i preodgoja tim mlađih ljudima. Također, ista konvencija propisuje da i u slučajevima kada se maloljetnici institucionaliziraju trajanje tog tretmana treba svesti na minimum što je u suprotnosti sa recentnim tendencijama oštijeg kažnjavanja maloljetnih počinitelja kaznenih djela.

U zornom tabelarnom prikazu osnovnih strategija kaznenopravnog sustava za mladež (preuzeto od Pratt, 1989) nalazimo pregled različitih teorijskih i praktičnih koncepcija koje je moguće naći kada je posrijedi procesuiranje i sankcioniranje maloljetnih delinkvenata.

4. SVA LJUDSKA PONAŠANJA, AKTIVNOSTI I DJELATNOSTI BEZ OBZIRA NA STUPANJ DRUŠTVENOG RIZIKA

Ovaj se dio fokusira na pojedinca i uzročne mehanizme koji povezuju uzroke društvene promjene s kriminalnim ponašanjem mlađih i odraslih. Beckov koncept „rizičnih društava“ integrira zajedničke karakteristike nekoliko smjerova promjene u postmodernim društvima. Tradicionalne se društvene veze prekidaju u procesu „individualizacije“, čime omogućuju više autonomnosti i samo usmjeravanja, ali simultano i povećavaju pritisak i naprezanja na pojedinca. Sve su veći zahtjevi za mobilnošću, fleksibilnošću i „upravljanjem krizama“ tijekom života. Mlada se generacija posebno suočava s izazovima ispunjavanja rizika manje stabilnih karijera i uzoraka zaposlenosti.

Karakteristika postmodernih društava su „fragmentirane biografije“ njihovih stanovništava. Analizirajući te koncepte, kriminolozi su razvili svoju perspektivu u svezi devijantnih karijera u dva smjera. Napustili su više deterministički pristup kriminalnim karijerama i usmjerili svoju pažnju prema „prekretnicama“ u životima prijestupnika. Pojedinačni se prijestupnici promatraju kao aktivni sudionici u oblikovanju svojih života, koji donose racionalne (ili iracionalne) odluke. Kriminolozi se posebno zanimaju za specifični društveni i povjesni kontekst života prijestupnika te za način na koji se kriminalne karijere u njima mijenjaju. Zato su društvena i pojedinačna dinamika međusobno povezane.

Elmar Weitekamp, Hans Jürgen Kerner, Wolfgang Stelly i Jürgen Thomas (2000) testiraju novi koncept „individualizacije“ života. Oni temelje svoje odbijanje determinističkog pristupa na podacima iz dvije longitudinalne studije. Uzorci kriminalnih karijera puno su manje rezultat iskustava iz ranog djetinjstva, uzoraka socijalizacije i nedostataka od sadašnjih životnih okolnosti. Uvjeti na makro-razini i životni događaji na mikro-razini otvaraju „prozore mogućnosti“ koji mijenjaju smjer životnog tijeka. Tako gledano, čini se da se kriminalne karijere mijenjaju kao i „normalne“ karijere u modernim društvima.

Joan McCord (2000) i Kai-D. Bussmann (2000) unose u kriminološku teoriju ono što se općenito smatra fundamentalnom kategorijom modernih društvenih znanosti: komunikaciju. Joan McCord stavlja kriminološko rezoniranje u širi kontekst moderne filozofije i lingvistike promovirajući vezu između postempirijske filozofije, psiho-lingvistike i opće teorije devijantnog ponašanja tijekom života. Ona odbija gledište da su potrebni poticaji, potrebe, želje ili bilo koje druge vrste „sile“ da se objasni kriminalno ponašanje. Njena konstrukcijska teorija počinje od same srži kriminološkog rezoniranja: dobrovoljnog i namjernog djelovanja.

Ta teorija konceptualizira motive kao razloge koji potenciraju, to jest, kao razloge koje izvršitelj vidi kao jamce djelovanja. Znanstveni pristup razumijevanju razloga temelji se na ideji da se razlozi uče i razumijevaju učenjem kako koristiti jezik. Ona se nadovezuje na niz studija o učenju jezika, praksama odgoja djece, a posebno na utjecaj kazne. Rezoniranje – koje daleko prelazi uski koncept „racionalnog izbora“ – uspostavlja se kao određujući čimbenik kriminalnog ponašanja, i kao cilj intervencije. Naglašavajući uzajamnost i neovisnost procesa stjecanja razloga, ona daje opći pregled humanističkog pristupa u kriminologiji.

Dok se McCordin pristup fokusira na mikro-razinu života pojedinca, Bussmann uvodi perspektivu makro-razine i sustavni teoretski pristup. On povezuje kriminološku teoriju s najnovijim društveno-pravnim teorijama. Kazneni zakon i sustavi suzbijanja kriminala usmjeravaju procese komunikacije pružajući „semantičke kodove“ (Luhmann) koji utječu na rezoniranje već u ranoj fazi ponašanja. Utjecaj „pravne komunikacije“ se podcjenjuje unutar konteksta kontrole kriminala. Unutar tog konteksta kazneni zakon funkcioniра kao „glavni sustav“ i latentni medij komunikacije. Nadalje, Bussmannov teoretski pristup konceptualizira društvenu i kulturnu dinamiku kriminala i kontrole u skladu s tri elementa: varijacija, selekcija i stabilizacija. Devijacija i kriminal doprinose varijaciji i inovaciji ponašanja. Selekcija legalnog/nelegalnog ponašanja usmjerena je (legalnom) komunikacijom i diskursima; u završnoj fazi, institucije prava i suzbijanja kriminala pružaju (privremenu) stabilnost.

Međutim, vrlo blisko Durkheimu, Bussmann kritizira zajednički ne propitkivani „negativni koncept“ kriminala iz evolucijske perspektive društva. On tvrdi da kriminal rezultira „produktivnim paradoksom“ budući da je koncept „kriminala“ također sastavni i produktivni dio društvene i kulturne dinamike. Posebno su varijacije pojedinačnog ponašanja – neke od njih koji se iz različitih razloga definiraju kao kriminal – u načelu neophodni elementi za razvoj čitavog društva.

DIO DRUGI: URBANI KRIMINAL KAO MEĐUNARODNI PROBLEM

Glava 1. RIZIČNI ČIMBENICI ZA POJAVU URBANOГ KRIMINALA

1. HETEROGENOST STANOVNIŠTVA I TERITORIJA

Svjetska banka (2010) napominje kako nasilje u gradovima nije jednako rasprostranjeno, već se koncentriра u specifičnim geografskim područjima. Zaključuju da su to područja snažnih ekonomskih nedostataka, socijalne isključenosti i siromaštva. U izvješću Ujedinjenih naroda (2007) stoji da prosperitetnija odnosno bogatija područja grada često imaju veći udio imovinskog kriminaliteta.

Nadalje, sve je više dokaza da loše planiranje, dizajn i menadžment urbanog okoliša predstavlja opasnost stanovništvu u smislu smrti, ozljeda ili gubitka nekretnine. Iako nema instrumenta koji bi mogao pokazati točne brojke incidenata povezanih s dizajnom urbanih područja, procjenjuje se kako 10 do 15% kriminala ima komponente dizajna i menadžmenta okoliša. Pokazalo se kako raspored ulica, dizajn zgrada, sistem transporta te infrastrukturna poboljšanja (održavanja rasvjete i instalacija te krajolika, organiziranje aktivnosti i prostora) imaju različite utjecaje na kriminalne prilike te na naknadnu pojavu i strah od kriminala. (UN, 2007)

Prema dokumentu Ujedinjenih Naroda *Enhancing Urban Safety and Security: Global Report on Human Settlements 2007* nesigurnost stalnog prebivališta prepoznaje se kao rizični čimbenik urbanog kriminaliteta, pri čemu se u obzir uzimaju i implikacije takve situacije na siromaštvo, nejednakost, ljudska prava i diskriminaciju pojedinih grupa te neprovodenje međunarodno priznatih i nacionalnih prava. UN (2007) nadalje ističe da je kriminal strategija preživljavanja mnogih urbanih stanovnika čiji stavovi i percepcije su oblikovani siromaštvom. Međunarodni dokazi povezuju razinu siromaštva i nejednakost prihoda s razinama kriminala i nasilja. No, pokazuje se kako je relativna distanca između najbogatijih i najsiromašnijih članova društva možda i važniji čimbenik koji utječe na kriminal i nasilje. Čvrsto povezani s nejednakošću, ključni faktori isključivanja su: nejednaki pristup zapošljavanju, obrazovanju, zdravlju i osnovnim infrastrukturama. Također, bitni čimbenici nasilja (poglavito onog usmjerenog na žene i manjinske skupine) su rodne, rasne, etničke i religijske nejednakosti.

Cajner Mraović i Faber (2003) naglašavaju kako je heterogenost populacije, odnosno, suživot ljudi različitih socijalnih i kulturnih iskustava i navika, jedna od karakteristika života u gradu koja ujedno predstavlja i njegov rizik. Uz to, autori navode rizik visoke razine imigracije

koja nerijetko rezultira nezaposlenošću, nedostatkom infrastrukture kao što su škole, dječji vrtići, zdravstvene ustanove ili ceste te neadekvatnim uvjetima stanovanja.

2. SEGMENTIRANOST

U izvješću Svjetske banke *Violence in the City* (2010) raspravlja se o tome kako je realna i percipirana prijetnja nasilja udružena s pojavom koju se naziva arhitekturom straha. Naime, u mnogim gradovima postoji prostorna rascjepkanost na područja u kojima je razina nasilja visoka dok provedba zakona nema mogućnost ulaska. Takve karakteristike pridaju se slalomima i ostalim siromašnim naseljima koja su suočena sa stigmatizacijom i ograničenom mobilnošću svojih stanovnika. Druga područja predstavljaju zone gornje klase koje su bolje zaštićene te imaju više ekonomskih mogućnosti. Područja često odjeljuju visoki zidovi i barijere, zaštitni sistemi, privatni zaštitari te veća policijska prisutnost u bogatijim područjima. Takvo stanje rascjepkanosti dovodi do podijeljenog javnog prostora te razbija socijalnu koheziju grada. Ujedno, pojačava osjećaje socijalnog i ekonomskog isključenja i nejednakosti kod stanovnika iz područja visoke razine nasilja i siromaštva. Osjećaj ogorčenosti može se shvatiti i kao osjećaj da je korištenje nasilja jedino/jedno od najefikasnijih sredstava zadovoljavanja ekonomskih ili socijalnih potreba. S druge strane, za stanovnike područja gornje klase rascjepkanost grada dovodi do pojačavanja stereotipova i strahova te automatske promjene interakcije s ostalim stanovnicima grada.

3. MASOVNOST I ANONIMNOST

Izvješće Svjetske banke *Violence in the City* (2010) opisuje različite scenarije koji kreiraju socijalne poremećaje te pritom ometaju stanovnike urbanih područja i predstavljaju unikatne izazove gradskim vlastima. U nekim gradovima brz i kaotičan urbani rast nadmašuje kapacitete i resurse vlasti te ostavlja ogroman prostor grada bez konstantne prisutnosti vlasti. Drugi gradovi suočeni su s visokim gospodarskim rastom i premalim brojem poslova koji bi mogli poduprijeti povećanje urbane populacije. I posljednje, iako u nekim gradovima postoje institucionalni kapaciteti, gospodarski rast nije u mogućnosti pružiti resurse koji su državi potrebni kako bi proširila svoju prisutnost na brzo urbanizirajuća područja.

UN (2007) u svom izvješću govori da je povezanost kriminaliteta i veličine grada objašnjiva sagledavanjem tri faktora. Prvo, kriminalni povrat vjerovatniji je u većim gradovima zbog veće koncentracije bogatijih žrtava, više prilika za počinjenje različitih kaznenih djela i razvijenije crno tržište na kojem se počinitelj može riješiti ukradene robe. Slijedeće, šanse uhićenja

kriminalaca mogu se smatrati manjima u većim gradovima jer oni vjerojatno troše manje novaca na provedbu zakona te imaju manji nivo kooperacije stanovništva s policijskim službenicima. Također, u većim gradovima je potrebno i veći broj policajaca po stanovniku za izvršenje uhićenja. I posljednje, veći gradovi imaju veći omjer individua sklonih zločinu – potencijalnih kriminalaca.

Jedan od rizičnih čimbenika urbanog kriminaliteta je i gusta naseljenost stanovništva. Cajner Mraović i Faber (2003) smatraju da velik broj ljudi koji žive na manjem području mogu biti rizik pojave kriminaliteta. S time se slaže i UN (2007) koji ipak kaže da su čimbenici kao što su kultura, socio-ekonomski razvoj, vlast i snaga socijalne kontrole nedvojbeno važne determinante kriminaliteta i nasilja kao što je i gustoća naseljenosti. U izvješću Ujedinjenih naroda (2007) se zaključuje kako su veličina grada i gustoća naseljenosti važne u odnosu na predviđanja stopa kriminala, ali su nepotpune determinante kriminalnog i nasilničkog ponašanja koje lako zasjene lokalni, socijalni i ekološki faktori te kvalitativne i ekonomske snage povezane sa socijalnom inkluzijom i kohezijom.

Cajner Mraović i Faber (2003) dalje prepoznaju rizik pojave urbanog kriminaliteta u pojavi alijenacije, odnosno otuđenja. U takvoj situaciji susjedi se međusobno ne poznaju, niti mare jedni za druge, što omogućava krađu kućanskih aparata, namještaja i drugih vrijednosti usred bijela dana, bez ikakve reakcije onih koji žive u blizini. Kada je broj stanovnika nekog grada veliki, pojedinac lako stječe osjećaj anonimnosti te se može izgubiti u mnoštvu ljudi što može poticati devijantno ponašanje. (Cajner Mraović i Faber, 2003).

4. MOBILNOST

Istraživanja su pokazala da je tempo urbanizacije značajno povezan sa povećanim razinama kriminala u nekim svjetskim regijama dok se utjecaji brze urbanizacije itekako proširuju izvan direktnе viktimizacije. Upravo je stopa urbanizacije povezana s tempom mijenjanja domaćinstva, odnosno s nestabilnošću populacije. Pokazalo se da je „biti mobilan“ rizičan i omogućujući faktor koji je povezan s organiziranim kaznenim djelima urbanih područja, posebice onih u kojima su koncentrirani ilegalni imigranti, preprodavači droga i seksualni prijestupnici. Projekcije indiciraju da je tempo urbanizacije najbrži u manje razvijenim regijama Afrike i Azije, a da će postojeća urbana područja Azije, Afrike i Latinske Amerike imati najveći porast urbane populacije do 2030. godine. Ipak, to su regije čije institucije su najmanje osposobljene za brz proces urbanizacije. To sa sobom donosi implikacije koje se očituju u povećanju broja slamova i siromašnih naselja, djece beskućnika i urbanog kriminala (UN, 2007).

Glava 2. RIZIČNI DRUŠTVENI PROCESI ZA POJAVU URBANOG KRIMINALA

1. GLOBALIZACIJA

Suvisla definicija globalizacije je neophodna početna točka za procjenu utjecaja globalizacije na kriminal i mehanizme socijalne kontrole. Malcom Waters (1995.) pruža vrlo koristan sažetak klasičnih i novijih socioloških prikaza globalizacijskog procesa. Na najopćenitijoj razini, globalizacija se odnosi na slijevanje društvenih i kulturnih promjena koje oslabljuju geografska ograničenja na orijentacije i djelovanja pojedinaca i kolektivnosti (Waters, 1995., str. 3). Globalizacija u tom smislu nije ništa novo; ona je suvremena s pojavom modernog kapitalizma i ubrzanim korakom gospodarskih, političkih i kulturnih međuveza unutar i između nacija (ova se rasprava temelji na Watersu, 1995., 62-64). Pa ipak, srž globalizacije nije samo brzina ili ubrzavanje gospodarske ili političke promjene povezana s kapitalističkim razvojem. Globalizacija je fundamentalno *simbolički* proces koji uništava zadržavanje *položaja* na gospodarskoj aktivnosti, političkoj privrženosti, društvenim vezama i kulturnim obvezama. Vrijeme zamjenjuje prostor kao organizirajuće načelo djelovanja i orijentacije u globaliziranom kontekstu. Svet ne postaje doslovno manji, ali ga proživljavaju sve veće populacije koje se stišću i postaju sve ujednačenije i sveobuhvatnije. Watersovim riječima: „globalizacija podrazumijeva fenomenološku eliminaciju prostora i generalizaciju vremena“ (Waters, 1995:63).

Kao simbolički proces, globalizacija je samosvjesna i refleksivna. Na svim razinama društvenog djelovanja, od seoske politike do korporativnog oglašavanja, osobe se svjesno orijentiraju prema svjetskim referentnim standardima. Statusi vezani za mjesto prepuštaju svoj položaj, ili se moraju natjecati sa, zajedničkim osjećajem čovječnosti. Ako promatramo svijet kao referentnu grupu, tradicionalne razlike između onoga što je privatno, posebno i lokalne te što je javno, univerzalno i globalno počinju se rasipati. Kao rezultat toga, osjećaj osobnog rizika i nesigurnosti se povećava kako osobama raste povjerenje iz direktnih i konkretnih odnosa s „uzorcima simboličke razmjene za koje se čini da prelaze kontrolu bilo kojeg konkretnog pojedinca ili grupe pojedinaca“ (Waters, 1995: 63-64). Sve što je sigurno je nelagodan osjećaj da je nečija sudbina u rukama ljudi cijelog svijeta.

Waters (1995) sažima svoju karakterizaciju globalizacije iz različitih strujanja društvene misli. Iako postoji značajno slaganje u odnosu na široke konture globalizacije, postoji i značajno neslaganje u svezi implikacija tih promjena za buduća kapitalistička društva. U književnosti se opisuju tri različita scenarija. Jedan scenarij ponavlja teme ranih marksističkih kritika kapitalizma i naglašava samodestruktivnu prirodu suvremenih tržišnih uređenja. Srž je da

globalizacija kapitalizma predstavlja ponešto od „Velike retrogresije“, povratka samoregulatornom tržištu 19. stoljeća. Drugi scenarij, suprotno tome, upućuje na fleksibilnost kapitalizma i njegove sposobnosti da koegzistira s nizom institucionalnih uređenja, uključujući ona koja nude zaštitu od potencijalno destruktivnih posljedica tržišta. Taj bi se scenarij mogao opisati kao „Nova velika transformacija“, drugo dvostruko kretanje u kojem je globalna ekspanzija tržišta popraćena razvojima drži protutežu poticaju za potpunim „marketiziranjem“ svih društvenih odnosa. I najzad, treći scenarij usmjerava pažnju na mogućnost aktivnog otpora tržištima, i povećanju etničkih, religioznih i plemenskih identiteta i sukoba. On bi se mogao nazvati „Fundamentalistička protu-transformacija“. Naš je prijedlog da svaki od tih scenarija ima implikacije po razinu i uzorke kriminala koji bi se vjerojatno pojavio u odgovarajućem novom svjetskom poretku.

Reprezentativni predlagač Velike retrogresije je Gary Teeple (1995.). U svojoj knjizi *Globalizacija i propast društvene reforme*, Teeple nudi neomarksističku analizu globalnog kapitalizma i njegovih samodestruktivnih tendencija. On predlaže da se socijalna država Keynesa pojavila kako bi ispunila potrebe nacionalne buržoazije; državna reforma bila je odgovor na zahtjeve radne klase za poboljšanjem strašnih ekscesa vezanih za kapitalističku akumulaciju. Međutim, kako kapitalizam postaje transnacionalan, čimbenici koji utječu na nacionalnu gospodarsku politiku prelaze kontrolu nacionalnih država, koje su sve više u milosti globalnih tržišta financija, kapitala i rada. Kako kapitalistička klasa postaje sve više nadnacionalna i monolitna, sindikati ostaju izrazito nacionalni i frakturirani (Teeple, 1995: 133; vidi također Cox, 1996: 22).

Ključna posljedica tih razvoja je da se društvena reforma sponzorira propašću socijalne države. To se odražava u nadmoći neoliberalnog političkog dnevnog reda koji se širi kapitalističkim svijetom i poziva na sve veću privatizaciju, deregulaciju, smanjivanje vlade i opće raspuštanje socijalne države. Smjer svih tih promjena zapravo je unazad prema samoregulacijskom tržištu. Teeple priznaje da širenje tržišta nailazi na određeni otpor, ali je pesimističan u svezi perspektive tih opozicijskih pokreta budući da kapitalistička klasa može kontrolirati „ideološke sustave“ u kapitalističkom društvu. On zaključuje da se „razvija tiranija – gospodarski režim neodgovornih vladara, totalitarizam nije politička nego gospodarska sfera“ (Teeple, 1995., str. 151).

Teepleova analiza globalizacije i prateće klasne dinamike možda je pretjerana i ponešto pojednostavljena. Neomarksističke slike monolitne, kapitalističke klase posebno su upitne. Pa ipak, njegova opažanja o „oslobađanu tržištu“ zaslužuju ozbiljno razmatranje. Slično kao što je zamijetio Stephen Gill (1996., str. 208), „samoregulacijsko“ tržište, s pratećim procesima

dekomodifikacije, nastojalo je obuhvatiti veće frakcije svjetskog stanovništva.^{“¹}

Vrijedi li onda postaviti sljedeće pitanje: ako globalizacija uistinu potiče samoregulacijska tržišta u pratnji uškopljenih nacionalnih država, kakve implikacije ima na zločin?

Dva nam se razvoja u svezi kriminala čine vjerovatnima. Prvi je sve veća globalizacija samog kriminala. Sve veće mogućnosti za kriminal na organiziranoj, masovnoj osnovi bez sumnje bi pratile scenarij „Velike retrogresije“. Različiti su znanstvenici predlagali da su takva globalna kriminalna poduzetništva zapravo nastajala i širila se u novije vrijeme. Mittelman (1996.a: 237), na primjer, skreće pažnju na uključenja transnacionalnih kriminalnih grupa u širok spektar aktivnosti, uključujući krijućarenje droge, „krađu automobila, trgovinu nuklearnim materijalom, krijućarenje imigrantima, prodaju oružja, pranje novca i trgovinu ljudskim organima.“ Globalizacija organiziranog kriminala može se promatrati i kao posljedica oslabljenih država nacija i sila koja nadalje potkopava države nacije. Ovim potonjim pitanjem bavio se Manuel Castells (1997:259-261) koji tvrdi da su „kruženje i djela kriminalnog gospodarstva“ duboko utjecali i destabilizirali brojne nacionalne vlade.

Uz rastuće mogućnosti za organizirani, globalizirani kriminal u pratnji propasti države nacije, predlažemo jednu drugu vjerovatnu posljedicu Velike regresije: širenje anomijске misli kroz marketizirani svijet. Kao što je već primjećeno ranije, institucionalno-anomijска teorija određuje da gospodarska dominacija u institucionalnoj ravnoteži moći popraćena anomijskom kulturnom orijentacijom. Samoregulirajuće tržište upravo je vrsta društvenog uređenja koje potiče gospodarsku dominaciju pa tako dovodi do širenja anomije. Nadalje, zbog takvih anomijskih kulturnih tendencija, kriminal će se vjerovatno raširiti i postati postupno nasilan budući da se ljudi potiču na korištenje tehnički najkorisnijih sredstava na ostvarivanje svojih ciljeva. Uistinu, to je objašnjenje koje smo ponudili kao obrazloženje za komparativno visoke razine predatorskog kriminala u SAD-u u usporedbi s drugim naprednjim nacijama. Ono što predlažemo, stoga, je da Velika retrogresija možda i jest popraćena većom „amerikanizacijom kriminala“ u svijetu, to jest, višim razinama kriminala neograničenije, nasilnije prirode.

Drugi scenarij za evoluciju globaliziranog kapitalizma više je optimističan. U skladu s time, širenje tržišnih uređenja preko nacionalnih granica ne vodi neophodno do neobuzdanog, društveno destruktivnog, samoregulirajućeg tržišta. Umjesto toga, tržišna ekspanzija mogla bi biti popraćena pojmom novih društvenih formacija koje služe kao zaštitni mehanizmi. Prema riječima Stephena Gilla (1996., str. 225): „Možemo...biti usred verzije Polajijeva dvostrukog kretanja 1990-ih budući da se društvena kretanja remobiliziraju te se oblikuju nove koalicije.“

¹ Za razliku od Teeplea, međutim, Gill je optimističan u svezi vjerovatnosti otpora prema samoregulacijskom tržištu.

Koje specifične društvene formacije mogu biti dio tog novog dvostrukog kretanja? Jedna je mogućnost stvaranje tijela nadnacionalne vlade ugrađenih u rekonstituirane države nacije. Neki kritičari konvencionalne mudrosti u svezi globalizacijskog pitanja je li država nacija u biti uškopljeni ostatak prošlosti. Na primjer, Hirst i Thompson (1996., vidi također Mittelman, 1996.) tvrde da iako su države nacije vidljivo manje autonomne nego što su bile prije, one još uvijek imaju vrlo važne i jedinstvene funkcije. I što je najvažnije, države nacije imaju kapacitet posuđivanja legitimnosti nadnacionalnim tijelima i sporazumima. Ti nadnacionalni entiteti mogu preuzeti određenu odgovornost za regulaciju globalnih tržišta od individualnih država nacija, čime se koči potpuna marketizacija društvenih odnosa. Uz to, nadnacionalne agencije također mogu biti sposobne sukobiti se s problemom globalizacije kriminala kroz nastojanja koordiniranog provođenja zakona po višestrukim državama nacija.

Različiti znanstvenici također su ukazali na mogućnosti da se zajedno s globalizacijom pojave novi oblici društvenih odnosa. Judith Bleu (prema Waters, 1995) usmjerava pažnju na sklonost širenja tržišta koje će biti popraćeno širenjem mogućnosti za „društveno ugovaranje“, tj. kooperativne odnose za postizanje zajedničkih društvenih ciljeva. Ti društveni ciljevi često odražavaju novu globalnu svijest koja se odražava u zabrinutosti prema ugrožavanju okoliša, kao što su rupe u ozonskom omotaču, globalno zagrijavanje, krčenje šuma, erozija tla, prorjeđivanje zaliha riba, i tako dalje (Cox, 1996., str. 29; vidi također Waters, 1995). Još općenitije, globalizacija socijalnog društva može nastati kao odgovor na štetne učinke gospodarske globalizacije, čime se stvaraju nove oblici društvene solidarnosti (Mittelman, 1996.b, str. 10).

Implikacije za kriminal scenarija Nove velike transgresije vidljivo su sasvim drukčije od onih u prethodnom scenariju. Uz pomlađenu državu naciju koja daje međunarodni propise tržišta i međunarodnih sredstava za kontrolu kriminala, te s novim oblicima državne solidarnosti koja nastaje iz globalne svijesti, vjerojatno je da bi se stope kriminala mogle ublažiti, pa čak i smanjiti. Noviji globalni porast kriminala mogao bi stoga biti prijelazna faza dok više prosocijalna komponenta dvostrukog kretanja sustiže svoje „gospodarske“ pandane.

Treći scenarij u svezi vjerojatnih posljedica globalizacije za budućnost svjetskog kapitalističkog razvoja predviđa višestruke izvore konzervativnih reakcija na širenje samih gospodarskih, političkih i kulturnih sila koje definiraju samu globalizaciju. U svojoj knjizi „Jihad protiv Mac-svijeta“ Benjamin Barber (1995.) predstavlja provokativni prikaz tih protupokreta čija je namjena zaštititi tradicionalne stilove života od sekularnog, racionalizirajućeg i korozivnog utjecaja modernizacije. Po prirodi je teško izvesti samo tumačenje fundamentalističke reakcije na globalizaciju zbog velike raznolikosti etničkih,

religioznih i političkih oblika fundamentalizma, te razlika u specifičnim pritužbama, ciljevima, programima i taktikama koje provode reakcijske grupe po čitavome svijetu. Međutim, ističe se jedna objedinjujuća tema. Usprkos svojim drugim razlikama, protupokreti, od ruralnih paravojnih skupina u SAD-u do vladajućih krugova Irana, ujedinjeni su u svojem suprotstavljanju simbolima globalizacije koje opisuje Waters. Svi imaju karakter simboličnih križarskih radova protiv univerzalizma, „fenomenološke biti“ globalizacije i nastoje vratiti ili izbrusiti partikularističke veze i identitete. U tom važnom smislu, svi su duboko protutrižni riječju ako ne uvijek i djelom (teroristi moraju često pribjegnuti međunarodnim tržištima oružja kako bi došli do svog oružja). Tržišta su rasprostranjujuća društvena uređenja, a globalna tržišta ne mogu učinkovito funkcionirati ako kupci i prodavatelji moraju biti međusobno povezani kroz odnose koji nisu apstraktne i impersonalne veze koje kuje sustav određivanja cijena. Fundamentalistička reakcija na globalizaciju je, stoga, naposljetku reakcija na rasprostranjujuće sklonosti prema tržišnoj dominaciji. Nadalje, ta reakcija često inspirira djela, ponekad nasilna, koja opovrgavaju jako rasprostranjene koncepcije ljudskih prava, čak i kad nisu uvijek kriminal u strogom legalističkom smislu. Na temelju ovih opservacija, što mislimo o teoriji koja locira izvore kriminala, nasilnog kriminaliteta posebno, na tržištu?

Treći scenarij fundamentalističke protutransformacije donosi konstruktivni pritisak na primjenu naše teze tržišne dominacije i visokih stopa kriminala. Primjeri strašnog nasilja lako se primjećuju u netržišnim kontekstima. Čak i kad bismo mogli klasificirati pogrome, etnička čišćena i masovna ubojstva počinjena u ime religijskih preobraćenja kao nešto izvan opsega teorija osmišljenih za objašnjavanje manje spektakularnog, više konvencionalnog kriminala, kako bismo trebali shvatiti svjetovno ali ipak vrlo prevladavajuće međuljudsko nasilje koje pronalazimo u svim gradovima i okolicu pretkapitalističkog svijeta? Ili dobro dokumentiranu propast nasilnog prijestupa koji je pratio „proces civiliziranja“ potaknut pojavom širenja kapitalizma u zadnja dva stoljeća u Europi (Gurr 1989.)?

Naš je prijedlog da se odgovor nalazi u konceptu institucionalne ravnoteže koja je centralna za objašnjenje kriminala koji nudi institucionalno-anomijska teorija. Nasilje povezano s fundamentalističkom reakcijom na dominaciju tržišta služi kao važni podsjetnik da se odnos između tržišta i moralnog reda smanjuje na oba načina. Anomija, nerед i kriminal rezultiraju, naša je tvrdnja, kada tržište dominira društvom; kad druge institucije postaju nesposobne za učinkovito provođenje društvene kontrole ili izvedbu vitalnih funkcija socijalizacije. Međutim, alternativni oblici institucionalne neravnoteže također mogu dovesti do nereda i kriminala. Dominacija tako zvanih „civilnih institucija“, kao što je sustav srodstva ili religija, dovodi do neke vrste prejerano moralnog opreza koji potiče kriminal u obrani

samog moralnog reda, usprkos je shvaćena u uskom i partikularističkom smislu. Ta vrsta kulturne orijentacije, i kriminali društvene kontrole koji je prate, iako je ponekad manje naglašena nego u predindustrijskim uvjetima, daleko su od toga da ih nema u postindustrijskom, globalizirajućem svijetu. Oni se korisno promatraju kao reakcije na sve širi institucionalni poredak u vezi kojeg se uočava da njime dominira tržište i da je destruktivan po tradicionalne institucije i vrijednosti.²

2. TRANZICIJA

Tranzicija se, u širem smislu, može definirati kao proces društvene promjene, kako društvene strukture tako i društvenih vrijednosti, s ciljem stvaranja nove strukture i novih društvenih vrijednosti kao smjernica za nove (poželjne) oblike društvenog djelovanja. U skladu sa sociološkim poimanjem tranzicije, mogu se uočiti ukupno tri teorijska pristupa prilikom objašnjavanja pojma tranzicije: teorija ekonomske i političke tranzicije, teorija društvene transformacije te teorija modernizacije (Peračković:2004:489 prema Asančaić, 2014).

Teorija političke i ekonomske tranzicije predstavlja strukturalni pristup kojim se promatraju promjene u društvenoj (ekonomskoj, političkoj i pravnoj) strukturi (Peračković:2004:489 prema Asančaić, 2014). Tranzicijski model u ekonomiji podrazumijeva „proces prijelaza iz netržišnih gospodarstava u tržišna gospodarstva potaknut slomom totalnog birokratskog podržavanja vlasništva, upravljanja i političkog života u istočnoeuropskim zemljama kojima se nametnula potreba radikalnog reorganiziranja gospodarstva i društva te njihova usklađivanja s dostignućima visoko razvijenih zemalja i potrebama modernog znanstveno tehnološkog razvoja“ (Peračković:2004:489 prema Asančaić, 2014). Prema Peračkovićevom mišljenju, ekonomski model tranzicije obuhvaća promjenu političkog i pravnog okvira koja će omogućiti prijelaz iz jednostranačkog sustava s društvenim vlasništvom i planskim gospodarstvom u višestranački s privatnim vlasništvom u tržišnom gospodarstvu.

Peračković (2009) navodi da teorija društvene transformacije kao sociokulturalni pristup proširuje strukturalni model analizom promjena u društvenim vrijednostima te promatra odnose institucionalnih, tehničkih i gospodarskih promjena s promjenama u kulturnoj (vrijednosnoj) dimenziji nekog društva. Potrebno je naglasiti razliku koja postoji između pojmove tranzicije i transformacije (Cifrić prema Peračković, 2004). Pojam tranzicije obuhvaća

² Treća mogućnost koju ne razvijamo u ovom poglavlju je dominacija države nad institucionalnom strukturu. Iako je vrlo spekulativna, hipoteza koja zavređuje buduće istraživanje je da politička dominacija rezultira rasprostranjениm cinizmom stanovništva u svezi legitimnosti političkog autoriteta koji poziva na korupciju što se tiče moćnih i nemoćnih.

„određeni interval“ između dva režima, od totalitarnog prema demokratskom režimu Demokratski režim podrazumijeva normativno zadane ciljeve kojima se u tzv. „određenom intervalu“, razdoblju, teži.

Sociohistorijski pristup treći je u nizu pristupa objašnjenja tranzicije te se još naziva teorija (post) modernizacijske tranzicije. Prema ovoj teoriji tranzicija ili transformacija predstavlja razdoblje složenijeg sociohistorijskog procesa, tj. procesa modernizacije (Peračković, 2009 prema Asančaić, 2014). Razlog tome je što se proces tranzicije događa u konkretnom prostoru i vremenu, a ne pod standardnim ili laboratorijskim uvjetima. Proces modernizacije predstavlja „povijesni proces nastanka modernog društva u čijem se okrilju odvija čitav niz socijalnih, političkih, ekonomskih, kulturnih i psiholoških transformacija“. Prema tome, proces tranzicije predstavlja jednu od tih transformacija koja se odvija na socijalnoj, ekonomskoj, kulturnoj, političkoj te psihološkoj razini. Autori Tomić-Koludrović i Perić navode kako se često zaboravlja da procesi transformacije koji se odvijaju u tranzicijskim zemljama, bez obzira na načelnu sličnost, značajno razlikuju u svojim manifestacijama i realizacijama u pojedinom društvenom kontekstu (Tomić-Koludrović i Petrić:2005:868). Prema Peračkoviću (2004 prema Asančaić, 2014) najveći problem zemalja u tranziciji je taj što taj proces nije tekao linearno i spontano, nego je, modelom ekonomske tranzicije, nametnut „odozgo“. Uzimajući u obzir prethodno navedenu tezu o „nametnutoj“ tranziciji, opravdanim se postavlja pitanje nije li posrijedi riječ o nasilnoj tranziciji, transformaciji koja predstavlja samo jednu u nizu aberacija na putu modernizacije. Socijalizam je proizveo takav sociokulturalni sustav koji je bio inkompatibilan s modernim ekonomskim razvojem, a takav prijelaz od političko-ekonomskog monopola na regulirano tržište, prema istim mišljenjima, jednako je socijalnoj kataklizmi (Županov prema Peračković, 2004). Glavni razlog tome je što ne postoji „sociokulturalni kapital nužan za gospodarski razvoj“ (Štulhofer prema Peračković:2004:493).

Glava 3. POSEBNOSTI URBANOG KRIMINALA

1. NASILJE

Nasilje je produkt socijalne neravnopravnosti i isključenosti te manjka institucionalne i socijalne kontrole. Nedostatne urbane službe te procesi isključivanja pojedinih dijelova stanovništva iz društvenih procesa potiču kriminalitet i nasilje. Štoviše, kaznenopravni sustav, uključujući policiju, pravosuđe i penalne institucije, nije prilagođen rapidno mijenjajućem urbanom okruženju te je nesposoban adekvatno reagirati na brige i potrebe urbanog stanovništva, pogotovo onih naјsiromašnijih. Ovakva situacija vodi ka nepovjerenju, netoleranciji te u nekim

slučajevima nasilnim reakcijama kao što su uzimanje pravde u svoje ruke i samopomoć koji nisu ništa drugo nego kolektivni oblik obrane od sitnog kriminala. Institucije kaznenopravnog sustava ne mogu zaustaviti eskalaciju urbanog nasilja pa čak niti kontrolirati ga. Međunarodna iskustva pokazuju da redukcija kriminaliteta treba postati odgovornost sviju i da se svakako treba fokusirati na prevenciju.

Tradisionalni oblici reakcije na nasilni kriminalitet - traženje uzroka nasilnog kriminaliteta, produžavanje i pooštrenje kaznenih sankcija te rehabilitacija počinitelja - recentno su izloženi pri ispitivanjima i kritikama. Naime, statistički podaci o nasilnom kriminalitetu, kakve i ovdje iznosimo, primoravaju društvo da traži nove strategije suočavanja s ovim problemom.

Problem je, očito, širih razmjera odnosno međunarodnog karaktera. To potvrđuju ne samo u prethodnim poglavlјima elaborirani i činjenica da se brojni međunarodni kongresi i institucije recentno fokusiraju na metode i mogućnosti suzbijanja urbanog nasilja. Čak je, na prijedlog Komisije za prevenciju kriminaliteta i kazneno pravosuđe UN (U.N. Commission on Crime Prevention and Criminal Justice), Gospodarsko i socijalno vijeće UN (United Nation Economic and Social Council - ECOSOC), 24. srpnja 1995. godine usvojilo Smjernice za suradnju i tehničku pomoć na području prevencije urbanog kriminaliteta (Guidelines for Cooperation and Technical Assistance in the Field of Urban Crime Prevention). U raspravi na temu prevencije urbanog kriminaliteta na sastanku spomenute Komisije UN posebno je istaknuta potreba za multiresornim i multidisciplinarnim pristupom u praksi suzbijanja urbanog kriminaliteta. To znači da se zahtijeva kombinacija nastojanja više partnera uključujući nevladine organizacije, skupine građana, institucije kaznenopravnog sustava, kao i institucije u sektorima prosvjete, zdravlja i socijalne skrbi, te privatni sektor i medije. Na primjer od sredine osamdesetih godina 20. stoljeća stope nasilnog kriminaliteta u Sjedinjenim Američkim Državama značajno i kontinuirano rastu. U razdoblju između 1975. i 1989. godine u SAD broj teških delikata nasilja nije opao unatoč činjenici da se prosječna duljina kazne zatvora za svaki od tih delikata otprilike utrostručila. Materijalne štete na strani žrtvi i izdaci kaznenopravnog sustava procjenjuju se na otprilike 60 biliona američkih dolara godišnje. U traženju novih strategija suzbijanja kriminalnog nasilja, razmatra se prevencija nasilja kroz pristup koji je poznat pod nazivom rješavanje problema. Osobito su dva sustava zainteresirana za ovaj pristup i podržavaju ga: javno zdravstvo i kaznenopravni sustav. Zdravstveni djelatnici primjenjuju prevenciju nasilja po istim načelima epidemiologije koja primjenjuju u redukciji nemajnih ozljeda. Djelatnici kaznenopravnog sustava razvijaju strategije koje se različito nazivaju: policija u zajednici i policija usmjerena na rješavanje problema. Iako je još uvijek u razvoju, pristup "rješavanje

"problema" već ima vrlo jasne karakteristike. On naglašava suradnju policije i lokalnog stanovništva prvenstveno u identifikaciji specifičnih lokalnih problema koji često prerastaju u nasilje. Kooperacija se također zahtijeva i u području iznalaženja rješenja ovim problemima pri čemu se koriste sljedeće strategije:

- analiza individualnih nasilničkih ponašanja kao što su nasilje u obitelji, nasilje u prometu, razbojništva, ubojstva i sl. kako bi se iznašle veze odnosno utvrdile zajedničke odnosno suštinske karakteristike svih slučajeva u kojima dolazi do nasilja i kako bi se onda moglo preventivno djelovati na te okolnosti;
- pronalaženje i testiranje načina mijenjanja fizičkog i socijalnog okruženja (npr. činjenjem preprodavača droge znatno upadnjima za susjede koji se pridržavaju zakona);
- taktika revizije i promjena u skladu sa rezultatima evaluacijskih istraživanja te sukladno tome promjene u lokalnim uvjetima života.

Rezultati simulirane vježbe rješavanja problema (Roth, Moore, 1993, prema Singer, Kovč Vukadin, Cajner Mraović, 2002) ilustriraju što se sve može dogoditi i do čega se može doći kada se u stvarnosti nastoji riješiti problem nasilja. Napor koji su zajednički poduzeli zdravstveni djelatnici i djelatnici kazneno-pravnog sustava u svrhu planiranja reakcije na nasilje u zamišljenom gradu rezultirali su spoznajom da planiranje suzbijanja u stvarnosti može biti uspješnije ukoliko se u obzir uzmu sljedeće činjenice:

- planovi reagiranja na nasilje moraju uzeti u obzir i stvarnu situaciju odnosno problem kako on doista izgleda i percepciju te situacije odnosno kako problem izgleda u očima onih koji s njime suočeni;
- neposredne krizne intervencije na nasilje moraju se pretvoriti u šire i sustavne aktivnosti koje vode ne ka zataškavanju nego rješenju problema; Projekt
- rješavanje problema nasilja proširuje potrebe stanovništva za točnim informacijama o problemu.

Porast ozbiljnog gradskog nasilja od sredine osamdesetih godina širom Sjedinjenih Američkih Država te zapadnoeuropskih zemalja imao je najmanje dvije posljedice. Kao prvo, to je predstavljalo prijetnju za živote gradskog stanovništva, posebice njegovih mladih članova a također je predstavljalo i prijetnju socijalnom i ekonomskom napretku društva. Kao drugo, ova pojava je produbila sumnje javnosti u sposobnosti vlada tih država da očuva kvalitetu urbanog života. Ove sumnje su dalje potakle pitanja o funkcionalnosti tradicionalnih oblika reakcije na nasilje kao što su redukcija siromaštva i ostalih potencijalnih uzročnika nasilja, zatvaranje počinitelja delikata nasilja te njihova rehabilitacija. Recentno se pojavljuju, stoga,

alternativne strategije među kojima se nalazi i strategija rješavanja problema. Ovaj pristup zasada dobiva znatno zanimanje i stručnjaka i šire javnosti. Utemeljen je na spoznaji da određena količina nasilja može biti spriječena primjenom sasvim jednostavnih, jeftinih i zdravorazumskih rješenja specifičnih lokalnih problema iz kojih izvire velik broj nasilnih incidenata. Ova strategija naglašava, dakle, da iznenadjuće jednostavne taktike i postupci ponekad mogu reducirati nasilje. Drugim riječima, ponekad znatno jeftinija rješenja od punjenja zatvorskih celija daju znatno brže i dugoročnije rezultate. Ne treba zaboraviti niti to da takva rješenja izazivaju manje nezadovoljstva među stanovništvom i političke opozicije nego uglavnom neuspješni pokušaji pronalaženja uzročnika nasilja i djelovanja na te uzročnike. Zanimljivo je i to da ovakva rješenja često imaj veći uspjeh nego intervencije kojima je cilj rehabilitacija nasilnih delinkvenata. Elemente pristupa "rješavanje problema" moguće je sagledati kroz dva pomaka koja svakako privlače pažnju javnosti. Prvo je usvajanje ili povratak stila policijskog funkcioniranja koji se naziva policija u zajednici ili policija usmjerena na rješavanje problema ili fiksiranje na "vruće točke" nasilja. Drugi pomak je tretman nasilja kao zdravstvenog problema. Iako su oba navedena elementa još u razvoju te njihovi pobornici naglašavaju do izvjesne mjere različite prioritete i taktike, komponente pristupa rješavanju problema u okviru moderne policije i javnog zdravstva su vrlo slične te se uspješno nadopunjaju na više načina.

2. MALOLJETNIČKA DELINKVENCIJA

Dva su temeljna pristupa u suzbijanju odnosno redukciji maloljetničkog kriminala i maloljetničkog nasilja a to su prevencija i kažnjavanje. Aktualni trend u Sjedinjenim Američkim Državama ide u prilog kažnjavanju odnosno ka oštijem sankcioniranju maloljetnih delinkvenata dok se istodobno manje inzistira na preventivnim mjerama kao što su policijski sat za djecu i maloljetnike, nošenje uniformi u školama, programi rješavanja konflikata mirnim putem te poticanje roditeljske odgovornosti (Donegan, 1998:107). U nastojanjima da se riješi problem maloljetničkog nasilnog kriminaliteta dolazi se čak na neki način apsurdnih situacija pa tako danas u Sjedinjenim Američkim Državama vrijedi pravilo: odmah kažnjavati, kasnije prevenirati. Problem kod prevencije je taj da ljudi nisu u prilici odmah vidjeti njene rezultate niti su ih u stanju egzaktno mjeriti. Nasuprot tome, stroga kazna lišenja slobode je nešto što je svakome na prvi pogled jasno i zadovoljava potrebu za represijom. Osim toga, od izrečenih sankcija se ne zahtjeva njihova učinkovitost već se javnost zadovoljava njihovom težinom. Nasuprot tome od preventivnih mjera se zahtjevaju dokazi njihove učinkovitosti. Nadalje, preventivne mjere zahvaćaju vrlo široko područje dok kod sankcija ta širina izostaje. To

dodatno usložnjava evaluaciju preventivnih mjera jer je jasno da one svaka sama za sebe teško daju rezultate nego je potrebna sustavna preventivna aktivnost i, naravno, interdisciplinarni i međuresorni pristup. Zanimljivo je da američka javnost preferira samo neke preventivne mjere i programe dok prema većini ostalih pokazuje veću ili manju skepsu. Među preferirane preventivne mjere spada i policijski sat za djecu i maloljetnike. Razlog tome je vjerojatno činjenica da je i to nešto vrlo određeno i pojmljivo za šиру javnost te se zapravo nalazi na rubu između prevencije i represije. Međutim, nedostaju evaluacijska istraživanja kojima bi se utvrdila učinkovitost te mjere. Ono što pokazuje policijska praksa je činjenica da maloljetnici većinu svojih delikata čine u razdoblju između tri i šest sati poslije podne. Naravno, neki delikti maloljetnika mogu se uspješno prevenirati policijskim satom kao što su to, primjerice, krađe automobila jer se one najčešće događaju noću. Međutim, ono što predstavlja problem u Sjedinjenim Američkim Državama, a to je nasilje maloljetnika i zlouporaba droga od strane maloljetnika, kako tvrde policijski stručnjaci nemoguće je riješiti policijskim satom. Policijski sat pogotovo nema nikakvo djelovanje na maloljetne kriminalne povratnike i delinkvente iz navike kao ni maloljetnike koji su u sprezi s organiziranim kriminalom jer, kako tvrdi jedan od policijskih rukovoditelja iz Washingtona, maloljetnik neće pogledati na svoj rolex i utvrditi da mora kući jer je uskoro 11 sati jer će u protivnom njegovi roditelji morati platiti 500 američkih dolara globe.

Ograničavanje noćnih izlazaka osoba mlađih od 16 godina (čl.94. Obiteljskog zakona) izazvalo je dosta negativnih reakcija i u našoj zemlji. Osim što su mlađi to doživjeli kao još jedan atak društva na njihova prava i slobode, odrasli su izražavali svoju sumnju u učinkovitost sustava društvene brige za djecu koji zabranjuje noćne izlazke mlađima od 16 godina života a da istodobno ne kreira uvjete za zadovoljenje njihovih potreba za druženjem u dozvoljeno vrijeme odnosno do 23 sata. Naime, činjenica je da diskop klubovi otvaraju svoja vrata tek upravo u to doba te da alternativnih mesta za zabavu mlađih nema. Sve više podrške nailazi teorija prema kojoj je veći angažman roditelja u životu njihove djece krucijalna komponenta suzbijanja nasilja među djecom i mlađima. Ovdje se odmah postavlja i pitanje odgovornosti roditelja za ponašanje svoje djece pa je tako jedna od ideja da se bi roditelje trebalo kažnjavati za kaznena djela koja su počinila njihova djeca te tako ih prisiliti da sudjeluju u naporima vezanima uz prevenciju kriminaliteta djece i maloljetnika. Također se velika važnost pridaje različitim školskim programima kao što su rješavanje konflikata mirnim putem, aktivno slušanje, komunikacija i sl. Međutim, kao što upozorava Donegan (1998:113), potencijalnu učinkovitost u suštini dobro zamišljenih programa treba promatrati u aktualnom društvenom kontekstu koji, barem u Sjedinjenim Američkim Državama, potiče nasilje.

Daleko od ovakve ocjene nije niti stanje u Hrvatskoj. Štoviše, ovdašnju situaciju dodatno komplicira činjenica da je tijekom rata nasilje bilo ne samo prihvatljivi nego i preferirani model ponašanja.

Unatoč aktualnom trendu favoriziranja kažnjavanja maloljetnika za nasilne delikte, ipak još je uvijek snažna ideja o rehabilitaciji maloljetnih počinitelja nasilničkih delikata. Drugim riječima, tvrdi se da takvi rehabilitacijski programi mogu smanjiti nasilje maloljetnika pogotovo povrat kod maloljetnih počinitelja nasilnih delikata. Naime, u okviru takvih programa maloljetne delinkvente podučava se različitim komunikacijskim vještinama, radi se na poboljšanju njihovog samopoštovanja te ih se obučava za neko zanimanje čime se zapravo daju temelji njihovoj budućnosti u društvenoj zajednici.

Ima i onih autora koji smatraju da se obitelji maloljetnih delinkvenata nalaze najčešće u vrlo teškim socijalnim i ekonomskim prilikama te je neopravdano od njih očekivati veći angažman u odgoju i preodgoju djece (Krisberg, 1987). Isti autori stoga veću pozornost obraćaju na ulogu škole u suzbijanju nasilja među djecom i mladima. U tom smislu posebno se naglašavaju organizirane aktivnosti za učenike izvan nastave čime im se, s jedne strane, pružaju korisni sadržaji a s druge strane osigurava nadzor i podrška koju ne dobivaju u dostatnoj mjeri kod kuće. Međutim, kako upozorava Herbert (1998, prema Singer, Kovč Vukadin, Cajner Mraović, 2002) upravo se kod ovakvih inicijativa osjeća nedostatak finansijskih sredstava odnosno u situaciji štednje ovo će biti prve aktivnosti koje će biti reducirane ili čak dokinute. Također, postoji još jedan absurd a to je da će one biti eliminirane najprije upravo tamo gdje su najpotrebnije a to su siromašne gradske četvrti u kojima su roditelji zaposleni i prisiljeni raditi preko radnog vremena da bi uspjeli uzdržavati obitelji uslijed čega djeca ne dobivaju adekvatnu brigu i odgojne sadržaje. Goode (1998) predlaže još jednu strategiju u okviru škole kao subjekta prevencije nasilja među djecom i mladima a to je davanje nastavnicima više opcija za suočavanje s učenicima koji su nasilni i koji ometaju nastavu. Drugim riječima, nastavnicima treba omogućiti veću kontrolu u razredima čime se postiže dvostruki cilj: reduciraju se poremećaji u ponašanju pojedinih učenika a ostalim učenicima se osigurava neometano praćenje nastave što je u protivnom neizvedivo. Ima i onih koji smatraju da crkva može znatno pridonijeti redukciji nasilja među mladima svojim prikladnim programima. Naime, uspostavljući komunikaciju s ljudima na ulici, pogotovo siromašnom mlađeži koja se nalazi u situaciji socijalnih i ekonomskih pritisaka, crkva se nalazi u prilici da takvim mlađim ljudima i pruži adekvatnu pomoć. Ta pomoć se može kretati u rasponu od materijalne pomoći preko pomoći u školi pa do raznih programa u okviru kojih će i oni koji se nalaze na društvenim marginama dobiti određeni status i ulogu u društvenoj zajednici.

Postavlja se, međutim, pitanje što sa onom djecom i mlađeži koja su već toliko zahvaćena supkulturom, devijantnim ponašanjem i kriminalom da se više niti ne nalaze u okviru obrazovnog odnosno školskog sustava? Za takvu djecu i mlađež Coles (1998) predlaže posebne programe obrazovne, medicinske i pravne pomoći. Cilj takvih programa je da se, uglavnom individualnim radom i pojačanom brigom i nadzorom, pripremi mladog čovjeka za povratak u društveni život te uspješnu budućnost. Prisiljavati maloljetne kronične delinkvente te članove bandi i ostale mlade pripadnike različitih supkulturnih skupina da se vrate u redovni proces obrazovanja je pogreška s obzirom da se oni u taj proces i u tu sredinu više ne mogu uklopiti. Oni, naime, ne trebaju samo obrazovanje nego na prvo mjestu je njima potreban intenzivan odgoj i preodgoj te u tom smislu izgrađivanje adekvatnog moralnog vrijednosnog sustava.

Ovime se dolazimo na pitanje učinkovitosti postojećeg kaznenopravnog sustava za mlađež koje se sve češće postavlja i u našoj zemlji. Danas je sve veći broj onih (vidi o tome opsežnije kod: Gillespie, 1998) koji smatraju da postojeći kaznenopravni sustav i filozofija na kojoj on počiva više nisu adekvatni stanju, kretanju i strukturi maloljetničkog kriminaliteta. Drugim riječima, postojeći sustav je prelag za "nove" maloljetne delinkvente koji su sve nasilniji, sve brutalniji i sve brojniji. Ideja je, dakle, da sustav maloljetničkog sudovanja treba uskladiti s težinom maloljetničkog kriminala te tako već preventivno djelovati na maloljetne počinitelje kaznenih djela. Mlade ljude valja podučiti da se zločin ne isplati a to je jedino moguće postići na način da se povećaju troškovi njihovog protupravnog ponašanja. Na taj način kriminalitet može postati manje privlačnom alternativom društveno prihvatljivom ponašanju za mlade ljude.

Zanimljivo je da se i politika prevencije nasilja među djecom i mlađeži s vremenom mijenja. Tako je do sve do ranih osamdesetih godina 20. stoljeća glavni cilj odgajatelja, socijalnih radnika, nadležnih osoba u okviru kaznenopravnog sustava i drugih bio taj da se djecu udalji od nasilja. U tom smislu provođeni su mnogobrojni programi i rađeni mnogobrojni eksperimenti. Međutim, na prijelazu između dvaju tisućljeća moramo se pomiriti sa činjenicom da je nasilje sastavni dio svakodnevnog života djece i mlađeži te ne možemo više polaziti od iluzije da ćemo djecu "maknuti" od nasilja. Danas preventivni programi moraju nužno slijediti drugu logiku a to je kako osposobiti mlade ljude da se učinkovito suočavaju sa nasiljem te kako da vlastite konflikte rješavaju mirnim putem, a bez nasilja. Stara je i poznata priča da sin, zlostavljan od svog oca, odrasta, zasniva vlastitu obitelj te jednako tako zlostavlja vlastitog sina kao što je to prema njemu činio njegov otac. Međutim, danas se u ovu pojavu koju stručno nazivamo krugom nasilja ili intergeneracijskom transmisijom nasilja interpolira jedan novi bitan elemenat a to je kada zlostavljeni sin izlazi na ulicu i nabavlja oružje. Svakome je odmah

jasno da ova komponenta danas nasilje čini još opasnijim, jednostavnijim, dostupnijim i pogubnijim negoli je to bilo prije nekoliko desetljeća. Jedna srednjoškolka u policijskoj postaji je 1996. godine izjavila da je u New Yorku za dijete lakše nabaviti pištolj negoli člansku iskaznicu za knjižnicu.

Svjesni ovako teškog i zapravo poraznog stanja, neki su krajem 80-ih i početkom 90-ih godina 20. stoljeća, pogotovo na području Sjedinjenih Američkih Država, odlučili vratiti stanje ponovno pod kontrolu i to svim mogućim mjerama. Tako je nastala politika pod parolom "rat nasilju", "borba protiv kriminaliteta", "obračun s mladim nasilnicima", "rat nasilju na ulicama", "borba za mir i sigurnost građana na ulicama" itd. Međutim, poznata je stvar da svako nasilje generira novo nasilje i da se na nasilje najčešće odgovara jednakom mjerom. Politike vođene ovakvim sloganima svakako su predstavljale izraz odlučnosti političara i stručnjaka da se sigurnosno stanje na američkim ulicama popravi ali učinak nije bio takav. Ovakve politike, naime, nužno u startu podrazumijevaju da će netko biti "pobjednik" a netko "gubitnik". Na taj način doslovno dolazi do onoga što u sloganu i stoji a to je rat, obračun i borba. Kako upozorava Childs (1998:131), Amerika se na prijelazu stoljeća nalazi u krvavom ratu koji se ne vodi preko oceana nego na ulicama američkih gradova. Navodeći statističke podatke o mladim počiniteljima i žrtvama nasilnih delikata u Sjedinjenim Američkim Državama u razdoblju između 1979. i 1994. godine, ovaj autor postavlja pitanje kakvo je to društvo koje dozvoljava da toliko mladi ljudi stradaju bez da se nešto konstruktivno tim povodom učini. Smatrajući, naime, postojeće kriminalne politike destruktivnima, ovaj autor prednost daje mirovornim programima i inicijativama koje problem nasilja nastoje riješiti mirnim putem. Radi se o svojevrsnom povezivanju članova društvene zajednice na rješavanju nasilja mlađih kao zajedničkog problema čime se na neki način američko društvo revitalizira. Naime, u društvu koje je zahvaćeno procesom anomije te u kompetitivnom društvu koje pogotovo inzistira na materijalnim kriterijima uspjeha, gubi se suradnja i suživot među građanima a time slabe i mehanizmi neformalne društvene kontrole. Ponovnim jačanjem društvenih skupina te ponovnim povezivanjem građana u tim skupinama vraća se i neformalna socijalna kontrola kao bitan faktor prevencije poremećaja u ponašanju pa tako i nasilja djece i mladeži.

DIO TREĆI: TEORIJSKE OSNOVE URBANOGR KRIMINALA I RAZVOJA

POLICIJSKIH POSLOVA KAO GLAVNOG ASPEKTA URBANE

SOCIJALNE KONTROLE

Glava 1. TEORIJE URBANOGR KRIMINALA

1. TEORIJA SOCIJALNE KONTROLE

Teorija socijalne kontrole kao pokušaj razumijevanja kriminaliteta jedna je od tri ključne sociološke perspektive u suvremenoj kriminologiji. Njeni autori i zagovornici smatraju da je ponašanje ljudi u skladu s društvenim normama produkt procesa socijalizacije te da se održava zahvaljujući vezama koje pojedinac uspostavlja s drugim pojedincima, društvenim skupinama i društvenim institucijama. Najkraće rečeno: osoba se ponaša devijantno kad je njena povezanost s društvom slaba ili prekinuta. Nasuprot tome, paralelno s jačanjem socijalnih veza osobe raste i šteta koju bi ona mogla imati uslijed nepridržavanja društvenih normi.

1.1. Povijesni razvoj

Temelji teorije socijalne kontrole datiraju još od 17. stoljeća, odnosno mogu se naći u radovima Thomasa Hobbesa koji je smatrao kako je za ljudska bića prirodno da traže osobnu dobit bez obzira na prava i potrebe drugih ljudi. Tako gledano, kriminalno ponašanje izvorno je racionalni izbor pojedinca u konkretnoj situaciji, odnosno njegova borba za vlastito dobro. No, ljudi koji su sposobni procjenjivati dobiti i štete koje ostvaruju kroz različite oblike svog ponašanja, imaju dodatnu mogućnost izbora: mogu ostati na razini opasne borbe za ispunjavanje svojih životnih potreba a mogu i kreirati sustav normi koji će sprečavati pojedinca da do zadovoljenja vlastitih potreba dolazi kroz ponašanje na štetu drugih pojedinaca u zajednici. Imajući mogućnost birati između „rata i mira“, racionalni ljudi opredjeljuju se za to da dio svoje slobode ustupe normativnom sustavu ali da zauzvrat dobiju sigurnost. Autori i zagovornici teorije socijalne kontrole prihvaćaju ovaj koncept izbora i konsenzusa. To znači da kriminalno ponašanje ne generiraju neke posebne ili čak patološke potrebe odnosno karakteristike njegovih aktera, nego redovite, uobičajene potrebe kakve dijele svi ljudi. Teorija socijalne kontrole jedino ne prihvaca tezu Hobbesa prema kojoj težina zaprijećene sankcije predstavlja ključnu cijenu kriminalnog ponašanja za pojedinca, nego smatra da tome treba pridodati i teret narušavanja socijalnih veza jer svi članovi neke zajednice tretiraju kriminalno

ponašanje u skladu s kaznenopravnim sustavom te stoga tendiraju izopćiti onoga tko čini kažnjiva djela.

Iako temelji teorije socijalne kontrole vuku svoje porijeklo nekoliko stoljeća unazad, tek je sredinom 20. stoljeća ova teorija privukla pažnju kriminologa i ostalih znanstvenika čiji je predmet interesa etiologija i prevencija devijantnog ponašanja. Teorija socijalne kontrole zauzima važno mjesto u kriminološkoj teoriji jer je nakon višestoljetne orijentacije na razloge ljudi za kriminalno ponašanje otvorila novo pitanje: zašto neki ljudi ne čine kažnjiva djela? Ovo je bitno utjecalo i na kriminološka istraživanja koja su do tada bila fokusirana gotovo isključivo na počinitelja kaznenog djela, odnosno na prepoznavanje njihovih kriminogenih specifičnosti. Teorija socijalne kontrole dobila je znatnu empirijsku podršku kroz istraživanja koja su se bavila socijalnim i situacijskim kontekstom kriminalnog događaja, specifičnostima osoba koje se pridržavaju društvenih normi kao i subjektima socijalne kontrole. Iako su ta istraživanja i njihove implikacije za politiku suzbijanja kriminaliteta izazvale više pažnje i rasprava nego li je to slučaj s bilo kojom drugom suvremenom teorijom objašnjenja kriminaliteta (Schreck, Hirschi, 2009:305), teorija socijalne kontrole nije uspjela ostvariti adekvatan utjecaj na politiku suzbijanja kriminaliteta. Pristup suzbijanju kriminaliteta na temeljima ove teorije ne podržava ekspanziju kaznenopravnog sustava ni u segmentu policije ni su smjeru pravosudnog odnosno penalnog sustava. Umjesto toga, teorija socijalne kontrole daje temelje za kreiranje javnih politika koje će jačati veze između pojedinaca i društva odnosno koje će pojedinca dobro integrirati u društvenu zajednicu. Sukladno tome, prva pretpostavka suzbijanja kriminaliteta sastoji se u identifikaciji čimbenika važnih za povezivanje pojedinca s društvom. Drugi je zadatak odrediti što se podrazumijeva pod društvom odnosno identificirati osobe i institucije koje su važne u kontroli kriminalnog i devijantnog ponašanja uopće.

Suvremeni trendovi politika suzbijanja kriminaliteta ne samo u Evropi nego širom svijeta još uvijek u fokusu dominantno zadržavaju represiju iako postoji vrlo izražena svijest o potrebi ulaganja većih napora u prevenciju kriminaliteta i ostalih oblika devijantnog ponašanja. Represiju podržavaju različite interesne skupine: od znanstvenika i istraživača koji su ponovo sve više usmjereni na proučavanje višestrukih i profesionalnih počinitelja kaznenih djela kao najtvrđokornijeg i najopasnijeg dijela kriminalne populacije, preko subjekata kaznenopravnog sustava koji u tome nalazi elemente vlastite održivosti pa do političara koji kroz najave žestokog obračuna s kriminalom prikupljaju simpatije potencijalnih birača. Tendencije ka represiji potiču kreiranje javnih politika koje podrazumijevaju tome sukladne tendencije ka kriminalizaciji što sve skupa dovodi do povećanja broja kažnjivih djela kao i do povećanja broja osoba za koje se očekuje da će se rehabilitirati i resocijalizirati kroz kazneno-pravni tretman. Snažno se

naglašava upravo ta komponenta rehabilitacije i resocijalizacije delinkvenata kao alternativa tradicionalnom kažnjavanju kojem je glavna svrha osveta društva za štetu koja je učinjena kažnjivim djelom. Na taj način društvo uspijeva pomiriti represivne težnje šire javnosti i zahtjeve za humanim pristupom prema počiniteljima kažnjivih djela i poštivanjem njihovim ljudskih prava. Međutim, zagovornici teorije socijalne kontrole upozoravaju na upitne učinke tretmana resocijalizacije i rehabilitacije pozivajući se na rezultate evaluacijskih istraživanja koji često ne nalaze značajnije razlike u ishodima jednostavnog kažnjavanja i rehabilitacijsko-resocijalizacijskog tretmana delikvenata (Schreck, Hirschi, 2009:311). Iako su ti podaci vrlo razočaravajući za kreatore suvremenih politika suzbijanja kriminaliteta, sa stajališta teorije socijalne kontrole su sasvim razumljivi i zapravo očekivani jer na potencijalne počinitelje kažnjivih djela ne utječu prijetnje sankcijama pa ih tako veća izvjesnost ili težina zapriječene kazne ne odvraćaju od kriminalnog ponašanja. Boravak na izdržavanju kazne lišenja slobode fizički će onemogućiti osobu da za to vrijeme počini novo kažnjivo djelo ali također neće utjecati na njeno ponašanje nakon izlaska iz penalne institucije. Sukladno teoriji socijalne kontrole, razlog tome leži u činjenici da kažnjivo djelo nije posljedica nekog patološkog stanja ili defekta njegovog počinitelja nego produkt socijalnog i situacijskog konteksta počinitelja. Dakle, moglo bi se reći da kaznenopravni sustav tretira nešto što ne postoji a propušta baviti se onime što je pravi problem odnosno što zaista generira kriminalno ponašanje, te je kao takav neučinkovit i neisplativ.

1.2.Osnovne komponente

1.2.1. Vezanost

Teorija socijalne kontrole prepostavlja da su ljudi svjesni raznih prednosti kriminalnog ponašanja te da su sposobni na licu mjesta osmisliti i izvesti kažnjivo djelo bez ikakve specifične motivacije ili prethodnog spremanja. Ono što teoretičari tvrde jest da ljudi odolijevaju poticajima na kriminalna djela upravo zbog njihove cijene, odnosno posljedica. Kao primarni „trošak“ kriminalnih djela smatra se neodobravanje od strane osoba za koje potencijalni počinitelj mari. Kada ne postoje osobe do kojih je potencijalnom počinitelju stalno, ne postoje ni zapreke počinjenju zamišljenog kažnjivog djela. Sociolozi kao izvor konformizma ističu senzibilitet, dok psiholozi često devijantnost objašnjavaju kao rezultat neosjetljivosti za druge. Ono što se može zaključiti iz tih teorija jest da je senzibilitet jedan kontinuum kojeg ljudi, u većoj ili manjoj količini, posjeduju. Upravo je to pozicija usvojena od strane teoretičara socijalne kontrole koji se fokusiraju na opseg u kojem su ljudi osjetljivi na mišljenje drugih te predviđaju da ta varijabla

može predvidjeti stope kriminala i delinkvencije. Osjetljivost sugerira osjećaje ili emocije te kao element društvene spone nastoji uhvatiti emocije (ili njihov nedostatak) koje su uključenje u konformizam i devijantnost. Neke od njih su privrženost, ljubav, pažnja, briga i poštovanje dok zagovornici teorije socijalne kontrole koriste *privrženost* kao sažetak ovih pojmoveva.

Postoje jasni dokazi o povezanosti (ne)delinkvencije sa privrženošću obitelji. U svojoj poznatoj knjizi *Unrevealing Juvenile Delinquency*, Sheldon i Elenor Glieck (1950, prema Singer, Kovč Vukadin, Cajner Mraović, 2002) naznačuju rezultate svog istraživanja koji pokazuju da su ljubav oca i majke prema djetetu dva od pet najboljih prediktora delinkvencije. Također, njihovo istraživanje je pokazalo da su emocionalne veze delinkvenata i njihovih roditelja sklone biti slabije nego veze djece nedelinkvenata sa njihovim roditeljima. Iz navedenog se može zaključiti kako privrženost ima ulogu u socijalizaciji djeteta kao i u održavanju njegova naknadnog konformizma prema pravilima društva. Istraživanja su pokazala da se privrženost obitelji može koristiti kao očiti učinak drugih varijabli. Na primjer, čestica „*Znaju li tvoji roditelji gdje si (i što radiš) kada nisi kod kuće?*“ često predviđa razine o samosvijesti delinkvencije. Korelacije su uzete kao dokaz važnosti roditeljskog nadzora, no trebale bi se prepoznati i kao dokaz važnosti komunikacije između roditelja i djece. Skandinavski znanstvenici dokazali su kako roditelji znaju gdje su njihova djeca u onoj mjeri u kojoj to saznaju od vlastite djece. Drugim riječima, dobar nadzor nad djecom je onaj u kojem djeca nadziru sama sebe na način da informiraju svoje roditelje o tome kamo su se zaputili te ih na taj način „povedu“ sa sobom.

Dobro uspostavljenim prediktorom delinkvencije smatra se i privrženost školi. Učenici koji vole školu i mare o mišljenju profesora rjeđe su delinkventni, bez obzira na način mjerjenja delinkvencije. Doista je očigledno da „delinkventi ne vole školu“. Vrijedi opće načelo da povlačenje povoljnih osjećaja prema institucijama kontrole neutralizira njihovu moralnu snagu. Pobunjenici i revolucionari mogu osporavati ova načelo, no to ne govori ništa o njegovoj istinitosti koju oni potvrđuju svojim djelovanjem.

1.2.2. Predanost

Čini se kako svi prihvataju parafrazirane riječi pjesme o tome kako je sloboda samo drugi naziv za ne imati što izgubiti. Ovu ideju teorija socijalne kontrole objedinjuje u pojmu *predanost* koji označava ideju da konformističko ponašanje štiti i čuva kapital dok ga kriminal i delinkvencija stavljaju u opasnost. Potencijalni delinkvent sagledava troškove i profite kažnjivog djela. Što više ima za izgubiti, manja je vjerojatnost da će to djelo uistinu i počiniti. Postavlja se pitanje što riskira ili gubi počinjenjem kažnjivog djela? Kratkoročno, život, slobodu i vlasništvo

dok dugoročno to zapravo ovisi o imovini koju osoba posjeduje te o njezinim aspiracijama i postignućima.

Glavna arena postignuća i aspiracija mlađih ljudi u Americi je upravo škola, a kao „valuta tog carstva“ navodi se akademsko postignuće. Prosjek ocjena pokazao se kao najbolji prediktor delinkvencije. Dobri učenici češće teže dalnjem obrazovanju te je manje vjerojatno da će počiniti delinkventno djelo ili uči u problematične situacije sa policijom. Prosjek ocjena računa se za korelaciju između IQ testova i delinkvencije. Drugim riječima, IQ djeluje na delinkvenciju kroz njegov učinak ocjena. Podaci pokazuju kako drevna ideja da inteligentni ljudi više cijene posljedice svojih djelovanja nije podržana, već sugeriraju da je korespondencija između postignuća i očekivanja na jednoj strani te delinkvencije na drugoj ono što bi se očekivalo od racionalnih aktera, bez obzira na razinu njihove inteligencije.

1.2.3. Uključenost

Kaznena djela su događaji koji se zbivaju u određeno vrijeme dok uvjeti potrebni za njihovo dovršenje mogu, ali ne moraju biti prisutni. Zagovornici teorije socijalne kontrole, kao i mnogi drugi teoretičari, nastojali su inkorporirati pojам prilike u svoja objašnjenja kriminala. Uspjeli su to učiniti kroz koncept uključenosti što je skraćenica za uključenost u konvencionalne aktivnosti. Polazi se od ideje da ljudi koju su zaokupljeni konvencionalnim aktivnostima kao što su posao, igranje igrica, gledanje televizije ili razgovor s roditeljima, u manjoj mjeri čine delinkventna djela, bez obzira na njihove tendencije ka delinkventnosti.

Unatoč stabilnom mjestu u teoriju socijalne kontrole, ideja o uključenosti i limitiranim prilikama nije dobro prošla u praksi. Više istraživača pokazalo je kako adolescenti koji rade imaju veće vjerojatnosti delinkventnog ponašanja od onih koji ne rade. Također, pokazalo se razočaravajućim istraživanje o tome koliko vremena u danu adolescenti provode u aktivnostima koja su nekonistentna sa delinkventnim aktivnostima.

Postoje dva problema koncepta uključenosti. Prvotan problem, baziran je na pogrešnom shvaćanju koncepcije prirode zločina. Većina kriminalnih djela, možda i najviše onih koja su dostupna adolescentima, zahtijevaju samo sekundu ili par minuta za svoje dovršenje – za povući okidač, zamahnuti šakom, zgrabiti s police ili izviknuti naredbu. Ova činjenica omogućava počinjenje mnogobrojnih kaznenih djela od strane jednog počinitelja u kratkom periodu. Stoga što su prilike za počinjenje kaznenog djela sveprisutne, nada u prevenciju okupacijom potencijalnih počinitelja pokazala se uzaludnom. Drugi problem tiče se negiranja činjenice da prilike za kazneno djelo u velikoj mjeri obitavaju u očima promatrača. Naime, objektivna stanja su važna, no isto je i percepcija aktera. Teorija socijalne kontrole

tvrdi se ljudi razlikuju po jačini socijalnih veza sa društvom te predviđa da će oni s jačim socijalnim vezama manje vjerojatno biti uključeni u aktivnosti koje pružaju prilike za delinkventna ponašanja, a da će nerijetko i previdjeti nastanak takvih prilika.

1.2.4. Vjerovanje

Uloga vjerovanja u prouzročivanju delinkvencije je stvar znatnog spora. Neki sociolozi prosuđuju da vjerovanje ima centralnu važnost po tom pitanju dok ga drugi ignoriraju tvrdeći da su to samo riječi koje reflektiraju (i opravdavaju) prošlo ponašanje, ali ni u kojem slučaju nisu odgovorne za njega. Teorija socijalne kontrole odbacuje pogled na vjerovanja kao pozitivnih uzroka delinkvencije, odnosno ne prihvata tezu da počinitelji žive po svojim uvjerenjima kada počine delinkventna djela. Međutim, teorija socijalne kontrole je kompatibilna sa pogledom da neka vjerovanja mogu prevenirati delinkvenciju dok je druga vjerovanja dopuštaju.

Kao glavna korist istraživanja o vjerovanjima ističe se njihova pomoć u razumijevanju načina na koji ostale veze djeluju u prevenciji delinkvencije. Na primjer, reakcije na izjavu kako su ljudi koji prekrše zakon gotovo uvijek uhvaćeni i kažnjeni, povezane su sa delinkvencijom u očekivanom smjeru. Pojedinci koji se s tom izjavom ne slažu, češće prijavljuju delinkvenciju. Ono što se može reći o istinitosti ove izjave jest da su i delinkventi i nedelinkventi u pravu. Kratkoročno, „izvući se“ bi se moglo postaviti kao pravilo. Dugoročno, počinitelji su u pravilu uhvaćeni i kažnjeni na razne načine. Što se tiče kratkoročne orijentacije, ona reflektira nedostatak predanosti te je stoga pogodna delinkvenciji. Dugoročna orijentacija značajna je za predanost te prevenira delinkvenciju. Sve ovo uči nas dvjema lekcijama: prvo, manipulacijom vjerovanjima bez mijenjanja stvarnosti na kojoj su bazirane, malo je vjerojatna redukcija razine delinkvencije te drugo, promjena stvarnih razina učinkovitosti provedbe zakona ne dovodi do promjene u vjerovanjima koja dopuštaju ili zabranjuju delinkvenciju.

1.3. Istraživanja

Pitanje s kojim se teorija socijalne kontrole od početka suočava odnosi se na ulogu delinkvenata. Walter Reckless (1961), istaknuti teoretičar čiji rad je usko povezan s teorijom socijalne kontrole, zaključuje iz Gluecksovih (1950) podataka da je prijateljstvo kao važna komponenta i snaga u delinkveciji i kriminalitetu prisutna kod muškaraca. Teoretičari kontrole doveli su u pitanje smisao povezanosti između vlastite delinkvencije i delinkvencije koju počine prijatelji. Njihova glavna hipoteza bila je da slabe socijalne veze dovode do udruženja delinkvenata i delinkventnog ponašanja. Prema teoretičarima, prijateljstvo i delinkvencija

imaju zajednički uzrok. Vrlo je teško objasniti vezu između prijateljstva i delinkvencije, samo u okviru njihovih zajedničkih uzroka. Predstavnici teorije socijalnog učenja su to smatrali dokazom protiv teorije socijalne kontrole što je pak išlo u prilog njihovoј teoriji. Kompromisno rješenje bilo bi integracija dvije teorije te je glavna ideja bila da nedostaci teorije socijalne kontrole omogućavaju veću slobodu adolescentima da se ponašaju delinkventno.

Hirschi se opirao integriranju te dvije teorije jer mogu sadržavati fatalne unutarnje kontradikcije. Teorije socijalne kontrole prepostavljaju da je zločin prirodan, dok teorije socijalnog učenja smatraju da je on naučeni. Te dvije prepostavke ne mogu mirno koegzistirati zato jer jedna prepostavka nužno mora negirati drugu. Nadalje, utjecaj vršnjaka delinkvenata neće nestati te će njihova prisutnost prisiliti teoretičare društvene kontrole da se suoče s činjenicama koje su naizgled u suprotnosti s teorijom unutarnje logike. Uloga vršnjaka delinkvenata pokušala se objasniti bez narušavanja prepostavke teorije socijalne kontrole. Možda vršnjaci ne uče nasilju i kriminalu, ali ga oni olakšavaju i čine manje rizičnim čime se povećava iskušenje i volja kriminalu i kriminalnim radnjama snižavanjem svojih troškova. Napadi, pljačke i provale, su nakon svega, olakšane potporom drugih, kao što su i olakšane puškama, okretnosti i mišićima.

Druga taktika bila je ispitati valjanost mjera vršnjačke delinkvencije. Prema tome, ako su metode prikupljanja podataka bile pogrešne tada i dokazi koji podupiru korelaciju između delinkventnih vršnjaka i delinkvencije su pogrešni. Većina istraživanja koja su se bavila delinkvencijom vršnjaka tražila je od svojih ispitanika da opišu svoje prijatelje. Rezultati su pokazali određeni fenomen projekcije jer su ispitanici opisivali svoje prijatelje kao sebe same. Haynie i Wayne Osgood (2005) ispitivali su tu tvrdnju te su utvrdili da standardni podaci sadrže određenu količinu projekcije. Primjenom kriminalnih mjera (measures of delinquency) koje su prikupljene od strane vršnjaka, otkrili su da ono što je nekad bilo najjači poznati prediktor kriminala postao je samo skroman učinak koji se može objasniti alternativnim teorijama kriminaliteta. Zaključno, ova priča može nam pružiti nekoliko lekcija. Usredotočenost na teorijski problem može polučiti neočekivane rezultate. Činjenice koje se nalaze u samom korijenu problema mogu same propasti i na kraju rezultati kritike kriminalne teorije ne moraju biti u obliku kakav su zamislili njihovi teoretičari.

U svom neorganiziranom društvenom obliku teorija socijalne kontrole bila je ono što se danas naziva teorija životnog tečaja. Ideja je bila da su pojedinci kontrolirani vezama koje uspostavljaju sa značajnim osobama i institucijama u svom životu. Kako pojedinci prolaze različite faze života tako se ti ljudi i institucije automatski mijenjaju. Također, može se promijeniti značajnost i snaga individualnih veza prema tim institucijama i osobama. Najbolji

primjer je tranzicija iz obitelji orientacije, koju čine roditelji i braća, prema obitelji prokreacije, koju čine supružnici i djeca. U principu, prijelaz iz jedne obitelji prema drugoj može biti period deregulacije, od relativne slobode društvenih veza do visoke stope kriminala. Adolescenti mogu ostati čvrsto vezani za posao, crkvu, zajednicu i obitelj ili on ili ona mogu završiti u fazi produženog puberteta sa slabim i kratkotrajnim vezama središnjih institucija u odrasloj dobi. Adolescenti koji su bili delinkventni, vrlo lako mogu završiti kao osobe koje poštuju zakon odraslih, a adolescenti konformisti mogu završiti kao odrasli prijestupnici. Nadalje, teorija socijalne kontrole opisana je na temelju podataka koji su prikupljeni u jednom trenutku u vremenu te se stoga ne može direktno baviti pitanjem promjene i tranzicije. Ako veza između maloljetničke delinkvencije i kriminaliteta odraslih ovisi o događajima koji nisu mogli biti predviđeni ne predstavlja problem za teoriju socijalne kontrole. Smatra se da se jake veze mogu očvrsnuti i ojačati ili slomiti te da ljudi i institucije za koje su pojedinci vezani mogu promijeniti svoj karakter ili mogu prestati postojati. Također, slabe veze mogu ojačati i biti uspostavljene tamo gdje nikad prije nisu postojale. Stoga je teorija socijalne kontrole jedina koja se može nositi s varijacijama kriminaliteta i delinkvencije tijekom života. Nadalje, podaci upućuju na zaključak da su razlike u razinama delinkvencije relativno konstantne kod pojedinaca te je oblik dobne raspodjele kriminala jednak iz jedne skupine u drugu. Kao rezultat, 1983. godine, Hirschi i njegov suradnik Michael Gottfredson odbili su perspektivu životnog tečaja u pogledu kriminaliteta, izjavljujući da se kriminal, kada je jednom uspostavljen u kasnom djetinjstvu, stabilizira i ne mijenja. Drugim riječima, ako znanstvenici rangiraju djecu od 8 godina prema njihovim sklonostima za činjenje kaznenih djela, on ili ona će tu istu ljestvicu naći i kod djece u dobi od 15 godina i bilo kojoj dobi nakon toga. Na kraju, Hirschi i Gottfredson zaključuju da nema kriminološke teorije, uključujući i teoriju socijalne kontrole, koja može objasniti odnos između dobi i kriminaliteta.

Ubrzo nakon toga, Robert Sampson i John Laub bili su u mogućnosti pratiti Glueckove sudionike u odrasloj dobi i na taj način testirali verziju teorije životnog vijeka, koja se razvila u sklopu teorije socijalne kontrole, koju su oni nazvali teorija neformalne socijalne kontrole. Analiza je potvrdila Glueckove nalaze o korelaciji između delinkvencije i usredotočenosti na stabilnost i promjenu u razinama delinkvencije tijekom odrasle dobi. Također, analiza je potvrdila da su za delinkvenciju važne i socijalne veze koje stvaraju odrasli, kao što je dohodak, brak, privrženost supružnika, poslovna stabilnost ili stabilnost radnog mjesta te predanost.

1.4. Usporedba s drugim kriminološkim teorijama

Temeljna prepostavka teorije socijalne kontrole je u mnogočemu slična klasičnim kriminološkim teorijama koje su nam poznate kao teorije odvraćanja i teorije racionalnog izbora. Teorija odvraćanja tvrdi da se ključ kriminalne kontrole nalazi u brzini, težini i sigurnosti kazne koju provodi pravni sustav. Teorija racionalnog izbora je usredotočena na troškove i prednosti kriminala. Teoretičari socijalne kontrole prihvataju važnost kazne, ali ignoriraju kazne pravnog sustava i time dovode u pitanje svoju ulogu u kontroli zločina. Također, oni ignoriraju prednosti kriminalnih djela jer smatraju da su te prednosti jednake kao i prednosti nekriminalnih djela.

Nadalje, prepostavke teorija kontrole oštro se suprotstavljaju drugim sociološkim objašnjenjima kriminaliteta. Teorije devijantnosti ili teorije socijalnog učenja prepostavljaju da ne postoji prirodni potencijal za zločin, kriminalna djela. Prema njihovom mišljenju, kriminalna ili konformistička ljudska akcija, je proizvod kombinacije socijalizacijskih utjecaja. S tim u vezi, prijatelji mogu utjecati na pojedinca, kao što utječe obitelj ili kultura. U slučajevima kada utjecaji, bilo obitelj, prijatelji ili kultura utječu na pojedinca da sudjeluje u zločinu ili kriminalnim radnjama, tada će on sudjelovati. S druge strane, kada ne postoji utjecaj sa strane, osoba neće počiniti kazneno djelo. Počinitelj je stoga konformist, ali ne po pravilima dominantnog društva.

Teorije naprezanja ili teorije anomije(otuđenosti) prepostavljaju da je pojedinac sklon prilagođavanju standardnim kulturnim vrijednostima, ali s druge strane može biti primoran činiti kaznena djela u slučaju kada socijalne strukture ne omogućavaju legitimne mogućnosti za uspjeh. Teoretičari ove teorije naglašavaju utjecaj „američkog sna“ koji proizvodi težnje i želje koje često ne mogu biti zadovoljene u granicama zakona. Ova sociološka perspektiva pokazala se popularnom i prilagodljivom te pruža temelj za kritiku teorija socijalne kontrole.

1.5. Implikacije za politiku suzbijanja kriminaliteta

Sukladno teoriji socijalne kontrole, kriminalitet je moguće suzbijati jedino tako da se suzbijaju zapravo prepostavke za njegovu pojavu a to su: postojanje potencijalnog počinitelja kaznenog djela odnosno osobe koja u slučaju otkrivanja nema što izgubiti, postojanje pogodne žrtve odnosno lako dostupnog objekta napada i odsutnost adekvatne zaštite odnosno čuvara. Na prvo se može utjecati mjerama socijalne prevencije, drugo je moguće minimizirati mjerama situacijske prevencije a treće znači adekvatnu mobilizaciju ne samo policije nego svih subjekata u društvu koji ostvaruju funkciju formalne kontrole ponašanja njegovih članova. Iako se

predmet ovog rada direktno odnosi na ovu treću pretpostavku, on je povezan i s prve dvije jer subjekti formalne socijalne kontrole ostvaruju znatan utjecaj na uvezanost pojedinca u društvo, pogotovo tijekom trajanja procesa socijalizacije kod djece i mlađih ljudi, a neposredno provode dio mjera koje otežavaju pristup pojedinim žrtvama odnosno objektima napada.

Sadašnja politika kontrole kriminala s jedne strane naglašava vrijednost zatvora, a s druge strane liječenje ili rehabilitaciju. Povećane stope zatvaranja potaknute su obnovljenim akademskim interesom za „kriminalcima“ i sa stajališta kontrole kriminaliteta zahtijevaju brze, određene i stroge kazne od strane agenata kaznenopravnog sustava. Iskazivanje kazne ističu političari, mediji, ugledni odjeli akademske kriminalistike te sami policijski službenici. Problem zločina je blagoslov za njih i oni se ne ustručavaju to iskoristiti. Proces liječenja potaknut je uvjerenjem da pruža humane alternative kažnjavanju. Liječenje postaje blagoslov za psihologe, socijalne radnike i ustanove za socijalni rad. Teorija socijalne kontrole ne daje podršku ni jednoj politici. Prema teoriji, potencijalni počinitelji nisu pod utjecajem opasnosti od zakonske kazne i njihovo ponašanje ne mijenja se promjenom sigurnosti i ozbiljnosti takvih kazni. Kazna zatvora je opravdana ukoliko se smanjuje stopa kriminala. Nadalje, ideja da se zločin može spriječiti liječenjem ili rehabilitacijom počinitelja je u suprotnosti s teorijom socijalne kontrole. Teorija socijalne kontrole vidi zločin kao izbor koji ne odražava bolest ili nepravednu presudu, nego kao socijalne okolnosti aktera i logike situacije.

Strategije kontrole kriminala koje su poznate pod nazivima, situacijska prevencija kriminala, rutinski pristup aktivnostima i dizajn okoliša savršeno su kompatibilni s teorijom socijalne kontrole. One prepostavljaju da se zločin može prevenirati na način da se usredotoči na uvjete koji su nužni za njegovu pojavu, reducirajući pritom njegove prednosti te ih čineći opasnim i teškim. Ovi pristupi usredotočuju se na jednu vrstu kriminala u određenom vremenu – provalu, pljačku i napad – ali oni također smatraju da počinitelj djeluje iz volje, a ne iz prisile. Značajnost tih pristupa je da u opsegu koliko su uspješni, oni eliminiraju kriminalce, eliminirajući kriminal. Teoretičari situacijske prevencije kriminala, skloni su kazati: „prilika čini lopova“, ali specifičnije određenje njihova pristupa je: „krađa čini lopova“.

Teorije socijalne kontrole ne pružaju pozitivne smjernice politici suzbijanja kriminala. Oni koji napadaju njihove političke implikacije imaju tendenciju da se usredotoče na omražene implikacije kontrole (kontrolne implikacije), sugerirajući da teoretičari socijalne kontrole preferiraju selektivnu nesposobnost i vrijednost nepromišljene sukladnosti iznad osobne slobode.

2. TEORIJA RUTINSKIH AKTIVNOSTI

Teorija rutinskih aktivnosti je teorija kriminalnih događaja. Ta torija razlikuje se od većine teorija, koje se orijentiraju na objašnjenje uzroka kaznenih djela ili što motivira počinitelje da počine kazneno djelo, nego se ona orijentira na to kako su nastali kriminalni događaji. Ta distinkcija na prvi pogled može se činiti nedosljedna, ali ima važne implikacije za istraživanja i prevenciju kriminala. Teorija rutinskih aktivnosti navodi da organizacija rutinskih aktivnosti u društvu stvara prilike za kriminalne radnje ili zločin. Drugim riječima, svakodnevne rutinske aktivnosti ljudi, kao što su primjerice posao, put do škole, grupe s kojima se socijaliziraju, trgovine u koje najčešće odlaze snažno utječu na to kada, gdje i kome će se zločin dogoditi. Ove rutinske aktivnosti mogu omogućiti da se kriminalne radnje lako događaju sa što manje rizika ili mogu otežati počinjenje kriminalnih djela sa većim stupnjem rizika. Kako se prilike mijenjaju tijekom vremena i prostora i među ljudima, tako se mijenjaju i prilike kriminala. Nadalje, istraživanja koja se provode u sklopu teorije rutinskih aktivnosti, općenito istražuju razne mogućnosti i strukture koje olakšavaju kriminal; strategije za prevenciju kriminala s ciljem sprječavanja kriminalnih događaja.

Teorija rutinskih aktivnosti koristila se za objašnjenje promjena u kriminalitetu u nekom vremenskom razdoblju te za razumijevanje i sprječavanje kriminala. Istraživači su koristili razne metode za testiranje hipoteza koje su proizašle iz teorije. Od svog osnutka teorija je postala usko uskladjena s nizom teorija i perspektiva koje su poznate kao kriminologija okoline koja se fokusira na prilike u određivanju raspodjele kriminala kroz prostor i vrijeme. Kriminologija okoline i teorija rutinskih aktivnosti imaju praktične implikacije za suzbijanje odnosno prevenciju kriminala: praktičari su teoriju rutinskih aktivnosti primjenjivali kako bi utjecali na policijsku praksu i strategije prevencije.

2.1. Povijesni razvoj

Cohen i Felson su 1979. godine ispitivali uzroke rasta stope urbanog kriminala tijekom 1960-ih, kada su čimbenici koji su uzrokovali kriminal (npr. loši socioekonomski uvjeti) bili poboljšani. Stoga, Cohen i Felson (1979) smatraju da se na kriminal treba gledati kao na događaj koji se događa u određeno vrijeme, na određenom mjestu i uključuje određene ljude i/ili objekte. Također, oni tvrde da kriminalni događaji zahtijevaju minimalno tri elementa kako bi se konvergirali u prostoru i vremenu: 1) počinitelj koji je spremjan počiniti kazneno djelo; 2) pogodna meta, kao na primjer, ljudska žrtva ili potencijalni objekt za krađu koji je dio imovine; 3) nepostojanje skrbnika koji bi bio u stanju sprječiti zločin. Nepostojanjem jednog od ta tri

elemenata još uvijek može biti dovoljno za prevenciju i sprječavanje kriminalnih događaja. Cohen i Felson tvrde da se strukturne promjene u društvenim rutinskim obrascima aktivnosti mogu utjecati na stope kriminala koji pak utječu na vjerojatnost konvergencije tih triju elemenata u prostoru i vremenu. Kao što se mijenjaju navike ljudi, vjerojatnosti konvergiranja potencijalnih žrtava u vremenu i prostoru s motivirajućim prijestupnicima bez skrbnika se također mijenjaju. Drugim riječima, mogućnosti za kriminalna djela i za obrasce kriminala su funkcije rutinskih obrazaca aktivnosti.

Cohen i Felson su tvrdili da su se stope kriminala povećale nakon Drugog svjetskog rata zato jer su se navike društva odmakle od doma, čime se povećava vjerojatnost da će se prijestupnici konvergirati u prostoru i vremenu s potencijalnim žrtvama bez prisutnosti sposobnih skrbnika. Rutinske aktivnosti koje se zadržavaju u domu ili blizu doma povezane su s pojedincima i njihovom imovinom i smanjenim rizikom od nailaženja potencijalnih počinitelja. Kada ljudi premjeste svoje navike izvan doma veća je vjerojatnost da će naići na potencijalne prijestupnike. Osim toga, njihovi domovi ostaju nezaštićeni i stvaraju se prilike za kriminal.

2.2. Osnovne komponente

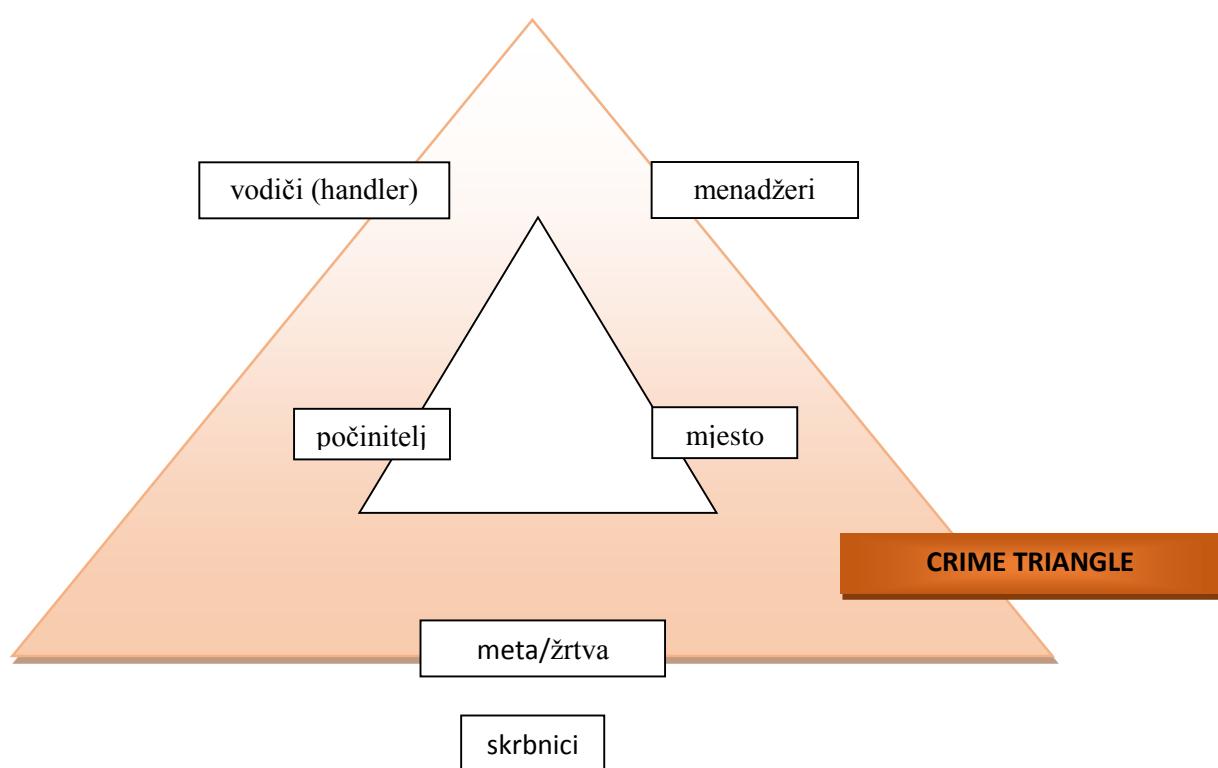
Jedan od najvećih doprinosa teorije rutinskih aktivnosti je ideja da kriminalne mogućnosti nisu jednako raspoređene u društvu niti su beskonačne. Umjesto toga, postoji granica u broju potencijalno dostupnih meta.

Cohen i Felson navode da je prikladnost barem jedna od 4 sposobnosti (kvaliteta) potencijalne mete/žrtve: vrijednost, inercija, preglednost i pristup (VIVA – value, inertia, visibility and access). Te kvalitete su jednakе, a osobe ili proizvodi na koje se cilja sadržavaju sljedeće osobine: materijalne ili simboličke vrijednosti koje im pripisuju počinitelji, veličina i težina koja omogućuje nezakonito postupanje te fizička vidljivost i prisutnost osoba ili predmeta počiniteljima. Od svojih početaka, teorija rutinskih aktivnosti bila je razvijena s ciljem određivanja kriminalnih događaja i načina njegovog sprječavanja. Ljudi koji se bave prevencijom kriminala su podijeljeni prema područjima koje proučavaju, primjerice, prijestupnici, mete ili mjesto događaja, te se oni nazivaju kontrolori. *Vodiči* su ljudi koji primjenjuju neformalni društveni nadzor nad potencijalnim prekršiteljima kako bi prevenirali zločin. Primjerice, roditelji koji nadziru druženja svoje djece, pripravnički službenici koji nadziru pripravnike te školski službenici koji drže na oku školske nasilnike. Nadalje, skrbnici su osobno povezani s potencijalnim prijestupnicima. Njegov primarni zadatak i potencija je držati prijestupnike podalje od nevolja. *Čuvari ili skrbnici* čuvaju potencijalne mete (žrtve) od

počinitelja, a kao primjer možemo navesti, vlasnike automobila koji zaključavaju svoje vozilo te roditelje koji gledaju i drže na oku svoju djecu u javnosti. Primarni interes skrbnika je zaštita potencijalnih meta. Na kraju, *menadžeri* nadziru i prate određena mjesta te oni mogu uključivati vlasnike dućana koji postavljaju nadzorne kamere, stanodavce koji ažuriraju brave na vratima, i sl. Primarni interes menadžera je funkcioniranje mjesta.

Eck je prikazao sveobuhvatnost teorije rutinskih aktivnosti kroz trokut kriminala. Trokut kriminala pokazuje elemente koji su potrebni kako bi se dogodilo kazneno djelo: motiviran prijestupnik i potencijalna meta moraju biti u isto vrijeme na istom mjestu. Vanjski trokut predstavlja potencijalne kontrolore – vodiče, skrbnike i menadžere – koji ako su odsutni ili nedjelotvorni ne mogu sprječiti zločin. U slučaju kada je prisutan jedan od kontrolora zločin se može sprječiti. Felson (1995) je tvrdio da se sklonost pojedinca koji teži sprječavanju zločina nalazi u nadgledanju potencijalnih meta, počinitelja i mjesta koje varira ovisno o stupnju odgovornosti. On je opisao četiri različita stupnja odgovornosti:

1. Osobna (personalna), kao na primjer odgovornost vlasnika neke nekretnine, obiteljska odgovornost te odgovornost prijatelja
2. Dodijeljena, koja se primjerice odnosi na dodjeljivanje specifične odgovornosti zaposlenicima
3. Difuzna (raširena) koja se odnosi na zaposlenike koji posjeduju općenito dodijeljenu odgovornost
4. Općenita odgovornost koja se odnosi na strance i ostale građane

Kontrolori koji su blisko povezani s potencijalnim počiniteljima, žrtvama ili mjestom, vrlo lako će moći preuzeti kontrolu i spriječiti zločin. Kada je odgovornost kreće od osobne prema generalnoj veća je vjerojatnost da će se smanjiti stupanj prevencije kriminala. Primjerice, vlasnik trgovine prije će preuzeti i spriječiti krađu u svojoj trgovini nego stranac koji rijetko dolazi u trgovinu. Također, stanovnici neke četvrti prije će spriječiti i prevenirati zločin u svojoj ulici, nego u četvrti kojoj radi ili kroz koju putuje. Karakteristike potencijalnih meta ili žrtava su široke i primjenjuju se na proizvode koji su često prikladni za krađu. Clark je smatrao da primamljivi proizvodi privlače veliki broj kradljivaca. Također, navodi da primamljivi proizvodi sadržavaju 6 ključnih osobina koje povećavaju vjerojatnost krađe. S tim u vezi, kriminalna djela su usredotočena na proizvode koji su: prikriveni, prenosivi, dostupni, ugodni i raspoloživi.

Zaključno, teorija rutinskih aktivnosti je teorija kriminalnih događaja. Ona se razlikuje od drugih kriminoloških teorija po svojoj osnovi i biti. Prije pojave teorije rutinskih aktivnosti, skoro sve kriminološke teorije bile su usredotočene na čimbenike koji potiču počinitelje da se delinkventno ponašaju, kao što su primjerice biološki, društveni i ekonomski uvjeti koji mogu dovesti pojedince da se ponašaju kriminalno i da počine kazneno djelo. Teorija rutinskih aktivnosti usredotočuje se na čimbenike koji se pojavljuju u prostoru i vremenu te stvaraju kriminalne mogućnosti, a time i kriminalne događaje. Dakle, kriminološke teorije istražuju zašto ljudi čine kaznena djela, dok se teorija rutinskih aktivnosti nastoji objasniti kako se dogodio zločin na nekom prostoru i u nekom vremenu i prema kome se dogodio zločin. Važno je napomenuti da teorija rutinskih aktivnosti navodi da kriminalitet može rasti i padati bez ikakve promjene u broju počinitelja kaznenih djela. Umjesto toga, moglo bi doći do povećanja dostupnosti prikladnih meta ili žrtava, do pada dostupnosti i učinkovitosti kontrolora ili pomaka rutinskih aktivnosti društva koje povećavaju vjerojatnost da će se ti elementi konvergirati u prostoru i vremenu. Počinitelj je samo jedan čimbenik u slučaju zločina koji ima teorijske i političke implikacije. Prvo, insinuira da teorija koja je usredotočena samo na čimbenike počinitelja nije dovoljna za objašnjenje kriminoloških obrazaca i trendova. Drugo ukazuje na mnogo širi spektar mogućnosti prevencije. Gdje kriminološke teorije predlažu promjene u socijalnim, ekonomskim i političkim institucijama društva koje bi mogle utjecati na promjene čimbenika koji motiviraju ljude da počine zločin. Teorija rutinskih aktivnosti ukazuje da promjene u dostupnosti prikladnih meta (npr. karakteristike mjesta, prisutnost sposobnih skrbnika, menadžera ili vodiča) mogu reducirati kriminalitet. Osim toga, promjene u društvenim navikama koje utječu na vjerojatnost da se ti elementi konvergiraju u prostoru i vremenu mogu također spriječiti kriminalne događaje bez direktnog utjecaja na počinitelje.

2.3. Istraživanja

Teorija kriminalnih aktivnosti se prva bavila proučavanjem trendova kriminala kroz vrijeme. Istraživači su ispitivali kako stope kriminala osciliraju tijekom vremena s promjenama trendova aktivnosti na makrorazini s ciljem određivanja promjena u rutinskim istraživanjima koje su povezane s promjenom trendova kriminala.

Cohen i Felson ukazali su na strukturne promjene rutinskih aktivnosti društva tijekom 1960-ih koje su dovele do povećane stope kriminala iako su ekonomski uvjeti bili poboljšani. Oni su tvrdili da je disperzija u aktivnostima koje su daleko od kuće ili kućanstva dovela do povećanja dostupnosti meta i do smanjenja skrbništva. Drugim riječima, ljudi su ostavljali svoje dome nezaštićene koji su postali potencijalna meta za počinitelje. Kako bi testirali tu hipotezu, Cohen i Felson razvili su omjer radinosti (household activity ratio) kako bi ispitali opseg domaćinstva koja su ostala bez nadzora. Oni predviđaju da promjene u disperziji aktivnosti izvan kuće objašnjavaju stope kriminala kroz vrijeme navodeći kako aktivnosti koje nisu vezane za domaćinstvo i obitelj povećavaju vjerojatnost da će počinitelji, u odsutnosti skrbnika, napasti u određeno vrijeme. U skladu s teorijama Cohena i Felsona, naknadne studije na makrorazini pokazale su da su promjene strukturalnih organizacija društvenih rutinskih aktivnosti povezane s promjenama u trendovima kriminala. Istraživači su pokazali da su rutinske aktivnosti koje ljudi imaju izvan kuće povezane s većom stopom kriminala.

Teorija rutinskih aktivnosti bila je također korištena za objašnjenje raspodjele kriminala na nekom prostoru. Taj pristup ispituje kako se stopa kriminala mijenja kroz različita mjesta u isto vrijeme. Istraživači su koristili teoriju rutinskih aktivnosti kako bi razvili hipotezu zašto neka područja imaju veću stopu kriminala od drugih. Kako bi utvrdili hipotezu, istraživači su ispitivali koja je razlika u svakodnevnim navikama i aktivnostima između ljudi koji žive u mjestu gdje je stopa kriminala veća i ljudi koji žive u mjestu gdje je stopa kriminala manja. Messner i Blau utvrdili su svakodnevne navike koje se održavaju u kućanstvu rezultiraju manjom stopom kriminala, dok aktivnosti koje se događaju izvan kuće rezultiraju većom stopom kriminala. Kako bi testirali tu hipotezu koristili su podatke iz 124 najveća metropolitska područja u SAD-u tijekom 1980. godine. Oni su prepostavili da bi povećano gledanje televizije moglo biti povezano s manjom stopom urbanog kriminala jer rutinske aktivnosti u slobodno vrijeme koje se odvijaju u kućanstvu osiguravaju potencijalne žrtve s povećanom razinom skrbništva. Nasuprot tome, prepostavili su da je veća ponuda sportskih i zabavnih objekata povezana s većom stopom urbanog kriminala zato jer slobodne aktivnosti izvlače ljude iz njihovih domova čime se ostavljaju prikladne mete nezaštićenim. Nadalje, veća stopa gledanja

televizije bila je povezana s manjom stopom nasilnog silovanja, pljačke, provale, napada, razbojništva i krađom automobila. S druge strane veća ponuda sportskih i zabavnih aktivnosti bila je povezana s većom stopom ubojstva, nasilnih silovanja, pljačke, napada, razbojništva i provala.

Teorija rutinskih aktivnosti bila je korištena za objašnjenje individualnih razlika u viktimizaciji. Žrtva dolazi u kontakt s počiniteljem u odsutnosti kontrolora. Istraživači uspoređuju rutinske aktivnosti žrtve s aktivnostima ne žrtve (nonvictim) kako bi objasnili stil života i aktivnosti na mogućnost viktimizacije. Istraživanje podataka o viktimizaciji dostupno je u posljednjih nekoliko desetljeća te se sve više primjenjuje kao metoda. Koristeći podatke o viktimizaciji iz 1975. godine National Crime Survey, Miethe i suradnici su istraživali utječu li dnevne ili noćne aktivnosti na nasilnu viktimizaciju. Njihova analiza je pokazala da kod pojedinaca koji se bave aktivnostima izvan kuće prijeti veći stupanj rizika od viktimizacije imovine za razliku od individualaca koji se bave aktivnostima kod kuće. Također, individualci koji imaju večernje aktivnosti više su izloženi riziku od nasilne viktimizacije.

Istraživači su koristili makrorazinu rutinskih aktivnosti kako bi objasnili stope kriminala, a rutinske aktivnosti pojedinca kako bi objasnili rizik viktimizacije. U novije vrijeme znanstvenici su počeli istraživati utječu li čimbenici na individualnoj razini i razini susjedstva na rizik viktimizacije. Postavlja se pitanje da li rutinske aktivnosti koje ljudi svakodnevno obavljaju u svojoj četvrti predstavljaju rizik da postanu potencijalne žrtve? Na primjer, ostavljanje otključanih vrata može doprinijeti riziku viktimizacije. Istraživači su također ispitivali da li rutinske aktivnosti koje doprinose riziku viktimizacije variraju kroz susjedstva. Na primjer, hoće li rutinske aktivnosti jednako doprinijeti riziku viktimizacije u gradu ili predgrađu? Kako bi odgovorili na istraživačka pitanja, istraživači su koristili podatke o karakteristikama susjedstva koja mogu stvoriti prilike za počinjenje kriminalnih djela i podatke o rutinskim aktivnostima potencijalnih žrtva koje mogu predstavljati rizik od viktimizacije.

2.4. Usporedba s drugim kriminološkim teorijama

Teorija rutinskih aktivnosti je usko povezana s environmental criminology (kriminologijom okoliša, okoline?). Kriminologija okoliša je usmjerena na neposrednu zaštitu okoliša i situacijskih čimbenika kako bi se spriječili kriminalni događaji. Nadalje, kriminologija okoliša obuhvaća perspektivu racionalnog izbora, situacijsku prevenciju kriminala i teoriju kriminalnih obrazaca. Također, policijski pristup koji se još naziva policija usmjerena na probleme pomaže teoriji rutinskih aktivnosti razumjeti i spriječiti mogućnosti struktura da proizvode specifične kriminalne probleme.

2.4.1. Teorija racionalnog izbora

Teorija racionalnog izbora opisuje elemente koji su potrebni za kriminalni događaj i kontrolore koji ih imaju sposobnost poremetiti, dok se perspektiva racionalnog izbora bavi procesima koji potiču prijestupnika na odluku. Clarke i Cornish tvrde da odluka za napad sadrži dvije važne komponente: 1) odluku o sudjelovanju – odnosi se na priznavanje pojedinca od njegove ili njezine spremnosti da se počini kazneno djelo te je pod utjecajem prethodnog individualnog učenja i iskustva i 2) odluku za događaj ili djelo – pod visokim je utjecajem situacijskih čimbenika.

2.4.2. Teorija kriminalnih obrazaca

Teorija kriminalnih obrazaca nastoji objasniti prostorne obrasce prirode kriminala. Ona je vrlo slična teoriji rutinskih aktivnosti jer nastoji opisati procese pomoću kojih počinitelji traže i dolaze do potencijalnih meta. P.J. Brantingham i Brantingham (1981) počeli su s tezom da postoje pojedinci koji su motivirani za činjenje kaznenih djela. Kao što se pojedinci angažiraju oko postupka odabira svoje mete, tako okoliš emitira signale koji ukazuju na kulturne, legalne, ekonomične, političke, vremenske i spacialne karakteristike područja. P.J. Brantingham i Brantingham tvrde da je jedan od uobičajenih načina da počinitelji upoznaju svoje žrtve/mete preklapanje ili dijeljenje istih prostorija za aktivnosti. Drugim riječima, počinitelji mogu doći do svojih meta obavljanjem vlastitih aktivnosti. Brantingham i Brantingham se referiraju na počiniteljev dom, posao, školu, mjesta rekreacije kao na čvorista (nodes), a putevi po kojima počinitelj putuje između tih čvorista poznati su kao staze (paths) počinitelja. Na kraju, rubovi (edges) su fizičke i mentalne barijere uz mjesta gdje ljudi žive, rade ili se igraju. Brantingham i Brantingham tvrde da će kriminalni događaji biti grupirani zajedno oko čvorista i staza djelovanja, kao i oko rubova krajolika. Istraživači su zamijetili da neka mjesta imaju visoki stupanj kriminala zbog karakteristika aktivnosti i ljudi koji sudjeluju u njima. Zaključno, oni navode da su neka mjesta generatori kriminala u koje ljudi putuju iz različitih razloga, no ta mjesta zbog različitih aktivnosti postaju mjesta kriminalnih mogućnosti. Za razliku od mjesta koja su generatori kriminala postoje mjesta koja su kriminalno atraktivna koja potiču počinitelja da počini zločin.

2.5. Implikacije za politiku suzbijanja kriminaliteta

Policijske djelatnosti koriste teoriju rutinskih aktivnosti kao dio modela policije usmjereni na rješavanje problema. Istraživači, urbanisti, neprofitne organizacije i privatni

građani slijede isti postupak analize problema koji je korišten u problem-oriented policiji u razumijevanju i preveniranju kriminalnih problema. Policija usmjerena na rješavanje problema je proaktivna policijska praksa koja je usredotočena na sustavno rješavanje problema koji uzrokuju brojne zločine i pozive za policijsku službu, umjesto da reagira isključivo na kažnjive pojave. Problem postaje rad policijske jedinice i oblici kriminalnih obrazaca, umjesto individualnih zločina. Policija usmjerena na rješavanje problema se provodi kroz upotrebu SARA procesa – skeniranje, analiza, reakcija i analiza. Policijsko skeniranje kriminalnih podataka i poziva služi identificiranju kriminalnih obrazaca koji stvaraju problem koji se potom treba točno odrediti i definirati. Nakon toga, policija analizira problem kako bi identificirala karakteristike i uzroke. Često se pri tome koristi kriminalni trokut – policija skuplja podatke iz svih područja, ne samo od počinitelja. Prema provedenoj analizi policija razvija odgovore kako bi se prevenirale buduće kriminalne radnje. I na kraju, policija procjenjuje ukupni učinak odgovora i mijenja proces u skladu s tim, ovisno o rezultatima. Policija usmjerena na rješavanje problema dopunjuje istraživanja koja navode da kriminal nije slučajno distribuiran jer su neki ljudi u više navrata bili viktimizirani, neka mjesta su u više navrata bila mjesta zločina i neki ljudi su u više navrata napadali. Eck navodi da nije samo teorija rutinskih aktivnosti opisivala 6 elemenata kriminalnih događaja, nego se s tim elementima mogu povezati i specifični tipovi ponavljanja zločina i problemi nereda. Koristeći termine vuk, patka i sklonište kao termine za ponovnu viktimizaciju, ponovna mjesta i ponovne počinitelje te mogu biti viđeni u funkciji potencijalnih počinitelja, žrtava i/ili mjesta kao i neučinkovitost ili odsutnost potencijalnih vodiča, skrbnika i/ili menadžera. To opet upućuje na korake koje treba poduzeti kako bi se spriječile buduće kriminalne radnje povezane s istim problemom. Vučji problem odražava ponovljene radnje počinitelja ili grupe počinitelja s odsutnim ili neučinkovitim vodičima. Pačji problem odražava grupe koje su u više navrata viktimizirane i odsutnost skrbnika. Problem skloništa se odnosi na problem kada se mjesto sviđa i žrtvi i počinitelju, ali istovremeno ima slabe ili odsutne mjesne menadžere. Primjenom teorije rutinskih aktivnosti u analizi problema otkriva se odsutnost ili neučinkovitost kontrolora koji moraju biti osnaženi i odgovorni. Nadalje, to bi moglo također otkrivati obrasce aktivnosti koji sustavno proizvode priliku za kriminalno djelo i predlažu točke intervencije.

Postoji zajednički problem kod provedbe mogućnosti blokiranja strategija prevencije kriminaliteta, a to je da zločin može biti premješten. Drugim riječima, određeni kriminalni događaj koji mora biti spriječen će se neizbjegno premjestiti na drugo mjesto, u drugo vrijeme i prema drugoj žrtvi. Različite kriminološke teorije stvaraju različite predodžbe o vjerojatnosti pomaka u odgovoru na blokirane kaznene mogućnosti. Tradicionalne kriminološke teorije

navode da je premještanje neizbjegno kada su blokirane prilike počinjenje kaznenog djela. Ta predodžba je dosljedna uz pretpostavku da (a) su jedino počinitelji važni jer (b) su kriminalne mogućnosti beskonačne i ravnomjerno raširene kroz prostor, vrijeme i ljude. Te teorije smatraju da će se motivirani počinitelj prilagoditi i premjestiti na drugu dostupnu priliku. Nadalje, teorija rutinskih aktivnosti navodi da je premještanje moguće samo u onoj mjeri u kojoj je dostupna druga kaznena prilika slična nagradi i ne povećava troškove za počinitelja. Nisu sve mogućnosti jednake i zadovoljavajuće za počinitelja. Premještanje je stoga usko vezano za troškove i prednosti alternativnih kriminalnih prilika.

Druga mogućnost prilagodbe počinitelja kriminalnim preventivnim strategijama je difuzija prednosti.

Teorije dispozicije kriminala ne mogu objasniti difuziju prednosti. Kriminolozi smatraju je premještanje neizbjegno, ali i nepotpuno kada se dogodi. Postoje dokazi koji ukazuju da je ponekad difuzija prednosti odgovor na strategije prevencije kriminala. Hesseling navodi da pomak ne mora biti neizbjegjan jer kada se dogodi sklon je ograničenju. Od 55 istraživanja koja je Hessling obradio, 22 nije imalo znakova pomaka ili premještanja. Kod 6 istraživanja bila je prisutna difuzija prednosti na zločinima koji nisu bili u krugu interesa. Također, od 33 istraživanja na nijednom nije uočeno potpuno premještanje. Premještanje koje se nije pojavilo odražavalo je pomak u vremenu, mjestu, cilju i taktici počinitelja.

Iako nam je teorija rutinskih aktivnosti dala mnoga saznanja kroz svoja istraživanja, ostalo je još mnogo neistraženog područja. Skrbništvo (guardianship) je jedan od ranijih koncepta teorije rutinskih aktivnosti koji još mora biti dodatno istražen, primjerice kada i gdje su te forme učinkovite te koja sredstva koriste u sprječavanju kriminala. Na površinskoj razini, skrbništvo nastoji spriječiti kazneno djelo povećavajući vjerojatnost otkrivanja i sankcioniranja počinitelja. Kako većina skrbnika ima ograničeni autoritet, vještine i sredstva za otkrivanje i sankcioniranje počinitelja, oni mogu primjenjivati druge mehanizme osim zastrašivanja ili da se samo orijentiraju na zaštitu; možda neke druge stvari sprječavaju kaznena djela. Potrebno je nekoliko istraživanja kako bi se razradila ta tema.

Drugo područje istraživanja je koncept menadžera i menadžmenta. Nedavno je Madensen Orca model navodi da place menadžeri sadrže 4 aktivnosti: 1) organizacija fizičkog prostora; 2) regulacija; 3) kontrola pristupa i 4) stjecanje resursa.

Istraživanja menadžmenta i njegovog utjecaja na kriminalitet morati će obuhvatiti sve 4 aktivnosti i spojiti kriminologiju s poslovnom i menadžerskom znanosti. Nadalje, vodići, čuvari i menadžeri imaju moćan utjecaj na kriminal i na obrasce kriminala te im se stoga treba posvetiti posebna pozornost. Tillyer (2008) je pokazao kako koncept vođenja može biti korišten

za smanjivanje različitih oblika kriminala, od maloljetničke delinkvencije do višestrukih ubojstava.

Nadalje, postavlja se pitanja zašto su kontrolori odsutni i neučinkoviti kada postoji veća koncentracija kriminala i kada žrtva upozna svoju metu? Rana Sampson odgovor vidi u super kontrolorima koji nisu izvršili dovoljan i dobar utjecaj na kontrolore. Super kontrolori su osobe i institucije koje kontroliraju kontrolore. Primjerice, zaštitar je skrbnik, a kompanija koja ga je zaposlila je super kontrolor.

Teorija rutinskih aktivnosti usredotočuje se na počinitelje koji stupaju u kontakte sa svojom metom na nekom mjestu. Neka kaznena djela uključuju „kaznena djela na distanci“. Primjerice, bombarderi ne dolaze blizu svoje mete, internetski prevaranti mogu ukrasti od žrtve iz bilo kojeg dijela svijeta. Eck i Clarke (2003) smatraju da zamjena sistema za prostor može riješiti taj problem. Sistem povezuje ljude i oni su pod nadzorom menadžera. Primjerice, bombarder će koristiti poštanski sustav za kontaktiranje svoje žrtve, a internetski prevarant će koristiti sustav umreženih računala.

3. TEORIJA DRUŠTVENE DEZORGANIZACIJE

Teorija socijalne dezorganizacije, kao pokušaj objašnjenja kriminalnog ponašanja zapravo predstavlja svojevrsnu varijaciju teorije socijalne kontrole jer smatra da kriminal raste u situaciji nedostatka socijalnih oslonaca i okvira koje pružaju obitelj, škola, radno mjesto, susjedstvo i crkva. Drugim riječima, kriminal je prirođan kao i kod Hobbesa samo suprotno i još gore od Hobbesovog shvaćanja: sankcije i kaznenopravni sustav nisu dostatni za suzbijanje kriminala.

3.1. Povijesni razvoj

Opis povijesti i trenutačnog stanja teorije socijalne dezorganizacije nije lak poduhvat, i to ne zbog nedostatka informacija, već suprotno - zbog obilja informacija o navedenoj teoriji. Od njezinih početaka u proučavanju urbanih promjena te u botanici, istraživanja srodna s teorijom socijalne dezorganizacije proširila su se na mnoga različita polja. Raspon tih područja koncentracije seže od jednostavnih *spin-off* originalnih studija (Bordua, 1959; Chilton, 1964; Lander, 1954) kroz raznovrsnosti istraživanja u *ekološkoj* kriminologiji (Brantingham & Brantingham, 1981), rastućeg područja povezanog s mapiranjem zločina (Chaincy & Ratcliffe, 2005) do onakvih dalekosežnih tema poput ponašanja borbenih pasa (Stewart, 1974).

Sociologija je jedna od ključnih znanstvenih disciplina u objašnjavanju porijekla kriminalnog ponašanja. Stoga je jako važna činjenica da su sociolozi u 20. stoljeću odbacili Hobbesovo učenje jer su smatrali da je ljudsko ponašanje produkt određenih okolnosti a ne izbora pojedinca. Također su se distancirali od ideje društvenog dogovora, preferirajući umjesto toga sasvim suprotne ideju kulturne različitosti pa čak i kulturnog konflikta. Paralelno s tim orijentacijama, sociolozi su sve više počeli govoriti o društvenoj dezorganizaciji odnosno o raspadu društva koji nastupa u doseljeničkim zajednicama i siromašnim četvrtima velikih gradova. Visoke stope kriminala u tim urbanim područjima percipirane su kao samo jedan od simptoma tog raspada društva. U tim dijelovima grada prevladavaju visoke stope nezaposlenosti a obitelji, škole i susjedstva su preslabi da bi provodili funkciju socijalne kontrole.

3.2.Osnovne komponente

Shaw i McKay (1942) su na temeljima svog istraživanja o povezanosti urbanih ekoloških karakteristika i maloljetničke delinkvencije utemeljili teoriju socijalne dezorganizacije. Istraživanje je bilo usmjereni na tri varijable: fizički status, ekonomski status te status populacije.

Kako bi se izmjerio fizički status nekog prostora upotrijebljene su tri varijable – mijena populacije, prazne i zapuštene kuće te neposredna blizina industrije. Istraživanje je pokazalo da je za područja sa visokim stopama delinkvencije karakteristična blizina područja teške industrije, nestalna struktura stanovništva te loš fizički izgled područja kojeg uzrokuju zapuštene kuće. Kako je rasla i padala stopa populacije, uočen je odgovarajući porast delinkvencije. Autori smatraju da je uzrok tome proces invazije, dominacije i nasljeđivanja kojeg su nazvali remećenje socijalne organizacije nekog područja iz razloga što se jedna etnička grupa doselila u područje neke druge etničke grupe. Nakon što okupatori postanu većina, stope kriminala vraćaju se blizu svog prijašnjeg stanja.

Tri varijable korištene kod mjerjenja ekonomskog statusa područja su broj obitelji koje primaju socijalnu pomoć, srednja cijena najma u području te broj kuća u vlasništvu i onih unajmljenih. Uočen je porast stope delinkvencije onda kada je broj obitelji koje primaju socijalnu pomoć rastao. Nadalje, kako su cijene najma kuće u nekom području padale, stopa delinkvencije je bila sve veća dok su autori pronašli i značajnu negativnu korelaciju između delinkvencije i vlasništva nad kućom. Razina delinkvencije je bila najniža u područjima najviše razine vlasništva. Dakle, ekonomski uvjeti indirektno utječu na stope delinkvencije. Shaw i McKay (1942) napominju da ekonomski status utječe na delinkvenciju u slučaju vlasništva onda kada ljudi koji si mogu priuštiti vlastitu kuću imaju veći ulog u susjedstvu u kojem će biti stalni stanovnici, dok

će ljudi koji unajmljuju kuću uložiti manje truda u održavanje socijalne organizacije ili smanjenje stope delinkvencije u susjedstvu.

Posljednja varijabla istraživanja odnosila se na povezanost delinkvencije sa sastavom populacije. Podaci su pokazali da područja sa najvišim stopama delinkvencije sadrže visoke brojke stranaca i crnaca kao vlasnika kuća. Autori smatraju da to ne znači kako su nacionalnost ili etnicitet uzrok kriminala, s obzirom na to kako su stope delinkvencije ostale jednake unatoč sveobuhvatnoj smjeni populacije s drugom grupom ili njezinim preseljenjem.

Shaw i McKay (1942) su zaključili kako ekološki uvjeti koji postoje u područjima sa visokom stopom delinkvencije doprinose raspadu društvenog reda tog područja, rezultirajući uvjetima koji doprinose delinkvenciji. Konvencionalne norme postoje u područjima visoke delinkvencije, no delinkvencija je uvelike konkurentan stil života na način da za neke ljudi postoje prednosti delinkvencije, dok su njezini nedostatci prisutni u manjem broju. Upravo ovi zaključci postali su srž teorije socijalne dezorganizacije.

3.3. Istraživanja

Može se slobodno reći da je teorija socijalne dezorganizacije ne samo jedna od ključnih teorija objašnjenja urbanog kriminala, nego i da se od početka nametnula kao polazište u istraživanjima ove pojave da bi se onda dalje transformirala u nove kriminološke pravce kao što su ekološka kriminologija ili mapiranje kriminaliteta. To uopće ne začuđuje ako se ima u vidu porijeklo ove teorije koje je daleko raznovrsnije i šire nego kod većine ostalih teorija objašnjenja kriminalnog ponašanja. Naime, ova teorija svoja izvorišta nalazi čak i u biologiji biljaka pa tako poseže za radovima Warninga (1909, prema Walker, 2009, 312) koji je temeljem svojih istraživanja zaključio da biljke uspijevaju na određenom području („zajednici“) tako da ostvaruju različita stanja simbioze ili prirodne neovisnosti. Tamo gdje rastu pretežno biljke iste vrste one se nalaze uglavnom u borbi samo s prirodom a vrlo malo međusobno jedna protiv druge. Nasuprot tome, tamo gdje se na istom području nalaze biljke različitih vrsta one su u međusobnoj kompeticiji za ograničene resurse te se više bore između sebe nego s prirodnim nedaćama. Warning je ovo nazivao prirodnom ekonomijom, a Haeckel (1866, prema Walker, 2009) je taj pojam dalje razvio u pojam ekologija. Već iz tog doba datiraju prva istraživanja koja stavljaju trendove u kretanju i strukturi kriminaliteta u relaciju prema obilježjima teritorija na kojem se taj kriminalitet pojavljuje. Upravo takva su istraživanja u 20. stoljeću dovela do razvoja ove teorije kao jednog od ključnih objašnjenja urbanog kriminala, počevši od radova Burta (1925) te Parka i Burgess (1928), preko povijesnih istraživanja i takozvane čikaške škole Shawa i McKaya (1942) pa do radova Landera (1954), Bordua (1959) i Chiltona (1964), te

zaključno sa suvremenicima kao što su Sampson i Raudenbush (2001), Morenhoff i suradnici (2001) ili Kubrin i Weitzer (2003) i njihovim istraživanjima. Rezultati svih tih istraživanja, provođenih na različitim uzorcima ispitanika, u različitim razdobljima i različitim zemljama, pokazuju kako postoji jasna veza između karakteristika gradske četvrti i kriminalnog ponašanja njenih članova.

3.4. Usporedba s drugim kriminološkim teorijama

Na prijelazu 20. stoljeća teorija socijalne dezorganizacije je u svome osnovnom obliku umalo sasvim nestala s kriminološke scene. Zamijenjena je istraživanjima koja joj odaju počast, ali se udaljavaju od njezine originalne namjere, zatim onim istraživanjima koja se fokusiraju na kolektivnu efikasnost te posljednje istraživanjima karakteristika susjedstva koja se koriste drugačijom teorijskom bazom. No, postoje dva smjera koja izgledaju obećavajuće za ostatke teorije: (1) studije koje koriste podatke iz Projekta humanog razvoja u čikaškim susjedstvima (PHDCN) i s njime povezanom teorijom kolektivne efikasnosti te (2) rad ekološke kriminologije. Tijekom posljednjih 20 godina u teorijskom radu dominirala je teorija životnog tečaja (life course theory) te istraživanje PHDCN. Sampson i drugi istraživači stvorili su mnoge publikacije koje sadrže pojedinosti zamršenosti kriminala povezanog sa promjenama susjedstva u Chicagu. Pristupačnost podacima ovih istraživanja za daljnja istraživanja, kao i njihova popularnost, vjerojatno označava da će se ono koristiti barem još jedno desetljeće. Počevši kasnih sedamdesetih sa radom o prevenciji kriminaliteta kroz ekološki dizajn, nastalo je novo područje istraživanja susjedstva – ekološka kriminologija. Ova linija istraživanja bazira se više na teoriji rutinskih aktivnosti nego na teoriji socijalne dezorganizacije, no korijeni teorije socijalne dezorganizacije su također vidljivi što implicira kako je moguć sve veći prostor za tu teoriju unutar ekološke kriminologije.

3.5. Implikacije za politiku suzbijanja kriminaliteta

Teorija socijalne dezorganizacije omogućuje suzbijanje kriminaliteta putem suzbijanja pretpostavki za njegovu pojavu, odnosno suzbijanja karakteristika četvrti koje su se pokazale da doprinose povećanju stope delinkvencije. Te karakteristike tiču se fizičkog, ekonomskog statusa te statusa populacije nekog područja, a istraživanja su pokazala kako je delinkvencija povezana sa blizinom područja teške industrije, nestalom strukturon stanovništva te lošim fizički izgledom područja kojeg uzrokuju zapuštene kuće. Stoga bi se moglo zaključiti kako bi se

kriminalitet na nekom području mogao smanjiti dobrom razvojnom politikom lokalnih i regionalnih vlasti koja je usmjereni na napredak, uljepšavanje i sigurnost susjedstva.

Glava 2. TEORIJE RAZVOJA POLICIJE

1. TEORIJA RACIONALNOG IZBORA

Prema teoriji racionalnog izbora, razvoj i ekipiranje policije ovisi direktno o broju kažnjivih djela i broju poziva građana za intervenciju policije. To znači da će gradovi kao žarišta kriminala imati i veći broj policijskih službenika na 100.000 stanovnika, kako se obično izražava veličina policijske organizacije. Iako ovo djeluje sasvim logično, rezultati empirijskih istraživanja ne potvrđuju statistički značajnu korelaciju između broja policijskih službenika i broja kažnjivih djela na određenom području (Rudell, Thomas, 2010). Daleko je veća vjerojatnost da će broj privatnih zaštitara biti u skladu s postavkama ove teorije jer se njih angažira za točno određene poslove, dok je policija dužna reagirati na različite situacije i dojave građana.

2. TEORIJA ORGANIZACIJE

Ova teorija uvažava polazišta prethodne ali je nadopunjuje na način da upozorava kako stanje, kretanje i struktura kriminaliteta na nekom području nije jedini čimbenik koji utječe na broj policijskih službenika, već to mogu biti i razne karakteristike same policijske organizacije(Fritsch, Liederback, Taylor, 2009; King, 2009; Maguire, Schulte-Murray, 2001) , pri čemu raspoloživi proračun može igrati najvažniju ulogu (McDowall, Loftin, 1986). U svojoj longitudinalnoj studiji policije u Phoenixu Nalla, Lynch i Leiber (1997) su došli do zaključka da organizacijska teorija pomaže u predikciji veličine i sastava policijske organizacije, a isto su temeljem rezultata svojih istraživanja došli Kent i Jacobs (2004).

No, neki istraživači kao na primjer Maguire i Schulte-Murray (2001) temeljem rezultata svoji istraživanja upozoravaju i na ograničenja ove teorije koja se sastoje uglavnom u nedostatku inicijalnih podataka o veličini i sastavu policijske organizacije koja je nadležna za određeno područje kao i u nepostojanju podataka o njenom povijesnom razvoju u relaciji s povijesnim razvojem socijalnog, kulturnog, gospodarskog i političkog konteksta toga područja. Temeljem sličnih saznanja dobivenih u svojim istraživanjima zaključuje se kako kadrovske promjene u policiji treba promatrati longitudinalnim pristupom. To je vrlo važna preporuka i za perspektivu ovoga istraživanja.

Ni ova teorija međutim ne može dati adekvatne temelje za proučavanje kadrovske strukture i veličine zaštitarske tvrtke. One podliježu zakonitostima ponude i potražnje na tržištu privatne sigurnosti odnosno njihov razvoj je vođen dominantno privatnim interesima, iako ima

i onih autora koji razvoj zaštitarske djelatnosti vide dijelom i kao kompenzaciju za nedostatnu policijsku strukturu (Rigakos, 2002).

3. TEORIJA KONFLIKTA

Nemogućnost prethodne dvije teorijska perspektive da adekvatno i u potpunosti objasne kadrovski razvoj policije potaknula je nastanak novih teorijskih objašnjenja koja su uglavnom vezana uz konfliktne modele te ispituju relacije između formalne socijalne kontrole koja s promjenama u socijalnim kontekstu donosi nove zahtjeve kao preduvjete svoje učinkovitosti i lokalne uprave koja tendira održavanju istog stanja koliko god dugo je to minimalno moguće. Izvorne konfliktne teorijske perspektive bazirale su se na ekonomskim prijetnjama te su sugerirale implementaciju viših razina formalne socijalne kontrole kako bi se očuvalo ekonomski, politički i društveni poredak u razdobljima gospodarske krize (Rusche, 1933; Rusche, Kirchheimer, 1939). Ista perspektiva zadržava se i u drugoj polovici 20. stoljeća pa tako Silver (1967) tvrdi da je glavna zadaća policije zaštiti bogate od siromašnih. Spitzer i Scull (1977) su nešto proširili ovu vrstu analiza te su uočili kako su se kapitalisti u počecima industrijske revolucije oslanjali uglavnom na snage privatne sigurnosti kako bi zaštitali svoje bogatstvo i poduzetništvo.

Lako je uočiti da je ovaj teorijski pravac zapravo više pogodan za objašnjenje razvoja i širenja privatne zaštitarske djelatnosti nego javne policije koja se nalazi u nadležnosti države. Shearing i Stenning (1981) su koristili termin „masovno privatno vlasništvo“ kako bi na tim teorijskim osnovama što bolje prikazali i objasnili razvoj privatne sigurnosti. Radi se o pojavi koja je tipična za velike urbane sredine a podrazumijeva masovne javne aktivnosti u prostorima koji su privatno vlasništvo (trgovački centri, mjesta za zabavu, neki učilišni kampusi, stambene četvrti itd.). S obzirom da se radi o komercijalnim mjestima i velikoj fluktuaciji ljudi, potrebno je angažirati snage privatne sigurnosti jer policija štiti samo javni aspekt. Širenje urbanih područja i ekspanzija ovakvih sadržaja u njima po nekim je autorima ključ za razumijevanje kadrovskog jačanja i povećanja broja privatnih zaštitarskih tvrtki (Bayley, Shearing, 1996; McManus, 1995; Stenning, 2000).

DIO ČETVRTI: KOMPATIVNI PRISTUP U ISTRAŽIVANJU URBANE SOCIJALNE KONTROLE : POLICIJSKI POSLOVI

Glava 1. JAVNA (DRŽAVNA) POLICIJA

1. PROMJENJIVA ULOGA POLICIJE U DRUŠTVU

1.1. Modeli policijskog djelovanja u različitim društveno-političkim kontekstima

Newburn (2008) navodi da su policijski sustavi različitih zemalja tijekom povijesti značajno varirali i dok se promjene u policijskim angažmanima u većini zemalja mogu identificirati, oni se temelje na promjeni okolnosti koje su povremeno globalne, a uglavnom lokalizirane. Isti autor objašnjava šest različitih modela policije koji se međusobno razlikuju, a to su: Engleska i Wales, kontinentalna Europa, kolonijalna društva, komunistička društva i postkomunistički policijski sistemi, Sjeverna Amerika i dalekoistočne države.

1.1.1.Kontinetalna Europa

Fosdisck (1969) smatra da se početak kontinentalne policije može proučavati od početka dvadesetog stoljeća kada je započeo prvi od mnogih pokušaja da se identificiraju ključne karakteristike policijskih sustava kontinentalne Europe (Mawby, prema: Newburn, 2008). Pritisci u pravcu harmonizacije dopirali su od Europske unije uz potporu europskog i međunarodnog prava. Primjerice, Trevi je osnovao tijekom 1975./76. godine međuvladin kooperativni mehanizam između zemalja članica koje su osnovale radne grupe viših rukovoditelja iz različitih europskih policijskih snaga kako bi sudjelovale u planiranju zajedničkih aktivnosti. Ugovor o Schengenu prvi put je potpisana 1962. godine nakon čega je proširen, osobito kroz Fontainebleau deklaraciju iz 1984. godine. To je usvojeno kao osnovni princip poželjnosti za slobodno kretanje unutar EU, ali i uz shvaćanje da to također olakšava kretanje nezakonitih roba i usluga zbog čega je potrebna visoka razina međunarodne policijske suradnje. Pojava i jačanje Europola predstavlja daljnji primjer suradnje policija u cijeloj Europi. Na kraju, formiranje CEPOL-a kao pan-europske agencije važno je za usklađivanje policijskog obrazovanja i treninga (Jaschke et al. 2007, prema: Newburn, 2008). Tradicionalno, policijski sustavi u kontinentalnoj Europi izvedeni su iz rimskog kolonijalnog sustava te su u pravilu više centralizirani i obuhvaćaju širi raspon, nego, primjerice, u Engleskoj i Walesu. Autor kontinentalni policijski sustav opisuje kao strukturalno više centralistički i militaristički; funkcionalno se stavlja naglasak na političke i administrativne poslove, a u smislu legitimnosti usko je vezan s vladom i manje je odgovoran za javnost (Mawby

1990). No, isti autor (Mawby, 1992) naglašava da postoje varijacije između država. U smislu strukture, primjerice, Island i Švicarska imaju sistem podijeljen na okruge i kantone, a Nizozemska je reorganizirana 1993. godine u 25 regionalnih snaga (Interpol 1992; Jones 1995). Slično tome, u Njemačkoj je većina policije sa sjedištem u okruzima. No s druge strane, mnogo ekstremnije primjere možemo naći u Švedskoj i Irskoj koje imaju jednu centralnu nacionalnu policijsku organizaciju. Ono što je više karakteristično za tradicionalne kontinentalne modele, jest da je policijska organizacijska struktura centralizirana, militaristička sila koja je držana u ravnoteži s drugim lokalnim gradskim snagama. Francuska, talijanska i španjolska policija mogu se identificirati sa spomenutim modelom: u svakom slučaju održavanje barem dvije policijske snage dopušta vladama da osiguraju da nitko od institucija ne postiže previše moći. Iako policija u većini kontinentalnih država nosi oružje, to je također slučaj da u mnogim zemljama postoji barem jedna centralizirana sila koja dokazuje značajne militantne kvalitete (pr. žandarmerija u Francuskoj i karabinjeri u Italiji).

Kontinentalni policijski modeli razlikuju se po njihovim ulogama i odgovornostima. U različitim zemljama, policija je bila odgovorna za provjeru putovnica, građevinskih propisa, naplatu poreza, inspekciju proizvoda, nadzor alimentacija i prikupljanje meteoroloških podataka. U prošlosti, kontinentalni policijski sustavi razlikovali su se u pogledu njihovog nedostatka javne odgovornosti te su direktno bili odgovorni poglavaru države.

1.1.2. Engleska i Wales

Policija u Engleskoj i Walesu razlikuje se od svojih kolega iz Sjeverne Irske, Kanalskih otoka, a manjoj mjeri razlikuje se i od Škotske. Korijeni modernog policijskog sistema u Engleskoj i Walesu mogu se naći u ranom devetnaestom stoljeću. Do tog vremena, lokalno utemeljeni tim sudaca i pozornika bio je odgovoran za provedbu zakona u ruralnim područjima te je bio usredotočen na dokazivanje neadekvatnosti u industrijskim i urbaniziranim zajednicama u kojima su se porast kriminala i politički prosvjedi pokazali problematičnima. Novi politički sustav koji se pojavio uzimao je u obzir navedene probleme. Prvo, u smislu funkcija bilo je očito da se politika vlade i višeg menadžmenta fokusira na ulogu policije u kontroli kriminala i održavanju reda, posebice u prevenciji kriminaliteta kroz uniformne patrole, dok se u isto vrijeme kultivira slika policije kao zaslužne za ispunjavanje dobrobiti i usluga. Ministarstvo unutarnjih poslova smatra da uloga policije ne bi trebala biti proširena predaleko, ali također navodi da je važno da se policiju prikazuje i vidi kao servis (uslugu), a ne kao silu koji se na miran i eksplicitan način angažira oko kontrole nereda i javnih prosvjeda. Uspješni akti tijekom devetnaestog stoljeća rezultirali su trima vrstama policije: Londonska metropolitan policija, regionalne policijske snage i mjesna policija.

Prednost nove policije bila je ravnoteža između središnje i lokalne vlasti. Kao rezultat, unatoč lokalnim varijacijama, stupanj usklađenosti koji je postojao bio je možda jedinstven unutar lokalnog sustava. Ovo tumačenje lokalne kontrole posebno je značajno u kontekstu policijske legitimnosti. Policija u Engleskoj i Walesu naslijedila je širok mandat pružanja usluga javnosti koji je bio širi od kontrole kriminala i održavanja javnog reda i mira. Ipak, istraživanja pokazuju da je povećanje policijskih kontakata s javnosti povezano s kriminalom, osobito u središtu grada (Shapland i Vagg 1988, Skogan 1995, prema: Newburn, 2008) te u vrijeme ograničenih sredstava kada su mnogi tvrdili da bi policijske dužnosti trebale biti ograničene na područje kriminala. Najveće promjene u sferi funkcije policije proizlaze iz uloge policije u okviru konzervativne vlade Margaret Thatcher, u ranim 1980-im, gdje se policija koristila za provedbu vladine politike, poglavito u razbijanju snaga sindikata što je najbolje prikazano u sukobima tijekom štrajka rudara. Unatoč snazi mita, engleska policija nikad nije bila odvojena od politike i uloga policije u takvim industrijskim sporovima je potvrdila svoju ulogu u očuvanju statusa quo kroz održavanje javnog reda i mira. Industrijski i urbani prosvjedi u 1980 – im ostavili su dramatične promjene u strukturi policije. Sve snage, uključujući i policijske službenike bile su obučene i osposobljene za korištenje vatrenog oružja, a mnogi su osnovali i timove za intervenciju (Jefferson 1990, prema: Newburn, 2008). Timovi za čuvanje i zaštitu obično su se koristili u situacijama ugroze javnog reda, bili su opremljeni interventnom opremom te su djelovali kao paravojne jedinice. U okviru strukture policije važno je proučiti ravnotežu između lokalne i središnje kontrole i organizacije. Kraljevska komisija policije je 1962. godine identificirala zaštitu autonomije lokalnih policijskih snaga kroz instituciju tročlane strukture odgovornosti: individualni glavni pozornici, policijski autoriteti i centralna država. Međutim, bilo je općeprihvaćeno da je utjecaj lokalne samouprave na rad policije bio isključen, a daljnji razvoj dodatno je učvrstio ulogu središnje vlade. To uključuje ulogu Nacionalnog centra za izvještavanje, osobito za vrijeme štrajka rudara kao mehanizma za koordinaciju policijskog planiranja i postupanja; sve veći utjecaj središnjih tijela, kao što su Komisija za reviziju i Inspektorat Njezinog Veličanstva za oružništvo, politike i prakse lokalnih snaga; stvaranje nacionalne obavještajne službe; ulogu nacionalne policijske škole za odobrenje i treniranje visokih oficira; Zakon o policiji te sudstvu te uvođenje izravnog utjecaja središnje države u imenovanju pripadnika policijskih ovlasti.

Debate o centralnoj državi i lokalnoj samoupravi predstavljaju najvažniji dio diskursa o policijskoj legitimnosti. Legitimitet policije proizlazi iz zakona i javnog pristanka. Nadalje, odgovornost policije za javnost je sve više nejasna. S jedne strane, to može odražavati neizravnu odgovornost posredstvom izabralih političara na lokalnoj ili nacionalnoj razini. S druge strane, to

može implicirati izravnu odgovornost prema građanima „u cjelini“. U početku kada je policija bila kontrolirana od strane političke elite, došlo je do smanjenja lokalnog utjecaja na policiju.

1.1.3.Kolonijana društva

Kolonijalna policija može biti okarakterizirana kao: (1) strukturalno više centralistička i miltaristička; (2) na funkcionalnoj razini više prioriteta daje se zadacima javnog reda, ali također ima brojne administrativne odgovornosti; (3) svoju legitimnost izvodi od svojih kolonijalnih gospodara, radije nego od autohtonog stanovništva. O kolonijalnom policijskom modelu vodile su se brojne rasprave. S jedne strane, Brogden (1987) tvrdi da su razlike između britanske i britanske kolonijalne policije pretjerane. S druge pak strane, Anderson i Killingray (1991, 1992, prema: Newburn, 2008) tvrde da su razlike između kolonijalnih sistema premašile sličnosti. Preko svog carstva britanska vlada nastojala je uspostaviti jaki policijski aparat kojim bi postigla kontrolu i legitimnost. U kolonijalnim društvima, policija je bila dio administrativne strukture te je njihova uloga upravo to reflektirala. Nadalje, policija je bila angažirana u gušenju političkih prosvjeda, uključujući radne sporove, dok je u Hong Kongu centralni zadatak policije bio osiguravanje od prijetnji komunizma.

1.1.4.Komunistička društva

U komunističkim društvima, pojava dvaju komunističkih režima bila je drukčija. Kowalewski napominje da je u SSSR-u revolucija iz 1917. dovela do manjinske boljševičke kontrole u zemlji u kojoj je podrška novom režimu bila minimalna. Ovi uvjeti otvorili su put prema visoko centraliziranom gospodarstvu i državi u kojoj se kontrola vršila kroz stranačke elite i gdje je bivši carski tajnik policije pružio novi model tajne policije. S druge strane, u Kini je desetljeće gradanskog rata kulminiralo 1949. godine stvaranjem ruralno vođene vlade koja je ovisila o seljačkoj podršci i vidjela je *Mass Line* kao mehanizam za postizanje sukladnosti. Glavna uloga policije u svakoj državi odnosila se na sprečavanje kriminala. No, u svakom slučaju policija je igrala ključnu političku ulogu jer je bila zadužena za očuvanje režima. U Sovjetskom Savezu, čeka je bila zadužena za kontroliranje granica i prevenciju unutarnjih državno-revolucionarnih aktivnosti, no takav mandat je bio prihvaćen s određenom razinom bezobzirnosti te je raspuštena 1922. godine. Agencije koje su zamijenile čeku, GPU, MGB, a kasnije i KGB bile su kontra-obavještajne organizacije sa znatno više moći nego konvencionalna policija (milicija) (Conquest, 1968 prema Newburn, 2008). Štoviše, potonji je odigrao važnu ulogu u političkoj kontroli kroz

regulaciju putovnica i osobnih iskaznica preko koje je imao izravan utjecaj na ograničavanje kretanja stanovništva.

U Kini je Ured javne policijske sigurnosti igrao ključnu ulogu u istraživanjima u kojima ljudi žive, a policija je bila odgovorna za vođenje registra za sve obitelji u susjedstvu i svih rođenih, umrlih, vjenčanih, a posjetitelji su također morali biti registrirani. Od 1985. godine policija je bila uključena u primjenu sustava osobne iskaznice. S obzirom na strukturu policije u komunističkim društvima, njezina centralizirana priroda bila je vidljiva. U SSSR-u bilo koji stupanj autonomije koji je postojao u teoriji bio je izmišljen te je policija bila militaristička sa strukturom koja je ekvivalentna vojsci, a policijski službenici nosili su oružje. No, u Kini se činilo da je policija više civilizirana i bliža ljudima. Prema tome, članovi stranke i bivši pripadnici pobunjeničkih snaga pridružili su se policiji u novom PRC, a većina policije je bila nenaoružana i civilna. Ovo priznanje stranačkog članstva postaje ključna determinanta za razumijevanje zakonitosti policije u komunističkim društvima. Međuodnos stranke i policije predstavlja najznačajnije obilježje sustava. U Kini i SSSR-u policija uključuje neproporcionalan broj članova stranke, ali stranka samostalno vrši značajan utjecaj na policijsku praksu. U SSSR-u, s naglaskom na pisanom ustavu, milicija je u teoriji bila odgovorna prema zakonu, iako su snage sigurnosti tradicionalno djelovale iznad zakona. Kao što Solomon (1987 prema Newburn, 2008) napominje, utjecaj stranke na cijelom kaznenopravnom sustavu znači da je koncept diobe vlasti u potpunosti odsutan. Slično tome, pokušaji da se uključi javnost u proces policijskog rada čini se da će rezultirati dodatnom kontrolom kroz stvaranje policijskih suradnika (u najboljem slučaju) ili složenim sustavom informiranja (u najgorem slučaju). Jedna od ključnih razlika između sovjetske i maoističke verzije komunizma bila je u ulozi zakona. Maoistička verzija gleda na zakon kao konzervativnu snagu te preferira dijalektički proces kojim se sustav prilagođava kritikama i protu-kritikama. Naglasak je stavljen na lokalne društvene grupe (pod kontrolom stranke) koje stoje kao korektiv policiji elitizma (Cohen 1966). U Kini je uloga na lokalnih grupa na razini zajednice izuzetno značajna, a u nekim aspektima i važnija nego u prošlosti, a u odnosu na druge, policija u modernoj Kini se promijenila. Wong (2002 prema Newburn, 2008) navodi da su se policijski prioriteti promijenili, sve više se naglasak stavlja na prevenciju kriminala i održavanje reda, a manje na politička pitanja i dobrobit posla; promijenila se struktura policije jer je sada više centralizirana i profesionalizirana; također, dolazi do promjene odgovornosti sa zapošljavanjem više nestramačkih članova, te se više naglašava na vladavinu prava kroz Zakon o Narodnoj policiji NRK 1995., te uvođenje Ministarstva nadzora.

1.1.5.Centralna i istočna Europa

Krajem 1980-ih došlo je do velikog prekrajanja na političkoj karti Europe. Međutim, postoji relativno malo dostupnih podataka o policijskim sustavima u srednjoj i istočnoj Europi prije 1939. godine, a znatna količina dokaza izlazi iz Mađarske i Poljske, dok je nedostatak istih vidljiv u Albaniji, Bugarskoj i Rumunjskoj. Teškoće su dodatne zbog ogromne varijacije između tih društava u tranziciji. Neke su bile dio bivšeg SSSR-a; drugi su imali privid odvojenog identiteta, neke druge države poput Estonije, aktivno su provodile neovisnost, dok su drugi poput Kazahstana bili virtualno prisiljeni na to; neki su se obvezali na radikalne ekonomske reforme te su čekali članstvo u EU, dok su drugi bili sporiji za promjenu. Socijalne, gospodarske i kulturne promjene stavljale su generalno pritisak na sustav kaznenog pravosuđa, dok su posebno stavljali naglasak na policiju. Ekonomski neefikasnost, kolaps životnog standarda i socijalne dislokacije doprinijeli su razvoju kriminogenog okoliša (Anderson, 2005 prema Newburn, 2008), a povećanje razine kriminala vidljivo je u službenim statistikama. Policijski sustavi zemalja istočnog bloka u poslijeratnom razdoblju formirani su po uzoru na SSSR te su prema tome bili politički i administrativno odgovorni, imaju strogo centraliziranu tajnu policiju te centraliziranu militarističku uniformiranu policiju. U mnogim postkomunističkim društvima, policija je bila shvaćena kao represivni sistem. Također, primijećeno je da je tijekom 1980-ih, nakon što su navedeni režimi bili suočeni s protivljenjem javnosti, represivna uloga policije bila je izraženija po uzoru na kolonijalnu tranziciju koja je opisana ranije. Tijekom 1989. godine u Čehoslovačkoj je policija bila povezana s brutalnim aktivnostima, što su posebno naglašavali Zapletal i Tomin (1995 prema Newburn, 2008). Na promjenu policijskog sustava u postkomunističkim društvima središnje, istočne i zapadne Europe značajno utječe veza sa Sjedinjenim Američkim Državama. Politički savezi sa zapadom, preko Interpola, članstvo u Europskoj uniji i treninzi zajedničkih operacija privući će postkomunistička društva bliže zapadu, odnosno bliže zapadnoj Europi i SAD-u (Marenin, 1988 prema Newburn, 2008).

1.1.6.Sjeverna Amerika i Kanada

U povijesti je na policiju u Sjevernoj Americi direktno utjecala britanska vlada, a kasnije je Kanada bila pod utjecajem Britanskog Carstva i predmet indirektnog utjecaja Britanije. U Americi se policija i provedba zakona pojavila kao posljedica borbe za samostalnost i brige oko toga da kontrola iz Westminstera ne bi trebala biti supstituirana s kontrolom iz Washingtona. U ruralnim područjima sa značajnim problemima javnog nereda i percipiranim prijetnjama od

radnika, stranci i slične policijske organizacije bile su formirane kako bi pokazale upečatljivu sličnost s kolonijalnim modelom.

U Sjevernoj Americi pojavili su se plaćeni policijski službenici. Prvi primjer plaćene policije pronalazimo u gradovima u Kanadi u kojima prevladava visoka stopa kriminala, prijetnje javnom redu i sukobi izazvani unutarnjim i međunarodnim migracijama koje su videne kao neprihvatljive. Gradski službenici tražili su na različitim mjestima rješenje problema – u početku u Engleskoj, a kasnije u drugim američkim gradovima kako bi što primjerenije odgovorili na njih. Prva moderna sila koja je osnovana u New Yorku 1944. godine bila je po uzoru na londonsku policiju (Miller, 1977, prema: Newburn, 2008). Na samom početku rada, lokalni interesi diktirali su rad policije koji je bio više usmjeren na provedbu različitih administrativnih i uslužnih zadataka, a u manjoj mjeri bavili su se provedbom zakona (Fosdick 1920: 211-15; Smith 1940; Fogelson 1977; Monkkonen 1981 prema Newburn, 2008). U drugim aspektima, američka gradska policija izrazito je drugačija od engleske. Primjerice, američka policija odmah je rukovodila oružjem, a nevoljko je nosila uniforme koje su se na kraju odbacile kao ne-američke, ne-demokratske, smatravši da simboliziraju britansku vojsku. Policijski službenici u Americi bili su snažno vezani uz svoje oblasti i strukture moći što je pokazalo da je na lokalnoj razini korupcija bila endemska značajka gradske policije.

Dok u Kanadi britanski kolonijalni policijski model pruža alternativu lokalnim gradskim policijskim sustavima koji su doveli do stvaranja RCMP-a kao nacionalne, ako ne i monopolističke javne policijske agencije, reakcija protiv kolonijalne dominacije u SAD-u stvorila je atmosferu sumnje prema središnjoj kontroli i dovela do širenja lokalnih autonomnih snaga. Različiti načini razvoja policije u Kanadi i SAD-u predstavljaju temelje za policiju u suvremenom društvu. Struktura policije u Kanadi temelji se na Ustavu iz 1867. godine, modificiranom 1982. godine koji je uspostavio savezne strukture vlasti sa značajnom autonomijom provincija. To znači da je rad policije u svakoj pokrajini bio stvar lokalne samouprave koja je donosila odluke s rezultatom da pokrajinske i gradske snage koegzistiraju. No, sve je ipak nadgledao RCMP koji je djelovao kao federalna policija s nacionalnom odgovornosti u cijeloj zemlji; on zadržava odgovornost za policijske uprave Yukon i Northwest Territories i može biti unajmljen za pružanje policijskih usluga na pokrajinskoj (županijskoj) i općinskoj razini. U Ontariju i Quebecu odgovornosti RCMP-a ograničene su na nacionalno zakonodavstvo i policiju, ali u drugim pokrajinama on daje znatno uporište općinskoj i provincijskoj policiji. Danas, Kanada ima najmanje dva javna policijska sistema. U Ontariju i Quebecu i u mnogim drugim provincijama u kojima policija djeluje na lokalnoj razini, te je pod nadzorom pokrajinske vlade ili općina.

U SAD je situacija nešto drugačija. U smislu funkcije, američka policija se više oslanja na borbe protiv kriminala, nego na šire sfere dobrobiti. To je u velikoj mjeri povezano s reformama rane policije na lokalnoj razini koje su imale korijene u lokalnoj policiji, stvarajući profesionalnu policiju gdje je profesionalizam više vezan uz organizaciju, a ne uz pojedinca čime postaje povezan s militarizmom. Različite studije od 1960-ih do danas pokazuju da rutinski policijski posao uključuje različite usluge za javnost, a bavljenje kriminalom postaje jedan mali dio koji je u opsegu rada patrolnih policijskih službenika. Bayley tvrdi da američka policija provodi manje vremena za prevenciju kriminala, a više za uspostavljanje reda i pružanje opće pomoći. (Bayley 1994: 18-19, prema: Mawby, u: Newburn, 2008). Strukturalne promjene prema decentralizaciji, uvođenje patrole, bliža povezanost sa zajednicom bili su usko povezani s rješavanjem problema u zajednici preko kontrole kriminala u kojem je kriminal bio prepoznat kao simptom problema zajednice, a ne kao uzrok (Eck i Spelman 1987; Goldstein 1987; Rosenbaum, 1994). Nesumnjivo, razvoj policije inkorporirao je policijske funkcije i policijsku strukturu. Walker (1977) tvrdi da je hijerarhijski, polu-vojni ustrojeni oblik policije bio jedan od glavnih plodova profesionalizma. Ne uzimajući u obzir rastući i značajan sektor privatne zaštite u SAD-u postoji šest razina javnih organizacija zaduženih za provedbu zakona: savezna, državna, županijska, gradska, ruralna i „posebni okruzi“ (Walker 1983; Sweatman i Cross, 1989).

Na federalnoj razini, oko 50 agencija ima posebne državne policijske odgovornosti. Među njima najvažnije su: Ministarstvo domovinske sigurnosti koje je najpoznatije kao FBI i DEA s 12 242 i 4 400 operativaca. FBI se bavi zločinima koji nadilaze državne granice, uglavnom pornografijom, reketarenjem, pljačkama banke i terorizmom.

Na državnoj razini, 49 država ima vlastite policijske uprave i preko 58 000 zaposlenika. Najveća je California Highway Patrol koja ima oko 7 000 zaposlenika na pun radno vrijeme, a najmanja je North Dakota Highway Patrol sa 135 zaposlenih. Na toj razini, policija je odgovorna državnim upraviteljima.

Treća razina odnosi se na okruge. Prema tome, većina okruga u SAD-u ima vlastite policijske uprave u kojima glavnu ulogu imaju šerifi koji se izabiru od 2 do 4 godine i odgovorni su administratorima okruga.

Četvrta razina, koja privlači interes istraživača je grad. u SAD-u postoji oko 3 220 policijskih uprava u gradovima koji imaju preko 25 000 stanovnika te zapošljavaju preko 2 465 zaposlenika koji su položili zakletvu. Najveća policijska uprava je u New Yorku s preko 36 000 policijskih službenika, a najmanja je Anaheim s 400 zaposlenih (Bureau of Justice Statistics 2002; Reaves 2007).

Na ruralnoj razini provedbe zakona odvija se u malim gradovima te postoji preko 13 000 takvih policijskih uprava koji zapošljavaju oko 438 000 policijskih službenika koji su položili zakletvu, a 46,5% takvih agencija je smješteno u područjima s manje od 2 500 stanovnika. Konačno, odvojene policijske snage mogu se nalaziti u „posebnim područjima“ pružajući policijske usluge određenim institucijama ili geografskim područjima kao što su parkovi, sveučilišta ili vojne baze (Ostrom i sur 1978; Walker, 1983 Reaves, 2007 prema Newburn, 2008).

Policijski sustavi SAD-a i Kanade tijekom godinama su se u mnogim aspektima promijenili i konvergirali. Premda neki tvrde da je mnoštvo policijskih snaga pod utjecajem FBI-a, stupanj raznolikosti policijskih sustava i dalje je glavna i prepoznatljiva značajka. U suprotnosti, u Kanadi RCMP ima mnogo eksplicitniju i značajniju ulogu koja se može pratiti unatrag do kolonijalnog nasljeđa.

1.1.7. Daleki istok

U razmatranju policijskih sustava na Dalekom istoku, korisno je usredotočiti se na Japan te potom promatrati druge primjere. Prije otvaranja Japana zapadnom utjecaju, socijalna kontrola temeljila se oko grupe obitelji, the gonin gumi, koja se provodila na razini feudalnog sustava i njegovih ratnika samuraja. Krajem devetnaestog stoljeća Japan je sve više preuzimao policijske modele kontinentalne Europe. U Japanu je policija djelovala unutar kulture koja je bila oblikovana konfucijanizmom, budizmom i taoizmom u kojima su dužnosti i obveze bile središnje, a prava podređena što nam sugerira da je socijalna kontrola bila problematičan koncept te je japanska policija dijelila zajedničke karakteristike sa svojim zemljopisnim i kulturnim susjedima. Oko japanske policije vode se brojne debate jer se smatra da je taj sustav pun kontradikcija. Primjerice, japanski policijski službenici nose oružje, ali ga rijetko koriste. Policija je podijeljena u 47 lokalnih okruga koji se uglavnom financiraju iz lokalnog poreza. Na lokalnoj razini, policijski službenici djeluju iz policijskih trafostanica koje su poznate kao koban u gradovima i chuzaisho u ruralnim područjima. S obzirom na funkciju, policija je tradicionalno obuhvaćala mnoštvo odgovornosti, no mnoge od njih bivaju odbačene tijekom 1940-ih. No, većina je ipak prihvatile širi raspon odgovornosti, uključujući provođenje periodične ankete kućanstva, savjetovanja i savjetovanja o kreditima i obiteljskim odnosima. Japanska policija uživa visoko poštovanje javnosti te je kao takva i njoj odgovorna. Japanski policijski sustav sličan je onima u Singapuru, Koreji i dijelovima Kine. No, različite politike koje se vode u navedenim državama rezultirale su različitim razvojem policije. Singapur, Koreja i dijelovi Kine preuzeli su neke aspekte japanskog policijskog sustava te su na temelju toga razvijali vlastite. Japan je naslijedio mnoge ideje suvremenih policijskih sustava od kontinentalne Europe, ali ih je modificirao i uskladio s vlastitom kulturom.

1.2. Briga i nadzor kao policijski poslovi

Priroda policije varira tijekom vremena i među različitim državama. To može biti određeno različitom kulturom u državama te različitim vremenskim razdobljem u kojem su se vodile određene politike i režimi koji su utjecali na sveukupnu društvenu strukturu. Varijacije koje su opisane u prethodnim poglavljima mogu se promatrati na kontinuumu od kontrolno-dominirajućeg policijskog sustava do policijskih sustava koji su orijentirani na zajednicu. Kontrolno-dominantni sistem je onaj u kojem je glavna funkcija policije održavanje reda i u kojem stanovništvo ne prepoznaje legitimnost države i njenih agenata – policije. U takvim društvima, policija može provesti niz administrativnih poslova u ime države, ali rijetko pruža usluge koje zadovoljavaju potrebe zajednice. Stoga je policija uglavnom generalno organizirana, a njezin način upravljanja je više centralan te posjeduje mnoge paravojne kvalitete. Takav policijski sustav može biti identificiran u tradicionalnoj policiji kontinentalne Europe, u kolonijama koje su osnovane od strane Britanije i europskih susjeda te u komunističkoj Europi. U tim društvima, policija je bila centralistička i militaristička te je legitimnost dobivala od strane političkih elita, a ne od građana. S druge pak strane, u sistemu koji je organiziran prema potrebama zajednice, glavni zadatak policije je osiguravanje javnih usluga koja se bavi širim potrebama zajednice. Tu se naglasak stavlja na održavanje reda, a na kriminal se gleda kao na simptom problema u zajednici koji treba biti riješen. Takav model pretpostavlja da policija ima značajan legitimitet od strane lokalne zajednice. Prema tome, policija je organizirana i upravlja na lokalnoj razini te su barijere između javnosti i policije svedene na minimum. Takav policijski model nalazimo u Engleskoj i Walesu i SAD-u.

Objašnjenje različitih policijskih modela u različitim dijelovima svijeta pokazuje nam da varijacije i dalje postoje. Policijske organizacije razlikuju se u načinima na koji su strukturirane, prema svojim ulogama i mehanizmima putem kojih se smatraju odgovornima. Prema tome, svi policijski sustavi podložni su promjenama. Moderna policija razlikuje se od svojih prethodnika ili tradicionalnih modela. Razvojem globalizacije i stvaranjem globalnog sela dolazi do značajnih promjena u policijskim sustavima. Globalno selo nastoji policijske menadžere i političare približiti svojim suvremenicima u drugim zemljama. Osim globalnog povezivanja ljudi dolazi i do lakšeg prenošenja policijskih inovacija iz jedne zemlje u drugu, što nije bio slučaj prije tridesetak godina. Formalni pakti ili dogовори predstavljaju još jedan poticaj za promjenu. Primjerice, osnivanje i ekspanzija Europske unije dovela je do međunarodne suradnje, a time je povećala pritisak na usklađivanje politika.

Unutarnji pritisci na strukturu i funkcije policije također su vidljivi, ali ponekad je teško identificirati utvrđeni obrazac. Primjerice, u zemljama poput Nizozemske i Švedske, policija je više centralizirana, dok je francuski sistem raznolikiji i omogućava dodavanje policijskih lokalnih tijela. Činjenica da su promjene u politici ili praksi jedne države uspješne, to ne daje jamstvo da inovacije mogu biti uspješno provedene i učinkovite u drugom sustavu. Policijski sustavi su usko ugrađeni u šire strukture i kulture njihovih društava.

Polijski službenik u ophodnji koji je predstavnik institucije zvane „policija“ predstavlja koncept koji je poznat građanima modernog društva. To je koncept koji mnogi uzimaju zdravo za gotovo, ali je u isto vrijeme onaj koji uključuje brojne nedosljednosti i varijacije. Primjerice, postoji značajna razlika između „policije“ kao procesa (*policing*) i „*policijePolicing* je termin koji možemo primijeniti u postupku sprječavanja i otkrivanja kaznenih djela i održavanje reda te označava aktivnost koja može biti organizirana od strane agencija ili pojedinaca. To s jedne strane, može označavati da građani, posebno žrtve mogu sudjelovati u radu policije u onoj mjeri u kojoj mogu prijaviti kaznena djela i pomoći identificirati počinitelje. S druge strane, privatni sektor i agencije kao što su centri za socijalnu skrb, lokalna vlast i druge agencije rade u partnerstvu s policijom.

Policija kao institucija odgovorna je za širok raspon usluga koje se ne odnose samo na rješavanje pitanja kriminala i nereda. Policija predstavlja agenciju koja se može razlikovati u smislu svog legitimeta, strukture i funkcije. Legitimnost implicira da policija odobrava neki stupanj monopola u društvu od strane onih koji imaju moć te predstavlja neku vrstu okupacijske moći ili zajednice u cjelini. Struktura znači da je policija organizirana sila s određenim stupnjem specijalizacije i s kodom prakse unutar kojeg se legitimira upotreba sile. Funkcija implicira da je uloga policije koncentrirana na održavanje reda i zakona te sprečavanje i otkrivanje kaznenih djela. Wilson (1968) navodi da postoje znatne razlike u smislu definicija različitih kaznenih djela, u ravnoteži između policije i održavanja reda (Mawby, prema: Newburn, 2008) ili prevencije i detekcije te u kojem smislu su drugi poslovi dodijeljeni policiji. Bayley (1985) navodi da iako razlike između policijskih sustava ostaju, moderna policija se razlikuje od svojih prethodnika u smislu njihove specijalizacije, profesionalnosti i državnog vlasništva. Specijalizacija se odnosi na „*policing*“ te unutar policijske organizacije postoji daljnja specijalizacija, dok se tijekom obuke sve više stavlja naglasak na profesionalizam koji ide u dva smjera: briga i nadzor.

Današnja se policija, naime, suočava sa novim izazovima njenim tradicionalnim modelima funkcioniranja što je do izvjesne mjere još dodatno intenzivirano pojačanim interesom javnosti i medija za kršenje zakona i kriminal, escalacijom kriminaliteta koja proizlazi iz kriminalnih statistika kao i pritiskom vlade na politiku funkcioniranja policije

odnosno oštri zahtjevi za unapređenjem njene učinkovitosti i kvalitete obavljanja policijskih zadaća odnosno za opravdanjem sredstava državnog proračuna koja se izdvajaju za policiju (vidi o tome kod: Sinclair, Miller, 1984; Audit, Commission, 1990; Home Office, 1993; Sheehy, 1993). Oživljavanje rasprave o brizi i kontroli kao funkcijama policije nalazi se u suštini definiranja budućih odrednica funkcioniranja suvremene policije. Način, na koji će kreatori politike funkcioniranja policije, policijski rukovoditelji i policijski službenici riješiti kritičnu ravnotežu između brige i nadzora te način na koji će tu ravnotežu izraziti kroz pravila postupanja, imati će velike implikacije na oblik, ciljeve i legitimitet policijske službe u novom mileniju.

1.3. Učinkovitost policije

Mjerenje učinkovitosti policije mijenja se kako se mijenja i uloga policije u društvu odnosno kako se mijenjaju policijske zadaće i prioriteti. Tako se, primjerice, danas susrećemo s problemom mjerena prioritetne zadaće policije a to je prevencija kriminaliteta. Za tradicionalne zadaće policije vezane uz otkrivanje i redukciju kaznenih djela raspolažemo tradicionalnim mjerama policijske učinkovitosti koje svoje uporište imaju u službenim statistikama policijskih aktivnosti i kaznenih djela. Te su mjere izlaganje višestrukim i različitim kritikama, no u tim raspravama često se pokaže da dio kritika ide ne na račun mjerila uspješnosti policije nego se radi o problematiziranju samog koncepta policijskog uspjeha. No, još uvijek ne raspolažemo metodologijom mjerena proaktivnih aktivnosti policije.

Postoji nekoliko mogućnosti za reformu mjera rada policije. Prvo, postojeće mjere mogu se poboljšati kako bi mogle odgovoriti izazovima profesionalizma. To će uključivati revidirane stope uhićenja i rješavanja zločina te razvoj statističkih podataka o korištenju sile i surovosti, neljubaznosti i korupcije. Drugo, mjere učinka mogu biti uže povezane s djelovanjem u zajednici, uključujući i razine centralizacije programe na razini zajednice. Prema ovom sustavu, programi se moraju utvrditi kako bi poticali pozive prema policiji i ocjenjivali pozive prema policijskim službama, kao i zabrinutost u vezi s kriminalnim ponašanjem. Mjere bi također trebale uključiti:

- policijske i među-vladine aktivnosti koje poboljšavaju društveno tkivo zajednice
- projekte uz asistenciju privatnog poduzetništva koji poboljšavaju neformalnu i formalnu socijalnu kontrolu u zajednici
- djelovanje na strah od kriminala

- programe vezane uz viktimizaciju i programe policijskih usluga koji pomažu promovirati duh zajednice u onim susjedstvima u kojima on ne postoji.

Nadalje, mjere oblika i razina samoobrane građana i mjere povjerenja i pouzdanja u policiju potrebno je kontinuirano provoditi i evaluirati. Isto tako, potrebno je provoditi mjere kvalitete usluga policije kako bi se poboljšalo funkcioniranje odjela i kako bi se otkrila kvaliteta individualnih policijskih službenika, a koja se temelji na prijavama od strane građana s kojima službenici dolaze u kontakt.

Jedan od najvećih problema u djelovanju policijskih uprava je uhvatiti ono što je postignuto tijekom proaktivnih aktivnosti i aktivnosti rješavanja problema. Jedan od načina za mjerjenje ovog koncepta jest da se svaka inicijativa rješavanja problema gleda kao određeni program čiji neposredan učinak se ocjenjuje. Drugi način da se izmjeri učinak je pogledati svaki kao ekvivalent za kaznene istrage ili posebne operacije. Na taj način, datoteka je stvorena, aktivnosti se prate, a rezultati bilježe i ocjenjuju.

Problem je u različitim veličinama koje mogu biti mjerene u terminima:

- 1) ukupnih resursa koji su raspoloživi rješavanju određenog problema
- 2) količine vremena koja je potrebna za rješavanje određenog problema
- 3) količine posebnih resursa koji su potrebni za rješavanje određenog problema
- 4) opsega u kojem viši policijski službenici moraju mobilizirati i koordinirati snage unutar i izvan policijskog odjela kako bi se određeni problem riješio
- 5) važnosti i razmjera određenog problema unutar zajednice.

Jedan način rješavanja odnosi se na razvijanje unaprijed pripremljenih programa koji vrijede za individualna područja. Drugim riječima, potrebno je imati na umu kako svaka pojedina zajednica ima različite probleme i brige pa se isto tako odgovori na te probleme razlikuju među zajednicama. Jedan proizvod koji će proizaći iz nastojanja da se stvore, prikazuju i mjere programi orientirani na zajednice i ankete jest baza na kojoj bi odjel ili odsjek unutar velikog odjela policije mogao prilagoditi pristup proaktivnog ili interaktivnog rješavanja problema. Pritisak gradnje portfelja uspješnog rješavanja i poboljšanja stavova prema policiji mogao bi postati isto tako intenzivan kao aktualan pritisak u održavanju niske stope kriminala i brzog vremena reakcije policije na poziv građana.

Jedan od najtežih problema s kojima se suočavaju policijski rukovoditelji u kratkom roku je neugodno razdoblje prijelaza na nove strategije. Novi programi neće odmah raditi, a novi mјerni sustavi neće se raditi niti će biti široko prihvaćeni. Ipak, policija će i dalje biti

odgovorna za javnost. Dakle, morat će razviti mjere koje će omogućiti njihov daljnji rad tijekom prijelaznog razdoblja.

Jedna metoda mjerjenja policijske učinkovitosti odnosi se na identificiranje pojedinačnih investicija i truda koji su potrebni za implementaciju nove strategije rada policije i praćenje napretka tih aktivnosti. Na primjer, ukoliko je potrebna nova obuka, može se pratiti razvoj novog kurikuluma i broj policijskih službenika koji u tome sudjeluju. Ukoliko se radi o formiranju grupe koje će se baviti zajednicom, pratit će se proces njihovog formiranja i rada. Poanta je jednostavno da se identificiraju i nadziru glavne organizacijske investicije koje su potrebne, no nažalost, ne postoje podaci koji bi mogli poslužiti kao početna točka analize.

Danas je vidljiva hitna potreba u mjerenu učinkovitosti policije da se odmaknu od sterilnog razgovora o mjerenu performansi kao apstraktnog tehničkog problema i da ga razumiju kao uređaj koji se može koristiti kako bi se oblikovala budućnost policije. To nije pitanje esencijalnih nepromjenjivih mjera koje će konačno prikazati vrijednost policijskog rada, niti je riječ o diskusiji između ulaganja i dobitaka, a isto tako niti o diskusiji između jedne ili višestrukih mjera rada policije. Umjesto toga, to je rasprava o strategiji policije koja će djelovati u budućnosti i načinu na koji će se mjeriti njezini učinci. Trenutne mjere policije drže policijske postaje u njihovom sadašnjem kalupu i drže ih u prošlosti. Ove sadašnje mjere treba dopuniti inovativnim policijskim radom i novim načinima mjerena njihovog uspjeha.

Potrebno je da policijski službenici uče o stanovnicima i poslovnim ljudima unutar zajednice i da ih upoznaju u situacijama koje nemaju negativne konotacije ili su barem neutralne, a to uključuje dva temeljna pristupa. Prvo, postupak mora biti osmišljen za prikupljanje informacija od članova zajednice. Ova metoda može uključivati sastanke ili savjetodavne i fokus grupe građana s policijom, a može se povećati istraživanjima u zajednici (anketiranjem) kako bi se utvrdilo stavove i prijedloge koji se odnose na policiju i policijsku ulogu. Sljedeća važna dimenzija prikupljanja podataka odnosi se na analizu onoga što je Skogan (prema: Alperi i Moore, 1993) označio kao mjere poremećaja i pada susjedstva. Drugo, policija mora koristiti tako prikupljanje podatke za smanjivanje jaza između policije i građana. Strategija se odnosi na zaduživanje policijskih službenika na određen period, a koje nadzire komandno osoblje i savjetuju društvene grupe. Ovakav pomak prema stabilnosti povećat će identifikaciju policijskog službenika sa stanovnicima, geografijom, politikom i drugim karakteristikama zajednice.

Dakako, ovakvi operativni elementi potrebuju posebnu obuku, mehanizam povratnih informacija i institucionaliziran sistem nagrada. Dodatno, važno je da se ovakvo djelovanje

može mjeriti, analizirati i evaluirati od strane policijskih službenika, policijskih rukovoditelja i pripadnika šire javnosti.

Posljednja komponenta strategije uključuje institucionaliziran nadzor i formalan sustav nagrađivanja. Za to je potreban sustav koji nadzire i zajednicu i policiju. Potrebe zajednice mogu se odrediti periodičnim društvenim anketama koje mogu, ukoliko su povezane s podacima iz popisa stanovništva i informacijama o lokalnom planiranju, informirati policijske službenike o promjenjivoj naravi određenog susjedstva. Dok je relativno lako identificirati što konstituira negativna ponašanja, teško je specificirati uzorno ponašanje. Prikladno korištenje dobrog istraživanja, uključujući i uzorce i panel dizajn, može pružiti dobar uvid u potrebe zajednice. Policijski službenici i administracija moraju raditi zajedno kako bi identificirali kritična pitanja i dizajn istraživanja koji može na njih odgovoriti. Kreativni podaci koji proizlaze iz takvih istraživanja, zajedno s informacijama tradicionalnog provođenja zakona, dopuštaju razvoj i održavanje profila susjedstva. Analize i nadziranje takvih profila policiji omogućuje poboljšanje obuke, taktičkog donošenja odluka, efikasnosti i efektivnosti. Dakle, iako je bavljenje kriminalom izrazito važno, pružanje usluga ima jednaku važnost u terminima nove paradigmе policijskog rada.

Većina policija potiče vlastite službenike. To su tradicionalne promocije: posebne zasluge i priznanje „policajac mjeseca“. Mnogi odjeli nude nekoliko mogućnosti za svoje službenike da prime ili zarade nagrade. Tradicionalno, ove nagrade su na temelju agresivne akcije koje su dovele do uhićenja, hvatanja opasnog kriminalca ili neke druge herojske aktivnosti. Ovi kriteriji za nagrađivanje policijskih službenika su važni i služe za poticanje sličnih akcija od strane ostalih policijskih službenika. Ipak, postoje i druge vrste policijskog ponašanja koje sasvim sigurno zaslužuju priznanje, ali često ostaju izgubljene i skrivene iza vidljivih, invazivnih postupanja policijskih službenika. Aktivnosti na koje treba obratiti više pozornosti uključuju primjerenu uslugu u zajednici. Oni koji pružaju usluge mogu biti priznati, ali često se njihovi postupci izgube iza hrabre pucnjave ili herojskog spašavanja. Lokalna zajednica treba prepoznati policijske službenike koji joj služe uzornim ponašanjem. Nagrada „najbolji policajac u četvrti“ može biti vrlo važna ukoliko je od strane lokalnih stanovnika ili trgovaca. Neagresivno ponašanje koje smanjuje nasilje mora biti podupirano, nagrađeno i utemeljeno kao model ponašanja kojeg moraju usvojiti svi policijski službenici. Takva institucionalna podrška učinkovitog policijskog rada u zajednici može samo potaknuti druge policijske službenike na promjene u prioritetima i stilovima rada. Iako je ovo samo jedan aspekt intervencije susjedstva i modela evaluacije zajednice, može poslužiti kao uspješan korak prema zajedničkim potrebama stanovnika i policije.

2. REFORME POLICIJE U 20. STOLJEĆU

Policjska organizacija i djelovanje su vrlo dinamična područja istraživanja. Reforme u posljednjih dvadeset godina dovele do velikih pomaka u znanju koje imamo o policiji te u raznim oblicima praktičnog postupanja policije. No te iste reforme s navedenim pozitivnim pomacima, dovele su i do otvaranja novih pitanja i novih problemskih područja kako u teorijskom sagledavanju i istraživanju policije, tako i u praktičnom radu policije. Upravo zato se u modernim demokratskim državama reforme policije sagledavaju kao živi i kontinuirani procesi te se unaprijed prihvata činjenica da će svako unaprjeđenje dovesti i do određenih neželjениh pojava jer će se otvoriti nova pitanja i stvoriti novi zahtjevi za dalnjim promjenama policije.

U Hrvatskoj je 2002. započeta opsežna reforma policije u okviru Strategije djelovanja policija u zajednici kojom je predviđeno šest reformskih procesa kao šest zasebnih, ali međusobno povezanih projekata:

1. Reforma operativno-preventivnog rada policije u odori

Uvođenje kontakt–policajaca. Spoznaja da je naš policajac u blizini i da se međusobno poznajemo povećava osjećaj sigurnosti kod građana i brzinu reakcije.

2. Unaprjeđenje i razvoj kriminalističke prevencije

Provođenje niza zajedničkih aktivnosti policije i građana na smanjenju rizika od kriminala, uz korištenje statističko-analitičkih podataka.

3. Organizacija komunalne prevencije – prevencije kriminaliteta u lokalnoj zajednici

Koordinacija aktivnosti policije, ostalih javnih službi, ali i lokalnih vlasti te građana.

4. Reforma odnosa s javnošću

Pravodobnim i objektivnim izvješćivanjem javnosti, jačanje povjerenja između policije i medija, odnosno policije i građana.

5. Reforma sustava policijskog obrazovanja i stručnog usavršavanja

Povezivanje policijske prakse i znanosti.

6. Unutarnja demokratizacija policije

Značajniji položaj policajaca u ophodnji, depolitizacija policije, jasna pravila napredovanja u službi.

Radi se o reformskim procesima koji su se događali posljednjih dvadesetak godina se u svim modernim europskim policijama i nastavljaju se na temelju onoga što su promjene i spoznaje iz prethodnih reformskih ciklusa. Znanje o policiji je znatno prošireno i u teorijskom i u

praktičnom smislu kroz razumijevanje učinkovitosti različitih policijskih strategija suzbijanja kriminala i drugih oblika devijantnog ponašanja, odnosno kroz razumijevanje različitih modela policijskog djelovanja. Generalno je prihvaćena teza da uloga policije seže daleko iznad kontrole kriminala odnosno da se policija bavi čitavim nizom problema koji utječu na kvalitetu života u zajednici. Kreirani su novi mehanizmi koji policijsku organizaciju čine odgovornom i vjerodostojnom u njenim naporima u kontroli kriminaliteta, pogotovo novi sustavi nadzora nad radom policijskih službenika kao pojedinaca pri čemu je od primarne važnosti povjerenje javnosti u te mehanizme. Unatoč sveprisutnim nastojanjima unaprjeđenja odnosa policije i građana, moramo prihvatići činjenicu da pojedine kategorije stanovništva, a često su to manjinske skupine, imaju nižu razinu povjerenja u policiju i manje su spremne surađivati s policijom. Lokalna policija sve se više pokazuje kao važan čimbenik u antiterorističkim aktivnostima no upitno je koliko se ta činjenica reflektira na programe policijskog obrazovanja i osposobljavanja kao i na planiranje svakodnevnog policijskog posla. Uz sve reforme, policija u ophodnji zasada ostaje srž policijskog djelovanja, no još uvijek premalo znamo o tome kako najbolje iskoristiti rad policije u ophodnji i kako osposobiti policijske službenike za donošenje najkvalitetnijih diskrečijskih odluka u svakodnevnim i vrlo različitim situacijama koje imaju sa građanima. Sve je više istraživanja u različitim zemljama čiji rezultati pokazuju da tretiranje ljudi na proceduralno korektan način pridonosi legitimitetu policije i također pridonosi kontroli te pogotovo prevenciji kriminaliteta.

3. PLURALIZACIJA POLICIJSKIH POSLOVA

U svijetu su provedene brojne analize sa ciljem odgovora na pitanje što policija zapravo radi a svrha dobivanja tog odgovora je identifikacija vremena koje bi u okviru policijskog posla moglo biti preusmjерeno na druge zadaće, odnosno na poslove koji nisu direktno vezani uz kriminalitet. Bez obzira koja mjera i koji kriteriji su uzeti za obavljanje policijskog posla, zaključak svake od tih studija mogao bi se sažeti u jednu rečenicu: Policija nikad nije bez posla.

Najveći dio finansijskih sredstava koja država izdvaja za policiju potroši se na plaće i prekovremeni rad policijaca - otprilike 80% je prosječna brojka. Stoga svaki policijski rukovoditelj koji zahtjeva povećanje broja policijskih službenika može očekivati da će mu biti upućena vrlo oštra i teška pitanja od strane tijela koja financiraju policiju. Međutim, isti ne uzimaju u obzir da niti idealna situacija nije tako idealna jer je uvijek jedan dio policijskih službenika na slobodnim danima, suspenziji, bolovanju, dodatnoj obuci ili svjedoči na sudu, a policija uvijek treba biti vidljiva i dostupna javnosti.

Osim toga, treba imati na umu činjenicu da primarne zadaće policije nužno generiraju i neke sekundarne zadatke. Naime, svaka poduzeta mjera ili radnja od strane policije mora biti adekvatno zabilježena što znači ispunjavanje određenih obrazaca i druge oblike "papirnatog posla". Osim toga, ukoliko se počinitelj kaznenog djela procesuira, od policijskog službenika očekuje se i nazočnost na sudu što predstavlja daljnji vremenski angažman.

Dakle, dok javnost očekuje naći policiju na ulicama kako hvata kriminalce, što je vrh ledene sante policijskog posla, policajci su zauzeti i manje očitim poslom ispunjavanja obrazaca po svojim uredima. Na primjer, kada je policija pozvana radi izbjivanja tučnave u nekom baru, radi se o incidentu koji je policajcima vrlo dobro poznat i oni su najčešće u stanju u roku od deset minuta razriješiti konflikt i uspostaviti red i mir. Međutim, čak i tako trivijalni slučaj zahtjeva narednih nekoliko sati posla koji nisu tako očiti za javnost. Naime, od svjedoka treba uzeti izjave, na žrtvinu izjavu treba čekati sve dok ne bude liječnički zbrinuta što može trajati a potom treba obaviti razgovor s počiniteljem, utvrditi njegov identitet i eventualno poduzeti daljnje mjere i radnje.

Dakle, postoji problem primjene novih strategija policijskog funkcioniranja tamo gdje su već policijski službenici iskorišteni u punom kapacitetu. Moguće je nekoliko rješenja tog problema, ali niti jedan bez kreiranja novih troškova:

- regrutiranje i zapošljavanje većeg broja policajaca ili zapošljavanje bolje kvalificiranih policijskih novaka;
- premještaji policijskih službenika unutar organizacije;
- angažiranje građana - volontera;
- unapređenje učinkovitosti policije;
- redukcija zadataka policije.

Pluralizacija policijskih poslova je način na koji se uspijevaju izbjjeći navedena rješenja odnosno produciranje novih troškova, uz istodobno zadovoljenje svih sigurnosnih potreba. To znači da tradicionalno policijske zadaće sad preuzimaju neka druga tijela i institucije, uključujući tu i inicijative lokalnih vlasti, privatno poduzetništvo i inicijative građana.

Glava 2. PRIVATNA ZAŠTITA

1.RAZVOJ

Prema engleskom povjesničaru policije Reithu četiri su temeljna evolucijska stupnja u potrazi čovjeka za sigurnošću koja kroz povijest možemo izdvojiti. U prvom stupnju se pojedinci okupljaju u skupinu kako bi povećali sigurnost i lakše skupljali hranu ili obavljali zajednički druge poslove. U drugom stupnju dolazi do usvajanja potrebe za vladavinom zakona i vjeruje se kako je dovoljno donijeti pozitivne zakone koje potom provodi vladareva vojska. Zatim u trećem stupnju dolazi do saznanja da je neizbjježno da se neki članovi društva neće pridržavati tih zakona. U četvrtom, zadnjem stupnju evolucije zaštite i sigurnosti čovjek je pronašao načine za učinkovito provođenje zakona i kažnjavanje prekršitelja (Reith, 1975).

1.1. Privatna zaštita u starom vijeku

Više tisuća godina postoje razni oblici tjelesne zaštite osoba, objekata i imovine te se može konstatirati, kako se radi o jednoj od najstarijih djelatnosti na svijetu. Neke oblike tjelesne zaštite možemo primijetiti već u prvobitnoj zajednici gdje su na zaštiti i osiguranju bile angažirane sve sposobne osobe u zajednici i to prvenstveno na zaštiti osoba, hrane te njihova prostora. Podjelom poslova unutar zajednice, zaštita osoba i imovine dodjeljivana je bila sposobnijim članovima zajednice, ali u slučaju potrebe bez obzira na podjelu poslova u to vrijeme uključivali su se u zaštitu imovine i svi drugi članovi. Dolazi do stvaranja prvih pravila ponašanja unutar zajednica što možemo smatrati prvim zakonima, riječ je o potrebi poštivanja nekih običaja i normi ponašanja. Pojedinci koji se ne bi ponašali u skladu sa tim običajima bili su kažnjavani (Nađ, 2001).

U antičkoj Grčkoj u Ateni je bilo pravo svakog građanina da djeluje u cilju sprječavanja nanošenja štete javnom dobru. Razdoblje Rimskog Carstva povjesno gledano je vrlo bitno kod proučavanja privatne zaštite zbog razvoja zakona i njegove primjene. Vojska je u to doba bila glavna poluga moći vladara iz koje se kasnije razvijaju drugi oblici privatne zaštite. U okolnostima koje su vladale dolazi do razvoja prvih policija, noćnih čuvarskih službi i upotrebe organiziranih vojnih jedinica, Kohorti u svrhu čuvanja gradova. Utjemeljitelj kohorti je bio rimski car August, a osnovna zadaća im je bila zaštita gradova. Danas se kohorte smatraju prvom organiziranom policijom iako su formalno bile vojne postrojbe, a članovi kohorte su se nazivali pretorijanci odnosno pripadnici pretorijanske garde. Kasnije se pod carem Augustom razvijaju službena policija i vatrogasna postrojba, vigilija čiji su pripadnici bili građani, a zadatak im je bio čuvanje grada od vatre i gašenje te pomoći u kontroli kriminala i gušenju

pobuna i nereda. Razdoblje Rimskog carstva je kod promatranja povijesnog razvoja privatne zaštite bitno i zbog razvoja sudova i pisanih zakona, a posebno se ističe bizantski car Justinijan koji je donio prvu knjigu zakona Corpus Iuris Civilis tj, Tijelo građanskog zakona koja je temelj suvremenog pravosuđa, prvenstveno zbog napuštanja plemenskih običajnih zakona i uvođenja pisanih zakona sa standardiziranim postupcima i kaznama (<https://miejewonsydw.wordpress.com/2013/11/15/the-praetorian-guard-2/>).

1.2. Privatna zaštita u srednjem vijeku

Život tadašnjih stanovnika u gradovima i selima kroz srednji vijek se međusobno bitno razlikuje. Seljaci žive u manjim naseljima koja se nalaze na posjedu plemića feudalca gdje obrađuju zemlju i imaju obavezu plaćati plemiću porez koji im za uzvrat pruža sigurnost i štiti ih od pljačkaša i razbojnika. S druge strane za razliku od sela, život u gradu je bio puno sigurniji, stanovnici gradova također plaćaju porez te imaju status slobodnih građana, gradove radi sigurnosti opasavaju zidine sa vratima i čuvarima. U anglosaksonском periodu pod vodstvom kralja Alfreda snažno se počinje razvijati zakonodavstvo koje po prvi put donosi standardizirane oblike kažnjavanja za određene oblike prekršaja i ustaljuju se običaji i postupci za zaštitu građana i imovine. Tadašnji zakoni se promatraju kao preteče današnjih suvremenih zakona i metoda zaštite osoba i imovine. Primjena zakona i sprječavanje zločina postaje obaveza svakog pojedinca u društvu i norma ponašanja te se očekivalo sudjelovanje svih osoba u prevenciji kriminaliteta i pomoći pri hvatanju i uhićenju počinitelja kaznenih djela.

Srednji vijek kao povjesno razdoblje završava vladavinom Richarda III (1483-1485) i početkom vladavine Henrika VII (1485-1509) te je u povijesnom smislu kod proučavanja privatne zaštite značajan zbog velikog napretka u pogledu ljudskih prava, zakonodavstva i pravosuđa te uvođenja brojnih standarda koji su se održali sve do danas u gotovo izvornom obliku i predstavljaju temelj modernog sustava. Engleski kralj Edward 1285 godine donosi Westminsterski statut kojim je formalizirana većina engleske prakse iz područja pravosuđa, uvedene su noćne straže u gradovima, stražari su imali ovlasti uhiti strance zatečene u gradu po noći čime se suzbijala skitnja, svi građani su imali obavezu pomagati stražarima oko uhićenja i sudjelovati u potjerama, svi muškarci u dobi od 15 do 60 godina su imali zakonsku obvezu posjedovati oružje radi provođenja zakona i reda. Iako je ovakav sustav donio napredak u pogledu sigurnosti javlja se i nezadovoljstvo u redovima bogatijih trgovaca i srednjeg staleža načinom rada, prekoračenjem ovlasti čuvara i prema njihovom mišljenju neučinkovitosti takvog sustava te oni počinju unajmljivati privatne policijske snage za zaštitu svoje imovine, istraživanje kaznenih djela i vraćanje ukradene imovine

(<http://www.royal.gov.uk/HistoryoftheMonarchy/KingsandQueensofEngland/TheAnglo-Saxonkings/AlfredtheGreat.aspx>).

1.3. Privatna zaštita danas

Suvremenom dobi u povijesnom smislu razvoja privatne zaštite smatramo razdoblje od 1500. godine do današnjih dana. U ovom razdoblju dolazi do velikog napretka trgovine i društva, a samim time i povećanja materijalnih vrijednosti koje je potrebno štititi pa nastaju i prve privatne policije koje štite imovinu trgovaca i pružaju im zaštitu. Uvedene su župske policije sa ovlastima na točno određenom području unutar gradova i ustaljene noćne patrole radi sprječavanja kriminala.

Pojam privatna zaštita i privatna policija unatoč što se često koriste kao sinonim, u SAD-u privatna zaštita može označavati internu zaštitarsku službu unutar neke organizacije, objekta i slično, dok se pojam privatna policija koristi za zaštitarsku tvrtku koja pruža usluge na ugovornom principu, djeluje na tržišnim i ekonomskim principima sa ciljem susbijanja mogućnosti gubitaka uzrokovanih ljudskom greškom, kriznim stanjima, katastrofama ili kriminalnim djelovanjem. Korisnici usluga privatne policije su osobe, poslovni subjekti, institucije i organizacije koje zahtijevaju veći stupanj zaštite od onoga koji im može pružiti javna policija (Ahić, 2009).

Povijesno gledajući temeljni koncepti provođenja zakona i osiguravanja javnog reda zasnovani su na samopomoći i samozaštiti. Sam građanin je u najvećoj mjeri bio odgovoran za sigurnost u svojoj zajednici. Koncept provođenja zakona i reda od strane javne policije u gradovima je puno novijeg datuma i javlja se tek u 19. stoljeću. Bez obzira da li se radi o javnoj ili privatnoj policiji način rada i zaštite je nastajao kroz duže vrijeme evolucijom sustava zaštite. Osnovni principi zaštite izvedeni iz engleskih zakona i anglosaksonske tradicije su uvedeni u rano američko zakonodavstvo te su postavili temelj za rad javne i privatne zaštite te njihovu međusobnu suradnju. Jedan od temelja zaštite je bilo pravo čovjeka za samopomoći (engl. self-help), uvedeno ranim engleskim zakonima te je za zaštitu svojega života i imovine osoba bila ovlaštena upotrijebiti i smrtonosnu silu (Nemeth, 2012).

Početkom 19. stoljeća u Engleskoj zbog neadekvatne primjene zakona i nemogućnosti zaštite imovine od strane države, industrijske tvrtke su same formirale svoje privatne policijske snage kako bi štitile imovinu, a željeznica radi održavanja reda. Veliki napredak te socijalne i ekonomski promjene u 18. stoljeću koje je donijela industrijska revolucija u načinu života i rada imala je za posljedicu preseljenje sve većeg broja ljudi iz sela u gradove radi potreba industrijske proizvodnje a samim time i porast kriminala i suočavanje sa problemima koji do

tada nisu postojali u toj mjeri. Javlja se sve veća potreba i potražnja za privatnom zaštitom, ne samo u gradovima nego i u ruralnim područjima kao reakcija na povećanu stopu kriminala. 1749. godine pravnik i pisac Henry Fielding, postaje glavni sudac u gradskoj četvrti Bow street u Londonu. Vođen idejom da se građani sami moraju organizirati u borbi protiv kriminala, a pošto u Londonu u to doba nije postojala policija, izabire skupinu od šest poštenih građana i na taj način formira dobromoljačku postrojbu za sprječavanje kriminala. Time počinje uvođenje prakse izdvajanja novca iz poreza za plaćanje čuvara čime se polako otvara put za stvaranje profesionalnih policijskih postrojbi (Dempsey, 2011).

Takvo stanje na području sigurnosti i zaštite u Engleskoj je potrajalo do velikih reformi koje je proveo utemeljitelj suvremenog policijskog sustava Sir Robert Peel na osnovi anglosaksonskog principa po kojem je svaka zajednica odgovorna za čuvanje reda i mira u svojem okruženju. Na temelju njegovih prijedloga engleski parlament je donio odluku kojom je 1929. godine osnovana uniformirana profesionalna londonska policija čiji su zaposlenici plaćani iz proračuna pod nazivom London Metropolitan Police, a Sir Robert Peelu u čast i danas se uniformirani policajci nazivaju Bobby.

Prvi propisi koji su počeli uređivati područje privatne zaštite javljaju se početkom tridesetih godina dvadesetog stoljeća u Sjedinjenim američkim državama. Danas industrija privatne zaštite u SAD-u ima preko dva milijuna zaposlenih zaštitara i čuvara nasuprot 700,000 policijskih službenika, projekcije rasta predviđaju daljnji rast broja pripadnika privatne zaštite. Godišnji promet prelazi 100 milijardi dolara uz stalni rast. Potreba za uslugama privatne zaštite je u stalnom porastu, poduzeća bez obzira na svoju veličinu i broj zaposlenih imaju stvarnu potrebu prevencije kriminaliteta poput prijevara u poslovanju, krađa, računalnih upada, industrijske špijunaže, nasilja ili nereda u radnim sredinama. Zakonski privatna zaštita u SAD-u nije definirana na saveznoj razini već je svaka od saveznih država uredila to područje vlastitim zakonima i propisima. Prema američkom udruženju za industrijsku sigurnost (The American Society for Industrial Security-ASIS) poslovi u industriji privatne sigurnosti se dijele prema specijalizacijama na šesnaest specijalnosti: korporativna sigurnost, kibernetička sigurnost, zaštita VIP osoba, sigurnost financijskih usluga, državna sigurnost, zdravstvena sigurnost, sigurnost visokih građevina, IT sigurnost, prevencija gubitaka, tjelesna zaštita, upravljanje privatnom zaštitom, procjena rizika, strateško obavještajno djelovanje, terorizam, nasilje na radnom mjestu (Hess, 2009).

Industrija privatne zaštite u Velikoj Britaniji je regulirana zakonom iz 2001. godine (Private Security Industry Act) te se nalazi u nadležnosti nezavisnog državnog regulatornog tijela, Security Industry Authority (SIA), koje odgovara Ministarstvu unutarnjih poslova. SIA

je zadužena za kontrolu provedbe zakona, izricanje kazni, licenciranje zaštitara i tvrtki te obuku njihovih zaposlenika.

Security Industry Authority (SIA), je prema zakonu ovlaštena za izdavanje licenci za djelatnike koji obavljaju poslove prema slijedećoj podjeli:

- Transport novca i vrijednosti (Cash and Valuables in Transit-CVIT)
- Neposrednu zaštitu osoba (Close Protection)
- Nadzor ulaza-portirska služba (Door Supervision)
- Nadzor javnog prostora (Public Space Surveillance)
- Zaštitare (Security Guarding)
- Imobilizacija vozila-premještanje vozila ili onemogućavanje kretanja vozila (Vehicle Immobilisation)
- Ključarska služba (Key Holding)

<http://www.sia.homeoffice.gov.uk/Pages/about-sia-brand.aspx>

Tijekom industrijske revolucije i njezinim razvojem u 19. stoljeću privatna zaštita osoba, objekata i imovine javlja se kao posebna djelatnost i to iz razloga što država često nije bila u mogućnosti pružiti više sigurnosti nego što je to potrebno pojedinoj tvornici ili pojedincu. Na tom tragu 1850. godine u Sjedinjenim američkim državama osnovana je jedna od i danas najpoznatijih detektivskih agencija na svijetu kojoj je osnivač bio Allan Pinkerton zamjenik šerifa okruga Cook i prvi detektiv Chicaga. Prvo ime agencije bilo je North-Western Police Agency kasnije preimenovano u Pinkerton & Co i konačno Pinkerton National Detective Agency. Ova agencija svoje usluge pruža diljem svijeta i jedni su od najboljih stručnjaka za upravljanje kriznim situacijama, istražnoj djelatnosti, zaštiti autorskih prava i zaštite na radnom mjestu. Pinkertonova agencija bila je uspješna zato što javne snage za održavanje reda nisu bile sposobne održavati odgovarajuću sigurnost i zaštitu građanima i privatnim tvrtkama. Osim toga do formiranja FBI 1924. godine, javne snage za održavanje reda djelovale su samo na lokalnoj razini. (Ricks, Tillett, Van Meter 1988).

U europskim je gradovima već od ranije postojala profesija noćobdija prvenstveno zbog prevencije požara, dok je prvo europsko poduzeće za poslove privatne zaštite osnovano 15. srpnja 1901. godine u njemačkom Hannoveru pod imenom *Hannoversches Wach – und Schließinstitut*. Iste godine se otvara takvo poduzeće i u Danskoj, potom 1902. u Nizozemskoj, 1904. u Austriji te 1905. godine u Norveškoj i Švicarskoj (Ottens, Olschok, Landrock, 1999.).

1.4. Privatna zaštita na prostoru Hrvatske

Povijest privatne zaštite na području današnje Republike Hrvatske usko je vezana uz društveni, politički i teritorijalni status koji je Hrvatska imala kroz svoju bogatu povijest. Administrativno je podijeljena na županije sa visokim stupnjem samouprave kojima upravlja plemić, sa titulom župana koji je bio vladarev predstavnik upravne, sudske i vojne vlasti. Kao predstavnici vlasti u županijama nalaze se još podžupani i satnici. Funkcija satnika je primarno bila vojne prirode, bio je zapovjednik vojnih postrojbi zaduženih za obranu, ali i za prikupljanje poreza i hvatanje razbojnika i kriminalaca. Zaštita seoskih područja van utvrda se provodila organiziranjem stanovnika stotinjak kuća pod zapovjedništvom satnika. Poradi poslova obrane i zaštite imovine svi seljaci su imali obavezu vršiti stražarsku službu i biti na raspolaganju satniku. Donošenjem statuta slobodnih gradova od 13. stoljeća kojima su uređivana pitanja gradske uprave dolazi do značajnijeg razvoja zaštite i redarstvenih službi na njihovim područjima. Najstariji takav statut na području Hrvatske je Statut grada Korčule iz 1214. godine kojim je ustrojena noćna straža i u kojem se precizno navode njezine obaveze i ustroj. U svim gradovima počinje uspostavljanje prvih noćnih straža gdje su stanovnici imali obavezu besplatno i naizmjence prema rasporedu držati stražu, a kasnije se počinju organizirati i profesionalne gradske straže koje za svoju službu dobivaju plaću, a bave se čuvanjem gradskih vrata i zidina te uspostavom reda unutar samog grada. Svojom Zlatnom bulom kralj Bela IV priznao je gradu Zagrebu sloboštine i prava slobodnog kraljevskog grada 1242 godine. Zagreb je time stekao pravo mača odnosno Pravo na sudbenost i izvršenje kazni. Prema Statutu redarsku službu su obavljali gradski kapetan, gradski kaštelan, gradski vratari grabanti te noćni čuvari. Do kraja 18. stoljeća centralizirana policijska ili redarstvena služba na području Hrvatske nije postojala. Tek tada dolazi do reforme i ujedinjavanja redarstvenih službi pod vladavinom cara Josipa II. na području Austro-Ugarske Monarhije. Novi preustroj redarstvenog sustava provodi 1793. godine car Ferdinand I. Ovaj sustav je na snazi do 1848. godine kada ukidanjem kmetstva i feudalizma nastupa novo razdoblje u razvoju redarstvenih službi u monarhiji pa tako i u Hrvatskoj. Naziv redarstvo se uvodi u službenu upotrebu. Ovo razdoblje koje traje od 1848.-1918. godine odlikuju bolja organizacija i centralizirana uprava (Mikulin, 2003).

Na području bivše Jugoslavije tjelesna zaštita osoba, objekata i imovine nakon drugog svjetskog rata u vremenu od 1946. godine do 1951. godine propisana je bila zaštita poduzeća, zavoda i ustanova. Zaštitu tih objekata i imovine obavljala je posebna služba naziva Industrijska narodna milicija (Službeni list FNRJ br.101/46). Ova služba imala je zadaću da:

- osigura zgrade, postrojenja i imovinu poduzeća, zavoda i ustanova,
- na području poduzeća, zavoda ili ustanova, vrši nadzor nad sumnjivim osobama,
- sprječava i otkriva sabotažu,
- na području poduzeća, zavoda ili ustanova kontrolira i održava javni red i mir,
- otkriva i sprječava pojave koje mogu ugroziti sigurnost poduzeća, zavoda ili ustanova,
- prijavljuje izvršioce kaznenih djela i prekršaja nadležnim tijelima,
- kontrolira obavljanje protupožarnih propisa i da sudjeluje u gašenju požara,
- na području poduzeća, zavoda ili ustanova u slučaju potrebe obavlja i druge poslove iz djelokruga zaštite.

Prva specijalizirana tvrtka za zaštitarsku djelatnost pod nazivom „Sigurnost“ osnovana je u Hrvatskoj u Zagrebu. Po uzoru na ovu tvrtku po ostalim gradovima Hrvatske pa onda i gradovima tadašnje Jugoslavije osnivaju se zasebne tvrtke. Također u sklopu većih tvornica osnivaju se zasebne organizacije koje su se isključivo bavile zaštitom osoba, objekata i imovine.

U vremenskom periodu od 1951. godine do 1963. godine na području bivše Jugoslavije nije bilo zakonskih rješenja vezano za zaštitu objekata i imovine, a ta se djelatnost uređivala u poduzećima sukladno internim prosudbama i stanju sigurnosti. Donošenjem Zakona o predaji tvornica radnicima na upravljanje započeo je i proces podruštvljavanja zaštite, ukida se Industrijska milicija i radne organizacije su same pristupile organiziranju zaštite svojih objekata i imovine. To su rješavale na dva načina:

- organiziranjem vlastite službe fizičke i tehničke zaštite,
- povjeravanjem poslova fizičke i tehničke zaštite specijaliziranim organizacijama koje su se tada osnivale.

Navedene organizacije obavljale su poslove „neposredne fizičke zaštite“, a koja je obuhvaćala obavljanje samog čina zaštićivanja objekata, pri čemu su osobe koje su obavljale navedene poslove koristile određena prava i ovlaštenja.

Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove donio je 1963. godine Pravilnik o službi obezbeđenja imovine, privrednih organizacija i ustanova (Dobranović, 2008). Pravilnikom je bila propisana zajednička nadležnost, prava, dužnosti i načela organizacije cijelom teritoriju bivše Jugoslavije. Temeljem navedenog Pravilnika mnoga poduzeća uvela su službu zaštite objekata i imovine i time znatno popravila stanje sigurnosti i zaštitu imovine. Nadzor i kontrola tih službi bila je u nadležnosti Republičkog sekretarijata za unutrašnje poslove. Od 1967. godine poduzeća koja su ustrojila službu zaštite objekata i imovine, sama su morala normativno urediti ovu djelatnost, te su bila izuzeta iz nadležnosti tijela unutarnjih poslova.

Zakon o osnovama društvene samozaštite (Narodne novine 8/76 SRH) donesen je 1976. godine. Ovaj Zakon propisivao je osnovne zadatke fizičke i tehničke zaštite:

- čuvanje i osiguranje zgrada, postrojenja i druge imovine,
- sprječavanje i otkrivanje pojava koje mogu ugroziti ili nanijeti štetu imovini poduzeća,
- onemogućavanje pristupa nepozvanim osobama u zgrade, prostorije ili druge prostore koje koristi poduzeće,
- poduzimali su i druge zakonom dopuštene mјere koje su bile potrebne za zaštitu rada i zaštitu radnika koji su taj rad obavljali.

Zakonskim propisima koji su regulirali djelokrug rada fizičke i tehničke zaštite u sebi su sadržavali i preventivnu i represivnu komponentu iako je tada sukladno društvenom uređenju osnovna funkcija društvene samozaštite bila preventivna djelatnost.

Razvojem novih gospodarskih i društvenih odnosa 1990. godine u Republici Hrvatskoj započeo je proces privatizacije sigurnosti, najprije kao tjelesno osiguranje osoba i imovine. Raniji Zakon o osnovama društvene samozaštite nije više mogao zadovoljiti aktivnosti razvoja novih društvenih odnosa prije svega iz razloga što su pravila rada zastarjela i nisu se više mogla primjenjivati.

1996. godine donesen je novi Zakon o zaštiti osoba i imovine koji je stupio na snagu 1. prosinca 1996. godine (Narodne novine 83/96). S tim datumom prestao je važiti Zakon o osnovama društvene samozaštite (Narodne novine 8/76, 14/77, 20/86 te 28/86). Zakon o zaštiti osoba i imovine uredio je zaštitarsku djelatnost, utvrdio je uvjete i način ustrojavanja trgovačkih društva kao i način obavljanja poslova zaštite osoba i imovine. Zakon je propisao i način nadzora nad subjektima koji obavljaju poslove zaštite osoba i imovine, a koji nisu bili određeni kao poslovi Ministarstva unutarnjih poslova i drugih tijela državne uprave.

Ovim Zakonom uređena je i detektivska djelatnost, kao i obavljanje detektivskih poslova, te prava i obveze privatnih detektiva i nadzor nad njihovim radom.

Zakon o zaštiti osoba i imovine postavio je temeljne standarde u razvoju zaštitarstva u Republici Hrvatskoj. Budući su postojali opravdani razlozi za izmjenama i dopunama 2003. godine donesen je novi Zakon o privatnoj zaštiti (Narodne novine 68/03). Stupanjem na snagu Zakona o privatnoj zaštiti, prestale su važiti odredbe Zakona o zaštiti osoba i imovine (Narodne novine 83/96, 90/96 i 96/01) osim odredaba članka 39 do 50 i drugih koji se odnose na privatne detektive.

Zakonom o privatnoj zaštiti (Narodne novine 68/03, 31/10 i 139/10) odredbom članka 1. uređen je način obavljanja zaštite osoba i imovine koju ne osigurava država i iznad opsega

koji osigurava država. Važno je anticipiranje stavka 2. članka 1. Zakona koji kaže da pravne osobe ili obrtnici koji imaju odobrenje za obavljanje poslova privatne zaštite ne smiju primjenjivati operativne metode i sredstva koje temeljem posebnih propisa primjenjuju djelatnici Ministarstva unutarnjih poslova i drugih tijela državne uprave. To posebno u kontekstu sagledavanja ovlasti osoba kojima je izdano odobrenje za poslove tjelesne zaštite a koje proizlaze iz članka 27. Zakona. (Veić, Nađ 2005).

Za razumijevanje pravnih i poslovnih obveza u ovom području važna je i relevantna odredba stavka 2. članka 3. Zakona koja kaže: „ukoliko pravne osobe i obrtnici žele zaštititi svoju imovinu i zaposlenike, moraju u tu svrhu angažirati pravnu osobu ili obrtnika koji ima odobrenje za obavljanje poslova privatne zaštite ili osnovati vlastitu čuvarsku službu“. Bitno je u tom kontekstu primijetiti formulaciju „ukoliko pravne osobe žele“ i pojam „moraju“. Dakle usko razumijevajući slovo zakona ni jedna pravna osoba ili obrt nemaju pravnu obvezu štititi svoju imovinu i zaposlenike, no ukoliko to žele onda moraju činiti nabavkom usluge tjelesne zaštite na tržištu ili osnivanjem vlastite unutarnje čuvarске službe. Članak 5. Zakona kazuje da djelatnost privatne zaštite obuhvaća poslove koji za cilj imaju zaštitu osoba i imovne kroz:

- osiguranje mirnih prosvjeda i javnih okupljanja
- osiguranje stambenih i poslovnih prostora
- neposredne tjelesne zaštite osoba
- zaštita prirodnih dobara i okoliša
- osiguranje i pratnja novca, vrijednosnih papira i dragocjenosti.

U članku 27. ovog Zakona također se propisuju ovlasti za osobe koje obavljaju poslove privatne zaštite a to su:

- provjera identiteta osoba,
- davanje upozorenja i zapovijedi,
- privremeno ograničenje slobode kretanja,
- pregled osoba, predmeta i prometnih sredstava,
- osiguranje mesta događaja,
- uporaba zaštitarskog psa,
- uporaba tjelesne snage,
- uporaba vatrenog oružja.

Ove ovlasti odnose se na djelovanje zaštitara i čuvara samo unutar štićenih objekata za čije su čuvanje zaduženi, na javnoj površini mogu djelovati samo temeljem posebnog odobrenja koje izdaje nadležna policijska uprava na prijedlog jedinica lokalne samouprave i to radi

odbijanja napada usmjerenog prema zaštitaru ili osobama koje štiti kod obavljanja poslova neposredne tjelesne zaštite (Nađ, 2012).

Sagledavajući u ukupnosti kompleks i način obavljanja poslova zaštite objekata, imovine i zaposlenika kroz razvoj te djelatnosti od kraja osamdesetih evidentno je da je zaštite imovine, objekata i zaposlenih u tvrtkama i do danas zadržala one temeljne oblike zaštite uz uvažavanje dosegnutih posebno tehničkih rješenja i sigurnosnih standarda prisutnih na razini Europske unije.

Na području Europske unije privatna zaštita nije zakonski i pojmovno regulirana zajedničkim sigurnosnim politikama ili direktivama već je ostavljeno nacionalnim zakonodavstvima svih pojedinih članica da sami urede ovu djelatnost sukladno svojim gospodarskim i sigurnosnim politikama. Korisnici i pružatelji usluga iz sektora privatne zaštite u Europskoj uniji su organizirani kroz tri glavne organizacije koje zastupaju njihova prava i interese:

- [EOS](#) – The European Organisation for Security, Europska organizacija za sigurnost koja predstavlja pružatelje usluga i rješenja zasnovanih prvenstveno na korištenju opreme i tehnologije
- CoESS – The Confederation of European Security Services, Konfederacija europskih sigurnosnih službi koja predstavlja pružatelje zaštitarskih usluga
- [ECSA](#) – The European Corporate Security Association, koja predstavlja korporacijske korisnike sigurnosnih usluga i rješenja.

Prema izvješću CoESS-a, koji zastupa interes zaštitarskih kompanija iz 28 članica Europske unije i 6 ostalih europskih zemalja, ukupno na europskom području djeluje 60.000 privatnih tvrtki članica ovog udruženja sa 2,170,589 zaposlenih zaštitara i godišnjim finansijskim prometom od 35 milijardi eura. Prosječni godišnji rast tržišta privatne zaštite na području Europe iznosi 13,30% (<http://www.coess.org>, Izvješće Private Security Services in Europe – CoESS Facts & Figures 2011, (pristupljeno: 21.12.2015.).

2. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA

Najveći gradovi u svakoj državi oduvijek imaju ključnu ulogu u oblikovanju trendova stanja, kretanja i strukture kriminaliteta na razini cijele države. Na primjer, 1996. godine se čak četvrtina svih ubojstava u SAD dogodila u svega deset velikih američkih gradova, a taj trend se nastavio i u narednim godinama (Blumstein, 2000, 36). FBI (2009) navodi kako je 40,4% svih ubojstava koja su se dogodila 2008. godine u SAD, počinjeno u gradovima s 250.000 i više

stanovnika iako je u istom razdoblju u njima živjelo manje od 20% ukupnog američkog stanovništva. Slične trendove moguće je utvrditi i za ostala kaznena djela s elementima nasilja i u drugim državama (Rand, Catalano, 2007).

Do osamdesetih godina prošlog stoljeća, glavnu ulogu u suzbijanju urbanog kriminala i javnog nereda imala je javna nacionalna policija, no otprilike od tog doba u poslovima osiguranja ljudi i imovine počinju biti sve više vidljivi pripadnici privatnih zaštitarskih tvrtki. Promjene u organizaciji i filozofiji policijskog djelovanja kao posljedica velikih socijalnih, ekonomskih i političkih promjena u drugoj polovici prošloga stoljeća, bile su predmet mnogih istraživanja i još uvijek privlače pažnju znanstvenika. Još je sredinom prošloga stoljeća Banton (1964) isticao situaciju razvoja sociologije policije i sociologije za policiju, a krajem istoga stoljeća slično tvrde Jones i Newburn (1998).

Vindevogel (2005, 235) smatra kako je transformacija obavljanja policijskih poslova iz javne u privatno-poduzetničku domenu zapravo dio globalnog trenda uslijed kojeg nacionalne vlade gube monopol nad policijom i policijskim poslovima. Iako se ovakva izjava čini na prvi pogled pretjeranom, podaci iz raznih dijelova svijeta govore o brojčanom izjednačavanju ili čak premašivanju broja zaposlenika privatnih zaštitarskih tvrtki u odnosu na broj državnih policijskih službenika, kao i o sve većem izjednačavanju njihovih ovlasti i poslova (Rudell, Thomas, Patten, 2011, 55).

Međutim, unatoč tim očitim trendovima, još uvijek je malo empirijskih istraživanja koja su se bavila ovom problematikom s aspekta privatne zaštitarske djelatnosti pa stoga komparativno vrlo malo znamo o njenom razvoju, njenoj ulozi u urbanoj socijalnoj kontroli te o odnosu između javne i privatne policije. Neki su istraživači, kao primjerice Sarre (2005) ili Jones i Newborn (1995) čak vrlo jasno specificirali razloge za to. Kao jedna od glavnih prepreka utvrđen je problem nedostatka pouzdanih brojčanih podataka o broju privatnih zaštitara u nekoj državi ili gradu s obzirom da njihove tvrtke često ne iskazuju točne brojke iz razloga koji su vezani uz narav posla ili ih uopće ne iskazuju jer ih drže kao poslovnu tajnu. Osim toga, neke osobe koje obavljaju poslove privatnih zaštitara ne nalaze se u radnom odnosu nego ih tvrtke angažiraju prema potrebi. Nadalje, mogućnosti empirijskog istraživanja privatne zaštitarske djelatnosti umanjuje i činjenica da se sve više gube granice između javne i privatne sigurnosti (Wakefield, 2003) jer se policijski resursi iz razloga racionalizacije i smanjenja državnog proračuna u većini država reduciraju pa u situacijama pojačanog rizika policija poseže za pomoći svojih kolega iz privatnih zaštitarskih tvrtki. Osim toga, u velikim gradovima je obilje komercijalnih masovnih događanja vezanih uz sport i zabavu. Na takvim se manifestacijama obično okuplja velik broj ljudi što predstavlja rizik pojave različitih oblika kriminala i javnog

nereda pa nacionalni propisi u državama širom svijeta reguliraju obveze organizatora takvih događaja u smislu održavanja reda i sigurnosti života, tijela i imovine njihovih sudionika. Organizatori angažiraju za to privatne zaštitarske tvrtke no određene zadaće ima i policija koja je odgovorna za sigurnosne procjene takvih događaja. Stoga Hutchinson i O'Conner (2005, 131, prema Newburn, 2008) opravdano tvrde da se nalazimo na pragu budućnosti u kojoj će suradnja između nacionalne policije, lokalnih sigurnosnih struktura i privatne zaštite biti nužna za postizanje adekvatne socijalne kontrole u velikim gradovima. Opsežno istraživanje koje su proveli Rudell, Thomas i Patten (2011) predstavlja empirijsku potvrdu ove tvrdnje jer dobiveni rezultati jasno pokazuju kako privatni zaštitari značajno utječu na postupanje policijskih službenika i proširenje njihovih aktivnosti upravo kroz oblikovanje socijalne kontrole u velikim urbanim središtima.

No, iako imaju istu ulogu a to je socijalna kontrola, javna policija i privatna zaštita se jako razlikuju u prioritetima iz čega proizlaze često konkurenčni pa čak i konfliktni odnosi: na primjer, interes privatne zaštite je dominantno zarada, dok je glavni interes javne policije red i mir. Privatni zaštitari angažiraju se obično u svrhu osiguravanja privatnih interesa i imovine, dok policija jednako mora skrbiti za sigurnost svih građana (John, 2004; McManus, 1995; Shearing, Stennning, 1981; Wakefield, 2003). Za razliku od javne policije, privatni zaštitari nemaju zakonske obveze da postupaju u kriznim situacijama, nemaju posebne ovlasti i nemaju zakonska ograničenja jer nisu državni službenici (Button, 2007; Shearing, Stennning, 1983; Stennning, 2000). Istraživanja kojima raspolažemo upućuju i na sposobljenost za posao kao još jedan važan izvor neslaganja između policijskih službenika i privatnih zaštitara jer privatni zaštitari imaju daleko manje opsežnu i zahtjevnu obuku od svojih policijskih kolega (Manzo, 2009).

Nadalje, dosadašnja istraživanja pokazuju da su privatni zaštitari manje zainteresirani za pitanja krivnje i njenog dokazivanja jer njihov interes nije suzbijanje kriminaliteta u konkretnoj zajednici već osiguravanje pojedinaca u toj zajednici (Johnston, 1997; Nall, Heraux, 2003). Rezultati nekih istraživanja još su više zabrinjavajući jer otkrivaju sve veću nelagodu uslijed misije, vizije i poslova nekih zaštitarskih tvrtki. Tako su Abrahamsen i Williams (2007) ustanovili da silnice tržišta diktiraju akcije tih tvrtki, pa onda oni koji su sposobni platiti njihove usluge imaju zapravo moć utjecaja na socijalnu kontrolu. Tako se u urbanim sredinama često pojedine skupine stanovništva poput ovisnika, pripadnika manjina, psihičkih bolesnika, doseljenika ili beskućnika, tretiraju kao nepoželjne te se onda na njih usmjerava znatno veća količina kontrole što zaštitarskim tvrtkama odgovara jer za njih to znači izvor zarade. Na taj

način dolazi do ozbiljnih društvenih posljedica jer se kreira nova kategorija potencijalnih delinkvenata (John, 2004; Shearing, Stennning, 1981; Wakefiled, 2003).

S obzirom na uočenu potrebu suradnje policijskih službenika i privatnih zaštitara, od posebne su važnosti istraživanja koja se bave pretpostavkama i modalitetima te suradnje. Jedno od najvećih istraživanja tog tipa proveo je Hsieh (1990) na uzorku policijskih službenika i zaštitara iz cijelih SAD. Iz rezultata koje je odbio ovaj autor, razvidno je kako je ta suradnja složena i otežana različitim percepcijama i iskustvima njenih sudionika. Do sličnih su spoznaja došli Swanton (1993) i Golsby (1998) u Australiji. To objašnjava rezultate istraživanja kvalitete i intenziteta suradnje između privatnih zaštitara i pripadnika javne policije: neki autori (vidi kod Newborn, 2008) ističu da iako su prednosti te suradnje sasvim egzaktne, relacije ipak nisu uvijek na dostačnoj razini. Stoga ne začuđuje podatak o važnosti razvoja interpersonalnih i socijalnih vještina policijskih službenika i privatnih zaštitara do kojeg je u svom opsežnom istraživanju na području Slovenije došao Dvojmoč (2012). Jedno drugo slovensko istraživanje (Sotlar, Meško, 2011) je dalo čak osnova za optimizam jer je pokazalo kako su i javna i privatna policija svjesne potrebe za suradnjom na razini institucija i dugoročnog poslovanja kao i na razini pojedinaca profesionalaca u svakodnevnom radu te kako u tome traže podršku i nisu opterećeni konfliktima. No, najčešće istraživanja ove vrste otkrivaju da se državna i privatna policija unatoč mnogim zajedničkim ciljevima razvijaju odvojeno te da postoje među njima određene tenzije, pogotovo od strane državne policije prema onoj u privatnom sektoru (Swanton, 1993).

DIO PETI: ISTRAŽIVANJE MOGUĆNOSTI SURADNJE JAVNIH I PRIVATNIH SUBJEKATA SOCIJALNE KONTROLE U GRADU ZAGREBU

Glava 1. DESKRIPTIVNA ANALIZA

1. UVJETI RADA I PLAĆA

Prikaz rezultata istraživanja započinjemo s komparacijom uvjeta rada i plaće kod policijskih službenika i privatnih zaštitara.

Tablica 1. Moj posao je naporan

Skala odgovora			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da	Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	11	17	88	111	92	319	
		%	3,4%	5,3%	27,6%	34,8%	28,8%	100,0%	
	Zaštitari	N	20	41	128	115	60	364	
		%	5,5%	11,3%	35,2%	31,6%	16,5%	100,0%	
Svi		N	31	58	216	226	152	683	
		%	4,5%	8,5%	31,6%	33,1%	22,3%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	23,898 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	24,228	4	,000
N of Valid Cases	683		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 14,48.

U Tablici 1. prikazani su podaci o tome koliko napornim ispitanici procjenjuju svoj posao. Možemo vidjeti da među policijskim službenicima relativno najviše ispitanika (34,8%) smatra da je njihov posao uglavnom naporan, a odmah za njima slijede ispitanici koji su

apsolutno sigurni u procjeni da je njihov posao naporan (28,8%) te u gotovo jednakom relativnom udjelu (27,6%) oni koji su u tom pogledu neodlučni odnosno smatraju da njihov posao i je i nije naporan. Među policijskim službenicima sasvim je neznatan relativni udio ispitanika koji svoj posao uglavnom ne smatraju napornim (5,3%) ili ga uopće ne smatraju napornim (3,4%). Iako nije zanemariv podatak da je nešto malo više od četvrtine policijskih službenika u ovom istraživanju pokazalo neodlučnost u procjeni napora koji iziskuje njihov posao, možemo ipak konstatirati da među policijskim službenicima dominira prilično jedinstven stav o tome da je policijski posao naporan posao.

Kod privatnih zaštitara možemo uočiti da među njima ima relativno jednakom učinku onih koji nisu sigurni je li ili nije njihov posao naporan (35,2%) i onih koji smatraju da je njihov posao uglavnom naporan (31, 6%). U usporedbi s policijskim službenicima, uočavamo relativno dvostruko veći udio onih privatnih zaštitara koji smatraju da njihov posao uglavnom nije zahtjevan (11,3%) te gotovo relativno dvostruko manje onih koji svoj posao vide apsolutno napornim (16,5%)

Iz statističkih parametara koji se odnose na Tablicu 1. možemo zaključiti da su navedene razlike između policijskih službenika i privatnih zaštitara statistički značajne, odnosno da policijski službenici svoj posao u statistički značajno većoj mjeri procjenjuju napornim, nego je to slučaj kod privatnih zaštitara.

Tablica 2. Volim svoj posao

Skala odgovora			Volim svoj posao.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	5	14	48	130	123	320	
		%	1,6%	4,4%	15,0%	40,6%	38,4%	100,0%	
	Zaštitari	N	25	40	140	117	41	363	
		%	6,9%	11,0%	38,6%	32,2%	11,3%	100,0%	
Svi		N	30	54	188	247	164	683	
		%	4,4%	7,9%	27,5%	36,2%	24,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	
Pearson Chi-Square	110,287^a	4	,000	
Likelihood Ratio	115,507	4	,000	
N of Valid Cases	683			

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 14,06.

Podaci sadržani u Tablici 2. pokazuju nam koliko naši ispitanici vole svoj posao. U subuzorku policijskih službenika možemo primijetiti izrazitu privrženost ispitanika svom poslu: čak četiri petine (79,0%) ispitanika uglavnom i apsolutno voli svoj posao, a zatim slijedi 15,0% onih koji ga vole i ne vole. Relativno je zanemarivo onih 7% ispitanika među policijskim službenicima koji uglavnom ne vole svoj posao ili ga apsolutno ne vole. Svakako vrijedi uočiti i raspodjelu na suprotnom kraju kontinuma: 40,6% policijskih službenika uglavnom voli svoj posao, odnosno gotovo jednako njih (38,4%) apsolutno voli policijski posao. Ovo su vrlo važni podaci jer indiciraju motiviranost policijskih službenika za svoj posao.

Bitno drugačiju situaciju nalazimo u subuzorku privatnih zaštitara: među njima podjednako dominiraju oni koji i vole i ne vole svoj posao (38,6%) i oni koji uglavnom vole svoj posao (32,2%). U usporedbi sa subuzorkom policijskih službenika, čak je više nego tri puta manje onih privatnih zaštitara koji apsolutno vole svoj posao (11,3%), a još se veća razlika

između promatrana dva subuzorka ispitanika uočava u sasvim suprotnoj krajnosti jer je među privatnim zaštitarima čak četiri puta više onih koji absolutno ne vole svoj posao (6,9%) nego smo takvih našli među policijskim službenicima (1,6%). Pridružimo li tome i točno 11% onih privatnih zaštitara koji uglavnom ne vole svoj posao, a što je opet relativno dva i pol puta više nego u subuzorku policijskih službenika (4,4%), doći ćemo do spoznaje da čak 17,9% ili skoro jedna petina privatnih zaštitara ne voli svoj posao, što dalje u kombinaciji s ambivalentnima (38,6%) daje rekli bismo zabrinjavajući podatak o čak nešto više od polovice privatnih zaštitara koji nemaju pozitivan afektivan odnos prema svom poslu. Naime, time se otvara pitanje motivacije privatnih zaštitara za posao koji rade.

Statistički parametri uz ovu tablicu nam govore da se radi o statistički značajnim i dobro izraženim razlikama između promatranih dviju skupina ispitanika.

Tablica 3. Svoj posao obavljam uglavnom na terenu.

			Svoj posao obavljam uglavnom na terenu.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	19	47	96	78	75	315	
		%	6,0%	14,9%	30,5%	24,8%	23,8%	100,0%	
	Zaštitari	N	52	101	120	60	30	363	
		%	14,3%	27,8%	33,1%	16,5%	8,3%	100,0%	
Svi		N	71	148	216	138	105	678	
		%	10,5%	21,8%	31,9%	20,4%	15,5%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	56,225 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	57,659	4	,000
N of Valid Cases	678		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 32,99.

U Tablici 3. nalazimo podatke o lokaciji obavljanja posla u čemu očito također postoje znatne razlike između promatrane dvije skupine ispitanika. Skoro polovica policijskih službenika obavlja svoj posao najvećim dijelom na terenu, odnosno četvrtina njih je praktički stalno na terenu (23,8%), a četvrtina je uglavnom na terenu (24,8%). Gotovo trećina (30,5%) policijskih službenika je podjednako i na terenu i u bazi, dok je relativno najmanje onih policijskih službenika koji svoj posao uglavnom ne obavljaju na terenu (14,9%) ili nikad ne rade na terenu (6,0%).

Kod privatnih zaštitara je skoro sasvim obrnuta situacija u pogledu lokacije na kojoj obavljaju posao. Relativno je najmanje onih među njima koji svoj posao obavljaju uvijek na terenu (8,3%), dok je najveći relativni udio onih među njima koji su podjednako u bazi i na terenu (33,1%), odnosno koji uglavnom ne izlaze na teren (27,8%). Među privatnim zaštitarima je više nego dvostruko više onih koji nikad ne rade na terenu (14,3%), nego što takvih nalazimo u subuzorku policijskih službenika (6,0%).

Valja još naglasiti da su ove razlike terenskom radu između policijskih službenika i privatnih zaštitara statistički značajne no osrednje izražene.

Tablica 4. Moje radno vrijeme je fleksibilno

			Moje radno vrijeme je fleksibilno.					Ukupno	
		Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da			
Subuzorak	Policija	N	74	64	80	60	37	315	
		%	23,5%	20,3%	25,4%	19,0%	11,7%	100,0%	
	Zaštitari	N	81	72	93	69	44	359	
		%	22,6%	20,1%	25,9%	19,2%	12,3%	100,0%	
Svi		N	155	136	173	129	81	674	
		%	23,0%	20,2%	25,7%	19,1%	12,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	
Pearson Chi-Square	,125 ^a	4	,998	
Likelihood Ratio	,125	4	,998	
N of Valid Cases	674			

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 37,86.

U Tablici 4. nalazimo prvo obilježje posla u kojem se policijski službenici i privatni zaštitari ne samo podudaraju, nego su gotovo izjednačeni. Radi se o fleksibilnosti radnog vremena koja je kod obje promatrane skupine ispitanika vrlo slabo prisutna. Gotovo polovica ispitanika u oba subuzorka nema fleksibilno radno vrijeme: absolutno je bez mogućnosti fleksibilnog radnog vremena skoro četvrtina (23,5%) policijskih službenika i skoro jednako toliko privatnih zaštitara (22,6%), dok je uglavnom bez takve mogućnosti petina policijskih službenika (20,3%) i petina privatnih zaštitara (20,1%). Četvrtina ispitanika u svakom od ovdje promatranih subuzoraka ima i nema fleksibilno radno vrijeme: 25,4% policijskih službenika i 25,9% privatnih zaštitara. Naši ispitanici su skoro izjednačeni i kad se radi o malom broju onih koji imaju fleksibilno radno vrijeme: uglavnom takvu opciju uživa 19,0% policijskih službenika i 19,2% privatnih zaštitara, dok absolutno fleksibilno radno vrijeme ima 11,7% policijskih službenika i 12,3% privatnih zaštitara.

S obzirom na navedene gotovo istovjetne podatke o fleksibilnosti radnog vremena kod policijskih službenika i privatnih zaštitara, jasno je da ovdje ne možemo govoriti o statistički značajnim razlikama između promatranih skupina ispitanika.

Tablica 5. Radim ne samo radnim danom nego i nedjeljom i blagdanom

			Radim ne samo radnim danom nego i nedjeljom i blagdanom.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		13	31	46	48	178	316		
		%	4,1%	9,8%	14,6% %	15,2%	56,3%	100,0%	
	Zaštitari	N	15	30	36	64	218	363	
		%	4,1%	8,3%	9,9%	17,6%	60,1%	100,0%	
Svi		N	28	61	82	112	396	679	
		%	4,1%	9,0%	12,1% %	16,5%	58,3%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	4,473 ^a	4	,346
Likelihood Ratio	4,467	4	,346
N of Valid Cases	679		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 13,03.

Uvidom u Tablicu 5. prezentirani podaci pokazuju da najviši udio policijski službenika (56,3%) procjenjuje da sigurno radi i nedjeljom i blagdanom, a ne samo radnim danom. 15,2% ispitanika procjenjuje da uglavnom radi i nedjeljom i blagdanom, dok 9,8% procjenjuje da uglavnom ne radi nedjeljom i blagdanom. Neznatan udio policijskih službenika procjenjuje da apsolutno radi samo radnim danom (4,1%). Slično, najviši udio zaštitara (60,1%) smatra da radi i nedjelju i blagdane, a ne samo radnim danom. 17,6% procjenjuje da uglavnom, uz radne dane, radi i nedjelju i blagdane, dok 8,3% smatra da uglavnom radi samo radne dane. Isti udio

zaštitara, kao i policijskih službenika zaključuje da radi samo radne dane, bez nedjelja i blagdana (4,1%).

Prema statističkim parametrima koji se odnose na Tablicu 5. razlike u procjenama ispitanika nisu statistički značajne.

Tablica 6. Za posao koji radim imam adekvatnu opremu

			Za posao koji radim imam adekvatnu opremu.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		N	67	81	103	44	19	314	
		%	21,3%	25,8%	32,8%	14,0%	6,1%	100,0%	
	Zaštitar i	N	36	48	110	114	52	360	
		%	10,0%	13,3%	30,6%	31,7%	14,4%	100,0%	
Svi		N	103	129	213	158	71	674	
		%	15,3%	19,1%	31,6%	23,4%	10,5%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	61,500 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	63,162	4	,000
N of Valid Cases	674		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 33,08.

Podaci koje nalazimo u Tablici 6. govore nam o adekvatnoj opremi za rad kod policijskih službenika i privatnih zaštitara. U subuzorku policijskih službenika nalazimo vrlo zabrinjavajuće podatke: zbrojimo li one koji apsolutno nemaju adekvatnu opremu za rad (21,3%) i one koji uglavnom nemaju adekvatnu opremu za obavljanje svoga posla (25,8%) dolazimo do alarmantne spoznaje da gotovo polovica (47,1%) policijskih službenika nije adekvatno opremljena za posao koji radi. Nikako ne zadovoljava ni podatak da skoro trećina

(32,8%) policijskih službenika procjenjuje kako ima i nema adekvatnu opremu za rad, a pogotovo je zabrinjavajuće da svega 20,1% policijskih službenika u ovom istraživanju izjavljuje kako uglavnom i uvijek imaju adekvatnu opremu za rad.

Očito je situacija u pogledu opremljenosti za rad daleko povoljnija u skupini privatnih zaštitara među kojima dominiraju oni koji uglavnom posjeduju adekvatnu opremu za obavljanje svoga posla (31,7%), iako je i gotovo jednak relativni udio onih koji tu opremu imaju i nemaju (30,6%). Prema tome, skoro polovica (46,1%) privatnih zaštitara uglavnom ima ili je absolutno opremljena za svoj posao što je dvostruko više nego u slučaju policijskih službenika. Međutim, nedostatak adekvatne opreme za obavljanje posla izgleda da je dvostruko rjeđa pojava u zaštitarskim tvrtkama nego u policiji: u usporedbi s policijskim službenicima, relativno je dvostruko manje privatnih zaštitara (23,3%) koji absolutno nemaju adekvatnu opremu za rad ili uglavnom nemaju adekvatnu opremu za rad.

Statistički parametri uz Tablicu 6. govore o statističkoj značajnosti razlika o kojima je upravo bilo riječi što dodatno pridonosi ozbiljnosti navedenih podataka o neadekvatnoj opremljenosti policije za posao.

Tablica 7. Bolje bih obavlja/o/la svoj posao kad bismo imali bolju opremu

			Bolje bih obavlja/o/la svoj posao kad bismo imali bolju opremu.						Ukupno
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	6	10	44	112	146	318	
		%	1,9%	3,1%	13,8 %	35,2%	45,9%	100,0%	
	Zaštitari	N	17	38	111	116	81	363	
		%	4,7%	10,5%	30,6 %	32,0%	22,3%	100,0%	
Svi	N	23	48	155	228	227	681		
	%	3,4%	7,0%	22,8 %	33,5%	33,3%	100,0%		

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	66,555 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	68,806	4	,000
N of Valid Cases	681		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,74.

Podatke u Tablici 7. potrebno je razmatrati u relaciji s podacima iz prethodne tablice jer sasvim je realistično očekivati da će slabija opremljenost za posao generirati procjene prema kojima bi kvaliteta obavljanja posla bila na višoj razini kad bi djelatnicima bila na raspolaganju adekvatna oprema. Stoga ne začuđuje ovdje dobiveni podatak da čak četiri petine (81,1%) policijskih službenika smatra kako bi bolje radili svoj posao da imaju adekvatnu opremu. Dapače, gotovo polovica (45,9%) je vrlo čvrsto u to uvjerenja, dok trećina njih (35,2%) je nešto umjerenija te se uglavnom slaže s takvom idejom. Preostala petina ispitanika obuhvaća najvećim dijelom one policijske službenike koji se dijelom slažu, ali dijelom i ne slažu s idejom

da bi bolje obavljali svoj posao kad bi imali bolju opremu (13,8%). Relativno je sasvim neznatno onih policijskih službenika koji se uglavnom ne slažu s tvrdnjom da bi bolje obavljali svoj posao kad bi imali bolju opremu (3,1%) te onih koji se absolutno nikako ne slažu s takvim stajalištem (1,9%).

Za razliku od policijskih službenika, privatni su zaštitari znatno više podijeljeni u procjenama tvrdnje da bi bolje radili kad bi imali bolju opremu, što je i razumljivo s obzirom da su oni pokazali daleko višu razinu zadovoljstva opremom za rad kojom raspolažu. Tako relativno nešto više od polovice (54,3%) njih smatra kako bi bolje obavljali svoj posao da imaju kvalitetniju opremu. Pri tome je, jednako kao i kod policijskih službenika, trećina (32,0%) onih koji se uglavnom slažu s idejom da bi bolje radili da imaju bolju opremu, ali je zato relativno dvostruko manje privatnih zaštitara (22,3%) nego policijskih službenika (45,9%) koji se uglavnom slažu s takvom tvrdnjom. Zanimljivo je da je skoro trećina (30,6%) privatnih zaštitara neodlučna po ovom pitanju, što je skoro tri puta više u usporedbi s relativnim udjelom takvih u subuzorku policijskih službenika (13,8%). Kao i među policijskim službenicima, tako je i među privatnim zaštitarima relativno najmanje onih koji se uglavnom ne slažu s idejom kako bi bolje radili da imaju bolju opremu za rad (10,5%), odnosno koji se absolutno ne slažu s tom idejom (4,7%).

Uvidom u statističke parametre uz Tablicu7. možemo zaključiti da između policijskih službenika i privatnih zaštitara postoje statistički značajne razlike u procjeni pretpostavke kako bi bolje obavljali svoj posao da imaju za njega bolju opremu.

Tablica 8. Oružje je dio moje opreme za posao.

			Oružje je dio moje opreme za posao.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	4	8	16	36	251	315	
		%	1,3%	2,5%	5,1%	11,4%	79,7%	100,0%	
	Zaštitari	N	99	61	93	40	67	360	
		%	27,5%	16,9%	25,8%	11,1%	18,6%	100,0%	
Svi		N	103	69	109	76	318	675	
		%	15,3%	10,2%	16,1%	11,3%	47,1%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	287,681 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	325,874	4	,000
N of Valid Cases	675		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 32,20.

Podaci koje promatramo u Tablici 8. dobro naglašavaju različitost naravi policijskog i zaštitarskog posla: dok je oružje za policijske službenike sastavni dio opreme za posao, kod privatnih zaštitara to nikako nije slučaj. Među policijskim službenicima gotovo u potpunosti dominiraju oni kojima je oružje dio opreme za posao (91,1%) i to na način da je čak četiri petine (79,7%) onih policijskih službenika koji se absolutno slažu s konstatacijom da je oružje sastavni dio njihove opreme za posao, dok je 11,4% onih među njima koji se uglavnom slažu s takvom tvrdnjom. Relativno je zanemarivo onih koji uglavnom nemaju oružje kao dio opreme (2,5%), odnosno koji ga absolutno nemaju (1,3%).

Kod privatnih zaštitara situacija je bitno drugačija. Relativno je najviše onih među njima koji absolutno nemaju oružje kao dio opreme (27,5%), a odmah za njima slijedi četvrtina (25,8%) onih koji povremeno imaju oružje kao dio opreme. 16,9% privatnih zaštitara uglavnom nema oružje za posao. Oružje kao dio opreme ima tek nešto više od četvrtine privatnih zaštitara

(29,7%), i to 11,1% njih ga uglavnom ima a 18,6% je onih koji ga apsolutno imaju kao dio radne opreme.

U nastavku Tablice 8. možemo vidjeti da su navedene razlike statistički značajne i dobro izražene.

Tablica 9. Zadovoljan/a sam s uvjetima rada

			Zadovoljan/a sam s uvjetima rada.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	42	75	126	59	16	318	
		%	13,2%	23,6%	39,6%	18,6%	5,0%	100,0%	
	Zaštitari	N	69	67	118	79	30	363	
		%	19,0%	18,5%	32,5%	21,8%	8,3%	100,0%	
Svi		N	111	142	244	138	46	681	
		%	16,3%	20,9%	35,8%	20,3%	6,8%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,517 ^a	4	,021
Likelihood Ratio	11,609	4	,021
N of Valid Cases	681		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 21,48.

Iz podataka prikazanih u Tablici 9. dobivamo uvid u zadovoljstvo naših ispitanika uvjetima rada. S obzirom na prethodno uočene nedostatke u adekvatnoj opremi za obavljanje policijskog posla zanimljivo je već na prvi pogled primijetiti da se policijski službenici i privatni zaštitari ipak drastično ne razlikuju u zadovoljstvu uvjetima rada. U obje skupine prevladavaju oni koji i jesu i nisu zadovoljni tim uvjetima: među policijskim službenicima takvih ima 39,6%, a među privatnim zaštitarima 32,5%. Zanimljivo je da je gotovo jednak relativni udio onih koji

su nezadovoljni uvjetima rada kod policijskih službenika (36,8%) i kod privatnih zaštitara (37,5%). Uglavnom zadovoljnih uvjetima rada među policijskim službenicima ima 18,6%, a među privatnim zaštitarima 21,8%, dok je u obje promatrane skupine ispitanika relativno najmanje onih koji su apsolutno zadovoljni uvjetima rada: takvih je svega 5,0% policijskih službenika i 8,3% zaštitara.

Možemo također vidjeti kako je razlika u zadovoljstvu uvjetima rada ipak statistički značajna, ali slabo izražena. Očito da opremljenost za posao nije jedini čimbenik zadovoljstva uvjetima rada te da postoje još neke okolnosti koje na to bitno utječu i to u pozitivnom smjeru kod policijskih službenika, a u negativnom kod privatnih zaštitara.

Tablica 10. Imam primjerenu komunikaciju sa strankama

			Imam primjerenu komunikaciju sa strankama.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
			%						
Svi	Policija	N	4	5	37	154	118	318	
		%	1,3%	1,6%	11,6%	48,4%	37,1%	100,0%	
	Zaštitari	N	13	12	41	158	138	362	
		%	3,6%	3,3%	11,3%	43,6%	38,1%	100,0%	
		N	17	17	78	312	256	680	
		%	2,5%	2,5%	11,5%	45,9%	37,6%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,647 ^a	4	,156
Likelihood Ratio	6,958	4	,138
N of Valid Cases	680		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 7,95.

U Tablici 10. pronalazimo još jednu od rijetkih sastavnica uvjeta rada u kojoj se policijski službenici i privatni zaštitari uopće ne razlikuju, a to je primjerenošt njihove komunikacije sa strankama. I kod jednih i kod drugih dominira pozitivna percepcija njihove komunikacije sa strankama pa je tako relativno najviše policijskih službenika (48,4%) i privatnih zaštitara (43,6%) koji se slažu s tvrdnjom da uglavnom imaju primjerenu komunikaciju sa strankama, a odmah za njima slijedi 37,1% policijskih službenika i 38,1% privatnih zaštitara koji se absolutno slažu s takvom tvrdnjom. Gotovo je jednakon onih koji su neodlučni u pogledu ocjene primjerenošti svoje komunikacije sa strankama: takvih je 11,6% policijskih službenika i 11,3% privatnih zaštitara. Veća relativna odstupanja s obzirom na pripadnost policijskoj službi ili privatnoj zaštiti nalazimo tek kod neslaganja s ocjenom primjerene komunikacije sa strankama. Naime, među privatnim zaštitarima je relativno dvostruko više onih koji se uglavnom ne slažu s ocjenom da imaju primjerenu komunikaciju sa strankama (3,3%) nego kod policijskih službenika (1,6%). Također je relativno dvostruko više privatnih zaštitara koji se absolutno ne slažu s ocjenom da imaju primjerenu komunikaciju sa strankama (3,6%) nego je takvih među policijskim službenicima (1,3%). Međutim, kako također razabiremo iz podataka sadržanih u tablici 9., iza ovih relativnih udjela nalaze se niske absolutne vrijednosti, pa ipak ne trebamo pridavati veću pozornost.

Statistički parametri uz ovu tablicu također potvrđuju da se ne treba udubljivati ni u uočene razlike između policijskih službenika i privatnih zaštitara u njihovim procjenama primjerenošti komunikacije koju imaju sa svojim strankama jer one nisu statistički značajne.

Tablica 11. Za posao koji radim primam adekvatnu plaću

			Za posao koji radim primam adekvatnu plaću.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	90	76	110	34	9	319	
		%	28,2%	23,8%	34,5%	10,7%	2,8%	100,0%	
	Zaštitari	N	169	76	80	29	9	363	
		%	46,6%	20,9%	22,0%	8,0%	2,5%	100,0%	
Svi		N	259	152	190	63	18	682	
		%	38,0%	22,3%	27,9%	9,2%	2,6%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,502 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	26,798	4	,000
N of Valid Cases	682		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,42.

Uvidom u tablicu 11. možemo doznati koliko se policijski službenici i privatni zaštitari slažu s tvrdnjom da primaju adekvatnu plaću za posao koji rade. Policijski službenici su jako u tome podijeljeni iako se uočava težište na negativnim procjenama: polovica (52,0%) njih se ne slaže s tvrdnjom da su adekvatno plaćeni za svoj posao, a zatim slijedi čak trećina (34,5%) njih koja je u tom pogledu neodlučna. Pri tome treba precizirati da je 23,8% onih policijskih službenika koji se uglavnom ne slažu s konstatacijom o primjerenoosti plaće za posao koji rade i 28,2% onih policijskih službenika koji se s tom tvrdnjom apsolutno ne slažu. Ostaje svega 10,7% onih policijskih službenika koji se uglavnom slažu da primaju adekvatnu plaću za svoj posao i tek 2,8% onih koji se s tim apsolutno slažu.

Među privatnim zaštitarima upadljivo dominira nezadovoljstvo time kako su plaćeni za svoj posao i sad je jasnije zašto su uz bolju opremljenost za posao ipak slabije zadovoljni

uvjetima rada u odnosu na policijske službenike. Očito je da privatna inicijativa više polaže na tehniku nego na ljudi, dok je kod policije kao državne službe sasvim obrnuto. Naravno, ljudi uvijek teže ka višoj naknadi za svoj rad, i to smo uočili i kod policijskih službenika. Međutim, među privatnim zaštitarima je skoro polovica onih koji se absolutno ne slažu s konstatacijom da su adekvatno plaćeni za posao koji rade (46,6%) što je gotovo relativno dvostruko više u usporedbi s policijskim službenicima (28,2%). U ukupnom broju više od polovice privatnih zaštitara (74,8%) absolutno i uglavnom se ne slaže s tvrdnjom da za posao koji rade primaju adekvatnu plaću. U subuzorku privatnih zaštitara, kao i kod policijskih službenika, zatim slijede oni koji su neodlučni u ocjeni adekvatnosti svojih primanja za posao koji rade (22,0%), a podjednako je malo onih koji se uglavnom slažu da su adekvatno plaćeni za svoj posao (8,0%), odnosno koji se absolutno s tim slažu (2,5%).

Promatrane razlike u procjeni adekvatnosti primanja u policiji i privatnoj zaštiti su statistički značajne, ali slabije izražene kako možemo očitati iz parametara uz Tablicu 11.

Tablica 12. Moj posao se dovoljno cjeni u društvu

			Moj posao se dovoljno cjeni u društvu.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	65	105	104	37	8	319	
		%	20,4%	32,9%	32,6%	11,6%	2,5%	100,0%	
	Zaštitari	N	137	87	88	31	18	361	
		%	38,0%	24,1%	24,4%	8,6%	5,0%	100,0%	
Svi		N	202	192	192	68	26	680	
		%	29,7%	28,2%	28,2%	10,0%	3,8%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	30,582 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	31,143	4	,000
N of Valid Cases	680		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 12,20.

U Tablici 12. nalazimo još jedan potencijalni razlog nezadovoljstva poslom kod privatnih zaštitara, a to je ugled koji profesija uživa u društvu. Odmah uočavamo da se oni tu daleko lošije vide u usporedbi s policijskim službenicima. Istina, u obje promatrane skupine ispitanika relativno je jako malo onih koji smatraju da se njihov posao dovoljno cijeni: takvu percepciju ima svega 14,1% policijskih službenika i 13,6% privatnih zaštitara, s tim da je među privatnim zaštitarima relativno dvostruko više onih koji se absolutno slažu s tvrdnjom da se njihov posao dovoljno cijeni u društvu (5,0%) nego što je takvih u subuzorku policijskih službenika (2,5%). Međutim, među privatnim zaštitarima je i relativno dvostruko više onih koji se absolutno ne slažu s istom tvrdnjom (38,0%) nego što takvih nalazimo među policijskim službenicima (20,4%). Zapravo možemo konstatirati da i kod policijskih službenika i kod privatnih zaštitara natpolovičnom većinom prevladavaju oni koji se ne slažu s tvrdnjom da se njihov posao dovoljno cijeni u društvu: takvih je u subuzorku policijskih službenika 53,3% a u subuzorku privatnih zaštitara čak 62,1%. Neodlučnost u procjeni istinitosti tvrdnje da se njihov posao dovoljno cijeni u društvu zabilježena je kod čak trećine (32,6%) policijskih službenika i četvrtine (24,4%) privatnih zaštitara.

Upravo izložene razlike u procjeni ugleda vlastitog posla između policijskih službenika i privatnih zaštitara su i statistički značajne, kao što možemo očitati iz statističkih parametara ispod Tablice 12.

Tablica 13. Moj posao je opasan

			Moj posao je opasan.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	2	19	57	92	149	319	
		%	,6%	6,0%	17,9%	28,8%	46,7%	100,0%	
	Zaštitari	N	12	27	118	97	109	363	
		%	3,3%	7,4%	32,5%	26,7%	30,0%	100,0%	
Svi		N	14	46	175	189	258	682	
		%	2,1%	6,7%	25,7%	27,7%	37,8%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	33,431 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	34,557	4	,000
N of Valid Cases	682		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,55.

Pregledom Tablice 13. možemo vidjeti koliko opasnim naši ispitanici vide svoj posao. Među policijskim službenicima u tom pogledu uvjerljivo dominiraju oni koji svoj posao procjenjuju kao opasan: takvih je točno tri četvrte policijskih službenika (75,5%). Još je dojmljiviji ovaj podatak ako pogledamo detaljnu strukturu pa tako nađemo da se gotovo polovica (46,7%) policijskih službenika apsolutno slaže s procjenom da je policijski posao opasan, a da se još relativno nešto više od četvrte (28,8%) njih uglavnom slaže s tom konstatacijom. Neodlučnih je ovdje svega 17,9% policijskih službenika, a relativno je zanemariv udio onih koji se uglavnom ne slažu s tvrdnjom da je njihov posao opasan (6,0%) odnosno koji se apsolutno ne slažu s tom tvrdnjom (0,6%).

U skupini privatnih zaštitara također je relativno najviše onih ispitanika koji svoj posao smatraju opasnim: ima ih nešto više od polovice (56,7%) što je ipak znatno manje u komparaciji

sa skupinom policijskih službenika gdje je takvih bilo tri četvrtine (75,5%). Kada bismo detaljnije analizirali 30% privatnih zaštitara navodi da je njihov posao opasan, dok njih 26,7% smatra da je uglavnom opasan. No, zato je među privatnim zaštitarima, u usporedbi s policijskim službenicima, relativno dvostruko više onih ispitanika koji su neodlučni u pogledu razine opasnosti svog posla (32,5%). Gotovo je jednak relativni udio privatnih zaštitara koji se uglavnom ne slažu s tvrdnjom da je njihov posao opasan (7,4%) kako i kod policijskih službenika (6,0%), no drastična je razlika u relativnom udjelu onih koji se apsolutno ne slažu s tom tvrdnjom: među privatnim zaštitarima ih je 3,3% a među policijskim službenicima manje od 1%.

Promatrane razlike statistički su značajne, odnosno možemo zaključiti da se policijski službenici i privatni zaštitari statistički značajno razlikuju u pogledu procjene opasnosti svog posla.

Tablica 14. Moj posao zahtjeva puno znanja i vještina

			Moj posao zahtjeva puno znanja i vještina.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	,3%	,9%	10,6%	37,5%	50,6%	100,0%	
	Zaštitari	N	6	30	113	143	71	363	
		%	1,7%	8,3%	31,1%	39,4%	19,6%	100,0%	
Svi		N	7	33	147	263	233	683	
		%	1,0%	4,8%	21,5%	38,5%	34,1%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	103,373 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	110,194	4	,000
N of Valid Cases	683		

a. 2 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,28.

Iz Tablice 14. razvidno je da neznatno mali udio i policijskih službenika i zaštitara procjenjuje da njihov posao apsolutno i uglavnom ne zahtjeva puno znanja i vještina. Samo 1,2% policijskih službenika uglavnom i apsolutno se ne slaže s tvrdnjom da njihov posao ne zahtjeva znanja i vještine, dok to navodi 10% privatnih zaštitara. Najviši udio policijskih službenika (50,6%) procjenjuje da njihov posao u potpunosti zahtjeva puno znanja i vještina, dok 37,5% smatra da je tome uglavnom tako. 10,6% policijskih službenika vjeruje kako njihov posao i zahtjeva i ne zahtjeva puno znanja i vještina. Za razliku od policijskih službenika, najviši udio zaštitara (39,4%) procjenjuje da njihov posao uglavnom zahtjeva puno znanja i vještina, dok približan udio od 31,1% smatra da zahtjeva i ne zahtjeva. 19,6% zaštitara smatra da njihov posao apsolutno zahtjeva puno znanja i vještina.

Uvidom u statističke parametre koji se odnose na Tablicu 14., prikazano je da u razlikama između procjena dviju ispitivanih skupina postoji statistički značajna razlika.

Tablica 15. Razmišljaj o promjeni posla

			Razmišljaj o promjeni posla.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	88	70	84	39	39	320	
		%	27,5%	21,9%	26,3%	12,2%	12,2%	100,0%	
	Zaštitari	N	44	28	110	73	108	363	
		%	12,1%	7,7%	30,3%	20,1%	29,8%	100,0%	
Svi		N	132	98	194	112	147	683	
		%	19,3%	14,3%	28,4%	16,4%	21,5%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	76,456 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	78,516	4	,000
N of Valid Cases	683		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 45,92.

Uvidom u Tablicu 15. može se zaključiti da najviši udio ispitanih policijskih službenika (27,5%) apsolutno ne razmišlja o promjeni posla, dok približan udio (26,3%) i razmišlja i ne razmišlja o promjeni posla. 21,9% policijskih službenika uglavnom ne razmišlja o promjeni posla, dok isti udio ispitanih (12,2%) uglavnom i apsolutno razmišlja o promjeni posla. Najviši udio zaštitara (30,3%) i razmišlja i ne razmišlja o promjeni posla, dok približan udio (29,8%) apsolutno razmišlja o promjeni posla. 20,1% uglavnom razmišlja o promjeni posla, dok 7,7% uglavnom ne razmišlja. 12,1% zaštitara apsolutno ne razmišlja o promjeni posla. Možemo zaključiti da više privatni zaštitari razmišljaju o promjeni posla, nego policijski službenici.

Statistički parametri koji se odnose na Tablicu 15. ukazuju da su razlike u procjenama između policijskih službenika i zaštitara statistički značajne.

2. OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJENOST ZA POSAO

U ovome dijelu rada promatramo kako policijski službenici i privatni zaštitari procjenjuju dvije ključne dimenzije svake profesije, a to su obrazovanje i sposobnost za posao.

Tablica 16. Adekvatno sam osposobljen/a za posao koji radim

			Adekvatno sam osposobljen/a za posao koji radim.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	7	22	93	153	42	317	
		%	2,2%	6,9%	29,3%	48,3%	13,2%	100,0%	
Subuzorak	Zaštitari	N	15	14	64	140	128	361	
		%	4,2%	3,9%	17,7%	38,8%	35,5%	100,0%	
Svi		N	22	36	157	293	170	678	
		%	3,2%	5,3%	23,2%	43,2%	25,1%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	51,488 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	53,459	4	,000
N of Valid Cases	678		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,29.

Iz Tablice 16. razvidno je da najviši udio policijskih službenika (48,3%) procjenjuje da je uglavnom adekvatno osposobljen za svoj posao. Potom slijedi skupina ispitanika koja procjenjuje da je i nije adekvatno osposobljena za vlastiti posao (29,3%), dok 13,2% policijskih službenika smatra da je apsolutno prikladno osposobljena za obavljanje svog posla. Neznatan

udio ispitanih policijskih službenika procjenjuje da uglavnom ili u potpunosti nije adekvatno osposobljen za obavljanje svog posla (9,1%).

Za razliku od policijskih službenika najviši udio zaštitara (38,8%) smatra da je uglavnom adekvatno osposobljen za svoj posao, dok približno isti udio (35,5%) zaštitara procjenjuje da je apsolutno adekvatno osposobljen za svoj posao. Neznatan udio (8,1%) procjenjuje da uglavnom i u potpunosti nije osposobljen za obavljanje svog posla, dok 17,7% zaštitara smatra da je i nije prikladno osposobljeno za obavljanje vlastite dužnosti.

Statistički parametri pokazuju da su razlike u procjenama dviju ispitanih skupina statistički značajne.

Tablica 17. Razmjenjujemo iskustva s pripadnicima drugih policija/ zaštitarskih tvrtki

			Razmjenjujemo iskustva s pripadnicima drugih policija/ zaštitarskih tvrtki.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Svi	Policija	N	50	90	108	61	11	320	
		%	15,6%	28,1%	33,8%	19,1%	3,4%	100,0%	
	Zaštitari	N	42	78	108	106	24	358	
		%	11,7%	21,8%	30,2%	29,6%	6,7%	100,0%	
		N	92	168	216	167	35	678	
		%	13,6%	24,8%	31,9%	24,6%	5,2%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,429 ^a	4	,002
Likelihood Ratio	16,647	4	,002
N of Valid Cases	678		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 16,52.

U Tablici 17. prikazani su podaci o procjenama ispitanika o razmjeni međusobnih iskustva. Najveći udio policijskih službenika (33,8%) smatra kako sa zaštitarskim tvrtkama nekada razmjenjuju te nekada ne razmjenjuju iskustva. Njih 28,1% procjenjuje kako se uglavnom ne razmjenjuju međusobna iskustva sa drugim policijama, dok 19,1% policijskih službenika smatra kako se uglavnom ta iskustva razmjenjuju sa ostalim policijama. 15,6% policijskih službenika smatra kako policija absolutno ne razmjenjuje iskustva sa ostalim policijama, dok neznatni, mali udio ispitanika (3,4%) smatra kako se razmjena iskustva absolutno događa.

Podaci prikazani u Tablici 17. ukazuju kako najveći udio (30,2%) zaštitara smatra kako se razmjena iskustva sa ostalim zaštitarskim tvrtkama nekada događa, a nekada ne. Također približan udio ispitanika (29,6%) smatra kako se iskustvo uglavnom razmjenjuje sa ostalim zaštitarskim tvrtkama. Potom slijede procjene ispitanika koji smatraju kako se uglavnom ne razmjenjuju iskustva sa ostalim zaštitarskim tvrtkama (21,8%) te oni ispitanici koji smatraju kako se absolutno ne razmjenjuju iskustva sa ostalim zaštitarskim tvrtkama (11,7%). Najmanji relativni udio ispitanih zaštitara (6,7%) procjenjuje da se međusobna razmjena iskustva između zaštitarskih tvrtki absolutno događa.

Statistički parametri prikazani u tablici koji se odnose na procjene ispitanika o razmjeni iskustva sa drugim policijama/zaštitarima ukazuju kako su razlike u procjenama između dviju skupina ispitanika statistički značajne.

Tablica 18. Imam adekvatno prethodno obrazovanje za obavljanje svog posla

			Imam adekvatno prethodno obrazovanje za obavljanje svog posla.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	16	22	80	136	65	319	
		%	5,0%	6,9%	25,1%	42,6%	20,4%	100,0%	
	Zaštitari	N	11	28	75	128	121	363	
		%	3,0%	7,7%	20,7%	35,3%	33,3%	100,0%	
Svi		N	27	50	155	264	186	682	
		%		7,3%	22,7%	38,7%	27,3%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	16,138 ^a	4	,003
Likelihood Ratio	16,341	4	,003
N of Valid Cases	682		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 12,63.

Podaci prikazani u Tablici 18. ukazuju kako najveći udio ispitanih policijskih službenika (42,6%) smatra kako uglavnom ima adekvatno prethodno obrazovanje za obavljanje svog posla. 25,1% policijskih službenika smatra kako je za obavljanje vlastitog posla imalo i nije imalo adekvatno obrazovanje, dok 20,4% ispitanika smatra kako je apsolutno imalo prikladno obrazovanje za obavljanje vlastitog posla. Neznatno mali udio ispitanih policijskih službenika procjenjuje kako apsolutno nisu imali adekvatno obrazovanje za obavljanje posla (5%), te da uglavnom nisu imali prikladno obrazovanje za obavljanje svog posla (6,9%).

Kada je riječ o procjenama zaštitarskih službenika, najviši relativni udio ispitanih (35,3%) procijenilo je da je uglavnom imalo prethodno prikladno obrazovanje za obavljanje vlastitog posla. Potom slijedi skupina ispitanika koja je procjenila kako je apsolutno imalo prethodno adekvatno obrazovanje za obavljanje svog posla (33,3%). Iz prikazane tablice

očigledno je kako je neznatan broj ispitanih zaštitarskih službenika procijenilo da za obavljanje vlastitog posla absolutno (3%) i uglavnom (7,7%) nisu imali adekvatno obrazovanje dok se ostatak ispitanih zaštitara izjasnio da je i da i nije imao prikladno obrazovanje za obavljanje vlastite dužnosti (20,7%).

Tablica koja prikazuje statističke parametre relevantne za procjene dviju skupina ispitanika, ukazuje na postojanje razlika u procjenama o adekvatnom obrazovanju za obavljanje posla između policijskih i zaštitarskih službenika. Prema prikazanim statističkim parametrima, razlike u procjenama između policijskih službenika i zaštitara su statistički značajne.

Tablica 19. Na školovanju za ovaj posao dobio/la sam potrebna osnovna znanja i vještine

			Na školovanju za ovaj posao dobio/la sam potrebna osnovna znanja i vještine.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	4,7%	13,4%	35,6%	36,6%	9,7%	100,0%	
Svi	Zaštitari	N	15	43	114	117	31	320	
		%	3,6%	7,4%	19,6%	37,7%	31,7%	100,0%	
		N	13	27	71	137	115	363	
		%	3,6%	7,4%	19,6%	37,7%	31,7%	100,0%	
		N	28	70	185	254	146	683	
		%	4,1%	10,2%	27,1%	37,2%	21,4%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	61,234 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	64,214	4	,000
N of Valid Cases	683		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 13,12.

Tablica 19. prikazuje procjene policijskih službenika i zaštitara u vezi dobivanja potrebnih osnovnih znanja i vještina za obavljanje posla prilikom školovanja. Prema dobivenim

podacima najviši udio policijskih službenika (36,6%) smatra kako je uglavnom imalo priliku tijekom školovanja steći potrebna osnovna znanja i vještine za obavljanje posla. 35,6% policijskih službenika procijenilo je da je i nije steklo prilikom školovanja potrebna osnovna znanja i vještine za obavljanje posla. 13,4% ispitanika procijenilo je kako uglavnom tijekom školovanja nije steklo potrebna znanja i vještine za obavljanje posla, dok s druge strane, 9,7% policijskih službenika smatra kako je u potpunosti prilikom školovanja steklo potrebna znanja i vještine za obavljanje posla. Mali udio ispitanih policijskih službenika (4,7%) izjasnilo se kako priliko školovanja apsolutno nije steklo potrebna osnovna znanja i vještine za obavljanje posla.

Najviši udio ispitanih zaštitara (37,7%) smatra kako je prilikom školovanja uglavnom dobio potrebna osnovna znanja i vještine za obavljanje posla. Također, visok relativni udio ispitanih zaštitara (31,7%) procijenilo je kako je u potpunosti, prilikom školovanja dobio potrebna osnovna znanja i vještine za obavljanje posla što se znatno razlikuje od percepcije policijskih službenika. Mali udio ispitanih zaštitara smatra kako u potpunosti (3,6%) i uglavnom (7,4%) na školovanju nije dobio/la potrebna osnovna znanja i vještine za obavljanje poslova, dok je 19,6% ispitanih zaštitarskih djelatnika procijenilo kako na školovanju i je i nije dobilo potrebna osnovna znanja i vještine za obavljanje posla.

Statistički parametri, koji se odnose na prethodno interpretirane procjene dviju skupina ispitanih, ukazuju kako razlike koje postoje u njihovim procjenama jesu statistički značajne.

Tablica 20. Većinu znanja i vještina koje trebam za obavljanje posla sam naučio/la tek na poslu

			Većinu znanja i vještina koje trebam za obavljanje posla sam naučio/la tek na poslu.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	5	5	54	171	82	317	
		%	1,6%	1,6%	17,0%	53,9%	25,9%	100,0%	
	Zaštitari	N	15	41	109	149	48	362	
		%	4,1%	11,3%	30,1%	41,2%	13,3%	100,0%	
Svi		N	20	46	163	320	130	679	
		%	2,9%	6,8%	24,0%	47,1%	19,1%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	59,416 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	63,828	4	,000
N of Valid Cases	679		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,34.

U Tablici 20. prikazano je kako neznatno mali udio ispitanih policijskih službenika smatra kako na poslu absolutno i uglavnom nije naučilo većinu znanja i vještina potrebnih za obavljanje posla (3,2%). Više od polovice policijskih službenika smatra kako je na poslu naučilo većinu znanja i vještina potrebnih za obavljanje posla (53,9%). 25,9% ispitanika smatra kako je na poslu u potpunosti naučilo potrebne vještine i znanja koje su potrebne za obavljanje posla, dok 17% policijskih službenika smatra kako i je i nije na poslu naučilo većinu znanja i potrebnih vještina za obavljanje posla.

Jednako kao i policijski službenici, najviši udio ispitanih zaštitara (41,2%) procijenilo je kako je na poslu uglavnom naučilo većinu znanja i vještina koje su potrebne za obavljanje

posla. 13,3% zaštitara smatra kako je na poslu apsolutno naučilo većinu znanja i vještina, dok 11,3% njih procjenjuje kako uglavnom tome nije tako. 30,1% ispitanika smatra da i je i nije na poslu naučilo većinu potrebnih znanja i vještina za obavljanje posla, dok 15,4% ispitanih smatra kako apsolutno i uglavnom nije tako što znači da na poslu nisu naučili većinu potrebnih znanja i vještina za obavljanje posla što je znatno više nego u slučaju policijskih službenika.

Statistički parametri ukazuju kako su razlike u procjenama policijskih službenika i zaštitara o učenju većine potrebnih znanja i vještina na poslu za njegovo obavljanje statistički značajne.

Tablica 21. Imam mogućnost dodatnog stručnog osposobljavanja i usavršavanja

			Imam mogućnost dodatnog stručnog osposobljavanja i usavršavanja					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	9,4%	21,0%	36,7%	27,0%	6,0%	100,0%	
	Zaštitari	N	101	110	84	46	22	363	
		%	27,8%	30,3%	23,1%	12,7%	6,1%	100,0%	
Svi		N	131	177	201	132	41	682	
		%	19,2%	26,0%	29,5%	19,4%	6,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	64,114 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	66,316	4	,000
N of Valid Cases	682		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19,18.

Iz Tablice 21. može se zaključiti kako najviši udio policijskih službenika (36,7%) procjenjuje da ima i da nema mogućnost stručnog usavršavanja. 27% policijskih službenika

smatra kako uglavnom imaju tu mogućnost, dok 21% ispitanih smatra kako uglavnom tome nije tako. 9,4% ispitanih policijskih službenika smatra kako absolutno nema mogućnost dodatnog stručnog usavršavanja, dok samo 6% ispitanih smatra kako absolutno ima mogućnost dodatnog stručnog usavršavanja.

Za razliku od policijskih službenika, najviši udio ispitanih zaštitara procjenjuje da uglavnom nema mogućnost dodatnog stručnog usavršavanja (30,3%). Potom slijedi skupina ispitanika koji smatraju kako absolutno nemaju mogućnost dodatnog stručnog usavršavanja (27,8%). Neodlučnih je 23,1% zaštitara koji smatraju da imaju i da nemaju mogućnost dodatnog stručnog usavršavanja, a njih 12,7% procjenjuje kako uglavnom ima mogućnost dodatnog stručnog usavršavanja. Samo 6,1% privatnih zaštitara procjenjuje kako absolutno ima mogućnost dodatnog stručnog usavršavanja i sposobljavanja.

Statistički parametri ukazuju kako su razlike u procjenama između policijskih službenika i zaštitara u vezi mogućnosti dodatnog stručnog usavršavanja statistički značajne.

Tablica 22. Nedostatak sposobljenosti za posao nadoknađujem iskustvom

			Nedostatak sposobljenosti za posao nadoknađujem iskustvom.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	9	14	72	163	59	317	
		%	2,8%	4,4%	22,7%	51,4%	18,6%	100,0%	
	Zaštitari	N	9	29	110	147	65	360	
		%	2,5%	8,1%	30,6%	40,8%	18,1%	100,0%	
Svi		N	18	43	182	310	124	677	
		%	2,7%	6,4%	26,9%	45,8%	18,3%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	11,598 ^a	4	,021
Likelihood Ratio	11,721	4	,020
N of Valid Cases	677		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,43.

Iz Tablice 22. više od polovice ispitanih policijskih službenika (51,4%) uglavnom nedostatak osposobljenosti za posao nadoknađuje iskustvom, dok 18,6% ispitanika apsolutno nedostatak osposobljenosti za posao nadoknađuju iskustvom. 22,7% policijskih službenika i nadoknađuju i ne nadoknađuju nedostatak osposobljenosti za posao iskustvom, dok svega neznatni udio ispitanih policijskih službenika nedostatak osposobljenosti za posao u potpunosti ne nadoknađuju (2,8%) ili uglavnom (4,4%) ne nadoknađuju iskustvom.

Najviši udio zaštitara (40,8%) procjenjuje da uglavnom nedostatak osposobljenosti za posao nadoknađuje iskustvom. 30,6% ispitanih zaštitara procjenjuje kako i nadoknađuje i ne nadoknađuje nedostatak osposobljenosti za posao iskustvo. 18,1% ispitanika smatra kako apsolutno nedostatak osposobljenosti za posao nadoknađuju iskustvom, dok neznatan udio uglavnom (8,1%) ili u potpunosti (2,5%) ne nadoknađuje nedostatak osposobljenosti za posao iskustvom. Prema tome možemo zaključiti kako najveći udio privatnih zaštitara i policijskih službenika nedostatak osposobljenosti uglavnom nadoknađuje iskustvom, dok znatno manji udio ispitanika to ne radi.

Statistički parametri ukazuju kako postoji statistički značajna razlika u procjenama dviju ispitanih skupina.

Tablica 23. S više osposobljavanja bio/la bih uspješniji/a u obavljanju svog posla.

			S više osposobljavanja bio/la bih uspješniji/a u obavljanju svog posla.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	3	10	64	143	99	319	
		%	,9%	3,1%	20,1%	44,8%	31,0%	100,0%	
	Zaštitali	N	9	35	128	122	65	359	
		%	2,5%	9,7%	35,7%	34,0%	18,1%	100,0%	
Svi		N	12	45	192	265	164	678	
		%	1,8%	6,6%	28,3%	39,1%	24,2%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	44,731 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	46,001	4	,000
N of Valid Cases	678		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,65.

U Tablici 23. neznatan udio policijskih službenika (4%) smatra kako uglavnom i apsolutno ne bi bili uspješniji s više osposobljavanja u obavljanju svog posla. Najviši relativni udio policijskih službenika (44,8%) procjenjuje da bi uglavnom bili s više osposobljavanja uspješniji u obavljuju vlastitog posla, dok 31% policijskih službenika procjenjuje kako bi sa više osposobljavanja apsolutno bili uspješniji u obavljanju svog posla. 20,1% ispitanika procjenjuje kako bi bili i ne bi bili uspješniji u obavljanju svog posla s više osposobljavanja.

Za razliku od policijskih službenika, najviši relativni udio ispitanih zaštitarskih djelatnika (35,7%) smatra kako bi bili i ne bi bili uspješniji u obavljanju vlastitog posla s više osposobljavanja. 34% zaštitara smatra kako bi s više osposobljavanja uglavnom bili uspješniji u obavljanju svog posla, dok 18,1% smatra kako bi apsolutno bili uspješniji u obavljanju svoje

dužnosti s više osposobljavanja. U odnosu na policijske službenike relativno dvostruko više zaštitara (12,2%) smatra da s više osposobljavanja za obavljanje posla uglavnom i apsolutno ne bi bili uspješniji u obavljanju svog posla.

Statistički parametri, prikazani u tablici koja se odnosi na iste procjene dviju skupina ispitanika, pokazuju kako su razlike u procjenama između policijskih službenika i zaštitara statistički značajne.

Tablica 24. Iskustvo je jako važno u mom poslu

			Iskustvo je jako važno u mom poslu.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno	Uglavnom	I ne i	Uglavnom	Apsolutno		
			ne	ne	da	da	da		
Subuzorak	Policija	N	1	2	22	102	192	319	
		%	,3%	,6%	6,9%	32,0%	60,2%	100,0%	
	Zaštitari	N	13	21	68	120	140	362	
		%	3,6%	5,8%	18,8%	33,1%	38,7%	100,0%	
Svi		N	14	23	90	222	332	681	
		%	2,1%	3,4%	13,2%	32,6%	48,8%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	56,607 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	62,080	4	,000
N of Valid Cases	681		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,56.

Iz Tablice 24. može se zaključiti kako najviše ispitanih policijskih službenika (60,2%) smatra da je iskustvo jako važno u poslu, dok njih 32 % smatra kako je tome uglavnom tako. To znači da čak 92,2% policijskih službenika navodi iskustvo kao važnu komponentu u poslu. Neznatni udjeli ispitanih smatraju kako iskustvo nije jako važno u poslu (0,9% policijskih službenika smatra da iskustvo uglavnom i uopće nije važno u poslu).

Slično kao i kod policijskih službenika, najviši udio ispitanih zaštitara (38,7%) smatra da je iskustvo jako važno u njihovom poslu, dok 33,1% smatra kako je tome uglavnom tako. 18,8% zaštitara procijenilo je kako iskustvo i je i nije jako važno u poslu, dok neznatan udio (9,4%) ispitanih procjenjuje kako iskustvo u potpunosti i uglavnom nije jako važno u poslu. Analizom na deskriptivnoj razini možemo zaključiti kako policijski službenici i privatni zaštitari smatraju iskustvo važnim segmentom posla, no ta percepcija je veća kod policijskih službenika. Također, manje od 1% policijskih službenika smatra da iskustvo nema važnu ulogu u poslu, dok to procjenjuje skoro 10% privatnih zaštitara.

Prikazani statistički parametri koji se odnose na razlike u procjenama između policijskih službenika i zaštitara, ukazuju kako su iste razlike statistički značajne.

Tablica 25. Školovanje i osposobljavanje za moj posao treba provoditi Policijska akademija

			Školovanje i osposobljavanje za moj posao treba provoditi Policijska akademija.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	3,2%	2,5%	20,5%	37,5%	36,3%	100,0%	
	Zaštitari	N	43	48	103	80	81	355	
		%	12,1%	13,5%	29,0%	22,5%	22,8%	100,0%	
Svi		N	53	56	168	199	196	672	
		%	7,9%	8,3%	25,0%	29,6%	29,2%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	69,328 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	73,978	4	,000
N of Valid Cases	672		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 25,00.

Tablica 25. ukazuje kako neznatno mali udio ispitanih policijskih službenika (5,7%) procjenjuje da Policijska akademija uglavnom i u potpunosti ne treba provoditi osposobljavanje za njihov posao. Najviši udio ispitanih (37,5%) smatra kako bi Policijska akademija uglavnom trebala provoditi njihovo školovanje. 36,3% policijskih službenika smatra da bi Policijska akademija apsolutno trebala provoditi osposobljavanje i školovanje za njihov posao, dok 20,5% ispitanih je neodlučno te smatraju kako bi ista institucija i trebala i ne bi trebala provoditi školovanje.

Kada je riječ o zaštitarima, za razliku od policijskih službenika najviši udio ispitanih (29%) smatra da Policijska akademija bi i ne bi trebala provoditi osposobljavanje i školovanje za njihov posao, dok približno isti relativni udio je kod ispitanih koji procjenjuju da bi Policijska akademija uglavnom trebala provoditi školovanje (22,5%) i apsolutno trebala provoditi školovanje i osposobljavanje za njihov posao (22,8%). Također, za razliku od policijskih službenika koji u jako maloj mjeri procjenjuju da Policijska akademija ne bi trebala provoditi školovanja, relativni udio ispitanih zaštitara je viši kada se radi o istom pitanju. Tako, kao što je vidljivo iz Tablice 25., 25,6% zaštitara smatra da Policijska akademija uglavnom i u potpunosti ne bi trebala provoditi školovanje za njihov posao.

Statistički parametri pokazuju kako su razlike u procjenama između policijskih službenika i zaštitara kada je u pitanju provođenje školovanja i osposobljavanja za njihov posao od strane Policijske akademije statistički značajne.

Tablica 26. Školovanje i osposobljavanje za moj posao treba provoditi više subjekata

			Školovanje i osposobljavanje za moj posao treba provoditi više subjekata.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	11	22	77	141	68	319	
		%	3,4%	6,9%	24,1%	44,2%	21,3%	100,0%	
	Zaštitari	N	29	48	105	110	64	356	
		%	8,1%	13,5%	29,5%	30,9%	18,0%	100,0%	
Svi		N	40	70	182	251	132	675	
		%	5,9%	10,4%	27,0%	37,2%	19,6%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	24,059 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	24,546	4	,000
N of Valid Cases	675		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 18,90.

Tablica 26. uključuje procjene policijskih službenika i zaštitara o pitanju provođenja školovanja i osposobljavanja za njihov posao od strane više subjekata. Iz tablice je razvidno da mali udio policijskih službenika smatra da se prethodno spomenuto provođenje ne bi trebalo činiti. 3,4% ispitanih policijskih službenika absolutno se ne slaže s tvrdnjom da bi školovanje trebalo provoditi više subjekata, dok se uglavnom s tom tvrdnjom ne slaže 6,9% policijskih službenika. Najviši udio policijskih službenika (44,2%) procijenio je da se školovanje i osposobljavanje za njihov posao uglavnom treba provoditi od strane više subjekata, dok 24,1% ispitanih smatra bi se to trebali i ne bi trebalo činiti. 21,3% policijskih službenika smatra da bi se školovanje od strane više subjekata za njihov posao absolutno trebalo provoditi.

Slično kao i kod policijskih službenika, najviši udio ispitanih zaštitara (30,9%) procijenio je da se školovanje i osposobljavanje za njihov posao uglavnom treba provoditi od strane više subjekata, dok prilično jednak udio ispitanih (29,5%) smatra da bi se takvo što

trebalo i ne bi trebalo provoditi od strane više subjekata. 18% ispitanih zaštitara smatra da bi školovanje i osposobljavanje za njihov posao apsolutno trebalo voditi više subjekata, dok 13,5% procjenjuje da se uglavnom isto ne bi trebalo činiti. Najmanji udio ispitanih zaštitara (8,1%) smatra da školovanje i osposobljavanje za njihov posao više subjekata apsolutno ne bi trebalo provoditi.

Prikazani statistički parametri upućuju kako su razlike u procjenama između policijskih službenika i zaštitara statistički značajne.

Tablica 27. Osposobljavanje i usavršavanje za moj posao treba biti permanentno (najmanje jednom godišnje)

			Osposobljavanje i usavršavanje za moj posao treba biti permanentno (najmanje jednom godišnje).					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	3,1%	4,1%	22,2%	39,7%	30,9%	100,0%	
	Zaštitari	N	34	62	130	83	50	359	
		%	9,5%	17,3%	36,2%	23,1%	13,9%	100,0%	
Svi		N	44	75	201	210	149	679	
		%	6,5%	11,0%	29,6%	30,9%	21,9%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	85,799 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	89,675	4	,000
N of Valid Cases	679		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 20,74.

Tablica 27. Prikazuje procjene ispitanika o ospisobljavanju i usavršavanju za posao najmanje jedanput godišnje. Iz tablice se primjećuje kako je mali udio policijskih službenika (7,2%) procijenio da u potpunosti i uglavnom ne treba permanentno ospisobljavati i

usavršavanje za vlastiti posao. Viši udio policijskih službenika smatra kako je takvo usavršavanje uglavnom (39,7%) i apsolutno potrebno (30,9%). 22,2% policijskih službenika procijenilo je kako bi permanentnog osposobljavanja i usavršavanja za vlastiti posao, najmanje jedanput godišnje trebalo i ne bi trebalo biti.

Najviši udio ispitanih zaštitara (36,2%) procijenio je da permanentno usavršavanje i osposobljavanje bi i trebalo i ne bi trebalo provoditi najmanje jedanput godišnje. 23,1% ispitanih smatra kako bi uglavnom trebalo biti permanentno usavršavanje i osposobljavanje za njihov posao. Nadalje, 13,9% privatnih zaštitara procijenilo je da je permanentno usavršavanje apsolutno potrebno. Za razliku od policijskih službenika (7,2%), 26,8% privatnih zaštitara smatra da usavršavanje jedanput godišnje uopće i uglavnom nije potrebno.

Statistički parametri upućuju kako su razlike u procjenama dviju ispitivanih skupina statistički značajne.

Tablica 28. Trenutni sustav obrazovanja za moj posao je primjereno

			Trenutni sustav obrazovanja za moj posao je primjereno.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	10,6%	16,6%	45,6%	24,4%	2,8%	100,0%	
	Zaštitari	N	22	59	140	98	40	359	
		%	6,1%	16,4%	39,0%	27,3%	11,1%	100,0%	
Svi		N	56	112	286	176	49	679	
		%	8,2%	16,5%	42,1%	25,9%	7,2%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	22,739 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	24,266	4	,000
N of Valid Cases	679		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 23,09.

Iz Tablice 28. razvidno je da najviši udio ispitanih policijskih službenika (45,6%) smatra da trenutni status obrazovanja za njihov posao je i nije primjeren. S jedne strane, njih 24,4% smatra da je trenutni status obrazovanja uglavnom primjeren, dok s druge strane 16,6% smatra da uglavnom nije primjeren. 10,6% policijskih službenika smatra kako je trenutni status obrazovanja apsolutno neprimjeren za njihov posao, dok samo 2,8% smatra da je apsolutno primjeren.

Kada je riječ o procjenama zaštitara, najviši relativni udio ispitanih (39%) smatra da trenutni status obrazovanja za njihov posao je i nije primjeren. 27,3% zaštitara procijenilo je da je uglavnom primjeren, dok 16,4% smatra da uglavnom nije primjeren. 11,1% zaštitara procijenilo je da je trenutni status obrazovanja za njihov posao apsolutno primjeren, dok 6,1% zaštitara smatra da apsolutno nije.

Statistički parametri ukazuju da su razlike u procjenama dviju ispitanih skupina statistički značajne.

Tablica 29. Potrebna je konkurenčija u području obrazovanja za zaštitarsku djelatnost i ostale sigurnosne poslove

			Potrebna je konkurenčija u području obrazovanja za zaštitarsku djelatnost i ostale sigurnosne poslove.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Svi	Policija	N	13	26	154	80	45	318	
		%	4,1%	8,2%	48,4%	25,2%	14,2%	100,0%	
	Zaštitari	N	29	59	126	85	58	357	
		%	8,1%	16,5%	35,3%	23,8%	16,2%	100,0%	
Svi		N	42	85	280	165	103	675	
		%	6,2%	12,6%	41,5%	24,4%	15,3%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	21,317 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	21,753	4	,000
N of Valid Cases	675		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19,79.

U Tablici 29. očigledno je da blizu polovice ispitanih policijskih službenika (48,4%) smatra da konkurenčija u području obrazovanja za zaštitarsku djelatnost i ostale sigurnosne poslove je i nije potrebna. 25,2% smatra da je uglavnom takvo nešto potrebno, dok 14,2% drži da je takvo nešto apsolutno potrebno. 8,2% policijskih službenika smatra da uglavnom nije potrebna konkurenčija u području obrazovanja za sigurnosne poslove, dok 4,1% smatra da takvo nešto apsolutno nije potrebno.

Slično kao i kod policijskih službenika, najviši udio zaštitara (35,3%) smatra da konkurenčija na području obrazovanja za zaštitarsku djelatnost i ostale sigurnosne poslove je i nije potrebna. 23,8% smatra da je takvo što uglavnom potrebno, dok 16,2% smatra da je konkurenčija apsolutno potrebna. Nadalje, 16,5% zaštitara smatra da konkurenčija u području obrazovanja za zaštitarsku djelatnost i ostale sigurnosne poslove uglavnom nije potrebna, dok 8,1% smatra da apsolutno nije potrebna.

Statistički parametri pokazuju da su razlike u procjenama policijskih službenika i zaštitara statistički značajne.

Tablica 30. Spreman/a sam izdvajanjem iz plaće sufinancirati osnivanje srednje škole za zaštitarsku i druge sigurnosne djelatnosti

			Spreman/a sam izdvajanjem iz plaće sufinancirati osnivanje srednje škole za zaštitarsku i druge sigurnosne djelatnosti.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	58,0%	16,3%	19,1%	4,7%	1,9%	100,0%	
	Zaštitari	N	202	59	60	32	8	361	
		%	56,0%	16,3%	16,6%	8,9%	2,2%	100,0%	
Svi		N	387	111	121	47	14	680	
		%	56,9%	16,3%	17,8%	6,9%	2,1%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,056 ^a	4	,282
Likelihood Ratio	5,178	4	,269
N of Valid Cases	680		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6

Uvidom u Tablicu 30. može se zaključiti kako je neznatno mali udio policijskih službenika spreman izdvajati od plaće u svrhu sufinanciranja osnivanja srednje škole za zaštitarske i druge sigurnosne djelatnosti. Svega 1,9% policijskih službenika absolutno je spremno sufinancirati osnivanje srednje škole za zaštitarske i druge sigurnosne poslove, dok je to uglavnom spremno 4,7% ispitanika. 19,1% policijskih službenika izjasnilo se da je spremno i da nije spremno, a 16,3% da uglavnom nije spremno za takav poduhvat. Više od polovine ispitanih policijskih službenika (58%) smatra da absolutno nije spremno sufinancirati osnivanje srednje škole za zaštitarske i ostale sigurnosne djelatnosti.

Slično kao i kod policijskih službenika, više od polovine ispitanih zaštitara (56%) smatra da absolutno nije spremno sufinancirati osnivanje srednje škole za zaštitarske i ostale sigurnosne djelatnosti, a približno isti relativni udio zaštitara izjasnio se da uglavnom nije

(16,3%) te i da je i da nije (16,6%) spremno za sufinanciranje. 8,9% zaštitara smatra da je uglavnom spremno izdvojiti od plaće u svrhu sufinanciranja, dok svega 2,2% zaštitara smatra da je apsolutno spremno izdvajanjem iz plaće sufinancirati osnivanje srednje škole za zaštitarske i ostale sigurnosne djelatnosti.

Uvidom u statističke parametre zaključuje se da razlike u procjenama dviju ispitivanih skupina nisu statistički značajne.

Tablica 31. Podržao/la bih jedinstveni program obrazovanja za zaštitarsku i ostale sigurnosne djelatnosti koji bi zajednički izvodile već postojeće institucije

			Podržao/la bih jedinstveni program obrazovanja za zaštitarsku i ostale sigurnosne djelatnosti koji bi zajednički izvodile već postojeće institucije.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
	Zaštitari	N	38	33	147	74	27	319	
		%	11,9%	10,3%	46,1%	23,2%	8,5%	100,0%	
	Zaštitari	N	37	45	107	114	58	361	
		%	10,2%	12,5%	29,6%	31,6%	16,1%	100,0%	
Svi		N	75	78	254	188	85	680	
		%	11,0%	11,5%	37,4%	27,6%	12,5%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	25,478 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	25,744	4	,000
N of Valid Cases	680		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 35,18.

Iz Tablice 31. vidljivo je da najviši relativni udio policijskih službenika (46,1%) smatra da bi podržalo i ne bi podržalo jedinstveni program obrazovanja za zaštitarsku i ostale sigurnosne djelatnosti koje bi zajednički izvodile već postojeće institucije. 23,2% smatra da bi

uglavnom podržalo takav jedan program, dok 10,3% smatra da uglavnom ne bi podržalo. 11,9% ispitanih policijskih službenika apsolutno ne bi podržalo takav program, dok 8,5% policijskih službenika apsolutno bi podržalo.

Najviši relativni udio zaštitara (31,6%) uglavnom bi podržao jedinstveni program obrazovanja za zaštitarsku i ostale sigurnosne djelatnosti koje bi zajednički izvodile već postojeće institucije, dok 29,6% i bi i ne bi podržalo isti program. Skoro dvostruko više u odnosu na policijske službenike, 16,1% zaštitara apsolutno bi podržalo takav program, dok 10,2% apsolutno ne bi to uradilo. 12,5% zaštitara uglavnom ne bi podržalo osnivanje takvog programa.

Statistički parametri ukazuju da su razlike u procjenama dviju ispitivanih skupina statistički značajne.

Tablica 32. Moj poslodavac sam organizira dodatno stručno osposobljavanje i usavršavanje za svoje djelatnike

			Moj poslodavac sam organizira dodatno stručno osposobljavanje i usavršavanje za svoje djelatnike.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	11,0%	16,4%	35,0%	30,0%	7,6%	100,0%	
	Zaštitari	N	84	86	99	71	17	357	
		%	23,5%	24,1%	27,7%	19,9%	4,8%	100,0%	
Svi		N	119	138	210	166	41	674	
		%	17,7%	20,5%	31,2%	24,6%	6,1%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	31,642 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	32,247	4	,000
N of Valid Cases	674		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19,28.

Iz Tablice 32. može se zaključiti da najviši relativni udio policijskih službenika (35%) smatra da njihov poslodavac organizira i ne organizira dodatno stručno usavršavanje za svoje djelatnike. Približan udio ispitanih (30%) procjenjuje da je uglavnom tako, dok samo 7,6% smatra da je apsolutno tako. Nadalje, 16,4% policijskih službenika smatra da poslodavac sam uglavnom ne organizira dodatno stručno usavršavanje i osposobljavanje za svoje djelatnike, dok se 11% policijskih službenika s tom tvrdnjom apsolutno ne slaže.

Najviši udio zaštitara (27,7%) smatra da poslodavac organizira i ne organizira sam dodatno stručno osposobljavanje i usavršavanje za svoje djelatnike, dok približno isti udio ispitanih zaštitara smatra da tome uglavnom nije tako (24,1%) te da tome apsolutno nije tako (23,5%). 19,9% zaštitara smatra da njihov poslodavac sam organizira dodatno stručno usavršavanje za svoje djelatnike, dok neznatno mali udio ispitanih zaštitara (4,8%) apsolutno slaže s navedenom tvrdnjom.

Statistički parametri pokazuju da su razlike u procjenama dviju ispitivanih skupina statistički značajne.

Tablica 33. Moj poslodavac planira u budućnosti sam organizirati dodatno stručno osposobljavanje i usavršavanje za svoje djelatnike

			Moj poslodavac planira u budućnosti sam organizirati dodatno stručno osposobljavanje i usavršavanje za svoje djelatnike.					Ukupno
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da	
			%					
	Zaštitari	N	37	59	144	59	14	313
		%	11,8%	18,8%	46,0%	18,8%	4,5%	100,0%
	Zaštitari	N	82	83	123	49	11	348
		%	23,6%	23,9%	35,3%	14,1%	3,2%	100,0%
Svi		N	119	142	267	108	25	661

	%	18,0%	21,5%	40,4%	16,3%	3,8%	100,0%
--	---	-------	-------	-------	-------	------	--------

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	22,220 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	22,611	4	,000
N of Valid Cases	661		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,84.

Uvidom u Tablicu 33. razvidno je da 46% policijskih službenika procjenjuje da njihov poslodavac planira i ne planira u budućnosti sam organizirati dodatno stručno osposobljavanje i usavršavanje za svoje djelatnike. Isti udio ispitanih (18,8%) procjenjuje da uglavnom planira i ne planira uraditi isto. 11,8% policijskih službenika smatra da njihov poslodavac apsolutno ne planira uraditi takvo što, dok neznatan udio ispitanih (4,5%) smatra da njihov poslodavac apsolutno planira organizirati u budućnosti dodatno stručno usavršavanje i osposobljavanje za svoje djelatnike.

Najviši relativni udio zaštitara (35,3%) smatra da njihov poslodavac u budućnosti planira i ne planira organizirati dodatno usavršavanje i osposobljavanje. Približno isti udio ispitanika smatra kako poslodavac takvo nešto uglavnom ne planira (23,9%) i apsolutno ne planira uraditi (23,6%). 14,1% zaštitara procjenjuje da uglavnom njihov poslodavac namjerava u budućnosti organizirati dodatno stručno usavršavanje i osposobljavanje za svoje djelatnike, dok svega 3,2% smatra da njihov poslodavac u budućnosti to apsolutno planira uraditi.

Prikazani statistički parametri ukazuju da su razlike u procjenama između policijskih službenika i zaštitara statistički značajne.

Tablica 34. Potrebna su veća finansijska sredstva kako bi stručno osposobljavanje i usavršavanje za moj posao bilo bolje od postojećeg

			Potrebna su veća finansijska sredstva kako bi stručno osposobljavanje i usavršavanje za moj posao bilo bolje od postojećeg.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	10	10	74	112	111	317	
		%	3,2%	3,2%	23,3%	35,3%	35,0%	100,0%	
	Zaštitari	N	16	22	101	127	91	357	
		%	4,5%	6,2%	28,3%	35,6%	25,5%	100,0%	
Svi		N	26	32	175	239	202	674	
		%	3,9%	4,7%	26,0%	35,5%	30,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,636 ^a	4	,031
Likelihood Ratio	10,742	4	,030
N of Valid Cases	674		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 12,23.

Iz Tablice 34. razvidno je da najviši udio policijskih službenika (35,3%) procjenjuje da su uglavnom potrebna veća finansijska sredstva kako bi stručno osposobljavanje i usavršavanje za njihov posao bilo bolje od postojećeg. Također, 35% njih smatra da su ista sredstva apsolutno potrebna, dok je 23,3% policijskih službenika neodlučno te procjenjuju da veća finansijska sredstva jesu i nisu potrebna. Neznatan udio ispitanih smatra da veća finansijska sredstva uglavnom (3,2%) i apsolutno (3,2%) nisu potrebna.

Kada je riječ o zaštitarima, najviši udio ispitanih (35,6%) smatra da su uglavnom potrebna veća finansijska sredstva kako bi stručno osposobljavanje i usavršavanje za njihov posao bilo bolje od postojećeg. 28,3% smatra da veća finansijska sredstva jesu i nisu potrebna,

dok 25,5% smatra da su absolutno potrebna. 6,2% zaštitara procjenjuje da ista sredstva uglavnom nisu potreba, dok 4,5% procjenjuje da absolutno nisu potrebna.

Statistički parametri pokazuju da razlike u procjenama dviju ispitivanih skupina jesu statistički značajne. ($p < .05$)

Tablica 35. Sam/a moram voditi računa o svom dalnjem stručnom usavršavanju

			Sam/a moram voditi računa o svom dalnjem stručnom usavršavanju.					Ukupno
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da	
			%	%	%	%	%	
Svi	Policija	N	10	18	69	125	97	319
		%	3,1%	5,6%	21,6%	39,2%	30,4%	100,0%
	Zaštitari	N	14	23	74	142	103	356
		%	3,9%	6,5%	20,8%	39,9%	28,9%	100,0%
		N	24	41	143	267	200	675
		%	3,6%	6,1%	21,2%	39,6%	29,6%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	,688 ^a	4	,953
Likelihood Ratio	,690	4	,953
N of Valid Cases	675		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,34.

Iz Tablice 35. može se zaključiti da neznatno mali udio ispitanih policijskih službenika procjenjuje da uglavnom (3,1%) i absolutno (5,6%) ne mora sam voditi računa o vlastitom dodatnom usavršavanju i osposobljavanju. Najviši udio ispitanih policijskih službenika (39,2%) smatra da uglavnom mora sam voditi računa o vlastitom dodatnom usavršavanju i osposobljavanju, dok 30,4% smatra da to absolutno treba raditi. 21,6% policijskih službenika

procijenilo je da moraju i ne moraju sami voditi računa o dodatnom usavršavanju i ospozobljavanju.

Najviši udio ispitanih zaštitara (39,9%) procijenilo je da uglavnom sami moraju voditi računa o dodatnom usavršavanju i ospozobljavanju, dok je 28,9% ispitanih procijenilo kako je tome apsolutno tako. 20,8% zaštitara smatra da mora i ne mora voditi računa o dodatnom usavršavanju, dok 6,5% zaštitara smatra da uglavnom ne mora voditi računa o tome. Neznatan udio ispitanih zaštitara (3,9%) procijenilo je da apsolutno ne moraju sami voditi računa o dodatnom usavršavanju i ospozobljavanju.

Statistički parametri pokazuju da razlike u procjenama između policijskih službenika i zaštitara nisu statistički značajne.

3. ODNOSI I SURADNJA IZMEĐU PRIVATNIH ZAŠTITARA I POLICIJSKIH SLUŽBENIKA

Tablica 36. Sudjelovanje policijskih službenika, privatnih zaštitara i komunalnih redara u zajedničkim programima stručnog osposobljavanja i usavršavanja pridonijelo bi intenzitetu i kvaliteti njihove suradnje

			Sudjelovanje policijskih službenika, privatnih zaštitara i komunalnih redara u zajedničkim programima stručnog osposobljavanja i usavršavanja pridonijelo bi intenzitetu i kvaliteti njihove suradnje.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	18	15	111	125	50	319	
		%	5,6%	4,7%	34,8%	39,2%	15,7%	100,0%	
	Zaštitari	N	13	26	77	146	101	363	
		%	3,6%	7,2%	21,2%	40,2%	27,8%	100,0%	
Svi		N	31	41	188	271	151	682	
		%	4,5%	6,0%	27,6%	39,7%	22,1%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,029 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	26,337	4	,000
N of Valid Cases	682		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 14,50.

Iz podataka sadržanih u Tablici 36. promatramo kako policijski službenici i privatni zaštitari vide ideju koja se sve češće pojavljuje ne samo u našoj zemlji, nego i u drugim modernim demokratskim državama u kojima privatna zaštita, jednako kao u Hrvatskoj, preuzima sve više poslova vezanih uz sigurnost zajednice. Radi se o ideji zajedničkog stručnog

osposobljavanja i usavršavanja policijskih službenika i privatnih zaštitara. Možemo vidjeti kako natpolovična većina policijskih službenika (54,9%) uglavnom i apsolutno prihvaća tu ideju, dok je trećina (34,8%) ipak u tom pogledu neodlučna. Također, valja uočiti da apsolutno slaganje s tom idejom iskazuje svega 15,7% policijskih službenika, a 39,2% njih se uglavnom slaže s tom idejom. Svega je 10,3% policijskih službenika koji se ne bi složili sa zajedničkim stručnim osposobljavanjem i usavršavanjem, pri čemu je 4,7% onih koji se uglavnom ne slažu i 5,6% onih koji se apsolutno ne slažu s tim.

Među privatnim zaštitarima još uvjerljivije prevladava slaganje s takvom idejom (68,0%), a neodlučnost je također sljedeća po zastupljenosti (21,2%) ali ipak znatno manja nego kod policijskih službenika. Također je zanimljivo da u subuzorku privatnih zaštitara nalazimo relativno gotovo dvostruko više (27,8%) onih ispitanika koji se apsolutno slažu s ovakvim konceptom nego, što smo takvih našli u skupini policijskih službenika (15,7%). Slično kao i kod policijskih službenika, 40,2% privatnih zaštitara uglavnom se slaže s tvrdnjom da bi sudjelovanje policijskih službenika, privatnih zaštitara i komunalnih redara u zajedničkim programima stručnog osposobljavanja i usavršavanja pridonijelo intenzitetu i kvaliteti njihove suradnje. Neslaganje s ovom tvrdnjom je kod privatnih zaštitara (10,8%) podjednako prisutno kao i kod policijskih službenika (10,3%), samo opet uočavamo razlike između te dvije skupine ispitanika u intenzitetu neslaganja: kod privatnih zaštitara je ono relativno blaže izraženo pa je među njima 7,2% onih koji se uglavnom ne slažu i samo 3,6% onih koji se apsolutno ne slažu s tim konceptom.

Iz podataka o statističkoj značajnosti možemo vidjeti da su ove razlike statistički značajne.

Tablica 37. Komunikacija policijskih službenika i privatnih zaštitara je otežana

			Komunikacija policijskih službenika i privatnih zaštitara je otežana.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	10	53	167	71	15	316	
		%	3,2%	16,8%	52,8%	22,5%	4,7%	100,0%	
	Zaštitari	N	33	96	150	59	26	364	
		%	9,1%	26,4%	41,2%	16,2%	7,1%	100,0%	
Svi		N	43	149	317	130	41	680	
		%	6,3%	21,9%	46,6%	19,1%	6,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	26,426 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	27,174	4	,000
N of Valid Cases	680		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19,05.

U Tablici 37. sadržana je procjena tvrdnje da je komunikacija policijskih službenika i privatnih zaštitara otežana. Zanimljivo je da u oba promatrana subuzorka ispitanika prevladava neodlučnost u odnosu na tu tvrdnju: takvih je preko polovice policijskih službenika (52,8%) i nešto manje od polovice (41,2%) privatnih zaštitara. Zanimljivo je da su kod policijskih službenika jako bliski po veličini relativni udjeli onih koji se uglavnom slažu s tom tvrdnjom (22,5%) i onih koji se s njom uglavnom ne slažu (16,8%). Kod privatnih zaštitara je isto samo su zamijenjena mjesta pa je ipak relativno više onih koji se ne slažu s tvrdnjom o otežanoj komunikaciji između policijskih službenika i privatnih zaštitara (26,4%), a relativno je manje onih koji se uglavnom slažu s takvom konstatacijom (16,2%). Na kraju, vrijedi još uočiti relativno znatno više privatnih zaštitara koji se apsolutno slažu s tvrdnjom o otežanoj komunikaciji između policijskih službenika i privatnih zaštitara (7,1%) nego li je takvih među

policijskim službenicima (4,7%), te relativno tri puta više privatnih zaštitara koji se absolutno ne slažu s tvrdnjom o otežanoj komunikaciji između policijskih službenika i privatnih zaštitara (9,1%) nego što je takvih nađeno u subuzorku policijskih službenika (3,2%).

Napomenimo još samo da se radi o statistički značajnim razlikama, a što očitavamo iz statističkih parametara koji se odnose na Tablicu 37.

Tablica 38. Policijski službenici i privatni zaštitari su jedni drugima konkurencija

			Policijski službenici i privatni zaštitari su jedni drugima konkurencija.					Ukupno
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da	
		%	39,9%	29,2%	23,6%	4,7%	2,5%	100,0%
		Zaštitari	N	127	111	81	28	17
		%	34,9%	30,5%	22,3%	7,7%	4,7%	100,0%
		N	254	204	156	43	25	682
		%	37,2%	29,9%	22,9%	6,3%	3,7%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	5,914 ^a	4	,206
Likelihood Ratio	6,022	4	,197
N of Valid Cases	682		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,66.

Tablica 38. sadrži podatke u kojima su policijski službenici i privatni zaštitari iznimno složni, a to je procjena tvrdnje da su jedni drugima konkurencija. U obje promatrane skupine uvjerljivo dominira neslaganje s ovom tvrdnjom: absolutno se ne slaže 39,9% policijskih službenika i 34,9% privatnih zaštitara, uglavnom se ne slaže 29,2% policijskih službenika i 30,5% privatnih zaštitara, dok je nedoumica prisutna kod 23,6% policijskih službenika i 22,3%

privatnih zaštitara. Određene razlike između promatrane dvije skupine ispitanika možemo uočiti jedino kad je riječ o slaganju sa tvrdnjom o međusobnoj konkurenciji između policijskih službenika i zaštitara: među privatnim zaštitarima je relativno skoro dvostruko više onih koji se uglavnom slažu s tom tvrdnjom (7,7%) nego što je takvih u skupini policijskih službenika (4,7%), a također je u subuzorku privatnih zaštitara relativno gotovo dvostruko više onih koji se apsolutno slažu s tom tvrdnjom (4,7%) nego što takvih ima u subuzorku policijskih službenika (2,5%).

Naravno, s obzirom da postoje neznatna odstupanja u rezultatima koje na ovoj varijabli postižu policijski službenici i privatni zaštitari, ne možemo govoriti o statistički značajnim razlikama što možemo uočiti iz pripadajućih statističkih parametara.

Tablica 39. Policijski službenici i privatni zaštitari međusobno ne razmjenjuju informacije

			Policijski službenici i privatni zaštitari međusobno ne razmjenjuju informacije.					Ukupno
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da	
		%	9,7%	25,7%	42,0%	14,1%	8,5%	100,0%
	Zaštitari	N	47	74	170	48	21	360
		%	13,1%	20,6%	47,2%	13,3%	5,8%	100,0%
	Svi	N	78	156	304	93	48	679
		%	11,5%	23,0%	44,8%	13,7%	7,1%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,350 ^a	4	,175
Likelihood Ratio	6,361	4	,174
N of Valid Cases	679		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 22,55.

Tablica 39. sadrži rezultate u kojima se naši ispitanici također rijetko dobro podudaraju. Radi se o procjeni istinitosti tvrdnje prema kojoj policijski službenici i privatni zaštitari međusobno ne razmjenjuju informacije. Jako je važno na prvom mjestu uočiti dominirajuću zajedničku ambivalentnost policijskih službenika (42,0%) i privatnih zaštitara (47,2%) u odnosu na ovu tvrdnju. Zatim treba primijetiti kako se s ovom tvrdnjom uglavnom ne slaže nešto više od četvrtine (25,7%) policijskih službenika i petina (20,6%) privatnih zaštitara, dok se s tvrdnjom uglavnom slaže 14,1% policijskih službenika i 13,3% privatnih zaštitara. U oba promatrana subuzorka ispitanika, relativno je najmanje onih koji se absolutno ne slažu s predmetnom tvrdnjom (9,7% policijskih službenika i 13,1% privatnih zaštitara), odnosno onih koji se absolutno slažu s njom (8,5% policijskih službenika i 5,8% privatnih zaštitara).

Dalnjim uvidom u Tablicu 39. doznajemo kako ove minimalne razlike između policijskih službenika i privatnih zaštitara u procjeni intenziteta međusobne razmjene informacija nisu statistički značajne.

Tablica 40. Policijski službenici i privatni zaštitari ne surađuju

			Policijski službenici i privatni zaštitari ne surađuju.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	8,8%	18,5%	51,7%	15,0%	6,0%	100,0%	
	Zaštitari	N	59	74	145	64	18	360	
		%	16,4%	20,6%	40,3%	17,8%	5,0%	100,0%	
Svi		N	87	133	310	112	37	679	
		%	12,8%	19,6%	45,7%	16,5%	5,4%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,916 ^a	4	,008
Likelihood Ratio	14,122	4	,007
N of Valid Cases	679		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 17,38.

U Tablici 40. nalazimo podatke vezane uz procjenu suradnje između policijskih službenika i privatnih zaštitara. Konkretno, od ispitanika se tražilo da izraze koliko se slažu ili ne slažu s tvrdnjom da pripadnici policije i pripadnici privatne zaštite međusobno ne surađuju. Kao prvo, zanimljivo je da u oba subuzorka prevladava dilema u odnosu na ovakvu tvrdnju: s tvrdnjom se bi i ne bi složilo 51,7% policijskih službenika i 40,3% privatnih zaštitara. Neslaganje s tom tvrdnjom nalazimo kod 27,3% policijskih službenika i 37,0% privatnih zaštitara, s tim da je među privatnim zaštitarima relativno dvostruko više onih koji se apsolutno ne slažu s ovom izjavom (16,4%) nego što takvih ima u subuzorku policijskih službenika (8,8%). Relativni udio onih koji se uglavnom ne slažu s predmetnom tvrdnjom je podjednak u subuzorku policijskih službenika (18,5%) i u subuzorku privatnih zaštitara (20,6%). Možemo primijetiti da je slaganje s ovom tvrdnjom također prilično ujednačeno u promatranim subuzorcima ispitanika: uglavnom se slaže 15% policijskih službenika i 17,8% privatnih zaštitara, dok se s tvrdnjom da nema suradnje između policije i privatne zaštite apsolutno slaže 6,0% policijskih službenika i 5% privatnih zaštitara.

Razlike o kojima je ovdje bilo riječi su statistički značajne, ali slabije izražene.

Tablica 41. Policijski službenici i privatni zaštitari žele bolju međusobnu komunikaciju i suradnju

			Policijski službenici i privatni zaštitari žele bolju međusobnu komunikaciju i suradnju.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	10	16	126	130	33	315	
		%	3,2%	5,1%	40,0%	41,3%	10,5%	100,0%	
	Zaštitari	N	8	18	95	164	73	358	
		%	2,2%	5,0%	26,5%	45,8%	20,4%	100,0%	
Svi		N	18	34	221	294	106	673	
		%	2,7%	5,1%	32,8%	43,7%	15,8%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	21,053 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	21,369	4	,000
N of Valid Cases	673		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,42.

Pregledom na Tablicu 41. možemo doznati koliko se policijski službenici i privatni zaštitari slažu s tvrdnjom prema kojoj žele bolju međusobnu suradnju. Kod policijskih službenika u odnosu na tu tvrdnju prevladava ambivalentnost (40,0%) ili uglavnom slaganje s tvrdnjom (41,3%). Zatim slijedi 10,5% policijskih službenika koji se absolutno slažu s ovom tvrdnjom, te 5,1% onih koji se uglavnom ne slažu, odnosno 3,2% onih policijskih službenika koji se s tim absolutno ne slažu.

Neslaganje je na vrlo sličan način zastupljeno i u subuzorku privatnih zaštitara: s tvrdnjom se uglavnom ne slaže njih 5,0%, a absolutno se ne slaže njih 2,2%. No, privatni zaštitari su daleko manje neodlučni (26,5%) od policijskih službenika (40,0%) te relativno dvostruko više (20,4%) nego policijski službenici (10,5%) iskazuju absolutno slaganje s ovom tvrdnjom.

Promatrane su razlike statistički značajne.

Tablica 42. Odnosi između policijskih službenika i privatnih zaštitara se poboljšavaju

			Odnosi između policijskih službenika i privatnih zaštitara se poboljšavaju.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	19	26	181	85	8	319	
		%	6,0%	8,2%	56,7%	26,6%	2,5%	100,0%	
	Zaštitari	N	19	37	158	124	23	361	
		%	5,3%	10,2%	43,8%	34,3%	6,4%	100,0%	
Svi		N	38	63	339	209	31	680	
		%	5,6%	9,3%	49,9%	30,7%	4,6%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	15,482 ^a	4	,004
Likelihood Ratio	15,788	4	,003
N of Valid Cases	680		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 14,54.

Tablica 42. pokazuje što policijski službenici i privatni zaštitari misle o tvrdnji da se njihovi odnosi poboljšavaju. Možemo odmah primijetiti kako se promatrane skupine ispitanika donekle poklapaju u toj procjeni, ali se među privatnim zaštitarima nalazi ipak nešto veća doza optimizma. Naime, u oba promatrana subuzorka relativno najviše je onih ispitanika koji su ambivalentni u odnosu na takvu tvrdnju: nešto preko polovice (56,7%) policijskih službenika i nešto manje od polovice (43,8%) privatnih zaštitara. Zatim po učestalosti slijede oni ispitanici koji se uglavnom slažu s konstatacijom poboljšanja odnosa između policijskih službenika i privatnih zaštitara, a kojih je u skupini policijskih službenika nešto više od četvrtine (26,6%), a

u skupini privatnih zaštitara čak relativno nešto malo preko jedne trećine (34,3%). Apsolutno slaganje s predmetnom tvrdnjom čak je dva i pol puta više prisutno među privatnim zaštitarima (6,4%), nego među policijskim službenicima (2,5%). No, neslaganje s ovom tvrdnjom je podjednako zastupljeno u oba subuzorka ispitanika: s tvrdnjom se ne slaže 14,2% policijskih službenika i 15,5% privatnih zaštitara. Čak je intenzitet tog neslaganja ujednačen među promatranim subuzorcima ispitanika: s tvrdnjom o poboljšanju odnosa između policijskih službenika i privatnih zaštitara uglavnom se ne slaže 8,2% policijskih službenika i 10,2% privatnih zaštitara, dok apsolutno neslaganje iskazuje 6,0% policijskih službenika i 5,3% privatnih zaštitara.

Uočene razlike između policijskih službenika i privatnih zaštitara u procjeni poboljšanja njihovih relacija, kako dalje vidimo iz statističkih parametara koji se odnose na Tablicu 42., dosežu odgovarajuću razinu statističke značajnosti, iako su slabo izražene.

Tablica 43. Komunikacija između policijskih službenika i privatnih zaštitara je na zadovoljavajućoj razini

			Komunikacija između policijskih službenika i privatnih zaštitara je na zadovoljavajućoj razini.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	26	57	175	52	7	317	
		%	8,2%	18,0%	55,2%	16,4%	2,2%	100,0%	
Subuzorak	Zaštitari	N	22	51	154	115	22	364	
		%	6,0%	14,0%	42,3%	31,6%	6,0%	100,0%	
Svi		N	48	108	329	167	29	681	
		%	7,0%	15,9%	48,3%	24,5%	4,3%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	30,433 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	31,275	4	,000
N of Valid Cases	681		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 13,50.

Podaci sadržani u Tablici 43. donekle mogu biti povezani s podacima u prethodnoj tablici. Ovdje promatramo koliko se policijski službenici i privatni zaštitari slažu s konstatacijom da je njihova međusobna komunikacija na zadovoljavajućoj razini. Ponovno možemo uočiti prevladavajuću ambivalentnost u obje skupine ispitanika te nešto više pozitivnih procjena u skupini privatnih zaštitara. Preko polovice (55,2%) policijskih službenika i relativno nešto manje od polovice (42,3%) privatnih zaštitara iskazuju da njihova međusobna komunikacija i je i nije dobra. No, ponovo je relativno dvostruko više onih koji se uglavnom slažu s tom tvrdnjom među privatnim zaštitarima (31,6%), nego što takvih nalazimo među policijskim službenicima (16,4%). Promatrane skupine ispitanika još više se razilaze u apsolutnom slaganju s predmetnom tvrdnjom: među privatnim zaštitarima je skoro trostruko više onih koji se apsolutno slažu (6,0%) nego kod policijskih službenika (2,2%). No, zato je neslaganje jače izraženo među policijskim službenicima pa se tako s tvrdnjom o zadovoljavajućoj razini komunikacije između policije i privatne zaštite ne slaže čak četvrtina (26,2%) policijskih službenika i petina (20,0%) privatnih zaštitara. Pri tome je apsolutno neslaganje stav koji nalazimo kod 8,2% policijskih službenika i 6,0% privatnih zaštitara, dok se s predmetnom tvrdnjom uglavnom slaže 18,0% policijskih službenika i 14,0% privatnih zaštitara.

Uvidom u statističke parametre uz Tablicu 43. možemo konstatirati da se policijski službenici i privatni zaštitari statistički značajno razlikuju u ocjeni zadovoljavajuće razine međusobne komunikacije.

Tablica 44. Policijski službenici podcjenjuju posao privatnih zaštitara

			Policijski službenici podcjenjuju posao privatnih zaštitara.					Ukupno
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da	
		%	45	83	122	51	16	317
	Zaštitari	N	34	72	117	86	54	363
		%	9,4%	19,8%	32,2%	23,7%	14,9%	100,0%
Svi		N	79	155	239	137	70	680
		%	11,6%	22,8%	35,1%	20,1%	10,3%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	29,008 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	30,134	4	,000
N of Valid Cases	680		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 32,63.

Najviši udio ispitanih policijskih službenika (38,5%) procjenjuje da policijski službenici i podcjenjuju i ne podcjenjuju zaštitarsku djelatnost. 26,2% policijskih službenika procjenjuje da policijski službenici uglavnom ne podcjenjuju posao zaštitara, dok 14,2% smatra da ga absolutno ne podcjenjuju. 16,1% policijskih službenika uglavnom smatraju da se podcjenjuje posao zaštitara, dok neznatan udio ispitanih (5,0%) smatra da policijski službenici absolutno podcjenjuju posao zaštitara.

Slično kao i kod policijskih službenika, najviši udio zaštitara (32,2%) procjenjuje da policijski službenici i podcjenjuju i ne podcjenjuju posao zaštitara. Ipak, za razliku od policijskih službenika, viši udio ispitanih zaštitara (23,7%) smatra da policijski službenici uglavnom podcjenjuju njihovu djelatnost, dok 14,9% zaštitara smatra da je tome absolutno tako. 19,8% smatra da policijski službenici uglavnom ne podcjenjuju posao zaštitara, dok 9,4% smatra da ga absolutno ne podcjenjuju.

Prikazani statistički parametri ukazuju da su razlike u procjenama dviju ispitanih skupina statistički značajne.

Tablica 45. Privatni zaštitari podcjenjuju posao policijskih službenika

			Privatni zaštitari podcjenjuju posao policijskih službenika.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	24	67	123	67	36	317	
		%	7,6%	21,1%	38,8%	21,1%	11,4%	100,0%	
	Zaštitari	N	95	126	110	25	5	361	
		%	26,3%	34,9%	30,5%	6,9%	1,4%	100,0%	
Svi		N	119	193	233	92	41	678	
		%	17,6%	28,5%	34,4%	13,6%	6,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	101,307 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	107,853	4	,000
N of Valid Cases	678		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19,17.

Iz priložene Tablice 45. razvidno je da najviši udio policijskih službenika (38,8%) procjenjuje da privatni zaštitari podcjenjuju i ne podcjenjuju posao policijskih službenika. Nadalje, isti udio ispitanih (21,1%) procjenjuje da privatni zaštitari uglavnom podcjenjuju i ne podcjenjuju policijski posao. 11,4% ispitanika smatra da privatni zaštitari apsolutno podcjenjuju njihov posao, dok neznatan dio ispitanih (7,6%) smatra da tome apsolutno nije tako.

S druge strane, najviši udio zaštitarskih djelatnika (34,9%) procjenjuje da privatni zaštitari uglavnom ne podcjenjuju policijski posao. 30,5% zaštitara smatra da privatni zaštitari i podcjenjuju i ne podcjenjuju posao policijskih službenika, dok 26,3% procjenjuje da privatni zaštitari apsolutno ne podcjenjuju zaštitarski posao. Mali udio ispitanih procjenjuje da privatni zaštitari uglavnom i apsolutno podcjenjuju policijski posao.

Statistički parametri, koji se odnose na Tablicu 45, pokazuju da su razlike u procjenama između policijskih službenika i zaštitarskih djelatnika statistički značajne.

Tablica 46. Prisutna je potreba za druženjem policijskih službenika i privatnih zaštitara

			Prisutna je potreba za druženjem policijskih službenika i privatnih zaštitara.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	10,8%	19,7%	46,2%	18,2%	5,1%	100,0%	
	Zaštitari	N	34	55	150	84	37	360	
		%	9,4%	15,3%	41,7%	23,3%	10,3%	100,0%	
Svi		N	68	117	295	141	53	674	
		%	10,1%	17,4%	43,8%	20,9%	7,9%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,906 ^a	4	,028
Likelihood Ratio	11,118	4	,025
N of Valid Cases	674		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 24,69.

Tablica 46. pokazuje da najviši udio policijskih službenika (46,2%) procjenjuje da potreba za druženjem policijskih službenika i zaštitarskih djelatnika je i nije prisutna. 19,7% policijskih službenika smatra da potreba za međusobnim druženjem uglavnom nije prisutna,

dok približan udio ispitanih (18,2%) procjenjuje da je tome uglavnom tako. 10,8% smatra da potreba za međusobnim druženjem apsolutno nije prisutna, dok se neznatan udio policijskih službenika (5,1%) apsolutno slaže s tvrdnjom.

Najviši udio zaštitarskih djelatnika (41,7%) procjenjuje da potreba za druženjem između zaštitara i policijskih službenika i je i nije prisutna. 23,3% ispitanih procjenjuje da je potreba za međusobnim druženjem uglavnom prisutna, dok 15,3% smatra da tome uglavnom nije tako. 10,3% zaštitara procjenjuje da je potreba za međusobnim druženjem apsolutno prisutna, dok 9,4% smatra da potreba za međusobnim druženjem policijskih službenika i zaštitarskih djelatnika apsolutno nije prisutna.

Prikazani statistički parametri ukazuju da su razlike u procjenama između dviju ispitivanih skupina statistički značajne.

Tablica 47. Privatni zaštitari imaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego policijski službenici

			Privatni zaštitari imaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego policijski službenici.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	34,2%	31,0%	27,2%	5,4%	2,2%	100,0%	
Svi	Zaštitari	N	108	98	86	17	7	316	
		%	13,0%	13,0%	49,6%	15,8%	8,6%	100,0%	
Svi		N	155	145	265	74	38	677	
		%	22,9%	21,4%	39,1%	10,9%	5,6%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	108,851 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	112,539	4	,000
N of Valid Cases	677		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 17,74.

Uvidom u Tablicu 47. može se zaključiti da najviši udio policijskih službenika (34,2%) smatra da privatni zaštitari apsolutno nemaju bolji profesionalni odnos prema strankama nego policijski službenici. Približan udio ispitanih (31,0%) smatra da privatni zaštitari uglavnom nemaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego policijski službenici, dok je 27,2% neodlučno. Neznatan udio ispitanih procjenjuje da privatni zaštitari uglavnom (5,4% policijskih službenika) i apsolutno (2,2% ispitanih) imaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego policijski službenici.

Skoro polovina ispitanih zaštitarskih djelatnika (49,6%) procjenjuje da privatni zaštitari imaju i nemaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego policijski službenici. Nadalje, 15,8% smatra da privatni zaštitari uglavnom imaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego policijski službenici, dok 8,6% smatra da privatni zaštitari apsolutno imaju bolji profesionalan odnos prema policijskim službenicima. Jednak udio ispitanih zaštitara (13,0%) procjenjuje da privatni zaštitari uglavnom i apsolutno nemaju bolji odnos prema strankama nego policijski službenici.

Relevantni statistički parametri pokazuju da su razlike u procjenama između policijskih službenika i zaštitarskih djelatnika statistički značajne.

Tablica 48. Policijski službenici imaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego privatni zaštitari

			Policijski službenici imaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego privatni zaštitari .					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	14	11	90	110	93	318	
		%	4,4%	3,5%	28,3%	34,6%	29,2%	100,0%	
Svi	Zaštitari	N	51	60	197	39	15	362	
		%	14,1%	16,6%	54,4%	10,8%	4,1%	100,0%	
		N	65	71	287	149	108	680	
		%	9,6%	10,4%	42,2%	21,9%	15,9%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	182,854 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	195,532	4	,000
N of Valid Cases	680		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 30,40.

Iz Tablice 48. razvidno je da najviši udio ispitanih policijskih službenika (34,6%) procjenjuje da policijski službenici uglavnom imaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego privatni zaštitari, 29,2% njih procjenjuje da je tome apsolutno tako, dok je 28,3% policijskih službenika neodlučno po tom pitanju. Neznatan udio policijskih službenika procjenjuje da policijski službenici uglavnom i apsolutno nemaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego privatni zaštitari.

Više od polovine zaštitara (54,4%) procjenjuje da policijski službenici imaju i nemaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego privatni zaštitari. 16,6% ispitanih procjenjuje da policijski službenici uglavnom nemaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego privatni zaštitari, dok 14,1% smatra da policijski službenici apsolutno nemaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego privatni zaštitari. 10,8% zaštitara smatra da

policjski službenici uglavnom imaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego privatni zaštitari, dok neznatan udio ispitanih smatra da policijski službenici imaju apsolutno bolji profesionalan odnos prema strankama nego privatni zaštitari.

Statistički parametri, koji se odnose na Tablicu 48. pokazuju da su razlike u procjenama dviju ispitivanih skupina statistički značajne.

Tablica 49. Komunikaciju između policijskih službenika i privatnih zaštitara onemogućuju osobne zadrške i slični subjektivni razlozi

			Komunikaciju između policijskih službenika i privatnih zaštitara onemogućuju osobne zadrške i slični subjektivni razlozi.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	6,6%	17,2%	59,6%	12,5%	4,1%	100,0%	
		Zaštitari	N	34	64	186	63	12	359
		%	9,5%	17,8%	51,8%	17,5%	3,3%	100,0%	
		Total	N	55	119	376	103	25	678
			%	8,1%	17,6%	55,5%	15,2%	3,7%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	6,635 ^a	4	,156
Likelihood Ratio	6,684	4	,154
N of Valid Cases	678		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,76.

Uvidom u Tablicu 49. razaznaje se da više od polovine ispitanih policijskih službenika (59,6%) procjenjuje da komunikaciju između policijskih službenika i zaštitarskih djelatnika onemogućuju i omogućuju osobne zadrške i subjektivni razlozi, 17,2% ispitanih smatra da tome

uglavnom nije tako, dok 12,5% smatra da uglavnom je. Neznatan udio ispitanih (6,6%) procjenjuje da međusobnu komunikaciju apsolutno otežavaju subjektivni razlozi i osobne zadrške, a 4,1% smatra upravo suprotno, da komunikaciju između policijskih službenika i privatnih zaštitara apsolutno onemogućuju osobne zadrške i slični subjektivni razlozi.

Najviši udio ispitanih zaštitarskih djelatnika (51,8%) procjenjuje da međusobnu komunikaciju otežavaju i ne otežavaju subjektivni razlozi i osobne zadrške. Nadalje, 17,8% ispitanih procjenjuje da tome uglavnom nije tako, dok približan udio (17,5%) smatra da tome uglavnom je tako. Relativno mali udio (9,5%) ispitanih zaštitarskih djelatnika procjenjuje da je međusobna komunikacija apsolutno neotežana subjektivnim razlozima i zadrškama, dok 3,3% procjenjuje da ona apsolutno je otežana zbog navedenih razloga.

Prikazani statistički parametri ukazuju da razlike u procjenama između policijskih službenika i zaštitarskih djelatnika nisu statistički značajne.

Tablica 50. Između policijskih službenika i privatnih zaštitara postoji uzajamno poštovanje

			Između policijskih službenika i privatnih zaštitara postoji uzajamno poštovanje.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
	Zaštitari	N	13	27	178	89	11	318	
		%	4,1%	8,5%	56,0%	28,0%	3,5%	100,0%	
	Zaštitari	N	14	31	144	140	33	362	
		%	3,9%	8,6%	39,8%	38,7%	9,1%	100,0%	
Svi		N	27	58	322	229	44	680	
		%	4,0%	8,5%	47,4%	33,7%	6,5%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	23,512 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	24,026	4	,000
N of Valid Cases	680		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 12,63.

Iz priložene Tablice 50. razvidno je da više od polovine ispitanih policijskih službenika (56%) procjenjuje da između policijskih službenika i zaštitara postoji i ne postoji uzajamno poštovanje. Također, 28% ispitanih procjenjuje da uglavnom postoji međusobni uzajamni respekt, dok 8,5% smatra da on uglavnom ne postoji. Neznatni udjeli ispitanih procjenjuju da uzajamno međusobno poštovanje privatnih zaštitara i policijskih službenika absolutno postoji (3,5%) te absolutno ne postoji (4,1%)

Najviši udio zaštitarskih djelatnika (39,8%) procjenjuje da uzajamno poštenje između zaštitarskih djelatnika i policijskih službenika postoji i ne postoji. Približan udio (38,7%) procjenjuje da uzajamno poštivanje uglavnom postoji, a 9,1% zaštitara smatra da ono absolutno postoji. Neznatni udjeli ispitanika procjenjuju da međusobno uzajamno poštovanje uglavnom i absolutno ne postoji.

Statistički parametri ukazuju da su razlike u procjenama dviju ispitivanih skupina statistički značajne.

Tablica 51. Policijski službenici i privatni zaštitari su partneri u održavanju sigurnosti

			Policijski službenici i privatni zaštitari su partneri u održavanju sigurnosti.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	14	27	131	110	35	317	
		%	4,4%	8,5%	41,3%	34,7%	11,0%	100,0%	
	Zaštitari	N	8	35	89	149	79	360	
		%	2,2%	9,7%	24,7%	41,4%	21,9%	100,0%	
Svi		N	22	62	220	259	114	677	
		%	3,2%	9,2%	32,5%	38,3%	16,8%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	30,935 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	31,353	4	,000
N of Valid Cases	677		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,30.

Uvidom u Tablicu 51. jasno se razaznaje da najviši udio policijskih službenika (41,3%) procjenjuje da policijski službenici i privatni zaštitari jesu i nisu partneri u održavanju sigurnosti. Nadalje, 34,7% njih smatra da uglavnom to jesu, dok se 11% policijskih službenika apsolutno slaže s navedenom tvrdnjom. Također, 8,5% policajaca smatra da privatni zaštitari i policijski službenici uglavnom nisu partneri u održavanju sigurnosti, dok 4,4% ispitanih smatra da privatni zaštitari i policijski službenici apsolutno nisu partneri u održavanju sigurnosti.

Kada je riječ o zaštitarima, za razliku od policijskih službenika, najviši udio ispitanih (41,4%) smatra da policijski službenici i zaštitari uglavnom jesu partneri u održavanju sigurnosti, 21,9% smatra da je tome apsolutno tako, dok se 24,7% njih izjasnilo neutralnim. Relativno mali udio (9,7%) zaštitarskih djelatnika procjenjuje da privatni zaštitari i policijski

službenici uglavnom nisu partneri u održavanju sigurnosti, dok neznatan udio (2,2%) smatra da privatni zaštitari i policijski službenici uopće nisu partneri u održavanju sigurnosti.

Uvidom u statističke parametre, koji se odnose na Tablicu 51., jasno je da su razlike u procjenama između ispitanih policijskih službenika i zaštitarskih djelatnika statistički značajne.

Tablica 52. Potrebno je više suradnje između policijskih službenika i privatnih zaštitara

			Potrebno je više suradnje između policijskih službenika i privatnih zaštitara.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		N	9	14	99	132	64	318	
		%	2,8%	4,4%	31,1%	41,5%	20,1%	100,0%	
	Zaštitari	N	10	16	77	157	101	361	
		%	2,8%	4,4%	21,3%	43,5%	28,0%	100,0%	
Svi		N	19	30	176	289	165	679	
		%	2,8%	4,4%	25,9%	42,6%	24,3%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	10,715 ^a	4	,030
Likelihood Ratio	10,752	4	,030
N of Valid Cases	679		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 8,90.

Iz Tablice 52. vidljivo je da 41,5% policijskih službenika procjenjuje da je uglavnom potrebno više suradnje između policijskih službenika i privatnih zaštitara, dok je 31,1% neutralno po tom pitanju. Relativno velik udio policijskih službenika (20,1%) procjenjuje da je iste suradnje apsolutno potrebno više, a neznatan udio ispitanih (7,2%) procijenio je da nije potrebno više međusobne suradnje između policijskih službenika i privatnih zaštitara.

Slično kao i kod policijskih službenika, najviši udio ispitanih zaštitarskih djelatnika (43,5%) procjenjuje da je uglavnom potrebno više suradnje između policijskih službenika i privatnih zaštitara, a 28% smatra da je međusobne suradnje apsolutno potrebno više. Nadalje, 21,3% ispitanih je neodlučno, dok je neznatan udio (7,2%) ispitanih procijenio da nije potrebno više međusobne suradnje.

Prikazani statistički parametri pokazuju da su razlike u procjenama dviju ispitanih skupina statistički značajne.

Tablica 53. Odnosi između policijskih službenika i privatnih zaštitara su konfliktni.

			Odnosi između policijskih službenika i privatnih zaštitara su konfliktni.					Ukupno
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da	
			40	128	118	24	7	317
	Zaštitari	%	12,6%	40,4%	37,2%	7,6%	2,2%	100,0%
		N	82	142	109	22	8	363
	Svi	%	22,6%	39,1%	30,0%	6,1%	2,2%	100,0%
		N	122	270	227	46	15	680
		%	17,9%	39,7%	33,4%	6,8%	2,2%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	12,641 ^a	4	,013
Likelihood Ratio	12,882	4	,012
N of Valid Cases	680		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,99.

Uvidom u Tablicu 53. razaznaje se da 40,4% policijskih službenika procjenjuje da odnosi između policijskih službenika i privatnih zaštitara uglavnom nisu konfliktni, dok je 37,2% neodlučno o navedenom pitanju. Nadalje, 12,6% policijskih službenika procjenjuje da odnosi između policijskih službenika i privatnih zaštitara apsolutno nisu konfliktni, dok neznatan udio ispitanih (9,8%) procjenjuje da su odnosi između policijskih službenika i privatnih zaštitara uglavnom ili apsolutno konfliktni.

Najviši udio (39,1%) privatnih zaštitarskih djelatnika smatra da međusobni odnosi policijskih službenika i privatnih zaštitara uglavnom nisu konfliktni, dok 22,6% ispitanih procjenjuje da oni apsolutno nisu konfliktni. Neodlučno je 30% ispitanih, a neznatan udio (8,3%) ispitanih procijenio je da međusobni odnosi privatnih zaštitara i policijskih službenika uglavnom ili apsolutno jesu konfliktni.

Prikazani statistički parametri pokazuju da su razlike u procjenama dviju ispitanih skupina statistički značajne.

Tablica 54. Privatni zaštitari u obavljanju svog posla primjenjuju policijska znanja i vještine

			Privatni zaštitari u obavljanju svog posla primjenjuju policijska znanja i vještine.					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	8,8%	21,4%	48,1%	18,2%	3,5%	100,0%	
	Zaštitari	N	16	45	138	135	28	362	
		%	4,4%	12,4%	38,1%	37,3%	7,7%	100,0%	
Svi		N	44	113	291	193	39	680	
		%	6,5%	16,6%	42,8%	28,4%	5,7%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	44,196 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	45,210	4	,000
N of Valid Cases	680		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 18,24.

Tablica 54. prikazuje procjene policijskih i zaštitarskih službenika o primjenjivanju policijskih znanja i vještina u obavljanju poslova privatnih zaštitara. Prema prikazanoj tablici može se zaključiti da neznatan udio policijskih službenika smatra da privatni zaštitari primjenjuju policijska znanja i vještine u obavljanju svog posla. Najviši udio (48,1%) ispitanih procjenjuje da privatni zaštitari i primjenjuju i ne primjenjuju spomenute vještine u obavljanju svog posla, dok 21,4% smatra da ih uglavnom ne primjenjuju. Također, 18,2% smatra da zaštitari uglavnom primjenjuju policijska znanja i vještine, dok 8,8% smatra da tome apsolutno nije tako.

S druge strane, 38,1% ispitanih zaštitarskih djelatnika ne može procijeniti da li privatni zaštitari u obavljanju vlastitog posla primjenjuju policijska znanja i vještine, dok približan udio ispitanih (37,3%) smatra da ih oni uglavnom primjenjuju. Nadalje, 12,4% zaštitarskih službenika procjenjuje da privatni zaštitari uglavnom ne primjenjuju policijska znanja i vještine u obavljanju svog posla, a svega 4,4% procjenjuje da ih isti apsolutno ne primjenjuju. Svega 7,7% ispitanih zaštitarskih djelatnika smatra da privatni zaštitari u svojoj praksi apsolutno primjenjuju policijska znanja i vještine.

Statistički parametri koji se odnose na Tablicu 54. pokazuju da su razlike u procjenama policijskih službenika i zaštitarskih djelatnika statistički značajne.

Tablica 55. U budućnosti neće biti jasne granice između policijske i zaštitarske djelatnosti

			U budućnosti neće biti jasne granice između policijske i zaštitarske djelatnosti.					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	53	64	141	47	13	318	
		%	16,7%	20,1%	44,3%	14,8%	4,1%	100,0%	
	Zaštitari	N	46	55	145	79	37	362	
		%	12,7%	15,2%	40,1%	21,8%	10,2%	100,0%	
Svi		N	99	119	286	126	50	680	
		%	14,6%	17,5%	42,1%	18,5%	7,4%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	18,107 ^a	4	,001
Likelihood Ratio	18,609	4	,001
N of Valid Cases	680		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 23,38.

Pogledom u Tablicu 55. možemo zaključiti najviši udio ispitanih policijskih službenika (44,3%) smatra da u budućnosti hoće i neće biti jasne granice između policijske i zaštitarske djelatnosti. 20,1% procjenjuje da u budućnosti uglavnom neće biti jasne granice između policijske i zaštitarske djelatnosti, dok 14,8% procjenjuje da će granice uglavnom biti jasne. Nadalje, 16,7% policijskih službenika procjenjuje da u budućnosti granice između dvije spomenute djelatnosti absolutno neće biti jasne, dok 4,1% policijskih službenika procjenjuje da će one u budućnosti itekako biti jasne.

Slično kao i policijski službenici, najviši udio zaštitara (40,1%) je neodlučno o tome hoće li u budućnosti biti jasnih granica između zaštitarske i policijske djelatnosti. Relativno velik udio (21,8%) zaštitarskih djelatnika procjenjuje da će u budućnosti granice između tih dviju djelatnosti biti uglavnom jasne, dok 15,2% procjenjuje da uglavnom tome nije tako.

Također, 12,7% ispitanih smatra da granice između zaštitarske i policijske djelatnosti budućnosti apsolutno neće biti jasne, dok 10,2% ispitanih procjenjuje da će postojati jasne razlike između navedenih djelatnosti.

Prikazani statistički parametri koji se odnose na Tablicu 55. ukazuju da su razlike u procjenama dviju ispitanih skupina statistički značajne.

4. STAVOVI JEDNIH PREMA DRUGIMA

Tablica 56. Profesionalni

			Profesionalni					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	20	52	183	53	11	319	
	Zaštitali	N	21	18	107	159	57	362	
		%	5,8%	5,0%	29,6%	43,9%	15,7%	100,0%	
Svi		N	41	70	290	212	68	681	
		%	6,0%	10,3%	42,6%	31,1%	10,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	118,330 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	124,234	4	,000
N of Valid Cases	681		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 19,21.

Tablica 56. prikazuje stavove policijskih službenika i zaštitalara o profesionalnosti drugoga. Uvidom u Tablicu 56. vidi se da najviši udio policijskih službenika (57,4%) zaštitalne djelatnike procjenjuje i profesionalnim i neprofessionalnim. Približno jednak udio ispitanih smatra da zaštitalni djelatnici uglavnom jesu (16,6%) i uglavnom nisu (16,3%) nisu

profesionalni. Neznatan udio policijskih službenika smatra da zaštitari apsolutno jesu (3,4%) i nisu (6,3%) profesionalni.

Za razliku od policijskih službenika, najviši udio zaštitara (43,9%) procjenjuje da su policijski službenici uglavnom profesionalni, dok 29,6% smatra da i jesu i nisu profesionalni. Nadalje, 15,7% zaštitara procjenjuje policijske službenike apsolutno profesionalnima, a neznatan udio ispitanih zaštitarskih djelatnika smatra da policijski službenici uglavnom i u potpunosti nisu profesionalni.

Statistički parametri ukazuju da su razlike u procjenama dviju ispitanih skupina statistički značajne.

Tablica 57. Stručni

			Stručni					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno	Uglavnom	I ne i	Uglavnom	Apsolutno		
			ne	ne	da	da	da		
Subuzorak	Policija	N	20	81	162	44	10	317	
		%	6,3%	25,6%	51,1%	13,9%	3,2%	100,0%	
	Zaštitari	N	13	27	139	133	48	360	
		%	3,6%	7,5%	38,6%	36,9%	13,3%	100,0%	
Svi		N	33	108	301	177	58	677	
		%	4,9%	16,0%	44,5%	26,1%	8,6%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	97,553 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	102,717	4	,000
N of Valid Cases	677		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 15,45.

Uvidom u Tablicu 57. jasno je da nešto više od polovice ispitanih policijskih službenika procjenjuje zaštitarske djelatnike i stručnima i nestručnima (51,1%). 25,6% policijskih

službenika smatra da su zaštitarski djelatnici uglavnom nestručni u svom poslu, dok 13,9% smatra da su uglavnom stručni. Također, 6,3% ispitanih procjenjuje da su zaštitarski djelatnici apsolutno nestručni, dok 3,2% smatra da su apsolutno stručni.

Najviši udio ispitanih zaštitarskih djelatnika (38,6%) procjenjuje da su policijski službenici i stručni i nestručni u svom poslu. Približan udio ispitanih (36,9%) smatra da su policijski službenici uglavnom stručni, dok 13,3% procjenjuje policijske službenike apsolutno stručnima. S druge strane, 7,5% zaštitara procjenjuje policijske službenike uglavnom nestručnima, dok ih 3,6% ispitanih procjenjuje apsolutno nestručnima.

Prikazani statistički parametri, koji se odnose na Tablicu 57. pokazuju da su razlike u procjenama između policijskih službenika i zaštitarskih djelatnika statistički značajne.

Tablica 58. Dostupni

			Dostupni					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	3,2%	13,9%	47,2%	32,3%	3,5%	100,0%	
	Zaštitari	N	15	35	140	120	50	360	
		%	4,2%	9,7%	38,9%	33,3%	13,9%	100,0%	
Svi		N	25	79	289	222	61	676	
		%	3,7%	11,7%	42,8%	32,8%	9,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	25,945 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	27,903	4	,000
N of Valid Cases	676		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,69.

Tablica 58. pokazuje procjene ispitanih o dostupnosti jednih i drugih. Vidljivo je da neznatan udio ispitanih policijskih službenika procjenjuje zaštitarske djelatnike absolutno dostupnima (3,5%) i nedostupnima (3,2%). Najviši udio ispitanih (47,2%) procjenjuje da su zaštitari i dostupni i nedostupni, dok 32,3% procjenjuje da su zaštitari uglavnom dostupni. Također, 13,9% policijskih službenika zaštitarske djelatnike procjenjuje uglavnom nedostupnima.

S druge strane, najviši udio ispitanih zaštitarskih djelatnika (38,9%) procjenjuje da su policijski službenici ujedno i dostupni i nedostupni, 33,3% njih procjenjuje policijske službenike uglavnom dostupnima, dok ih 13,9% smatra ih absolutno dostupnima. Relativno mali udio (9,7%) procjenjuje da policijski službenici uglavnom nisu dostupni, dok ih 4,2% smatra absolutno nedostupnima.

Statistički parametri pokazuju da su razlike u procjenama ispitanih dviju skupina statistički značajne.

Tablica 59. Komunikativni

			Komunikativni					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	5,1%	10,5%	49,8%	29,2%	5,4%	100,0%	
	Zaštitari	N	15	23	160	112	50	360	
		%	4,2%	6,4%	44,4%	31,1%	13,9%	100,0%	
Svi		N	31	56	317	204	67	675	
		%	4,6%	8,3%	47,0%	30,2%	9,9%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,137 ^a	4	,002
Likelihood Ratio	17,802	4	,001
N of Valid Cases	675		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 14,47.

U Tablici 59. možemo vidjeti da najviši udio policijskih službenika (49,8%) procjenjuje da zaštitarski djelatnici i jesu i nisu komunikativni. Nadalje, 29,2% policijskih službenika procjenjuje zaštitarske djelatnike uglavnom komunikativnima, dok 10,5% smatra da zaštitarski djelatnici uglavnom nisu komunikativni. Relativno mali udio (5,4%) policijskih službenika procjenjuje da su zaštitarski djelatnici apsolutno komunikativni, dok ih 5,1% smatra apsolutno nekomunikativnim.

Slično kao i kod policijskih službenika, najviši udio ispitanih zaštitarskih djelatnika (44,4%) procjenjuje policijske službenike ujedno komunikativnima i nekomunikativnima. Također, 31,1% smatra da su policijski službenici uglavnom komunikativni, dok 13,9% zaštitarskih djelatnika policijske službenike procjenjuje apsolutno komunikativnima. Neznatan udio ispitanih zaštitarskih djelatnika procjenjuje da policijski službenici uglavnom (6,4%) i apsolutno (4,2%) nisu komunikativni.

Iz priložene tablice koja uključuje statističke parametre koji se odnose na Tablicu 59., razvidno je da su razlike u procjenama ispitanih policijskih službenika i zaštitarskih djelatnika statistički značajne

Tablica 60. Urednog izgleda

			Urednog izgleda					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	14	37	140	109	18	318	
		%	4,4%	11,6%	44,0%	34,3%	5,7%	100,0%	
	Zaštitari	N	11	14	97	154	84	360	
		%	3,1%	3,9%	26,9%	42,8%	23,3%	100,0%	
Svi		N	25	51	237	263	102	678	
		%	3,7%	7,5%	35,0%	38,8%	15,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	66,594 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	70,435	4	,000
N of Valid Cases	678		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 11,73.

Uvidom u Tablicu 60. može se zaključiti da najviši udio policijskih službenika (44%) ne može procijeniti jesu li zaštitari urednog izgleda, dok 34,3% procjenjuje da zaštitarski djelatnici uglavnom jesu urednog izgleda, a 11,6% smatra da oni uglavnom nisu urednog izgleda. Mali udio ispitanih (4,4%) smatra da zaštitari apsolutno nemaju uredan izgled, a 5,7% njih smatra kako zaštitari apsolutno imaju redan izgled.

Za razliku od policijskih službenika, najviši udio ispitanih zaštitarskih djelatnika (42,8%) procjenjuje policijske službenike uglavnom urednog izgleda, dok 23,3% smatra da policijskih službenici apsolutno jesu urednog izgleda. Neznatan udio (7%) zaštitarskih djelatnika procjenjuje da policijski službenici uglavnom ili apsolutno nisu urednog izgleda.

Statistički parametri koji se odnose na Tablicu 60. ukazuju da su razlike u procjenama dviju ispitanih skupina statistički značajne.

Tablica 61. Pošteni

			Pošteni					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	14	25	190	76	12	317	
		%	4,4%	7,9%	59,9%	24,0%	3,8%	100,0%	
	Zaštitari	N	25	41	148	101	45	360	
		%	6,9%	11,4%	41,1%	28,1%	12,5%	100,0%	
Svi		N	39	66	338	177	57	677	
		%	5,8%	9,7%	49,9%	26,1%	8,4%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	32,236 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	33,453	4	,000
N of Valid Cases	677		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 18,26.

Iz podataka sadržanih u Tablici 61. možemo uočiti da kod policijskih službenika uvelike dominira dilema u pogledu procjene poštenja privatnih zaštitara (59,9%), a slično je i kod privatnih zaštitara kod kojih je također nedoumica dominantan, ali nešto rjeđe izražen stav o poštenju policijskih službenika (41,1%). U oba subuzorka je oko četvrtine onih koji smatraju da su oni drugi uglavnom pošteni: 24,0% policijskih službenika i 28,1% zaštitara. Zanimljivo je primijetiti kako je apsolutno povjerenje u poštenje onih drugih relativno tri puta češće prisutno kod privatnih zaštitara (12,5%), nego kod policijskih službenika (3,8%). Međusobno nepovjerenje relativno je zastupljenije u subuzorku privatnih zaštitara, pa tako 6,9% njih apsolutno ne vjeruje u poštenje policijskih službenika, a 11,4% njih uglavnom ne vjeruje. Policijski službenici u 4,4% slučajeva smatraju da privatni zaštitari apsolutno nisu pošteni, dok 7,9% njih smatra da uglavnom nisu pošteni.

Iz statističkih parametara iskazanih uz Tablicu 61. jasno proizlazi da se policijski službenici i privatni zaštitari statistički značajno razlikuju u procjenama poštenja jednih o drugima.

Tablica 62. Marljivi

			Marljivi					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	3,5%	11,7%	57,0%	23,7%	4,1%	316	
	Zaštitari	N	16	28	168	104	43	359	
		%	4,5%	7,8%	46,8%	29,0%	12,0%	100,0%	
Svi		N	27	65	348	179	56	675	
		%	4,0%	9,6%	51,6%	26,5%	8,3%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	20,700 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	21,518	4	,000
N of Valid Cases	675		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 12,64.

Iz podataka sadržanih u Tablici 62. uočavamo da su policijski službenici najčešće ambivalentni u pogledu marljivosti privatnih zaštitara: nešto više od polovice njih (57,0%). Nešto manje od polovice zaštitara (46,8%) ima ambivalentan stav u pogledu marljivosti policijskih službenika. Nadalje, 23,7% policijskih službenika smatra da su zaštitari uglavnom marljivi u svom poslu, dok 29% zaštitara smatra da su policijski službenici marljivi u svom radu. Zanimljiva je činjenica kako zaštitari (12%) vjeruju u marljivost policijskih službenika, a njihovo povjerenje je tri puta veće nego kod policijskih službenika (4,1%). Nadalje, 15,2%

policajskih službenika smatra da zaštitari nisu marljivi u svom poslu, dok zaštitari više vjeruju u marljivost policajskih službenika (41%).

Iz statističkih parametara iskazanih uz Tablicu 62. možemo vidjeti kako su razlike u procjenama dviju ispitanih skupina statistički značajne.

Tablica 63. Prilagodljivi

			Prilagodljivi					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
	Zaštitari	N	11	28	180	86	10	315	
		%	3,5%	8,9%	57,1%	27,3%	3,2%	100,0%	
	Zaštitari	N	11	32	160	114	42	359	
		%	3,1%	8,9%	44,6%	31,8%	11,7%	100,0%	
Svi		N	22	60	340	200	52	674	
		%	3,3%	8,9%	50,4%	29,7%	7,7%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	22,278 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	23,676	4	,000
N of Valid Cases	674		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 10,28.

Iz podataka sadržanih u Tablici 63. možemo vidjeti da više od polovice policajskih službenika (57,1%) ima ambivalentan stav o prilagodljivosti privatnih zaštitara, dok isti stav o policajskim službenicima dijeli nešto manje od polovice zaštitara (44,6%). I policajski službenici (27,3%) i privatni zaštitari (31,8%), imaju jedni o drugima pozitivno mišljenje o prilagodljivosti, pri čemu zaštitari iskazuju veće povjerenje prema policajskim službenicima. Znatno manje policajskih službenika (3,2%) smatra da su privatni zaštitari apsolutno prilagodljivi, za razliku od privatnih zaštitara (11,7%) koji iskazuju veći stupanj prilagodljivosti

policajskih službenika. Podjednak udio policajskih službenika (12,4%) i privatnih zaštitara (12,0%) smatraju da oni drugi nisu prilagodljivi.

Statistički podaci koji su prikazani u Tablici 63. pokazuju da su razlike između dvije ispitane skupine statistički značajne.

Tablica 64. Inteligentni

			Inteligentni					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	5,8%	16,9%	60,7%	14,7%	1,9%	100,0%	
	Zaštitari	N	19	35	184	94	27	359	
		%	5,3%	9,7%	51,3%	26,2%	7,5%	100,0%	
Svi		N	37	88	374	140	33	672	
		%	5,5%	13,1%	55,7%	20,8%	4,9%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	30,621 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	31,930	4	,000
N of Valid Cases	672		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 15,37.

Prema podacima iz Tablice 64. zaključujemo da je više od polovice policajskih službenika (60,7%) neodlučno po pitanju inteligencije privatnih zaštitara. Nadalje, 14,7% policajskih službenika smatra da su privatni zaštitari uglavnom intelligentni, dok samo 1,9% njih smatra da su apsolutno intelligentni. Ipak, 22,7% policajskih službenika smatra da privatni zaštitari nisu intelligentni.

Nešto više od polovice privatnih zaštitara (51,3%) ima ambivalentan stav o inteligenciji policajskih službenika. Nadalje, 26,2% privatnih zaštitara smatra da su policajski službenici

uglavnom inteligentni, dok nešto manji udio (7,5%) smatra da su apsolutno intelligentni. Također, 15% privatnih zaštitara smatra da policijski službenici nisu intelligentni.

Iz statističkih parametara prikazanih uz Tablicu 64. jasno proizlazi da su razlike između oba subuzorka statistički značajne.

Tablica 65. Obzirni

			Obzirni					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	3,8%	13,2%	58,0%	21,1%	3,8%	100,0%	
	Zaštitari	N	17	37	167	100	35	356	
		%	4,8%	10,4%	46,9%	28,1%	9,8%	100,0%	
Svi		N	29	79	351	167	47	673	
		%	4,3%	11,7%	52,2%	24,8%	7,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,577 ^a	4	,001
Likelihood Ratio	18,064	4	,001
N of Valid Cases	673		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 13,66.

Iz podataka prikazanih u Tablici 65. možemo uočiti da kod policijskih službenika uvelike dominira dilema u pogledu procjene obzirnosti privatnih zaštitara (58,0%), a slično je kod privatnih zaštitara koji također imaju nedoumice, ali rjeđe izražen stav o obzirnosti policijskih službenika (46,9%). Nadalje, možemo vidjeti da je u oba subuzorka oko četvrtine onih koji smatraju da su oni drugi uglavnom obzirni: 21,1% policijskih službenika i 28,1% privatnih zaštitara. Također, 9,8% privatnih zaštitara smatra da su policijski službenici obzirni, dok 3,8% policijskih službenika dijeli isto mišljenje o obzirnosti privatnih zaštitara. Nadalje,

17% policijskih službenika smatra da privatni zaštitari nisu obzirni, a 15,2% privatnih zaštitara smatra da policijski službenici nisu obzirni, što opet pokazuje da privatni zaštitari više cijene policijske službenike, nego oni njih.

Prikazani statistički parametri koji se odnose na Tablicu 65. pokazuju da su razlike u procjenama između policijskih službenika i privatnih zaštitara statistički značajne.

Tablica 66. Spremni pomagati

			Spremni pomagati					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	3,5%	6,3%	47,0%	36,0%	7,3%	100,0%	
	Zaštitari	N	10	21	119	154	55	359	
		%	2,8%	5,8%	33,1%	42,9%	15,3%	100,0%	
Svi		N	21	41	268	268	78	676	
		%	3,1%	6,1%	39,6%	39,6%	11,5%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,996 ^a	4	,001
Likelihood Ratio	20,342	4	,000
N of Valid Cases	676		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 9,85.

Tablica 66. pokazuje procjene ispitanih o spremnosti pomaganja. Nešto manje od polovice policijskih službenika (47%) procjenjuje da privatni zaštitari i jesu i nisu spremni pomagati, dok 36% procjenjuje da su zaštitari uglavnom spremni pomagati. Relativno mali udio (3,5%) policijskih službenika procjenjuje da privatni zaštitari absolutno nisu spremni pomagati, dok je 7,3% onih koji smatraju da su privatni zaštitari u potpunosti spremni pomoći. Nadalje, 6,3% policijskih službenika procijenilo je da privatni zaštitari uglavnom nisu spremni pomagati.

Najviši udio ispitanih privatnih zaštitara (42,9%) smatra su policijski službenici uglavnom spremni pomagati, dok 33,1% privatnih zaštitara nema određeno mišljenje o spremnosti pomaganja policijskih službenika. Nadalje, 15,3% privatnih zaštitara smatra da su policijski službenici apsolutno spremni pomagati, dok dvostruko manje (7,3%) policijskih službenika smatra da su privatni zaštitari skloni pomaganju. Nešto manji udio (2,8%) privatnih zaštitara procjenjuje da policijski službenici apsolutno nisu spremni pomagati. Slično kao i kod policijskih službenika, 5,8% privatnih zaštitara smatra da policijski službenici uglavnom nisu spremni pomagati.

Statistički parametri pokazuju da su razlike u procjenama ispitanih dviju skupina statistički značajne.

Tablica 67. Odmah se odazivaju

			Odmah se odazivaju					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	3,8%	11,4%	49,8%	29,0%	6,0%	100,0%	
	Zaštitari	N	21	22	148	119	50	360	
		%	5,8%	6,1%	41,1%	33,1%	13,9%	100,0%	
Svi		N	33	58	306	211	69	677	
		%	4,9%	8,6%	45,2%	31,2%	10,2%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	20,896 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	21,396	4	,000
N of Valid Cases	677		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 15,45.

Iz Tablice 67. vidljivo je da najviši udio ispitanih policijskih službenika (49,8%) ne može procijeniti odazivaju li se privatni zaštitari odmah ili ne. Nadalje, 29% policijskih službenika procjenjuje da se privatni zaštitari uglavnom odazivaju, dok 6% procjenjuje da se odmah odazivaju. S druge strane, 15,2% policijskih službenika procjenjuje da se privatni zaštitari ne odazivaju odmah.

Nešto manje od polovice privatnih zaštitara (41,1%) ima ambivalentan stav o tome odazivaju li se policijski službenici odmah ili ne. Za razliku od mišljenja policijskih službenika, privatni zaštitari (33,1%) smatraju da se oni uglavnom odmah odazivaju, a 13,9% ih smatra da se uvijek odmah odazivaju. No ipak, 11,9 % privatnih zaštitara smatra da se policijski službenici ne odazivaju odmah.

Iz priložene tablice koja uključuje parametre koji se odnose na Tablicu 67. razvidno je da su razlike u procjenama ispitanih policijskih službenika i privatnih zaštitara statistički značajne.

Tablica 68. Dobro organizirani

			Dobro organizirani					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	4,8%	13,7%	58,1%	19,0%	4,4%	100,0%	
		N	15	43	183	60	14	315	
	Zaštitari	%	4,7%	8,3%	43,1%	30,6%	13,3%	100,0%	
		N	17	30	155	110	48	360	
Svi		N	32	73	338	170	62	675	
		%	4,7%	10,8%	50,1%	25,2%	9,2%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	35,267 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	36,413	4	,000
N of Valid Cases	675		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 14,93.

Sukladno podacima u Tablici 68. možemo zaključiti da više od polovice ispitanih policijskih službenika (58,1%) ne mogu odlučiti jesu li zaštitari dobro organizirani. Dok 19% policijskih službenika procjenjuje da su privatni zaštitari uglavnom dobro organizirani, 4,4% njih smatra da su apsolutno dobro organizirani, što je znatno manje od procjene privatnih zaštitara o organiziranosti policijskih službenika (13,3%). Manje od polovice privatnih zaštitara (43,1%) ima ambivalentan stav prema dobroj organiziranosti policijskih službenika. Znatno više policijskih službenika (18,5%) procjenjuje da privatni zaštitari nisu dobro organizirani, za razliku od privatnih zaštitara od kojih 13% procjenjuje da ovi drugi nisu dobro organizirani.

Statistički parametri koji se nalaze uz Tablicu 68. pokazuju da su razlike u procjeni policijskih službenika i privatnih zaštitara statistički značajne.

Tablica 69. Pokazuju razumijevanje

			Pokazuju razumijevanje					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	3,1%	10,7%	55,3%	26,1%	4,7%	318	
	Zaštitari	N	17	34	148	111	48	358	
		%	4,7%	9,5%	41,3%	31,0%	13,4%	100,0%	
Svi		N	27	68	324	194	63	676	
		%	4,0%	10,1%	47,9%	28,7%	9,3%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	23,276 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	24,124	4	,000
N of Valid Cases	676		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 12,70.

Analizirani podaci u Tablici 69. pokazuju da najveći udio ispitanih policijskih službenika (55,3%) ne može procijeniti pokazuju li privatni zaštitari razumijevanje. Nadalje, 30,8% policijskih službenika smatra da privatni zaštitari pokazuju razumijevanje, dok 13,8% smatra da oni ne pokazuju razumijevanje.

Nešto manje od polovice ispitanih zaštitara (41,3%) ima ambivalentan stav o navedenom pitanju, dok 43,4% privatnih zaštitara procjenjuje da policijski službenici pokazuju razumijevanje. S druge strane, 14,2% smatra da policijski službenici ne pokazuju razumijevanje.

Iz statističkih parametara uz Tablicu 69. proizlazi da su razlike između ispitanih skupina statistički značajne.

Tablica 70. Brzi

			Brzi					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	20	49	181	57	12	319	
		%	6,3%	15,4%	56,7%	17,9%	3,8%	100,0%	
	Zaštitari	N	19	39	164	92	43	357	
		%	5,3%	10,9%	45,9%	25,8%	12,0%	100,0%	
Svi		N	39	88	345	149	55	676	
		%	5,8%	13,0%	51,0%	22,0%	8,1%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	25,639 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	26,705	4	,000
N of Valid Cases	676		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 18,40.

Uvidom u Tablicu 70. može se zaključiti da je više od polovice policijskih službenika (56,7%) neodlučno o brzini zaštitara, dok njih 17,9% procjenjuje da su privatni zaštitari uglavnom brzi, a 15,4% smatra da uglavnom nisu brzi. Mali udio ispitanih (3,8%) smatra da su privatni zaštitari absolutno brzi, a 6,3% smatra da uopće nisu brzi.

Jednako kao i policijski službenici, najveći udio zaštitarskih djelatnika (45,9%) ima ambivalentan stav o brzini policijskih službenika. Nadalje, 25,8% privatnih zaštitara smatra da su policijski službenici uglavnom brzi, dok 10,9% smatra da uglavnom nisu brzi. Također, 12% privatnih zaštitara smatra da su policijski službenici absolutno brzi, a 5,3% privatnih zaštitara smatra da policijski službenici uopće nisu brzi.

Iz priložene tablice koja uključuje statističke parametre koji se odnose na Tablicu 70. razvidno je da su razlike u procjenama ispitanih policijskih službenika i zaštitarskih djelatnika statistički značajne.

Tablica 71. Učinkoviti

			Učinkoviti					Ukupno	
		Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da			
Subuzorak	Policija	N	17	54	185	51	9	316	
		%	5,4%	17,1%	58,5%	16,1%	2,8%	100,0%	
	Zaštitari	N	16	33	157	107	45	358	
		%	4,5%	9,2%	43,9%	29,9%	12,6%	100,0%	
Svi		N	33	87	342	158	54	674	
		%	4,9%	12,9%	50,7%	23,4%	8,0%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	48,812 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	51,311	4	,000
N of Valid Cases	674		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 15,47.

Iz tablice 71. vidljivo je da više od polovice policijskih službenika (58,5%) nema odlučan stav o učinkovitosti privatnih zaštitara. Dok 16,1% policijskih službenika smatra da su zaštitari uglavnom učinkoviti, njih 17,1% smatra da uglavnom nisu učinkoviti. Nešto manji udio (2,8%) policijskih službenika smatra da su zaštitari apsolutno učinkoviti, dok nešto više (5,4%) smatra da uopće nisu učinkoviti.

Nadalje, 43,9% privatnih zaštitara ima ambivalentan stav o učinkovitosti policijskih službenika. No, 29,9% zaštitara smatra da su policijski službenici uglavnom učinkoviti, dok 9,2% smatra da uglavnom nisu učinkoviti. Neznatan udio privatnih zaštitara (4,5%) smatra da su policijski službenici apsolutno neučinkoviti, dok 12,6% smatra da su apsolutno učinkoviti.

Statistički parametri ukazuju da su razlike u procjenama policijskih službenika i privatnih zaštitara statistički značajne.

Tablica 72. Površni

			Površni					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	12	57	179	55	12	315	
		%	3,8%	18,1%	56,8%	17,5%	3,8%	100,0%	
	Zaštitari	N	35	97	164	44	19	359	
		%	9,7%	27,0%	45,7%	12,3%	5,3%	100,0%	
Svi		N	47	154	343	99	31	674	
		%	7,0%	22,8%	50,9%	14,7%	4,6%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	22,327 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	22,865	4	,000
N of Valid Cases	674		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 14,49.

Prema tablici 72. možemo zaključiti da više od polovice ispitanih policijskih službenika (56,8%) nema određeno mišljenje o površnosti privatnih zaštitara, a isto je i s privatnim zaštitarima (45,7%). Dok 17,5% policijskih službenika smatra da su privatni zaštitari uglavnom površni, 18,1% smatra da uglavnom nisu površni. Nešto više privatnih zaštitara (27%) smatra da policijski službenici uglavnom nisu površni, dok njih 12,3% smatra da su policijski službenici uglavnom površni. Jednak udio policijskih službenika (3,8%) smatra da su privatni zaštitari apsolutno površni, no nešto veći udio ispitanih privatnih zaštitara (5,3%) procjenjuje da su policijski službenici apsolutno površni. S druge strane, 9,7% zaštitara smatra da policijski službenici uopće nisu površni.

Statistički parametri prikazani uz Tablicu 72. pokazuju da su razlike između ispitanih skupina statistički značajne.

Tablica 73. Skloni zloporabi ovlasti

			Skloni zloporabi ovlasti					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	19	78	154	49	17	317	
	Zaštitari	N	53	97	141	38	28	357	
		%	14,8%	27,2%	39,5%	10,6%	7,8%	100,0%	
Svi		N	72	175	295	87	45	674	
		%	10,7%	26,0%	43,8%	12,9%	6,7%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	20,469 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	21,088	4	,000
N of Valid Cases	674		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 21,16.

Tablica 73. pokazuje da 48,6% policijskih službenika ne može procijeniti jesu li privatni zaštitari skloni zloporabi ovlasti, dok 39,5% privatnih zaštitara također nema određeno mišljenje o sklonosti zloporabe ovlasti od strane policijskih službenika. Nadalje, 20,9% policijskih službenika procjenjuje da su privatni zaštitari uglavnom i apsolutno skloni zloporabi vlasti, dok 30,6% smatra da uglavnom i apsolutno nisu skloni zloporabi vlasti. S druge strane, 18,4% privatnih zaštitara smatra da su policijski službenici uglavnom i apsolutno skloni zloporabi vlasti, dok njih 42% smatra da apsolutno i uglavnom nisu skloni zloporabi vlasti.

Statistički parametri pokazuju da su razlike u procjenama dviju ispitanih skupina statistički značajne.

Tablica 74. Skloni korupciji

			Skloni korupciji					Ukupno	
			Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
Subuzorak	Policija	N	26	91	160	27	14	318	
		%	8,2%	28,6%	50,3%	8,5%	4,4%	100,0%	
	Zaštitari	N	54	79	155	41	30	359	
		%	15,0%	22,0%	43,2%	11,4%	8,4%	100,0%	
Svi		N	80	170	315	68	44	677	
		%	11,8%	25,1%	46,5%	10,0%	6,5%	100,0%	

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	17,006 ^a	4	,002
Likelihood Ratio	17,310	4	,002
N of Valid Cases	677		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 20,67.

Iz Tablice 74. možemo zaključiti da više od polovice policijskih službenika ima ambivalentan stav o korumpiranosti zaštitara. Nadalje, 28,6% smatra da zaštitari uglavnom nisu skloni korupciji, a nešto manji udio (8,2%) smatra da apsolutno nisu skloni korupciji. Sličan udio (8,5%) policijskih službenika procjenjuje da su zaštitarski djelatnici uglavnom skloni korupciju, dok 4,4% smatra da su apsolutno skloni korupciji.

Nešto manje od polovice privatnih zaštitara (43,2%) smatra da policijski službenici i jesu i nisu skloni korupciji, a njih 22% smatra da policijski službenici uglavnom nisu skloni korupciji. Dok 11,4% smatra da policijski službenici uglavnom jesu skloni korupciji, 8,4% ispitanih zaštitara smatra da su policijski službenici apsolutno skloni korupciji. S druge strane, 15% zaštitara smatra da policijski službenici uopće nisu skloni korupciji.

Iz priložene tablice koja prikazuje statističke parametre koji se odnose na tablicu 74. razvidno je da su razlike između policijskih službenika i zaštitarskih djelatnika statistički značajne.

Tablica 75. Skloni nasilju

			Skloni nasilju					Ukupno	
Subuzorak	Policija	N	Apsolutno ne	Uglavnom ne	I ne i da	Uglavnom da	Apsolutno da		
		%	5,3%	21,6%	50,5%	15,4%	7,2%	100,0%	
	Zaštitari	N	66	101	142	26	23	358	
		%	18,4%	28,2%	39,7%	7,3%	6,4%	100,0%	
Svi		N	83	170	303	75	46	677	
		%	12,3%	25,1%	44,8%	11,1%	6,8%	100,0%	

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	41,086 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	43,071	4	,000
N of Valid Cases	677		

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 21,68.

Iz tablice 75. možemo vidjeti da 50,5% ispitanih policijskih službenika ima ambivalentan stav u odnosu na sklonost nasilju od strane privatnih zaštitara. Nadalje, 22,6% njih smatra da su privatni zaštitari uglavnom i apsolutno skloni nasilju, dok 26,9% smatra da uglavnom i apsolutno nisu skloni nasilju.

Nadalje, nešto manje od polovice ispitanih privatnih zaštitara (39,7%) smatra da policijski službenici i jesu i nisu skloni nasilju, a 13,7% ispitanih privatnih zaštitara smatra da

su policijski službenici uglavnom i apsolutno skloni nasilju. S druge strane, skoro polovica (46,6%) privatnih zaštitara smatra da policijski službenici apsolutno i uglavnom nisu skloni nasilju.

Statistički parametri ukazuju da su razlike u procjenama dviju ispitanih skupina statistički značajne.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

1. Verifikacija hipoteza istraživanja

Istraživanje je provedeno na reprezentativnom uzorku policijskih službenika i privatnih zaštitara koji rade na području glavnog grada Republike Hrvatske – Zagreba, sa ciljem da se utvrde njihove percepcije nekih važnih aspekata uvjeta rada i njihovi stavovi jednih o drugima, kao bitne odrednice mogućnosti i limita njihove suradnje. S obzirom na nepostojanje srodnih ranijih istraživanja u Hrvatskoj, formulirane su nulte hipoteze, odnosno u istraživanju se pošlo o pretpostavke da ne postoje statistički značajne razlike između policijskih službenika i privatnih zaštitara u njihovoj percepciji vlastitih uvjeta rada i plaće, obrazovanja i sposobljenosti za posao, percepciji međusobnih odnosa i suradnje, kao ni razlike u stavovima policijskih službenika o privatnim zaštitarima i stavovima privatnih zaštitara o policijskim službenicima.

Prva hipoteza o nepostojanju statistički značajnih razlika između policijskih službenika i privatnih zaštitara u njihovoj percepciji vlastitih uvjeta rada i place je odbačena, jer dobiveni rezultati pokazuju da su policijski službenici u statistički značajnoj mjeri zadovoljniji uvjetima rada i plaćom nego privatni zaštitari.

Druga hipoteza o nepostojanju statistički značajnih razlika između policijskih službenika i privatnih zaštitara u njihovoj percepciji obrazovanja i sposobljenosti za posao je odbačena jer policijski službenici statistički značajno bolje procjenjuju svoje obrazovanje I pripremljenost za posao nego privatni zaštitari.

Treća hipoteza o nepostojanju statistički značajnih razlika između policijskih službenika i privatnih zaštitara u njihovoj percepciji međusobnih odnosa i suradnje odbačena jer policijski službenici imaju daleko bolje percepcije međusobnih odnosa i suradnje nego privatni zaštitari.

Četvrta posljednja hipoteza o nepostojanju statistički značajnih razlika između stavova policijskih službenika o privatnim zaštitarima i stavova privatnih zaštitara o policijskim službenicima je odbačena jer policijski službenici imaju statistički značajno lošije stavove o privatnim zaštitarima nego što privatni zaštitari imaju o policijskim službenicima.

2. Realizacija ciljeva rada i njegov znanstveni doprinos

Uslijed uvodno opisanih specifičnosti i rizika, velika urbana središta predstavljaju izazov s aspekta upravljanja kao i s aspekta socijalne kontrole. Lokalna uprava često nije na razini tih zadaća, jer ima vrlo ograničene spoznaje o rizičnim i zaštitnim čimbenicima urbanog kriminala. Tako se događa da u situacijama uzlaznih trendova urbanog kriminala i policija i lokalna uprava podlegnu pritiscima javnosti te pokušavaju riješiti problem uvođenjem veće doze represije što ne samo da ne daje očekivani rezultat nego čak dovodi i do neželjenih negativnih posljedica. U najboljem slučaju, represivnim je mjerama moguće polučiti kratkoročne učinke u obliku redukcije broja kaznenih djela i prekršaja na određenom ograničenom gradskom području. Međutim, i ti kratkoročni učinci su upitni jer kriminalitet na taj način ne nestaje nego se samo premješta iz područja zahvaćenog represivnim mjerama u područja koja nisu obuhvaćena tim mjerama. S druge strane, velika doza represije nosi sa sobom rizik narušavanja elementarnih ljudskih prava te zapravo udaljuje policiju od građana, što se dugoročno negativno odražava na otkrivačku i preventivnu djelatnost policije.

Umjesto nastojanja usmјerenih ka povećanju broja uhićenih osoba, policija treba razmišljati o proaktivnim strategijama kontrole kriminala kojima je glavni cilj prevencija kaznenih djela kao što su policija u zajednici ili policija usmјerena na rješavanje problema. U okviru takvih strategija policija je fokusirana na uspostavljanje partnerskih odnosa sa svim relevantnim subjektima u lokalnoj zajednici te s lokalnim stanovništvom kako bi bilo moguće reducirati rizike za pojavu kažnjivih djela. Kriminal nije isključivo policijski već društveni problem i tako treba pristupiti u njegovom rješavanju pa je stoga dobar policijski posao u velikim urbanim središtima utemeljen na poznavanju i razumijevanju lokalnih specifičnosti i javnih politika koje su se u drugim urbanim sredinama već dokazale kao učinkovite u smislu sprečavanja i suzbijanja kriminala i javnog nereda. Učinkovita je ona policijska organizacija koja ne samo da implementira nove strategije i politike suzbijanja kriminala nego i razvija lokalne resurse u smislu formiranja partnerskih koalicija te kreiranja novih znanja i vještina u kontroli kriminaliteta kako bi te politike bile održive i davale dugoročne pozitivne rezultate na konkretnom gradskom području. Nedvojbeno je da rješavanje problema urbanog kriminala i javnog nereda podrazumijeva suradnju policije, gradskih vlasti, privatnog sektora i građana. Upravo ta činjenica naglašena je u međunarodnim dokumentima i preporukama za suzbijanje kriminala kao što je Priručnik Ujedinjenih naroda za policijsko djelovanje u urbanim sredinama (2011) ili Smjernice EU za prevenciju kriminaliteta. Stoga je neophodno identificirati

čimbenike koji mogu pridonijeti razvoju i napretku takvih kolaboracija kao i čimbenike koji u tom smislu predstavljaju ozbiljne prepreke.

Istraživanja ove vrste u Hrvatskoj i ostalim državama u ovom dijelu Europe su još uvijek rijetka i fragmentarna pa time svaki pokušaj empirijskog pristupa u ovom području predstavlja svojevrstan znanstveni doprinos policijskim znanostima koje ovdje tek stasaju i razvijaju se, uslijed čega još ne uspijevaju ostvariti dostatan utjecaj na javnu upravu u kreiranju i implementaciji modernih javnih politika i strategija.

Svakako je vrlo bitno saznanje ovoga istraživanja o različitosti percepcija policijskih službenika i privatnih zaštitara o njihovim uvjetima rada, sposobljenosti za rad i rezultatima rada, jer tako različite pozicije svakako otežavaju suradnju. Činjenica je da se policijski posao prepoznaje i uvažava kao profesija, dok s privatnom zaštitom to očito nije slučaj. U tom smislu rezultati ovoga istraživanja idu u prilog ranije spomenutim tezama koje nalazimo u suvremenoj literaturi (Wakefield, Button, 2014) o harmonizaciji i profesionalizaciji kao budućim prioritetima privatne zaštite.

3. Perspektiva budućih istraživanja

Policija se mijenja brzo i radikalno. Sve kompleksnije mnoštvo javnih, privatnih i gradskih tijela angažirano je uz policiju na poslovima sigurnosti. Generalno je prihvaćeno da policijske poslove više ne obavlja samo državna policija te da policijske ovlasti više nemaju samo državni policijski službenici, nego barem dijelom i djelatnici privatnih zaštitarskih tvrtki, zaposlenici gradskih sigurnosnih službi, pripadnici određenih dobrovoljnih skupina građana a u nekim zemljama čak i građani kao pojedinci. Ta takozvana pluralizacija policijskih poslova uočava se u brojnim državama širom svijeta. Prema nekim od najvažnijih autora u području istraživanja ovih trendova (Jones, Newburn, 2006) u tom se smislu mogu identificirati tri ključna razvojna pravca: (1) ogromna ekspanzija komercijalnog sektora sigurnosti od 1970-ih; (2) povećanje „tržišnih pritisaka“ i uvođenje tehnika poslovnog menadžmenta iz privatnog sektora, što za državnu policiju znači nužnost postavljanja jasnih ciljeva i prioriteta u kontekstu raspoloživih ljudskih i materijalnih resursa te nadzor nad njihovom realizacijom po vrlo striktnim kriterijima; te (3) pojava novih oblika policijskih ophodnji koje se razlikuju od tradicionalnih ophodnji policije u odori i ophodnji kakve su tipične za komercijalnu zaštitu.

Stoga je za kriminologe i sociologe postalo uobičajeno da ulogu policije u društvu, odnosno obavljanje policijskih poslova više ne promatraju isključivo kroz javnu državnu policiju. Istraživanja u području sociologije policije pokazuju trend širenja fokusa s isključivo javne državne policije na širi krug sigurnosnih službi u nadležnosti državne vlade, lokalnih

vlasti i privatnog sektora. Neki autori predmet svoga istraživanja premještaju s policije i policijskih poslova na sigurnosne mreže (na primjer Johnston 1992; Johnston, 2000) te na komodifikaciju sigurnosnih usluga i policijskih poslova.

Pluralizacija policijskih poslova događa se u većini naprednih demokratskih društava, ali na različite načine i različitom dinamikom ovisno o konkretnom društvenom, političkom i kulturnom kontekstu, pri čemu se svugdje može uočiti dominacija privatnog sektora sigurnosti. Komercijalne zaštitarske tvrtke tako su postale ključna komponenta pluralizacije policijskih poslova širom Europe i svijeta (Loader, 2000; Shearing, Kempa, 2000). Upravo iz navedenih razloga, kriminolozi i praktičari u području sigurnosti vide ogroman potencijal u partnerstvu između državne policije i privatne zaštite. Naravno, ta partnerstva su moguća samo ako se osigura neka barem minimalna razina obostranih kompetencija i profesionalnog integriteta. Wakefield i Button (2014) navode da su trendovi profesionalizacije i harmonizacije ključni za budućnost kvalitete sigurnosnih usluga u modernom svijetu. Na žalost, zasad su istraživanja ostalih pružatelja usluga sigurnosti, osim policije, vrlo ograničena. No čak i taj mali broj raspoloživih studija uglavnom se bavi identifikacijom razloga i razmjera rasta sektora privatne zaštite dok se vrlo malo pažnje posvećuje specifičnim problemima kao što je recimo profesionalni integritet privatnih zaštitara. Buduća istraživanja će nužno ići upravo u smjeru proučavanja pojedinih specifičnih aspekata privatne zaštite.

Nadalje, osim privatnih zaštitara koji operiraju uz bok policiji, srodne poslove obavljaju u mnogim gradovima i komunalni redari. Općinska redarstva se u današnje vrijeme nalaze pred velikim izazovom i odgovornosti da si u okviru politike i države osiguraju autonomiju u svom djelovanju u skladu sa zakonom, ustavom i podzakonskim aktima. S obzirom da je sigurnost sve više cijenjena roba u društvu potrebno je promijeniti zakone kako bi se dale veće ovlasti privatnim zaštitarskim tvrtkama i komunalnim redarima u pružanju sigurnosti i sprečavanju kriminala. Općinska, odnosno komunalna redarstva povećavaju sigurnost u lokalnoj zajednici, a time i nacionalnu sigurnost te ih se može smatrati jednakovrijednim partnerom policije. Komunalni redari moraju djelovati zajedno s policijom, posebice na području gdje policija zbog svoje preopterećenosti ne može u potpunosti obavljati poslove za zadovoljenje javne sigurnosti, a privatni sektor se ne angažira jer nema za to adekvatnog investitora. Buduća istraživanja svakako će se morati baviti i tim subjektima sustava sigurnosti u velikim urbanim sredinama kao zasebnim predmetima istraživanja, ali svakako i u relaciji prema drugim pružateljima sigurnosnih usluga, primarno policiji i privatnoj zaštiti.

LITERATURA

1. Abrahamsen, R., Williams, M.C. (2007) Securing the city: private security companies and non-state authority in global governance. *International Relations*, 21, 2, 237-253.
2. Ahić, J. (2009) Sistem privatne sigurnosti, Printer, Sarajevo.
3. Althusser, L. (1971) *Lenin and Philosophy and Other Essays*. London: New Left Books.
4. Arriagada, I., Godoy, L. (2000). Prevention of repression? The false dilemma of citizen security. *Cepal Review*, 70: 111-136
5. Asančaić, V. (2014) Trendovi kretanja teškog nasilnog kriminaliteta djece i maloljetnika na početku 21. stoljeća u tranzicijskim zemljama: komparativni prikaz Hrvatske i Srbije, Hrvatski studiji, Sveučilišta u Zagrebu, 1-49.
6. Barak, G. (2000) *Crime and Control. A Global View*. Westport: Greenwood Publishing Group.
7. Barber, B. R. (1995) *Jihad vs. McWorld* (New York: Times Books).
8. Banton, M. (1964) *The Policeman in the Community*. London: Tavistock.
9. Bayley, D. H. (1996): What Do the Police Do?, in W. Saulsbury, J. Mott and T. Newburn (eds.), *Themes in Contemporary Policing*. London: Independent Enquiry into the Roles and Responsibilities of the Police.
10. Bayley, D. H., Shearing, C. D. (1996) The future of policing. *Law and Society Review*, 30, 3, 585-606..
11. Bayley, D. H., Shearing, C. D. (2001) *The New Structure of Policing*. The National Institute of Justice.
12. Becker, H. (1963) *Outsiders*. New York: Free Press of Glencoe.
13. Berkowitz, L. (1962): *Aggression. Its causes, consequences and control*. Mc Graw Hill.
14. Bittner, E. (1970) *The Functions of the Police in Modern Society*. Chevy Chase: National Institute of Mental Health.
15. Blakenburg, E. (2000) Multinational Firms as Agents of Civic Virtues. U: Karstedt, S., Bussmann, K.D (Eds.) *Social Dynamics of Crime and Control. New Theories for World in Transition*. Oxford: Hart Publishing.
16. Blumstein, A. (2000): Disaggregating the violence trends. In: Blumstein, A., Wallman, J. (EDS.) *The crime drop in America*, 13-44, New York: Cambridge University Press.
17. Blumstein, A., Cohen., J., & Nagin, D. (Eds.). (1978): *Deterrence and incapacitation: Estimating the effects of criminal sanctions on crime rates*. Washington, DC: National Academy of Sciences.
18. Body-Gendrot, S. (2000) *The Social Control of Cities. A Comparative Perspective*. Oxford: Blackwell Publishers.
19. Bordua, D.J. (1959) Juvenile delinquency and anomie: An attempt at replication. *Social Problems*, 6, 230-238.
20. Brantingham, P. J., & Brantingham, P. L. (1981). Notes on the geometry of crime. In P. L. Brantingham & P. J. Brantingham (Eds.), *Environmental criminology* (pp. 27–54). Beverly Hills, CA: Sage.

21. Brodeur, J. P. (Ed.) (1998): How to Recognize Good Policing. Problems and Issues. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
22. Buerger, M. E. (1993) The challenge of reinventing police and community. In D.Weisburd, C. Uchida (eds.). Police innovation and the control of the police. New York: Springer.
23. Burns, S. L., (Ed.) (2005) Etnographies of Law and Social Control. Amsterdam: Elsevier.
24. Bursik, R. J., & Grasmick, H. G. (1993): Neighborhoods and crime: The dimensions of effective community control. New York: Lexington Books.
25. Burt, C.L. (1925) The young delinquent. London: University of London Press.
26. Bussmann, K.D (2000) Variation, Selection and Stabilisation: An Evolutionary Theory of Crime and Control. U: Karstedt, S., Bussmann, K.D (Eds.) Social Dynamics of Crime and Control. New Theories for World in Transition. Oxford: Hart Publishing.
27. Button, M. (2007) Security officers and policing: powers, culture and control in the governance of private space. Hampshire: Ashgate.
28. Cajner Mraović, I., Stamatel, J.P. (2000) Maloljetnička delinkvencija u Hrvatskoj: Trend porača, "amerikanizacije" ili globalizacije? Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 7, 2, 505-540.
29. Cajner Mraović, I. (2001): Neke teorijske i praktične pretpostavke mijenjanja uloge policije u lokalnoj zajednici tijekom 20.stoljeća – lekcije za 21.stoljeće. Policija i sigurnost, 1-6, 10, 98-109.
30. Cajner Mraović, I., Faber, V. (2003). Operating Strategy od Community Policing in Croatia. U: The 25th Conference of Chiefs of Police of the European Capitals Zagreb 26th-30th May 2003. Conference Proceeding. The Ministry of the Interior, The Republic of Croatia. 150 – 172.
31. Cajner Mraović, I., Faber, V., Volarević, G. (2003): Strategija djelovanja Policija u zajednici. MUP RH, Zagreb.
32. Carrabine, E., Cox, P., Lee, M., Plummer, K., South, N. (2009) Criminology. A Sociological Introduction. Second edition. London, New York: Routledge.
33. Carter, D. L., Sapp, A. D., & Stephens, D. W. (1988): Higher education as a bona fide occupational qualification (BFOQ) for police: A blueprint. American Journal of Police, 7, 1-27.
34. Castel, R (1991) 'From dangerousness to risk' in The Foucault effect: Studies in governmentality, eds G Burchell, C Gordon and P Miller, University of Chicago Press, Chicago pp. 281–298.
35. Chainey, S., & Ratcliffe, J. (2005). GIS and crime mapping. West Sussex, UK: Wiley.
36. Chicago Community Policing Evaluation Consortium (1995). Community policing in Chicago, year two. Chicago: Illinois Criminal Justice Information Authority.
37. Childs, J. B. (1998) A Grassroot Peace Movement Is Reducing Youth Violence. U: Kim, H. H. (ur.) Youth Violence. San Diego Greenheaven Press.
38. Chilton, R.J. (1964) Continuity in delinquency area research: A comparison of studies for Baltimore, Detroit, and Indianapolis. American Sociological Review, 29, 71-83.
39. Choong, S. (1997) Policing as Social Discipline. Oxford: Clarendon Press.
40. Clarke, R., Sinclair, I. (1974) "Toward more effective treatment evaluation" in Collected Studies in Criminology Research, 12, 55 – 82.

41. Clark, J., Boccaccini, M., Caillouet, B., & Chaplin, W. (2007). Five factor model or personality traits, jury selection, and case outcomes in criminal and civil cases. *Criminal Justice and Behavior*, 34, 641–660.
42. Clinard M.B. i Meier R.F. (2011). Sociology of Deviant Behavior, Wadsworth Cengage Learning, SAD
43. Cohen, I.E., Felson, M. (1979) Social change and crime rate trends. A routine activities approach. *American Sociological Review*, 44, 88-100.
44. Coles, R. (1998) Outreach Programs Can Reduce Youth Violence. U: Kim, H. H. (ur.) *Youth Violence*. San Diego Greenheaven Press.
45. Cohen, S. (1985) Visions of Social Control. Cambridge: Polity Press.
46. Cooley, C. (1902) Human Nature and the Social Order. New York: Scribners.
47. Cordner Gary W. (1988): A Problem-Oriented Approach to Community-Oriented Policing. in *Community Policing: Rhetoric or Reality?* Jack R. Greene and Stephen D. Mastrofski (eds.). New York: Praeger, pp. 135-152.
48. Cordner, Gary W. (1985): The Baltimore County Citizen Oriented Police Enforcement (COPE) Project: Final Evaluation, Final Report to the Florence V. Burden Foundation, Baltimore: Crimunal Justice Department, University of Baltimore.
49. Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (2003). Opportunities, precipitators and criminal decisions: A reply to Wortley's critique of situation crime prevention. In M. J. Smith & D. B. Cornish (Eds.), *Crime prevention studies: Vol. 16. Theory for practice in situational crime prevention* (pp. 41–96). Monsey, NY: Criminal Justice Press.
50. Couper, D. C. (1983): How to rate your local police. Washington, DC: U.S. Department of Justice, National Institute of Justice, Police Executive Research Forum.
51. Cox, R. W. (1996) "A Perspective on Globalization". U: James H. Mittelman (ed.) *Globalization - Critical Reflections*. Boulder, CO: Lynne Rienner.
52. Cozens, P. M., Saville, G., Hillier, D. (2005) Crime prevention through environmental design (CPTED): a review and modern bibliography. *Property Management*, 23, 5.
53. Crank, J. P. (1994): State theory, myths of policing, and responses to crime. *Law and Society Review*, 28, 325-351.
54. Crank, J. P., & Langworthy, R. (1992): An institutional perspective of policing. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 83, 338-363.
55. Crawford, E. (2008). „Plural policing in the UK: policing beyond the police“, u: Newborn, T. (ur.) (2008). *Handbook of Policing*, Devon: Willan Publishing, 147-181
56. Davis, N.J., Stasz, C. (1990) Social Control of Deviance. A critical Perspective. New York: McGraw-Hill.
57. Deflem, M. (Ed.) (2006) *Sociological Theory and Criminological Research: Views from Europe and The United States*. Amsterdam: Elsevier.
58. Dempsey, J.S. (2011) *Introduction to Private Security*, State University of NY.
59. Dobranović, Ž., Mihaljević, B. (2008) Privatna zaštita u normi i praksi, VVG, Velika Gorica.
60. Donegan, C. (1998) Reducing Youth Violence: An Overview. U: Kim, H. H. (ur.) *Youth Violence*. San Diego Greenheaven Press.
61. Downes, D., Rock, P., Chinkin, C., Gearty, C. (2007) Crime, Social Control and Human Rights. From moral panics to states of denial. Essays in honour of Stanley Cohen. Cullompton: Willan Publishing.

62. Dvojmoč, M. (2012) Nedržavno institucionalno zagotavljanje varnosti ter občinska redarstva v Republiki Sloveniji. Doktorska disertacija. Nova Gorica: Evropska pravna fakulteta.
63. Eck, J. E., & Rosenbaum, D. P. (1994). The new police order: Effectiveness, equity, and efficiency in community policing. In D. P. Rosenbaum (Ed.), *The challenge of community policing: Testing the promises* (pp. 3-23). Thousand Oaks, CA: Sage.
64. Eck, John E., and William Spelman (1987): Who Ya Gonna Call? The Police as Problem-Busters. *Crime & Delinquency*, 33: 31-52.
65. Eck, John E., William Spelman, Diane Hill, Darrel W. Stephens, John R. Stedman, and Gerard R. Murphy (1987): Problem Solving: Problem-Oriented Policing in Newport News. Washington, D.C.; Police Executive Research Forum.
66. Edwards, C. (1999). *Changing policing theories*, Sidney: The Federation Press
67. Edwards,C.J. (2000): *Changing Policing Theories for 21st Century Societies*. London: The Federation Press.
68. Eisner, M. (1997), Ende der zivilisierten Stadt. Die Auswirkungen von Modernisierung und urbaner Krise auf Gewaltkriminalität (Frankfurt a.M.: Campus).
69. Emsley, C. (2004) 'The Second World War and the Police in England and Wales' in C. Fijnaut (ed.) *The Impact of World War II on Policing in NorthWest Europe*, Leuven: Leuven University Press, pp. 151–72.
70. Engel, R. S., & Tillyer, R. (2008, March). Searching for equilibrium: The tenuous nature of the outcome test. *Justice Quarterly*, 25(1), 54–71.
71. Erikson, K. (1966) *Wayward Puritans: A Study in the Sociology of Deviance*. New York: John Wiley.
72. Federal Bureau of Investigation (2009) *Crime in te United States, 2008*. Washington, DC: Federal Bureau of Investigation.
73. Felson, M. (1998). *Crime and everyday life*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge.
74. Fogelson, R. F. (1997): *Big city police*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
75. Foucault, M. (1988) Technologies of the self, in L. Martin, H. Gutman and P. Hutton (eds) *Technologies of the Self: A Seminar With Michel Foucault*. Amherst: University of Massachusetts Press.
76. Fritsch, E., Liederbach, J., Taylor, R.W. (2009) Police patrol allocation and deployment. Upper Saddle River, NJ: Pearson.
77. Giddens, A. (2007) *Sociologija*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
78. Gill, S. (1996) "Globalization, Democratization, and the Politics of Indifference. U: James H. Mittelman (ed.) *Globalization - Critical Reflections*. Boulder, CO: Lynne Rienner, 205-228.
79. Gillespie, N. (1998) Reforming The Juvenile Justice System Can Reduce Youth Violence. U: Kim, H. H. (ur.) *Youth Violence*. San Diego Greenheaven Press
80. Givens, G. (1993) A concept to involve citizens in the provision of police services. *American Journal of Police*, 12, 1-9.
81. Goldstein, H. (1977) *Policing a Free Society*. Cambridge, Mass.: Ballinger.
82. Goldstein, H. (1979) Improving policing: A problem-oriented approach. *Crime and Delinquency*, 25, 236-258.
83. Goldstein, H. (1990) *Problem–Oriented Policing*. New York: Mc Graw–Hill, Inc.
84. Goldstein, Herman, and C. E. Susmilch (1981): *The Problem-Oriented Approach to Improving Police Service: A Description of the Project and an Elaboration of the Concept*. vol. 1 of the Project on Development of a Problem-Oriented Approach to

- Improving Police Service, Madison, Wis.: University of Wisconsin Law School, Photocopy.
85. Golsby, M. (1998) Police and private security working together in a co-operative approach to crime prevention and public safety. Paper presented at the conference Partnership in Crime Prevention. Hobart: Australian Institute of Criminology.
 86. Goode, S. (1998): Giving Teachers More Control Can Reduce Youth Violence. U: Kim, H. H. (ur.) Youth Violence. San Diego Greenheaven Press
 87. Gordon, C. (1991) Governmental Rationality: An Introduction, in G. Burchell, C. Gordon and P. Miller (eds) *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*. Chicago: Chicago University Press.
 88. Gramsci, A. (1971) Selections from 'The Prison Writings'. London: Lawrence and Wishart.
 89. Greene, J. R. (1989): Police and community relations: Where have we been and where are we going? In R. Dunham & G. Alpert (Eds.), Critical issues in policing: Contemporary readings. Prospect Heights, IL: Waveland.
 90. Greene, J. R., & Taylor, R. B. (1988): Community-based policing and foot patrol: Issues of theory and evaluation. In J. R. Greene & S. D. Mastrofski (Eds.), Community policing: Rhetoric or reality? New York: Praeger.
 91. Greene, J. R., Bergman, W. T., & McLaughlin, E. J. (1994) Implementing community policing: Cultural and structural change in police organizations. In D. P. Rosenbaum (Ed.), The challenge of community policing: Testing the promises. Thousand Oaks, CA: Sage.
 92. Gurr, T. R. (1989) "Historical Trends in Violent Crime: Europe and the United States". U: Gurr, T. R. (Ed) Violence in America, Volume 1, Newbury Park, CA: Sage, pp. 21-54.
 93. Hagan, J., Hefler, G., Classen, G., Boehnke, K., Merkens, H. (2000) Subterranean Sources of Subcultural Delinquency Beyond American Dream. U: Karstedt, S., Bussmann, K.D (Eds.) Social Dynamics of Crime and Control. New Theories for World in Transition. Oxford: Hart Publishing.
 94. Halbwachs, M. (1992) On Collective Memory [1st pub. 1941]. Chicago: University of Chicago Press.
 95. Haralambos, M., Holborn, M. (2002) Sociologija. Teme i perspektive. Zagreb: Golden Marketing.
 96. Hess, K.M. (2009) Introduction to Private Security , Fifth Edition.
 97. Higdon, Richard Kirk, and Phillip G. Huber (1987): How to Fight Fear: The Citizen Oriented Police Enforcement Program Package. Washington, D.C: Police Executive Research Forum.
 98. Hirschi, T. (1969) The Causes of Delinquency. Berkeley: University of California Press.
 99. Hirst, P., Thompson, G. (1996) Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance. Cambridge, MA: Blackwell.
 100. Hoare, M. A., G. Stewart, and C. M. Purcell (1984): The Problem Oriented Approach: Four Pilot Studies. London: Metropolitan Police, Management Services Department.

101. Hope, T., & Hough, M. (1988): Area, crime, and incivility: a profile from the British Crime Survey. In T. Hope & M. Shaw (Eds.), *Communities and crime reduction*. London: H. M. Stationery Office.
102. Hormatko I. i Matić R. (2008), Stigma – teatar kao mjesto prevladavanja stigmatizacije, *Sociologija i prostor*, Vol. 46 No. 1, 2008, Zagreb, str. 77 – 100
103. Horne, D. G. (1992): Public opinion surveys: Implications for police organizations. *Canadian Police College Journal*, 16(4), 263-281.
104. Hsieh, W. (1990) Law enforcement and private security executives' perception of relationship between their agencies. A master thesis. Michigan: Michigan State University.
105. <http://www.coess.org>, Izvješće Private Security Services in Europe – CoESS Facts & Figures 2011, (pristupljeno: 21.12.2015.)
106. <http://www.royal.gov.uk/HistoryoftheMonarchy/KingsandQueensofEngland/TheAnglo-Saxonkings/AlfredtheGreat.aspx> (pristupljeno: 22.2.2016.)
107. <http://www.sia.homeoffice.gov.uk/Pages/home.aspx> (pristupljeno: 21.2.2016)
108. <https://miepvonsydow.wordpress.com/the-praetorian-guard-2/> (pristupljeno: 22.2.2016.)
109. Hudson, B. (1987) *Justice through Punishment*, London, Macmillan.
110. Hudson , B. (2003) *Justice in the Risk Society: Challenging and Re-Affirming Justice in Late Modernity*. London: Sage.
111. Hutchinson, S., O'Conner, D. (2005) Policing the new commons: corporate security governance on a mass private property in Canada. *Policing & Society*, 15, 2, 125-144.
112. Innes, M. (2003) *Understanding Social Control. Deviance, Crime and Social Order*. Maidenhead: Open University Press.
113. Jarjoura, J. (2000) Integrating criminological theories to explain violent forms of delinquency. *Caribbean Journal of Criminology and Social Psychology* (1&2), 81-102.
114. Joas, H. (1993) *Pragmatism and Social Theory*. Chicago: University of Chicago Press.
115. Joh, E.E. (2004) The paradox of private policing. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 95, 1, 49-132.
116. Johnston, L. (1992) *The Rebirth of Private Policing*. New York: Routledge.
117. Johnston, L. (1997) Policing communities of risk. In: Francis, P., Davies, P., Jupp, V. (Eds.) *Policing futures: the police, law enforcement and the twenty-first century*, 186-207, London: Macmillan Press.
118. Johnston, L. (2000) *Policing Britain: Risk, Security and Governance*. Harlow, UK: Longman.
119. Jones, T., Newburn, T. (1995) How big is the private security sector?. *Policing and Society*, 5, 3, 221-232.
120. Jones, T., Newburn, T. (1998) *Private Security and Public Policing*. oxford and New York: oxford University Press.
121. Jones, T., Newburn, T. (2006) *Plural Policing. A Comparative Perspective*. London, New York: Routledge.
122. Judd, D. R. (1988) *The politics of American cities: Private power and public policy* (3rd ed.). Glenview, IL: Scott, Foresman.

123. Kelling, G, Wycoff M. (1978) The Dallas Experience: Organizational Reform. Police Foundation U.S.
124. Kelling, G. L., & Moore, M. H. (1988) From political to reform to community: The evolving strategy of police. In J. R. Greene & S. D. Mastrofski (Eds.), Community policing: Rhetoric or reality? New York: Praeger.
125. Kelling, G. L., & Wycoff, M. A. (1978): The Dallas experience: Volume 1. Organizational reform. Washington, DC: Police Foundation.
126. Kelling, George L. (1988): Police and Communities: The Quiet Revolution. National Institute of Justice, Perspectives on Policing. Washington, D.C.: National Institute of Justice, U.S. Department of Justice, and Harvard University.
127. Kent, S.L., Jacobs, D. (2004) Social divisions and coercive control in advanced societies: law enforcement strength in eleven nations from 1975 to 1994. *Social Problems*, 51, 3, 343-361.
128. King, W.R. (2009) Toward a life course persoective of police organizations. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 46, 2, 213-244.
129. Klockars, C. B. (1988) The rhetoric of community policing. In J. R. Greene & S. D. Mastrofski (Eds.), Community policing: Rhetoric or reality? New York: Praeger, 239-258
130. Knepper, P. (2007) Criminology and Social Policy. London: SAGE Publications.
131. Krisberg, B. (1998) The Extent of Youth Violence Has Been Distorted U: Kim, H. H. (ur.) Youth Violence. San Diego Greenheaven Press.
132. Kubrin, C.E., Weitzer, R. (2003) New directions in social disorganization theory. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 30, 374-402.
133. Kulić, M., Stanković, N., Abidović, A. (2016) Uzroci i posljedice. U: Zbornik radova Četvrtog medjunarodnog naučnog skupa: Migracije u XXI Vijeku. Evropski univerzitet Brčko distrikt i Evropski univerzitet Tuzla, Brčko.
134. Lander, B. (1954) Towards an understanding of juvenile delinquency. New York: AMS Press.
135. Lavrakas, P. J., Normoyle, J., Skogan, W. G., Hertz, E. J., Salem, G., & Lewis, D. A. (1980): Factors related to citizen involvement in personal, household, and neighborhood anti-crime measures (Final Report to the National Institute of Justice). Evanston, IL: Northwestern University, Center for Urban Affairs and policy Research.
136. Lemert, E. (1967) Human Deviance, Social Problems and Social Control. New York: Prentice Hall.
137. Levi, M. (2000) Shaming and the Regulation of Fraud and Business "Misconduct": Some Preliminary Explorations. U: Karstedt, S., Bussmann, K.D (Eds.) Social Dynamics of Crime and Control. New Theories for World in Transition. Oxford: Hart Publishing.
138. Loader, I. (2000) Plural policing and democratic governance. *Social and Legal Studies*, 9, 3, 323-345.
139. Lyman, S. and Vidich, A. (eds) (2000) Selected Works of Herbert Blumer: A Public Philosophy for Mass Society. Urbana: University of Illinois Press.

140. Maguire, E.R., Schulte-Murrayy, R. (2001) Issues and patterns in the comparative internatiomnal study of police strength. International Lournal of Compartive Sociology, XLII, 1-2, 75-100.
141. Mannheim, K. (1935) Man and Society in an Age of Reconstruction. London: Routledge and Kegan Paul.
142. Manning, P.K. (1977) Police Work: The Social Organisation of Policing. Cambridge, MA: MIT Press.
143. Manzo, J. (2009) Security officers' perceptions on training. Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice, 51, 3, 381-410,
144. Marx, G. (1995) The engineering of social control: the search for the silver bullet, in J. Hagan and R. Peterson (eds) Crime and Inequality. Stanford: Stanford University Press.
145. Mawby. R.I. (2000) Core policing: the Seductive Myth. in F. Leishman, B. Loveday and S.P. Savage (eds.), Core Issues in Policing, 2nd edn. London: Pearson Education.
146. Mayerhofer, W.L. (2000) After the Welfare State: Whither Informal Law? U: Karstedt, S., Bussmann, K.D (Eds.) Social Dynamics of Crime and Control. New Theories for World in Transition. Oxford: Hart Publishing.
147. Mc Cord, J. (2000) A Theory of Motivation and the Life Course. U: Karstedt, S., Bussmann, K.D (Eds.) Social Dynamics of Crime and Control. New Theories for World in Transition. Oxford: Hart Publishing.
148. Mc Dowall, D., Loftin, C. (1986) Fiscal politics and the police: Detroit: 1928-76. Social Forces, 65, 1, 162-176.
149. McManus, M. (1995) From fate to choice: private bobbies, public beats. Hampshire: Ashgate.
150. Mead, G.H. (1925) The genesis of the self and social control, International Journal of Ethics, 35(3): 251–89.
151. Messner, S.F., Rosenfeld, R. (1994) Crime and the American Dream. Belmont: Wadsworth.
152. Messner, S.F., Rosenfeld, R. (2000) Market Dominance, Crime and Globalisation. U: Karstedt, S., Bussmann, K.D (Eds.) Social Dynamics of Crime and Control. New Theories for World in Transition. Oxford: Hart Publishing.
153. Meško, G. (1996): V tveganje usmerjeno preprečevanje odklonskosti v mladostinštvu, Revija za kriminalistiko in kriminologijo, Ljubljana, 24/1, s. 81-87.
154. Mikulin, K. (2003) Povijest policije u Hrvatskoj, Biblioteka Hrvatska poveznica, Knjiga broj 5., Varaždinske Toplice.
155. Miller, M. J. (Ed.) (2009) 21st Century Criminology. A Reference Handbook. Thousand Oaks: SAGE Publications.
156. Mittelman, John H. (1996a) "How Does Globalization Really Work?". U: James H. Mittelman (ed.) Globalization - Critical Reflections. Boulder, CO: Lynne Rienner.229-241.
157. Mittelman, J. H. (1996b) "The Dynamics of Globalization". U: James H. Mittelman (ed.) Globalization - Critical Reflections. Boulder, CO: Lynne Rienner.1-19.

158. Morenoff, J.D., Sampson, R.I., Raudenbush, S.W. (2001) Neighborhood inequality, collective efficacy, and the special dynamics of urban violence. *Criminology*, 39, 517-559.
159. Muncie, J. (1999) *Youth and Crime*, sage Publications, London, Thousands Oaks, New Delhi.
160. Murphy (1987) Problem Solving: Problem-Oriented Policing in Newport News. Washington, D.C.; Police Executive Research Forum.
161. Murphy, C., McKenna, P. (2007) *Rethinking Police Governance, Culture & Management*. Halifax: Public Safety Canada.
162. Nađ, I. (2001) Privatna sigurnost u Jugoistočnoj Evropi, Doktorska disertacija, Skopje.
163. Nađ, I. (2012) Zbirka propisa iz djelokruga privatne zaštite, AKD, Zagreb.
164. Nalla, M.K., Lynch, M.J., Leiber, M.J (1997) Determination of police growth in Phoenix: 1950-1988. *Justice Quarterly*, 14, 1, 115-143.
165. Nalla, M.K., Heraux, C.G. (2003) Assessing goals and function of private police. *Jorunal of Criminal Justice*, 31, 3. 237-247.
166. Nelken, D. (1994) "Reflexive Criminology?" in *The Futures of Criminology* (D. Nelken (ed.), London: Sage).
167. Nemeth, C. (2012) *Private Security and the Law*, 4th edition.
168. Newborn, T. (ur.) (2008). *Handbook of Policing*, Devon: Willan Publishing.
169. Newburn, T. (Ed.) (2008) *Handbook of Policing*. Second edition. Culompton: Willan Publishing.
170. Newman, Kenneth (1985): *The Principles of Policing and Guidance for Professional Behavior*. London: The Metropolitan Police.
171. Ottens R.W., Olschok H., Landrock S. (1999) Recht und Organisation Privater Sicherheitsdienste in Europa, Stuttgart, Boorberg., str. 27.
172. Park, R.E., Burges, E.W. (1928) *Introduction to the science of sociology*. Chicago: University of Chicago Press.
173. Parsons, T. (1949) *The Structure of Social Action*, Vol. II [1937]. New York: Free Press.
174. Pontell, H.N. (1984) *A Capacity to Punish. The Ecology of Crime and Punishment*. Bloomington: Indiana University Press.
175. Pratt, J. (1989) "Corporatism: the third model of juvenile justice", *British Journal of Criminology*, 29, 3, 236 – 54.
176. Prewitt, K. Schwandt, T. A., Straf, M. L. (Eds.) (2012) *Using Science as Evidence in Public Policy*. Washington D.C.: The National Accademic Press.
177. Rand, M., Catalano, S.M. (2007) *Criminal victimization*, 2006. Washington, DC: Bureau of Justice Statistics.
178. Reckless, W. (1961). *The crime problem* (3rd ed.). New York: Appleton-Century-Crofts. Haynie, D.,&Osgood, D.W. (2005). Reconsidering peers and delinquency: How do peers matter? *Social Forces*, 84, 1109–1130.
179. Reiss, A.J. (1971) *The Police and the Public*. New Haven CT: Yale University Press.
180. Reith, C. (1975) *Blind Eye of History: A Study of the Origins of the Present Police Era* (*Criminology, Law Enforcement and Social Problems*).

181. Ricks, T.A., Tillett, B.G., Van Meter, C.W. (1998) Principles of security, (2nd. ed.) Anderson Pub Co.
182. Rigakos, G. (2002) The new parapolice: risk markets and commodified social control. University of Toronto Press.
183. Rock, P. (1979) The Making of Symbolic Interactionism. London: Macmillan
184. Rosenbaum, D. (1998) The Changing Role of the Police: Assessing the Current Transition to Community Policing. u Jean Paul Brodeur (ur.) How to Recognize Good Policing. Problems and Issues, London, SAGE Publications.
185. Ruddell, R., Thomas, M.O., Patten, R. (2011) Examining the roles of the police and private security officers in urban social control. International Journal of Police Science & Management, 1, 13, 54-69.
186. Rudell, R., O.Thomas, M. i Patten, R.(2010). Examining the roles of the police and private security officers in urban social control. International Journal of Police Science and Management. Volume 3, number 1
187. Rusche, G. (1933/1978) Labor market and penal sanction: thoughts on the sociology of criminal justice. Crime and Social Justice, (Fall-Winter), 2-8.
188. Rusche, G. , Kirchheimer, O. (1939/1968) Punishment and social structure. New York: Russell and Russell.
189. Sampson, R.I., Raudenbush, S.W. (2001) Disorder in urban neighborhoods – Does it lead to crime? Washington, DC: U.S. Department of Justice.
190. Sarre (2005) Researching private policing: challenges and agendas for researchers. Security Journal, 18 (3), 57-70.
191. Sarre, R., Prenzler, T. (2011). Private Security and Public Interest: Exploring Private Security Trends and Directions for Reform in the New Era of Plural Policing.
192. Schreck, C.J., Hirschi, T. (2009) Social Control Theory. U: Miller, J.M. (Ed.) 21st Century Criminology. A Reference Handbook . Thousan Oaks: SAGE Publications.
193. Shapland, J. And Vagg, J. (1988) Policing by the Public. London: Routledge.
194. Shaw, C.R., McKay, H.D. (1942) Juvenile delinquency and urban areas. Chicago: University of Chicago Press.
195. Shearing, C., Kempa, M. (2000) The role of “private security” in transitional democracies. In Crime and policing in transitional societies: seminar report of a conference, University of Witwatersrand, Johannesburg, South Africa, 205-214.
196. Silver, Eric. and Lisa L. Miller. 2004. Sources of Informal Social Control in Chicago Neighbourhoods. Criminology 42(3): 551-583.
197. Singer, M., Kovčo Vukadin, I., Cajner Mraović, I. (2002): Kriminologija. Globus, Zagreb. (poglavlje XV Politika suzbijanja kriminaliteta).
198. Skogan, W. (1994) Contacts between Police and the Public: findings from the 1992 British Crime Survey. Home Office Research Study No.134. London: HMSO..
199. Skogan, W., Frydl, K. (Eds.) (2004) Fairness and Effectiveness in Policing. The Evidence. Washington D.C.: The National Accademic Press.
200. Skolnick, J. H., Bayley, D.H. (1988): Community Policing: Issues and Practices around the World. National Institute of Justice, Issues and Practices. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice.

201. Skolnick, J.H., Bayley. D.H. (1986): The New Blue Line: Police Innovation in Six American Cities. New York: The Free Press.
202. Soković, S. (2011). Suvremene tendencije u kontroli kriminaliteta, originalni znanstveni rad: Pravni fakultet, Univeza u Kragujevcu
203. Sotlar, A., Meško, G. (2009) The Relationship between the Public and Private Security Sectors in Slovenia – from Coexistence towards Partnership. Varstvoslovje, 2, 11, 269-285.
204. Stewart, J. M. (1974). Social disorganization and the control of fighting dogs. Unpublished doctoral dissertation, Bowling Green State University.
205. Stojanović, Z. (2011). Preventivna funkcija krivičnog prava. CRIMEN, 1: 3-25.
206. Strom, K., Berzofsky, M., Shook-Sa, B., Barrick, K., Daye, C., Horstmann, N., Kinsey, S. (2010) The Private Industry: A Review of the Definitions, Available Data Sources, and Paths Moving Forward. Literature Review and Secondary data Analysis. RTI International.
207. Swanton, B. (1993) Police & Private Security: Possible Directions. Trends & Issues in Crime and Criminal Justice, 42.
208. Teeple, G. (1995) Globalization and the Decline of Social Reform. Atlantic Highlands. NJ: Humanities Press.
209. The Editors of Salem Press (2011) Analyzing Crime and Social Control. Pasadena: Salem Press.
210. The Law Enforcement and Private Security Collaborations (2009) Operation Partnership. Trends and Practices in Law Enforcement and Private Security Collaborations. U.S. Department of Justice, Office of Community Oriented Policing Services.
211. The World Bank (2010). Violence in the City. Understanding and Supporting Community responses to Urban Violence. Washington, DC.
212. Thorpe, D.H., Smith, D., Green, C.J. and Paley, J.H. (1980) Out of Care: The Community Support of Juvenile Offenders, London, Allen and Unwin.
213. Tillyer Skubak, M., Eck, J.E. (2009) Routine Activities. U: Miller, J.M. (Ed.) 21st Century Criminology. A Reference Handbook . Thousan Oaks: SAGE Publications.
214. Trojanowicz, R., Kappler, V.E., Gaines, L.K. (2002) Community Policing: A Contemporary Perspective. Cincinnati: Anderson Publishing.
215. Trojanowicz, R., Bucqueroux, B. (1990) Community Policing: How to Get Started. Cincinnati: Anderson Publishing.
216. Tuck, M. 1989. Drinking and Disorder: A Study of Non-Metropolitan Violence. Home Office Research Study, No. 108. London: HMSO.
217. United Nations (2007). Enhancing Urban Safety and Security. Global Report on Human Settlements 2007. United Nations Human Settlements Programme. Earthscan, London.
218. United Nations Office on Drugs and Crime , United Nations Human Settlements Programme (2011)Introductory Handbook on Policing Urban Space. New York: United Nations.
219. Veić, P., Nađ, I. (2005) Zakon o privatnoj zaštiti s komentarom, Žagar d.o.o., Rijeka.
220. Waddington, P.A.J. (1999) Policing Citizens. London: UCL Press.

221. Wakefield, A. (2003) Selling Security: The Private Policing of Public Space. Cullompton, Devon: Willan.
222. Wakefield, A., Button, M. (2014) Private Policing in Public Spaces. U: Reisig, M.D., Kane, R.J. (Eds.) The Oxford Handbook of Police and Policing. Oxford: Oxford University Press.
223. Walker, J.T. (2009) Social Disorganization Theory. U: Miller, J.M. (Ed.) 21st Century Criminology. A Reference Handbook . Thousan Oaks: SAGE Publications.
224. Waters, M. (1995) Globalization. London: Routledge.
225. Wats, R., Bessant, J., Hil, R. (2008) International Criminology. A Critical Introduction. London, New York: Routledge.
226. Weitekamp, E.G.M. Kerner, H.J., Stelly W., Thomas, J. (2000) Resistance from Crime: Life History, Turning Points and Implications for Theory Construction in Criminology. U: Karstedt, S., Bussmann, K.D (Eds.) Social Dynamics of Crime and Control. New Theories for World in Transition. Oxford: Hart Publishing.
227. Wilcox, P., Madensen, T. D., & Tillyer, M. S. (2007). Guardianship in context: Implications for burglary victimization risk and prevention. *Criminology*, 45, 771–803.
228. Wilkins, L. (1964) Social Deviance. London: Tavistock
229. Williamson, T. (Ed.) (2008) The Handbook of Knowledge Based Policing. Current Conceptions and Future Directions. London:John Wiley & Sons.
230. Wright, A. (2002) Policing. An introduction to concepts and practice. Devon (UK), Willan Publishing.
231. Young, J. (1971) The role of the police as amplifiers of deviancy, in S. Cohen (ed.) Images of Deviance. London: Penguin.
232. Zakon o industrijskoj miliciji (Službeni list FNRJ br.101/46)
233. Zakon o osnovama društvene samozaštite (Narodne novine 8/76, 14/77, 20/86 te 28/86 SR Hrvatske)
234. Zakon o privatnoj zaštiti (Narodne novine 68/03, 31/10 i 139/10)
235. Zakon o zaštiti osoba i imovine (Narodne novine 83/96, 90/96 i 96/01)

MOGUĆNOSTI SURADNJE MEĐU KLJUČNIM SUBJEKTIMA SOCIJALNE KONTROLE U VELIKIM URBANIM SREDINAMA

SAŽETAK

Polazište rada jest činjenica da je javna uprava ne samo u Hrvatskoj kao mladoj državi, nego u državama diljem svijeta, već nekih dvadesetak godina usmjerena na rješavanje problema urbanog kriminala i javnog nereda. Intenzivan porast gradskog stanovništva i širenje gradova koje uvijek ne prati i jačanje odgovarajućih gradskih infrastruktura, pogotovo u kombinaciji s velikim političkim, društvenim i gospodarskim promjenama kakve su se događale u tranzicijskim zemljama, često dovodi do kontinuiranih i intenzivnih trendova pogoršanja stanja, kretanja i strukture kriminaliteta. Uslijed toga, ali i uslijed aktualnih procesa decentralizacije, privatizacije i jačanja civilnog sektora, sigurnosne poslove u velikim urbanim sredinama sve više uz policiju kao javnu službu u nadležnosti države, obavljaju i različite lokalne službe, civilne organizacije i privatne agencije. Izgradnja učinkovitog sustava socijalne kontrole i u tom smislu uspostava novih strategija kontrole kriminaliteta u velikim urbanim sredinama stoga nužno prepostavlja razumijevanje uloge, doprinosa i međusobnog odnosa tih različitih sigurnosnih struktura, što je glavni problem rada.

Sukladno navedenome, osnovni cilj rada je istražiti kako suradnja između relevantnih subjekata državne uprave, gradske uprave, civilnog društva i privatnog sektora pridonosi rješavanju urbanog kriminala i javnog nereda. Taj osnovni cilj realiziran je na tri razine od kojih svaka uključuje specifične ciljeve.

Prva razina je teorijska i tu je cilj istražiti koji čimbenici i na kojim teorijskim osnovama utječu na rekonstrukciju socijalne kontrole u velikim urbanim sredinama te kako se javna uprava odnosi prema tome. Teorijski okvir čine teorija socijalne kontrole, teorija rutinskih aktivnosti i teorija socijalne dezorganizacije.

Sukladno trendovima u modernoj kriminologiji, druga razina rada je komparativna u okviru čega su posebni ciljevi da se istraži promjene u policijskim poslovima i policiji, koji utjecaj te promjene imaju na dostupnost i kvalitetu sigurnosnih usluga građanima te koja je politika javne uprave u pogledu ostvarivanja socijalne kontrole u zemljama odnosno gradovima različitog stupnja društvenog i ekonomskog razvoja.

Treća je razina empirijska gdje se cilj sastoji u tome da se istraže konkretni kapaciteti za opisane promjene u policiji i policijskim poslovima u Zagrebu kao glavnom gradu i najvećem urbanom središtu Hrvatske.

Istraživanja ove vrste u Hrvatskoj i ostalim državama u ovom dijelu Europe su još uvijek rijetka i fragmentarna pa ovakav rad predstavlja znanstveni doprinos policijskim znanostima koje ovdje tek stasaju i razvijaju se, uslijed čega još ne uspijevaju ostvariti dostatan utjecaj na javnu upravu u kreiranju i implementaciji modernih javnih politika i strategija.

S obzirom na aktualnu nezadovoljavajuću situaciju u RH ali i drugim mladim demokratskim državama koja se sastoji u tome da različite organizacije i službe, u različitim nadležnostima obavljaju iste ili srodne poslove temeljem različitih propisa i stoga primjenjujući bitno različite metodologije, ovaj rad ima praktičnu relevantnost u kontekstu svakodnevnog obavljanja policijskih poslova ali i u smislu evaluacije dosadašnjih inovacija urbane socijalne kontrole te kreiranja budućih novih strategija u ovom području.

Istraživanje je provedeno na uzorku policijskih službenika i privatnih zaštitara koji rade na području Grada Zagreba. Rezultati deskriptivne analize i Hi-kvadrat testa pokazuju da između policijskih službenika i privatnih zaštitara u Gradu Zagrebu postoje statistički značajne razlike u njihovoј percepciji vlastitih uvjeta rada i plaće, obrazovanja i osposobljenosti za posao, percepciji međusobnih odnosa i suradnje, kao i razlike u stavovima jednih prema drugima.

POTENTIAL FOR COOPERATION BETWEEN THE KEY SOCIAL CONTROL HOLDERS IN LARGE URBAN AREAS

ABSTRACT

The starting point of the doctoral thesis is the fact that over the past 20 years, governments and civic actors, not only in Croatia but in countries all around the world, have focused substantially on the solving problem of urban crime and incivilities. High levels of urban growth and inadequate services coupled with recent political transitions sometimes lead to rising crime rates and calls from various groups for more representative policing. Because of process of privatisation, decentralization and strengthening of civic sector, in understanding urban policing, government officials must consider the different types of forces and services that exist within their national, regional and municipal contexts. Building effective urban policing involves understanding the contributions that the different types of services can make an incorporating the insights of the leaders of the different institutions into policing policy, and that is the main problem of the doctoral thesis.

According to the previous, the main goal of the doctoral thesis is to explore the ways in which national and private law enforcement agencies contribute to urban security and safety. This main goal includes specific goals which are divided in three relevant parts of the doctoral thesis

The first part is the theoretical one. The goal here is to explore the theoretical basis of law enforcement and social control in big urban areas. The main focus is on social control theory, routine activities theory and the social disorganization theory.

According to the perspectives of contemporary criminology, the second part of the doctoral thesis includes comparative approach. The goal is to compare changes in urban policing in different urban areas, especially in high-, middle- and low-income countries. The main issues addressed here are the dimensions of urban crime problems in the growing cities of high-, middle- and low-income countries and how collaboration between urban planners, civil society, government officials and different types of police can help to solve those problems.

The third part of the thesis is the empirical one. The goal is to explore concrete capacities for improvement in urban policing in Croatian capital Zagreb. The goal is also to get insight into building links between police and other government institutions and the ways in which this process is critical in development of new and innovative strategies of crime control

Despite growing presence of corporate policing, there has been comparatively little empirical work about the deployment of security officers, relationships between private and public policing and the role . Istraživanja ove vrste u Hrvatskoj i ostalim državama u ovom dijelu Europe su još uvijek rijetka i fragmentarna pa ovakav doktorski rad predstavlja znanstveni doprinos policijskim znanostima koje ovdje tek stasaju i razvijaju se, uslijed čega još ne uspijevaju ostvariti dostatan utjecaj na javnu upravu u kreiranju i implementaciji modernih javnih politika i strategija.

Research of this kind in Croatia and other countries in the region are still scarce and fragmentary but this doctoral thesis represents a scientific contribution to the police sciences as well as practical implication to the police and private security sector.

The survey has been conducted on representative samples of police officers and private security guards in the Croatian capital Zagreb. The given results reveal statistically significant differences between police officers and private security guards in their perceptions of working conditions, education and cooperation.

PRILOG 1.

UPUTE

Cilj ovoga upitnika je utvrditi čimbenike i modalitete suradnje između policijskih službenika i privatnih zaštitara na području Grada Zagreba.

Upitnik se sastoji od četiri dijela: Uvjeti rada i plaća, Obrazovanje i osposobljenost za posao, Odnosi i suradnja između policijskih službenika i zaštitara, Stavovi policijskih službenika o privatnim zaštitarima. Na kraju je još šest pitanja o vašim demografskim i profesionalnim podacima.

Molimo Vas da uz svaku tvrdnju i na svako pitanje zaokružite SAMO jedan po VAŠEM mišljenju točan odgovor. Zanima nas isključivo Vaše OSOBNO MIŠLJENJE. Vaši odgovori nikako ne znače da je to službeni stav Vaše policijske postaje, Vaše policijske uprave ili Ravnateljstva policije.

Ispunjavanje ovog upitnika je DOBROVOLJNO i ANONIMNO, a dobiveni rezultati bit će korišteni isključivo ZBIRNO i u svrhu unapređenja rada policije.

ANKETNI UPITNIK

1. Uvjeti rada i plaća

1. Apsolutno ne 2. Uglavnom ne 3. I ne i da 4. Uglavnom da 5. Apsolutno da

1.	Moj posao je naporan.	1	2	3	4	5
2.	Volim svoj posao.	1	2	3	4	5
3.	Svoj posao obavljam uglavnom na terenu.	1	2	3	4	5
4.	Moje radno vrijeme je fleksibilno.	1	2	3	4	5
5.	Radim ne samo radnim danom nego i nedjeljom i blagdanom.	1	2	3	4	5
6.	Za posao koji radim imam adekvatnu opremu.	1	2	3	4	5
7.	Bolje bih obavljao/la svoj posao kad bismo imali bolju opremu.	1	2	3	4	5
8.	Oružje je dio moje opreme za posao.	1	2	3	4	5
9.	Zadovoljan/a sam s uvjetima rada.	1	2	3	4	5
10.	Imam primjerenu komunikaciju sa strankama.	1	2	3	4	5
11.	Za posao koji radim primam adekvatnu plaću.	1	2	3	4	5
12.	Moj posao se dovoljno cijeni u društvu.	1	2	3	4	5
13.	Moj posao je opasan.	1	2	3	4	5
14.	Moj posao zahtijeva puno znanja i vještina.	1	2	3	4	5
15.	Razmišljam o promjeni posla.	1	2	3	4	5

NASTAVAK NA SLJEDEĆOJ STRANICI!

2. Obrazovanje i osposobljenost za posao

1. Apsolutno ne 2. Uglavnom ne 3. I ne i da 4. Uglavnom da 5. Apsolutno da

1.	Adekvatno sam osposobljen/a za posao koji radim.	1 2 3 4 5
2.	Razmjenjujemo iskustva s pripadnicima drugih policija/ zaštitarskih tvrtki.	1 2 3 4 5
3.	Imam adekvatno prethodno obrazovanje za obavljanje svog posla.	1 2 3 4 5
4.	Na školovanju za ovaj posao dobio/la sam potrebna osnovna znanja i vještine.	1 2 3 4 5
5.	Većinu znanja i vještina koje trebam za obavljanje posla sam naučio/la tek na poslu.	1 2 3 4 5
6.	Imam mogućnost dodatnog stručnog osposobljavanja i usavršavanja.	1 2 3 4 5
7.	Nedostatak osposobljenosti za posao nadoknađujem iskustvom.	1 2 3 4 5
8.	S više osposobljavanja bio/la bih uspješniji/a u obavljanju svog posla.	1 2 3 4 5
9.	Iskustvo je jako važno u mom poslu.	1 2 3 4 5
10.	Školovanje i osposobljavanje za moj posao treba provoditi Policijска akademija.	1 2 3 4 5
11.	Školovanje i osposobljavanje za moj posao treba provoditi više subjekata.	1 2 3 4 5
12.	Ospozobljavanje i usavršavanje za moj posao treba biti permanentno (najmanje jednom godišnje).	1 2 3 4 5
13.	Trenutni sustav obrazovanja za moj posao je primjeren.	1 2 3 4 5
14.	Potrebna je konkurencija u području obrazovanja za zaštitarsku djelatnost i ostale sigurnosne poslove.	1 2 3 4 5
15.	Spreman/a sam izdvajanjem iz plaće sufinancirati osnivanje srednje škole za zaštitarsku i druge sigurnosne djelatnosti.	1 2 3 4 5
16.	Podržao/la bih jedinstveni program obrazovanja za zaštitarsku i ostale sigurnosne djelatnosti koji bi zajednički izvodile već postojeće institucije.	1 2 3 4 5
17.	Moj poslodavac sam organizira dodatno stručno osposobljavanje i usavršavanje za svoje djelatnike.	1 2 3 4 5
18.	Moj poslodavac planira u budućnosti sam organizirati dodatno stručno osposobljavanje i usavršavanje za svoje djelatnike.	1 2 3 4 5
19.	Potrebna su veća finansijska sredstva kako bi stručno osposobljavanje i usavršavanje za moj posao bilo bolje od postojećeg.	1 2 3 4 5
20.	Sam/a moram voditi računa o svom dalnjem stručnom usavršavanju.	1 2 3 4 5

NASTAVAK NA SLJEDEĆOJ STRANICI!

3. Odnosi i suradnja između policijskih službenika i privatnih zaštitara

1. Apsolutno ne 2. Uglavnom ne 3. I ne i da 4. Uglavnom da 5. Apsolutno da

1.	Sudjelovanje policijskih službenika, privatnih zaštitara i komunalnih redara u zajedničkim programima stručnog osposobljavanja i usavršavanja pridonijelo bi intenzitetu i kvaliteti njihove suradnje.	1 2 3 4 5
2.	Komunikacija policijskih službenika i privatnih zaštitara je otežana.	1 2 3 4 5
3.	Policijski službenici i privatni zaštitari su jedni drugima konkurenca.	1 2 3 4 5
4.	Policijski službenici i privatni zaštitari međusobno ne razmjenjuju informacije.	1 2 3 4 5
5.	Policijski službenici i privatni zaštitari ne surađuju.	1 2 3 4 5
6.	Policijski službenici i privatni zaštitari žele bolju međusobnu komunikaciju i suradnju.	1 2 3 4 5
7.	Odnosi između policijskih službenika i privatnih zaštitara se poboljšavaju.	1 2 3 4 5
8.	Komunikacija između policijskih službenika i privatnih zaštitara je na zadovoljavajućoj razini.	1 2 3 4 5
9.	Policijski službenici podcjenjuju posao privatnih zaštitara.	1 2 3 4 5
10.	Privatni zaštitari podcjenjuju posao policijskih službenika.	1 2 3 4 5
11.	Prisutna je potreba za druženjem policijskih službenika i privatnih zaštitara.	1 2 3 4 5
12.	Privatni zaštitari imaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego policijski službenici.	1 2 3 4 5
13.	Policijski službenici imaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego privatni zaštitari .	1 2 3 4 5
14.	Komunikaciju između policijskih službenika i privatnih zaštitara onemogućuju osobne zadrške i slični subjektivni razlozi.	1 2 3 4 5
15.	Između policijskih službenika i privatnih zaštitara postoji uzajamno poštovanje.	1 2 3 4 5
16.	Policijski službenici i privatni zaštitari su partneri u održavanju sigurnosti.	1 2 3 4 5
17.	Potrebno je više suradnje između policijskih službenika i privatnih zaštitara.	1 2 3 4 5
18.	Odnosi između policijskih službenika i privatnih zaštitara su konfliktni.	1 2 3 4 5
19.	Privatni zaštitari u obavljanju svog posla primjenjuju policijska znanja i vještine.	1 2 3 4 5
20.	U budućnosti neće biti jasne granice između policijske i zaštitarske djelatnosti.	1 2 3 4 5

NASTAVAK NA SLJEDEĆOJ STRANICI!

4. Stavovi policijskih službenika o privatnim zaštitarima

1. Apsolutno ne 2. Uglavnom ne 3. I ne i da 4. Uglavnom da 5. Apsolutno da

Privatni zaštitari su:

1.	Profesionalni	1	2	3	4	5
2.	Stručni	1	2	3	4	5
3.	Dostupni	1	2	3	4	5
4.	Komunikativni	1	2	3	4	5
5.	Urednog izgleda	1	2	3	4	5
6.	Pošteni	1	2	3	4	5
7.	Marljivi	1	2	3	4	5
8.	Prilagodljivi	1	2	3	4	5
9.	Inteligentni	1	2	3	4	5
10.	Obzirni	1	2	3	4	5
11.	Spremni pomagati	1	2	3	4	5
12.	Odmah se odazivaju	1	2	3	4	5
13.	Dobro organizirani	1	2	3	4	5
14.	Pokazuju razumijevanje	1	2	3	4	5
15.	Brzi	1	2	3	4	5
16.	Učinkoviti	1	2	3	4	5
17.	Površni	1	2	3	4	5
18.	Skloni zloporabi ovlasti	1	2	3	4	5
19.	Skloni korupciji	1	2	3	4	5
20.	Skloni nasilju	1	2	3	4	5

NASTAVAK NA SLJEDEĆOJ STRANICI!

Na kraju Vas molimo nekoliko podataka o Vama:

1. Koliko godina ste u policiji?

- 1. manje od 1
- 2. 1-2
- 3. 3-5
- 4. 11-15
- 5. 16-20
- 6. više od 20

2. Koliko godina ste zaposleni u Vašoj trenutnoj policijskoj postaji / ustrojstvenoj jedinici?

- 1. manje od 1
- 2. 1-2
- 3. 3-5
- 4. 6-10
- 5. 11-15
- 6. 16-20
- 7. preko 20

3. Kojeg ste spola?

- 1. muškog
- 2. ženskog

4. Koje je Vaše zvanje?

1. Vježbenik	9. Viši policijski inspektor
2. Policajac	10. Samostalni policijski inspektor
3. Viši policajac	11. Glavni policijski inspektor
4. Samostalni policajac	12. Policijski savjetnik
5. Policijski narednik	13. Glavni policijski savjetnik
6. Viši policijski narednik	14. Drugo _____
7. Samostalni policijski narednik	
8. Policijski inspektor	

5. Koje poslove obavljate?

- 1. Pozorničko-patrolne poslove
- 2. Poslove granične policije
- 3. Poslove kriminalističke policije
- 4. Poslove prometne policije
- 5. Poslove interventne policije
- 6. Poslove policije u zajednici
- 7. Poslove operativno-komunikacijskog dežurstva
- 8. Upravno-administrativne poslove
- 9. Ostalo _____

6. Jeste li rukovoditelj ili nerukovoditelj?

- 1. Nerukovoditelj
- 2. Rukovoditelj

HVALA ZA SURADNJU!

UPUTE

Cilj ovoga upitnika je utvrditi čimbenike i modalitete suradnje između privatnih zaštitara i policijskih službenika na području Grada Zagreba.

Upitnik se sastoji od četiri dijela: Uvjeti rada i plaća, Obrazovanje i sposobljenost za posao, Odnosi i suradnja između privatnih zaštitara i policijskih službenika, Stavovi privatnih zaštitara o policijskim službenicima. Na kraju je još šest pitanja o vašim demografskim i profesionalnim podacima.

Molimo Vas da uz svaku tvrdnju i na svako pitanje zaokružite SAMO jedan po VAŠEM mišljenju točan odgovor. Zanima nas isključivo Vaše OSOBNO MIŠLJENJE. Vaši odgovori nikako ne znače da je to službeni stav zaštitarske tvrtke za koju radite.

Ispunjavanje ovog upitnika je DOBROVOLJNO i ANONIMNO, a dobiveni rezultati bit će korišteni isključivo ZBIRNO i u svrhu unapređenja rada na poslovima sigurnosti.

ANKETNI UPITNIK

1. Uvjeti rada i plaća

1. Apsolutno ne 2. Uglavnom ne 3. I ne i da 4. Uglavnom da 5. Apsolutno da

1.	Moj posao je naporan.	1	2	3	4	5
2.	Volim svoj posao.	1	2	3	4	5
3.	Svoj posao obavljam uglavnom na terenu.	1	2	3	4	5
4.	Moje radno vrijeme je fleksibilno.	1	2	3	4	5
5.	Radim ne samo radnim danom nego i nedjeljom i blagdanom.	1	2	3	4	5
6.	Za posao koji radim imam adekvatnu opremu.	1	2	3	4	5
7.	Bolje bih obavljao/la svoj posao kad bismo imali bolju opremu.	1	2	3	4	5
8.	Oružje je dio moje opreme za posao.	1	2	3	4	5
9.	Zadovoljan/a sam s uvjetima rada.	1	2	3	4	5
10.	Imam primjerenu komunikaciju sa strankama.	1	2	3	4	5
11.	Za posao koji radim primam adekvatnu plaću.	1	2	3	4	5
12.	Moj posao se dovoljno cijeni u društvu.	1	2	3	4	5
13.	Moj posao je opasan.	1	2	3	4	5
14.	Moj posao zahtijeva puno znanja i vještina.	1	2	3	4	5
15.	Razmišljam o promjeni posla.	1	2	3	4	5

NASTAVAK NA SLJEDEĆOJ STRANICI!

2. Obrazovanje i osposobljenost za posao

1. Apsolutno ne 2. Uglavnom ne 3. I ne i da 4. Uglavnom da 5. Apsolutno da

1.	Adekvatno sam osposobljen/a za posao koji radim.	1 2 3 4 5
2.	Razmjenjujemo iskustva s pripadnicima drugih zaštitarskih tvrtki / policije.	1 2 3 4 5
3.	Imam adekvatno prethodno obrazovanje za obavljanje svog posla.	1 2 3 4 5
4.	Na školovanju za ovaj posao dobio/la sam potrebna osnovna znanja i vještine.	1 2 3 4 5
5.	Većinu znanja i vještina koje trebam za obavljanje posla sam naučio/la tek na poslu.	1 2 3 4 5
6.	Imam mogućnost dodatnog stručnog osposobljavanja i usavršavanja.	1 2 3 4 5
7.	Nedostatak osposobljenosti za posao nadoknađujem iskustvom.	1 2 3 4 5
8.	S više osposobljavanja bio/la bih uspješniji/a u obavljanju svog posla.	1 2 3 4 5
9.	Iskustvo je jako važno u mom poslu.	1 2 3 4 5
10.	Školovanje i osposobljavanje za moj posao treba provoditi Policijska akademija.	1 2 3 4 5
11.	Školovanje i osposobljavanje za moj posao treba provoditi više subjekata.	1 2 3 4 5
12.	Ospozobljavanje i usavršavanje za moj posao treba biti permanentno (najmanje jednom godišnje).	1 2 3 4 5
13.	Trenutni sustav obrazovanja za moj posao je primjeren.	1 2 3 4 5
14.	Potrebna je konkurencija u području obrazovanja za zaštitarsku djelatnost i ostale sigurnosne poslove.	1 2 3 4 5
15.	Spreman/a sam izdvajanjem iz plaće sufinancirati osnivanje srednje škole za zaštitarsku i druge sigurnosne djelatnosti.	1 2 3 4 5
16.	Podržao/la bih jedinstveni program obrazovanja za zaštitarsku i ostale sigurnosne djelatnosti koji bi zajednički izvodile već postojeće institucije.	1 2 3 4 5
17.	Moj poslodavac sam organizira dodatno stručno osposobljavanje i usavršavanje za svoje djelatnike.	1 2 3 4 5
18.	Moj poslodavac planira u budućnosti sam organizirati dodatno stručno osposobljavanje i usavršavanje za svoje djelatnike.	1 2 3 4 5
19.	Potrebna su veća finansijska sredstva kako bi stručno osposobljavanje i usavršavanje za moj posao bilo bolje od postojećeg.	1 2 3 4 5
20.	Sam/a moram voditi računa o svom dalnjem stručnom usavršavanju.	1 2 3 4 5

NASTAVAK NA SLJEDEĆOJ STRANICI!

3. Odnosi i suradnja između privatnih zaštitara i policijskih službenika

1. Apsolutno ne 2. Uglavnom ne 3. I ne i da 4. Uglavnom da 5. Apsolutno da

1.	Sudjelovanje policijskih službenika, privatnih zaštitara i komunalnih redara u zajedničkim programima stručnog osposobljavanja i usavršavanja pridonijelo bi intenzitetu i kvaliteti njihove suradnje.	1 2 3 4 5
2.	Komunikacija privatnih zaštitara i policijskih službenika je otežana.	1 2 3 4 5
3.	Privatni zaštitari i policijski službenici su jedni drugima konkurenca.	1 2 3 4 5
4.	Privatni zaštitari i policijski službenici međusobno ne razmjenjuju informacije.	1 2 3 4 5
5.	Privatni zaštitari i policijski službenici ne surađuju.	1 2 3 4 5
6.	Privatni zaštitari i policijski službenici žele bolju međusobnu komunikaciju i suradnju.	1 2 3 4 5
7.	Odnosi između privatnih zaštitara i policijskih službenika se poboljšavaju.	1 2 3 4 5
8.	Komunikacija između privatnih zaštitara i policijskih službenika je na zadovoljavajućoj razini.	1 2 3 4 5
9.	Policijski službenici podcjenjuju posao privatnih zaštitara.	1 2 3 4 5
10.	Privatni zaštitari podcjenjuju posao policijskih službenika.	1 2 3 4 5
11.	Prisutna je potreba za druženjem privatnih zaštitara i policijskih službenika.	1 2 3 4 5
12.	Privatni zaštitari imaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego policijski službenici.	1 2 3 4 5
13.	Policijski službenici imaju bolji profesionalan odnos prema strankama nego privatni zaštitari .	1 2 3 4 5
14.	Komunikaciju između privatnih zaštitara i policijskih službenika onemogućuju osobne zadrške i slični subjektivni razlozi.	1 2 3 4 5
15.	Između privatnih zaštitara i policijskih službenika postoji uzajamno poštovanje.	1 2 3 4 5
16.	Privatni zaštitari i policijski službenici su partneri u održavanju sigurnosti.	1 2 3 4 5
17.	Potrebno je više suradnje između privatnih zaštitara i policijskih službenika.	1 2 3 4 5
18.	Odnosi između privatnih zaštitara i policijskih službenika su konfliktni.	1 2 3 4 5
19.	Privatni zaštitari u obavljanju svog posla primjenjuju policijska znanja i vještine.	1 2 3 4 5
20.	U budućnosti neće biti jasne granice između zaštitarske i policijske djelatnosti.	1 2 3 4 5

NASTAVAK NA SLJEDEĆOJ STRANICI!

4. Stavovi privatnih zaštitara o policijskim službenicima

1. Apsolutno ne 2. Uglavnom ne 3. I ne i da 4. Uglavnom da 5. Apsolutno da

Policijski službenici su:

1.	Profesionalni	1	2	3	4	5
2.	Stručni	1	2	3	4	5
3.	Dostupni	1	2	3	4	5
4.	Komunikativni	1	2	3	4	5
5.	Urednog izgleda	1	2	3	4	5
6.	Pošteni	1	2	3	4	5
7.	Marljivi	1	2	3	4	5
8.	Prilagodljivi	1	2	3	4	5
9.	Inteligentni	1	2	3	4	5
10.	Obzirni	1	2	3	4	5
11.	Spremni pomagati	1	2	3	4	5
12.	Odmah se odazivaju	1	2	3	4	5
13.	Dobro organizirani	1	2	3	4	5
14.	Pokazuju razumijevanje	1	2	3	4	5
15.	Brzi	1	2	3	4	5
16.	Učinkoviti	1	2	3	4	5
17.	Površni	1	2	3	4	5
18.	Skloni zloporabi ovlasti	1	2	3	4	5
19.	Skloni korupciji	1	2	3	4	5
20.	Skloni nasilju	1	2	3	4	5

NASTAVAK NA SLJEDEĆOJ STRANICI!

Na kraju Vas molimo nekoliko podataka o Vama:

1. Koliko godina radite na poslovima privatne zaštite?

- 7. manje od 1
- 8. 1-2
- 9. 3-5
- 10. 11-15
- 11. 16-20
- 12. više od 20

2. Koliko godina ste zaposleni u Vašoj trenutnoj zaštitarskoj tvrtki?

- 8. manje od 1
- 9. 1-2
- 10. 3-5
- 11. 6-10
- 12. 11-15
- 13. 16-20
- 14. preko 20

3. Kojeg ste spola?

- 1. muškog
- 2. ženskog

4. Koji je Vaš profesionalni stupanj?

- 9. Zaštitar I vrste
- 10. Zaštitar II vrste
- 11. Zaštitar III vrste
- 12. Ostalo (navedite što) _____

5. Koje poslove obavljate?

- 1. čuvar
- 2. zaštitar
- 3. zaštitar tehničar
- 4. poslovi centralnog dojavnog sustava
- 5. upravno administrativni poslovi
- 6. poslovi osiguranja i pratnje novca, vrijednosnih papira i dragocjenosti
- 7. ostalo(navedite što) _____

6. Jeste li rukovoditelj ili nerukovoditelj?

- 2. Nerukovoditelj
- 2. Rukovoditelj

HVALA ZA SURADNJU!